

Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

πρὸς τὸν «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΝ»

διὰ τὰ «ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ»

«...Ἡ ὄψ' ὑμῶν ἀναληφθεῖσα ἐκδοτικὴ προσπάθεια πάλ-
λος θά φέρῃ ὠφελείας εἰς τὸ ὀρθόδοξον πλῆθος τῆς Ἐκ-
κλησίας τοῦ Χριστοῦ. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐνισχύσῃ ὑμῶν
διὰ τὴν διακλήρωσιν τοῦ ἔργου.»

Ἀριθ. Πρωτ. 69/Τ.Ε./1336/1972

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**Α Π Α Ν Τ Α
Τ Ω Ν Α Γ Ι Ω Ν Π Α Τ Ε Ρ Ω Ν**

Ἐπιμέλεια
ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Ἐστ. Καθηγητοῦ τῆς Πατρολογίας ἐν τῇ
Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἐπιμέλεια
ΕΜΜ. Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ
ΝΙΚ. Μ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Ἐντ. Ὑφηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Συντονιστὴς Ἐκδόσεως
Γαβριὴλ ἸΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ
Ἐπ. Ἱ. Ν. Ἀγ. Παντελεήμωνος Ἀχαρνῶν

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ**

ΤΟΜΟΣ 28

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 9
 Πρὸς Σταγείριον λόγος Α' Η (121)*
 Πρὸς Σταγείριον λόγος Β' 49 (164)
 Πρὸς Σταγείριον λόγος Γ' 88 (208)
 ΚΕΙΜΕΝΟΝ 121

* Οἱ ἐντὸς παραθέσεις ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς ἀντιστοιχίας αὐτῶν τοῦ κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς ἐκ τῶν οὐνοδαίων λόγων, ἕνεκα τῶν ὁποίων τὰ ἔργα τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου διατηροῦν μίαν ἐπικαιρότητα καὶ ἀναγινώσκονται εὐχαρίστως, εἶναι καὶ τὸ ὅτι ὁ ἱερός ἀνὴρ συνέτασεν αὐτὰ διὰ χάριν θεωρητικοῦ καὶ οὐσηματικῆς σκοποῦ, ἀλλὰ εἰ ἀφορῆς συγκεκριμένου ἱστορικοῦ γεγονότος καὶ πρὸς θεραπείαν συγκεκριμένων, γνωστῶν καὶ γενικῶς ἐνδιαφέροντος προβλημάτων. Ταῦτα ἰσχύουν ἰδιαίτερος καὶ διὰ τὸ εἰς τὴν παρόντα τόμον ἐκδόδεσθαι τρία ἔργα διὰ «Πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα».

Ὁ Χρυσόστομος μόλις εἶπεν ἐγκαταλείπει τὸν ἐπιματικὸν βίον, τὸν ὅποιον ἔζησε μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν καὶ αὐστηρότητα εἰς περιοχὴν πλησίον τῆς Ἀντιοχείας. Ἐπὶ μάλιστα προεκρίθη εἰς διάκονον (381), διὰ ἀληθοφανοῦσθαι τὴν φερὰν δακρυαίαν φίλου τοῦ ἡγαγεμένου, τοῦ μοναχοῦ Σταγείριου. Οὗτος ἐπειράζετο σφοδρῶς ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ μὲ φρικτὰ ἀποτελέσματα. Κατὰ τὴν ἄραν μάλιστα τῆς προσευχῆς ὁ πειρασμὸς ἤβησε καὶ συνέθη νὰ παραμορφωθῶν μέλη τοῦ σώματος τοῦ Σταγείριου, τοῦ ὁποῦ καὶ ὁ νεὸς παρέκρινεν ἐνίστη τόσον, ὥστε νὰ θέλῃ νὰ κρημισθῆ, νὰ αὐτοκτονήῃ ἢ νὰ προθῆ εἰς ἄλλας παραλόγους πράξεις. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος συμμετέχει εἰς τὴν πόνον τοῦ ἀτυχικοῦ Σταγείριου, τὸν ὁποῖον μάλιστα ἐπεκρίθη νὰ παρηγορηθῆ καὶ ἐνσκόπη διὰ τριῶν ἔργων, τὰ ὅποια καὶ συνεπιπύον ἐνότητι. Εἰς τὰ τρία ἔργα ὁ ἱερός ἀνὴρ δέκεται ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ χριστιανικοῦ βουλοῦσθαι ἀσχητῆ τὴν ὄψιν τῶν δαιμονίων, τὴν ὁποῖαν χρονολογεῖ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀθεμικοῦ θρητήματος. Πάντα ὅσα ἐφίσταται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν βίον καὶ θάνατον καὶ θάνατον τοῦτον κόσμον ἀποτελοῦν μορφὰ καὶ στάδια τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος ἠκολούθησεν ὡς πηγή τὴν συγκοτάνεισιν καὶ ὑποδούλωση τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ δαιμονικὸν θέλημα. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Χρυσόστομος ὑπὲρ πάντα πειρασμῶν καὶ ὑπὲρ πῦσαν δαιμονικὴν προσβολὴν φοβεῖται τὴν ἀθμίαν, ἢ ὅποια δύναται νὰ καταλάβῃ τὸν ἀγωνιζόμενον Χριστιανόν. Καὶ τοῦτο διότι, ὁ ὑπὸ ἀθμίαν, δηλ. ἠποπαθείας καὶ ἀκηθείας καὶ ἀπογοητεύσεως καταληφθεῖς

παραίτηται τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνος. Τοῦναντίον, ὁ δεκόμενος μὲν τῆς προσβολῆς, ἀλλὰ διατηρῶν τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ θάρρος τοῦ ἀγώνος θὰ ὑπερνικήσῃ τὰς δοκιμασίας. Τοῦτου ἕνεκα καὶ εἰς τοὺς τρεῖς λόγους καίρων θέμα εἶναι ἡ καταπολέμησις τῆς αἰματίας. Διὰ τὸ εἶναι μάλιστα ὁ ἱερός ἀνὴρ πειστικός εἰς τὸν «δαίμονιοντα» Σταγειρίων παραθέτει ἀπὸ τὴν Γραφῆν, Παλασὴν καὶ Νέον, παραδείγματα μεγάλων καὶ ἁγίων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι κατ' ἐξουκὴν ἐδοκιμάσθησαν: «Ἐξέτασον γὰρ ἅπαντας τοὺς τότε ὀνομαστούς καὶ πάντας ἀπὸ τῶν θλίψεων ὄψεαι παρηγοίαν ἐσχηκότας πρὸς τὸν Θεόν» (Πρὸς Σταγειρίων ΙΓ ε').

Σ. Γ. Π.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Λ Ο Γ Ο Σ Π Α Ρ Α Ι Ν Ε Τ Ι Κ Ο Σ
Π Ρ Ο Σ Σ Τ Α Γ Ε Ι Ρ Ι Ο Ν Α Σ Κ Η Τ Η Ν Δ Α Ι Μ Ο Ν Ι Ζ Ο Μ Ε Ν Ο Ν¹

Λ Ο Γ Ο Σ Π Ρ Ω Τ Ο Σ

Ἐπρεπε, πράγματι, πολυγαπημένε μου φίλε Σταγειρίε, καὶ πλησίον σου νὰ εἶμεθα ἡμεῖς τώρα καὶ νὰ συμμεριζώμεθα τὰς ταλαιπωρίας σου, καὶ μὲ λόγους παραινητικούς καὶ μὲ τὴν διακονίαν τῶν ἔργων καὶ μὲ τὴν ἐν γενεῖ συμπαράστασιν καὶ βοήθειαν νὰ οὐ ἀνακουφίζαμεν ἀπὸ τῆς θλίψιν ἐν μέρει, ὅσον μῶς ἦτο δυνατόν. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ ἀρρώστια τοῦ σώματος καὶ ὁ δυνατός πανοκέφαλος πού με κατέλαβον, μὲ ἐξηγόηκασάν νὰ μὲν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ μὲ ἀπεστέρησαν ἀπὸ μιᾶν ὑποθεσίαν μὲ τὸσον σημαντικὸν κέδος δι' ἡμᾶς, ¹⁵⁵ Α ἐκεῖνα τὸ ὅποιον ὑπολείπεται πρὸς ἰδικὴν σου παρηγοίαν καὶ πρὸς ἰδικὴν μας ὠφέλειαν, δὲν θὰ διατάσωμεν νὰ τὸ προσεφέρωμεν κατὰ δύναμιν. Ἴσως νὰ ὑπάρξῃ κἀτι ἐπὶ πλέον τὸ ὅποιον νὰ σὲ βοηθήσῃ νὰ ἀντιμετωπίσῃς μὲ νευραϊότητα τὴν παροῦσαν κατὰστασίν σου. Ἄν δὲ ἀληθῶς δὲν ἐπιτύχωμεν τοιοῦτόν τι, τοῦλάχιστον τὸ γεγονός ὅτι δὲν ὑστερήσαμεν εἰς τὴν ἀτέλειαν τοῦ καθήκοντός μας, θὰ συντελέσῃ ὡς τὸ λοιποῦ νὰ παύσωμεν τοῦτο εὐκολώτερον. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὅποιος μετῆλθε τὰ πάντα πού, κατὰ τὴν γνώμην του, συμβάλλουν ὡστε ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς πόνους πού τὸν κατέχουν, καὶ ἂν δὲν πραγματοποιήσῃ τίποτε, τοῦλάχιστον αὐτοῦ γίνεται ἀπὸ τὴν αἰτίαν τῶν σκέψεων καὶ ἀφοῦ ἀποβάλῃ τὸ ὄδιον τῶν κατακρίσεων, ἀναγκάζεται νὰ ὑπομένῃ μόνον τὴν θλίψιν. Ἐάν λοιπὸν συνέβαινε νὰ εἴμιμι μεταξὺ ἀκρίων πού εἰσακούονται ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ἔχουν μεγάλην

1. Εἰς τὴν ἐπιτομήν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου φαίνεται εἶναι ἔσθρον καλλιγραφημένον ὑπὸ πνευματικῶν ἀδελφῶν. Αὐτοὶ συνηθίζοντα εἰς τὸ ἱερόν τοῦ Νέου μετὰ τῶν ἐκτετακῶν. Ὁ ἱερατικός ἐλάτω ἰσὸς τῆς ἰσῆος ἀπὸν μὲ ἱερατικῶν εὐχῶν. Μετὰ τὴν εὐχὴν, οἱ δαιμονιζόμενοι ἀνεχώρουν τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπήγγοντο καὶ οἱ κατακρίμενοι. Ὅπως ὁ Μ. Βασίλειος εἶπεν καὶ ὁ ἱερός Χρυσοστόμος συνέταξε καὶ εὐχὴν ἐφορητικὴν διὰ τοὺς ἐκτετακῶν ὑπὸ δαιμονίων. Εἰς τὸ ἱστορικόν περιλαμβάνονται ἢ τὸ Μ. Βασίλειον καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου.

δύναμιν πλησίον του, δὲν θὰ ἔπαυον οὔτε στιγμήν νὰ δέωμαι καὶ νὰ ἱκετεύω αὐτὸν διὰ τὸν ἀγαπητὸν μου φίλον. Ἐπειδὴ ὁμοῦ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἔχει ἀφαιρέσει τὴν παρηγορίαν καὶ τὴν δύναμιν αὐτὴν, θὰ προσπαθῶ νὰ σοῦ προσφέρω τὴν παρηγορίαν μὲ λόγους. Πράγματι, εἶναι ἔργον τῶν ἱατρῶν νὰ ἐξαφανίσουν τοὺς πόνους καὶ νὰ θεραπεύσουν τὴν ἀρρώστια ἀπὸ τὰ σώματα τῶν ασθενῶν, ἀλλὰ ὅπο τὴν παρηγορίαν τῶν λόγων δὲν ἀποκλείονται οὔτε οἱ ὑπέρται πού περιποιούνται τὸν ασθενῆ, ἀλλὰ αὐτοὶ πρὸ παντὸς ἀπειθύνουν τοὺς περισσώτερους λόγους, ὅταν συμῆθ ἔχουν τὴν εὐνοίαν τῶν κυρίων των. **Γ** Ἄν πράγματι λεχθῆ ἀπὸ ἡμᾶς κάτι πού ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σθῆσῃ αὐτὴν τὴν ἁμετρον ὀδύνην, θὰ ἔχη εκπληρωθῆ ἡ εὐχὴ μας. Ἄν, ὁμοῦ δὲν εὐρωμεν νὰ εἰπώμεν κάτι τέτοιο, τοῦλάχιστον θὰ μᾶς ἐπαινέσῃ διὰ τὴν προθυμίαν μας ἐκεῖνος πού μὲ τὸ στόμα τοῦ μακαρίου Παύλου ἐπρόσταξε «νὰ κλαίωμεν μετὰ κλαίωντων καὶ νὰ συμπορευώμεθα μὲ τοὺς ταπεινοὺς». ¹ Νομίζω λοιπὸν, ὅτι μία εἶναι ἡ αἰτία τῆς θλίψεώς σου, ἡ μαρία αὐτοῦ τοῦ πονηροῦ δαίμονος. Καὶ δύναται τις νὰ εὕρῃ εἰς τὸ εἶδος πολλὰς ἄλλας θλίψεις προερχομένας ἀπὸ αὐτὴν τὴν ρίζαν τοῦ κακοῦ. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέγω ἀπὸ μόνος μου τώρα, **Δ** ἀλλὰ κινουμένους ἀπὸ τὰς θρηνηολογίας σου πρὸς ἡμᾶς, τὰς ὁποίας πολλὰκις ἤκουσα, ὅταν ἦσο μαζί μου. Καὶ πῶτον μὲν τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἔπαυες τοιοῦτόν τι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ μοναχικοῦ σου βίου, ὅταν ἔζης ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἐπίρρειαν τοῦ κοσμικοῦ βίου, ἀλλὰ ἡ νόσος ἐνεφανίσθη τότε πού ἐσταύρωσες τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὸν κόσμον, εἶναι ἀρετὸν νὰ μὲ θορυβήσῃ καὶ νὰ μὲ ἐμβάλλῃ εἰς ἀμηχανίαν. Δεύτερον μὲ θορυβεῖ τὸ γεγονός, ὅτι πολλοὶ οἱ ὅποιοι ἔζων εἰς τὴν τρυφὴν καὶ προσεβλήθησαν ἀπὸ τὴν ἴδιαν μὲ σὲ νόσον, ἀφοῦ ὑπέμειναν ὀλίγον χρόνον, ἀπηλλάγησαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν καὶ τόσοσιν πολὺ ἀνέκτησαν πλήρως τὴν ὑγίαν των. Ὡστε καὶ εἰς γάμον ἦλθον καὶ ἔγιναν πατέρες πολλῶν τέκνων καὶ ἀπῆλυσαν ὅλα τὰ ἀναθὰ τοῦ πρῶτοντος βίου καὶ δὲν συνέβη πάλιν τὸ ἴδιον εἰς αὐτούς. Ἐνῶ **Ε** σὺ, ὁ ὁποῖος διέρχοσαι τόσοσιν γόνον μὲ νηστίας καὶ ὀλονυκτίους ἀγρυπνίας καὶ μὲ τὴν ἄλλην σκληροτηνίαν² δὲν ἴδουήθῃς νὰ εἴδῃς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ δεινὰ πού σὲ κατέχουν. Τρίτον ἐπὶ πλέον εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἅγιος ἐκεῖνος, πού ἐπέδειξε τόσην

1. Ρομ. 12, 16.
2. Ὁ πατριχ² ἐξ μοναχικῆς βίος ἔχει πολλὴν σκληροτηνίαν καὶ πολλοὺς κόπους.

δύναμιν εἰς τὴν περίπτωσιν ἄλλων, δὲν ἴδουήθῃ νὰ ἐπιτύχῃ τίποτε παρόμοιον εἰς τὴν ἰδίαν σου ἀγάπην, οὔτε ἐκεῖνος οὔτε αὐτοὶ πού ἦσαν μαζί του — καὶ ἦσαν μάλιστα ἰσχυρότεροι ἀπὸ αὐτὸν — ἀλλὰ ἀπῆλθον ὅλοι ἀπρακτοὶ κατακόκκιναι ἀπὸ ἐντροπὴν. ¹⁵⁶ **Α** Πρὸς τοῦτοις ἔλεγες, ὅτι καὶ δι' ἓνα ἄλλον λόγον ὑποφέρεις σφόδρα, διότι τόσοσιν κατέβαλε τὴν ψυχὴν σου ἡ δύναμις τῆς θλίψεως, ὥστε πολλὰκις ὀλίγον ἔλλειψε νὰ περάσῃς μόνος σου τὸν ὁρόχον ἢ νὰ πέρσῃς εἰς τὸν ποταμὸν ἢ εἰς τὸν κρημνόν. Ὑπάρχει ἐπὶ πλέον καὶ ἓνας πέμπτος λόγος, τὸ γεγονός ὅτι βλέπεις τοὺς συνομηλικας, οἱ ὅποιοι μαζί σου ἤρχισαν τὸν ἀσκητικὸν βίον, νὰ διαγούν μετ' ἡμᾶς καὶ οὐ νὰ χεμιμάξουν ἀπὸ τὴν φοβερὰν καταγιῶδα, χειρότεραν ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν ἀθλιωτέραν φυλακὴν. Διότι ἔλεγες, ὅτι οἱ δεσμῶται δὲν πρέπει νὰ δακρῶσιν τόσοσιν, ὅσον αὐτοὶ πού εἶναι δεμένοι μετ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν ἄλυσίαν. Μοῦ ἔλεγες ἐπίσης, ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἄλλο τι ἐπὶ πλέον τὸ ὁποῖον κυρίως σὲ ταρασσει. **Β** Ὅτι φοβεῖσαι δηλ. καὶ τρέμεις διὰ τὸν πατέρα σου μήπως τὸ μῆθη καὶ προκαλέσῃ μεγάλα δεινὰ εἰς τοὺς ἁγίους, οἱ ὅποιοι κατ' ἀρχὴν σὲ ὑπεδέχθησαν. Διότι, μὲ τὸν ἄερα τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλοῦτος πού διαθέτει καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς θλίψεως, εἶναι ἱκανὸς ν' ἀποτολήσῃ τὰ πάντα εἰς ἄρας των καὶ νὰ μὴ φεισθῆ οὐδεμίαν ἐνεργείαν, πού θὰ ἤρξατο εἰς τὸν νοῦν του. Καὶ μέχρι τώρα ἠδυνήθῃ ἡ μήτηρ σου καὶ νὰ συγκαλύψῃ τὸ γεγονός καὶ πολλὰκις νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, ὅταν εἴητε νὰ σὲ εὕρῃ. Μὲ τὴν πάροδον ὁμοῦ τοῦ χρόνου, θὰ ἀποκαλυφθῆ ἡ συγκαλύψις τῆς μητρός σου καὶ ἐκεῖνος θὰ καταστῆ τότε ἀνυπόφορος καὶ εἰς ἐκείνην καὶ εἰς τοὺς μοναχοὺς. **Γ** Ἀλλὰ δὲν δύνασαι νὰ ἔχης ἐπιπῶδα εἰς τὰ μέλλοντα νὰ ἀκολουθήσῃς οὔτε γνωρίζεις σαφῶς, ἂν θὰ ὑπάρξῃ ποτὲ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια ταύτην καὶ λύτρωσις, διότι πολλὰκις ἤλπισες τοῦτο, ἀλλὰ πάλιν ἡ νόσος ἐσημείωσε νέαν ὑποτροπὴν. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀρετὸν νὰ θορυβήσῃς τὴν ψυχὴν καὶ νὰ τὴν συγκλονίσῃς, ἀλλὰ ψυχὴ ἡ ὁποία εἶναι ἀπὸνος καὶ ἀκαλλίεργητος καὶ κωβρά. Ἡμεῖς ὁμοῦ, ἂν βελησώμεν νὰ ἐμβασθῶμεν ὀλίγον καὶ νὰ ἀνακινήσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν τοὺς εὐσεβεῖς λογισμοὺς, θὰ ἀποτινάξωμεν αὐτὰς τὰς αἰτίας τῆς θλίψεως ὡς κοινοῦτόν. Καὶ μὴ νομίσης ὅτι σοῦ εἶδω τώρα μὲ εὐκολίαν αὐτὰς τὰς ὑποσχέσεις, διότι εὐρίσκομαι ἔξω ἀπὸ τὸν πόνον καὶ τὴν θυσίαν αὐτὴν. **Δ** Ἀκόμη καὶ ἂν φανῶ εἰς μερικὸς, ὅτι λέγω πράγματα

ἀπίστευτα, ὅμως θὰ τὰ εἶπω. Σὺ θεβαίως δὲν θὰ πράξεις ὡς οἱ ἄλλοι καὶ θὰ μᾶς πιστεύσης. Ὅταν δηλ. ἐξ ἀρχῆς ἕκείνος ὁ μιὰς δαίμων ἐπέβαλεν εἰς τὴν ψυχὴν σου, καὶ σὲ κατέβαλε τὴν στιγμὴν τοῦ προσήχεσο μεταξὺ ὄλων, δὲν ἔτυχε νὰ εἶμαι παρὼν (καὶ εὐνομιῶν δι' αὐτὸ τὸν φιλόφρωντα Θεόν). Ἐμαθα ὅμως τὰ πάντα με ἀκρίβειαν, ὡσανὺ νὰ ἦμου παρὼν. Διότι ἦλθεν ὁ καιὸς μας φίλος ὁ Θεοφίλος ὁ Ἐφέσιος καὶ μετὰ τὰ διηγῆθαι ὅλα σαφῶς, τὴν στρέβλωσιν τῶν χειρῶν, τὴν ἀλλοιδωρίσιν τῶν ὀφθαλμῶν, τὸν ἄφρον ποῦ ἐξήρχετο ἀπὸ τὸ στόμα, τὴν φρικτὴν καὶ ἄναρθρον ἐκείνην κραυγὴν, Ἐ τοῦ τρόμου τοῦ σώματος, τὴν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπόλειαν τῶν αἰσθήσεων, τὸ δνειροῦ, τὸ ὅποιον εἶδε ἐκείνην τὴ νύκτα. Εἶπε θηλαδὴ ὅτι ἕνας ἀγριόχοιρος, ὁ ὁποῖος εἶχε κυλισθῆ εἰς τὸν δόρυδρον, ἐπῆδα ἐναντίον σου συνεχῶς καὶ ἐπάλασε μαζί σου. Ἐπειτα ὁ παρακοιμώμενός σου, παραγμένος ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν ἐσηκώθη καὶ σὲ εἶρε πάλι νὰ κυλίσει ἀπὸ τὸν δαίμονα.

Ὅταν λοιπὸν ἕκείνος μᾶς ἀνήγγειλεν ὅλα αὐτὰ, τότε τὴν θλίψιν ἐνεστάλαξεν εἰς τὴν ψυχὴν μας, δὴν αὐτὸς ὁ δαίμων εἰς τὴν ἀγάπην σου. ¹³⁷ Α. Καὶ ὅταν, ὕστερον ἀπὸ πολὺν χρόνον, συνῆλθα ἀπὸ τὸν πόνον κανέν ἀπὸ τὰ δεῖνὰ τοῦ κόσμου δὲν μοῦ ἐφαίνεται πλέον δεινόν, οὔτε ἀπὸ τὰ εὐχάριστα εὐχάριστον. Ἀλλὰ ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχα θαθεῖαν συνείδησιν τῆς μεγάλης ματαιότητος τοῦ θίου τοῦτου, ὅμως ἐδοκίμασα τὸ ἀσθημα τοῦτο πολὺ ἐντονώτερον τότε καὶ μετέκαθε λαχρῶτερος πόθος διὰ τὴν ἰδικὴν σου εὐλάβειαν. Διότι εἶναι τοιαύτη ἡ φύσις τῶν λυπηρῶν καταστάσεων. Συνήθειαι νὰ δυναμώνη τὴν φιλιαν περισσώτερον καὶ τοῦτο διαπιστώνεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι δύναται εὐκόλως νὰ διαλύη καὶ τὰς ἔχθρας. Καὶ κανεὶς πράγματι δὲν εἶναι τόσοσ ἀθλιος οὔτε ἡλίθιος, ὁ ὁποῖος θὰ δυνηθῆ νὰ διατηρήσῃ τὸ μῖσος του πρὸς τὸν ἐχθρόν, δταν τὸν βλέπῃ νὰ ὑποφέρῃ. Ἄν ὅμως εὐσπλαγχνίζομεθα τοὺς ἐχθρούς καὶ τοὺς κἀνοντες φίλους, δταν τοὺς ἴδωμεν νὰ ὑπομένουν κατὰ ἀνεπιθύμητον, σκέψου ποῖον αἰσθημα θλίψεως ἦτο εὐλογον νὰ δοκιμάσω, ἢ βλέπων τὸν φιλιαντῶν μου, τὸν ὅποιον ἔγω ἴσον με τὸν ἑαυτὸν μου, νὰ εὐρίσκειται εἰς συμφορὰν ἀθεράπευτον. Καὶ μὴ νομίσης, ὅτι ἰστίμαθα ἔξω τῆς ἰδικῆς σου θλίψεως μηδὲ νὰ ὑποπευθῆς, ὅτι ἡ κατηγορία μου ἰπγάζει ἀπὸ μίαν τοιαύτην στάσιν. Ἐὼν θεβαίως με τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δὲν σπαράσσομαι οὔτε καταβάλλομαι ἀπὸ τὸν πονηρὸν δαίμονα, ὅμως θλίβομαι διὰ τὴν κατάστασιν σου καὶ πονῶ δσον καὶ σὺ. Καὶ οὐ-

δεὶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ με πιστεύσῃ ἀπὸ ἕκείνους οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν νὰ ἀγαποῦν, ὅπως πρέπει. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἀποτινάξωμεν τὴν κόβιν. Διότι κατ' αὐτὸν μόνον τὸν τρόπον θὰ γίνη ὑποφερτός καὶ εὐαφρὸς ὁ χαρακτήρ αὐτῆς τῆς θλίψεως, ἂν δὲν θελήσωμεν νὰ παραδοθῶμεν εἰς τὸ πάθος καὶ νὰ σπυρώμεθα εἰς τοὺς κρημνοὺς, ἀλλὰ νὰ σπεύσωμεν νὰ ἀνακτήσωμεν τὴν νηφαλιότητά μας καὶ νὰ σκεφθῶμεν τί πρέπει: νὰ πράξωμεν. Διότι πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ θεωροῦνται ὅτι εἶναι δεινὰ, φαίνονται μεγάλα καὶ ἀνυπόφορα πρὶν νὰ ἐξετασθοῦν καλῶς. Ἐάν ὅμως κανεὶς τὰ βασανίσῃ με τὴν σκέψιν του, θὰ τὰ εἶρη πολὺ κατώτερα ἀπὸ ὅσον τὰ ἐνόμιζε. Πρῶγμα ποῦ ἐπλήξω νὰ συμβῆ καὶ τώρα. Ἀλλὰ ὀρθώσου καὶ μὴ καταστήσης τὸν ἐχθρόν σφοδρότερον ἐναντίον μας, ἀκολουθῶν τὴν μεταίαν καὶ ἀνόητον γνώμην τῶν πολλῶν. Ἰ Ἐάν ὁ λόγος μου ἀπηρῶντο πρὸς ἕνα ἐκ τῶν ἀπίστων ἢ ἐξ ἕκείνων οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι τὰ πάντα γίνονται αὐτομάτως ἢ ἀποδίδουν τὴν πρόνοιαν διὰ τὸν κόσμον εἰς τὰ πονηρὰ δαιμόνια, θὰ ἀπητήτα μεγάλη προσπάθεια διὰ νὰ ἐκρίξωμεν πρῶτον τὴν πεπλανημένην ἀντιλήψιν, νὰ ἀποδείξω ἔπειτα τὴν ἀληθῆ πρόνοιαν διὰ τὸν κόσμον, καὶ κατόπιν νὰ φέρω τὸν Θεοῦ γνωρίζεις ἀπὸ δρέφους τὰ ἱερά γράμματα καὶ, παραλαβὼν ἀπὸ τοὺς προγόνους τὰ ἀληθῆ καὶ σωτήρια δόγματα, πιστεύεις ἀδιστακτικῶς, ὅτι ὁ Θεὸς μεριμνᾷ δι' ὅλους καὶ πρὸ παντὸς δι' αὐτοὺς ποῦ πιστεύουν εἰς αὐτόν, δι' αὐτὸ θὰ παραλείψωμεν τὸ μέρος αὐτὸ καὶ θὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ ἄλλο σημεῖον. Ἐ Ὅταν ὁ Θεὸς ἐπλάσε τοὺς ἀγγέλους ἢ μάλλον, ἄς ἀναφερθῶμεν παλαιότερον. Πρὶν γεννηθῶν οἱ ἀγγελοι καὶ αἱ ἄλλαι οὐράναι: δυνάμεις, ὑπῆρχε ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄναρχος. Ὑπάρχων πάντοτε ἀνευ αὐδεμιᾶς ἀνάγκης, διότι τοιοῦτος εἶναι ὁ χαρακτήρ τοῦ Θεοῦ, ἐπλάσε τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις ὑπάρχεις καὶ δὲν ἐπροχώρησε εἰς τὴν δημιουργίαν ἀπὸ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν παρὰ μόνον διὰ τὴν ἀγαθότητά του. Ἦτο ἀδύνατον νὰ δημιουργήσῃ πλάσματα, τῶν ὁποίων τὰς ὑπηρεσίας δὲν ἐχρειάζετο, ἂν δὲν ἦτο πάρα πολὺ ἀγαθός. ¹³⁸ Α. Μετὰ τὴν δημιουργίαν ὄλων αὐτῶν ἐπλάσε καὶ τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὴν ἴδιαν πάλιν αἰτίαν, καὶ ὄλον αὐτὸν τὸν κόσμον. Καὶ ἄφου τὸν ἐποίησε με ἀναριθμητὰ χαρίσματα τὸν ἐποθέτησε ἐπικεφαλὴς τῶν τόσοσ ἐργῶν του τὸν μικρὸν ἐκείνον καὶ εὐτελεῖ ἄνθρωπον, καθίστων αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς ὅτι ἦτο αὐτὸς εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

Διότι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ «ὡς πλάσμεν τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμῶν»¹ οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι ἐτέθησαν καὶ ὑπὸ τὴν ἰδικὴν τοῦ ἐξουσιᾶν πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἔπλασε καὶ τὸν περιέβαλε μὲ τὴν τὴν γῆν, ὥρισε δι' αὐτὸν ὠριαστάτην διαμονὴν ἐπὶ τῆς γῆς τὸν παράδεισον, ὡς τὸ ἀνάκτορον διὰ τὸν βασιλεῖα. Καὶ ἐπὶ πλεόν θέλων νὰ δεῖξῃ εἰς αὐτὸν καὶ ἐξ ἄλλης πλευρᾶς πᾶσον ἀνώτερος εἶναι ἀπὸ τὰ λοιπὰ ζῶα, ὠδήγησε πρὸς αὐτὸν ὄλα τὰ ἄλλα δημιουργήματά του καὶ τὸν προτάζει νὰ δώσῃ ἀνόματα εἰς ὄλα αὐτά. Β Καὶ ὅμως δὲν ἔδωσε πρὸς θεοθεϊάν του κοινὴν ἀπὸ αὐτά. Καὶ ἐξηγεῖ διὰ ποίον λόγον. «Διότι δὲν εὐρέθη», λέγει, «δοηθὸς ὅμοιος πρὸς αὐτόν».² Καὶ ἀφοῦ τὸν εἰδίδασκε δι' ὄλων αὐτῶν, ὅτι εἶναι τὸ μέσον κάθε μίαις ἐκ τῶν δύο φύσεων, καὶ ὅτι αὐτὸς ἦτο τὸ πλεόν τιμημένον ἐξ ὄλων τῶν πλάσμάτων καὶ μέσα εἰς τὸ τὸσον πλήθος οὐδὲν ἦτο ἴσον πρὸς αὐτόν, τότε δημιουργεῖ καὶ τὴν γυναῖκα, τιμῶν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆν αὐτὸν πάλι, διότι κατέστησε σαφές, ὅτι ἡ γυνὴ δημιουργήθη δι' αὐτόν, καθὼς λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Διότι δὲν ἐδημιουργήθη ὁ ἄνδρας ἀπὸ τῆν γυναῖκα, ἀλλὰ ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα».³ Καὶ δὲν ἐτίμησεν αὐτὸν μὲ αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ τοῦ ἐχάρισε καὶ λόγον, εἰς αὐτόν μόνον, καὶ τὸν κατέστησε ἀξίον νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεὸν C καὶ τοῦ ἐχορήγησε τὴν ἀπόλαυσιν τῆς μετ' αὐτοῦ κοινωνίας, ὅσον τοῦ ἦτο δυνατὴ μία τοιαύτη ἀπόλαυσις, καὶ ὑπεσχέθη νὰ τοῦ παράσχῃ τὴν ἀθανάσιαν καὶ τοῦ ἐδώρισε πολλὴν σοφίαν καὶ τὸν ἐφοδίασε μὲ τὴν πνευματικὴν χάριν, ὥστε καὶ νὰ προφητεύῃ μερικά. Καὶ τοῦ ἐδώρισε ὄλα αὐτά, ἂν καὶ κοινὴν κατόρθωμα δὲν εἶχε προϋπάρξει ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου. Τί ἐπράξε λοιπὸν ἐκεῖνος ὄστερα ἀπὸ τούτων πολλὰ καὶ τὸσον μεγάλα χαρίσματα; Ἐκρινε τὸν ἐχθρόν ἀξίον μεγαλυτέρας ἐμπιστοσύνης ἀπὸ τὸν δωρητὴν καὶ ἀφοῦ παρέδωκε ἀπερισκέπτως τὴν ἐντολήν τοῦ δημιουργοῦ, ἐπροτίμησε τὴν ἀπάτην ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε νὰ τὸν ἀφανίσῃ πλήρως καὶ νὰ τὸν ἀποξενώσῃ ἀπὸ ὄλα τὰ ἀγαθὰ. Καὶ ἐπροτίμησεν ἐκεῖνον, χωρὶς νὰ ἀδηλωθῇ ἀπὸ μέρους τοῦ καμμία δι' αὐτὸν εὐεργεσία, μικρὰ ἢ μεγάλη, ἀλλὰ πεισθεὶς μόνον καὶ μόνον εἰς τοὺς λόγους ἐκεῖνου. D Μήπως ἀρὰ γὰρ τὸν ἠφάνισε ὁ Θεός, διότι ἠπέδειξε τὴν ἀχαριστίαν ἐξ ἀρχῆς, πρᾶγμα ποῦ ὄνηρεσε τρόπον τινα ἡ ἀρετήρια σει-

1. Γεν. 1, 26.

2. Γεν. 2, 20.

3. Α' Κορινθίους 11, 9.

ρᾶς παραμοίωσιν πράξεων: Αἴτημα θεοδικίας τῆς δικαιοσύνης θὰ ἦτο τοῦτο, αὐτὸν δηλ. ὁ ὁποῖος ἐδέχθη ἀναριθμήτους εὐεργεσίας καὶ εἰς ἀναπόδοσιν αὐτῶν ἤρξατο τὴν ζωὴν του ἀμέσως μὲ τὴν παρακοήν καὶ τὴν ἀχαριστίαν, νὰ τὸν ἀφανίσῃ καὶ νὰ τὸν ἐκδιώξῃ ἀπὸ τῆν μέσῃ. Ἄλλὰ ὁ Θεός συνέχισε νὰ τὸν εὐεργετῇ, ὄχι ὀλιγώτερος ἀμαρτήσωμεν καὶ ἀποστρέψωμεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ πρόσωπόν μας, αὐτὸς δὲν παύει νὰ προνοῇ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, Ἐ ὥστε νὰ σωθῶμεν, ἂν ἐπιστρέψωμεν εἰς αὐτόν. Ἄν ὄμως ἐπιμένωμεν εἰς τὴν κακίαν, ἀπὸ τὴν στιγμήν ταύτην ἀπομένει νὰ πράξῃ τὸ ἴδικόν του ἔργον. Καὶ νομίζω, ὅτι ἡ ἐκδίωξις ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ἡ παράδοσις εἰς τὸν θάνατον ἀποτελοῦν κολασμὸν καὶ τιμωρίαν του ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἡ πρόνοια ὄμως δι' αὐτόν ἐξηκολούθει ὄσον καὶ πρὶν. Ἄν καὶ ὁ λόγος οὗτος φαίνεται, ὅτι εἶναι παράδοξος, ἐν τούτοις εἶναι ἀληθής. Τὰ γεγονότα εἶναι θεοδικῶς ἀντίθετα μεταξύ των, οἱ σκοποὶ ὄμως οἱ ἐπιδοκίμοι δι' ἀμφοτέρων τῶν μέσων.¹ Α εἶναι σύμφωνα καὶ παρασιάζου συνέτηναι. Παραδείγμα-τος χάριν, ὁ ἀποκλεισμός του ἀπὸ τὸν Παράδεισον, ἡ ἐγκατάστασις του ἀπέναντι τοῦ παραδείσου, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ἡ παρεμπόδιξις, τὸ ὅτι τὸν κατέστησε θνητόν, τὸ ὅτι ἐν τῷ μεταξύ ἐφάνη ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν, ὄλα ταῦτα καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν συνέπειαι ἔγιναν διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν τιμὴν αὐτοῦ. Καὶ διὰ τὰ πρῶτα δὲν χρειάζεται νὰ εἴπω τίποτε (διότι εἶναι φανερά εἰς ὄλους), πρέπει ὄμως νὰ ὀμιλήσωμεν διὰ τὰ μετέπειτα.

Πῶς λοιπὸν θὰ κατανοήσωμεν, ὅτι καὶ τὰ δεύτερα ἔγιναν διὰ τὸ συμφέρον ἐκεῖνου; Ἄν ἀναλογισθῶμεν τί θὰ ἐπάθαινε, ἂν δὲν ἔγινοντο αὐτά. Β Τί θὰ ἐπάθαινε λοιπὸν; Ἐάν μετὰ τὴν παράδοσιν, ὅταν ὁ διάβολος τοὺς ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τοὺς ἀναδείξῃ ἰσοθέους, ἔχαιρον τῆς αὐτῆς τιμῆς, θὰ περιέπιπτεν ὁ ἄνθρωπος εἰς τρία μέγιστα κακά. Πρῶτον θὰ κατέληγε εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Θεός εἶναι φανερός καὶ ἀπατεῶν καὶ ψεύτης. Δεύτερον, τὸν πραγματικὸν ἀπατεῶνα καὶ πατέρα τοῦ ψεύδους καὶ τῆς μοχθηρίας θὰ τὸν ἐθεώρει καὶ εὐεργέτην καὶ φίλον. Καὶ πρὸς τοῦτους, δὲν θὰ ἔσπευσε τοῦ λοιποῦ νὰ ἀμαρτάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Ἄπο

1. «Καὶ ἐπαλάσσετο αὐτὸν Ἐβρῆς ὁ Θεός ἐκ τοῦ παραδείσου ὅτις τρυφῆς ἐσκέπτετο τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη. Καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδάμ καὶ ἐκατέστη αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς» (Γεν. γ', 23-24).

δίας αὐτὰς τὰς κακὰς συνεπειὰς τὸν ἀπήλλαξε, ὅταν τὸν ἐξεδιώξε τότε ἀπὸ τὸν παράδεισον. Κατὰ παρόμοιον τρόπον, ὡς γνωστὸν, καὶ ὁ ἱσθρὸς, καὶ ὁ ἀφήρη τὴν πληγὴν, καθιστῶ τὴν σῆψιν μεγαλυτέραν, ἐνῶ ἀν τὴν ἀποκόψη, ἐμποδίζει τὴν περαιτέρω ἐπιδείνωσιν τοῦ τραύματος. **C** Καὶ λοιπὸν, τί; θὰ εἴπῃ τις. Αὐτὸς δὲν ἠρέσθη εἰς αὐτὰ, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ κόπους καὶ ἰσθρῶτας, διότι τίποτε δὲν εἶναι περισσότερον ἀχρηστον διὰ τὴν ἀνεσίαν ὅσον ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν λοιπὸν, μετὰ τὴν ἐπιθάρουσι δι' ἄλων αὐτῶν, δὲν παύομεν νὰ ἠμαρτάνωμεν, τί δὲν θὰ ἐτολμῶμεν, ἂς μᾶς εἶχεν ἀφήρει ὁ Θεὸς εἰς τὴν τρισηλόπηρα καὶ τὴν ἀργίαν; Διότι, λέγει, «ἡ ἀργία ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος κάθε κακίας». Καὶ ἐπιθεσθαινοῦν τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν τὰ καθ' ἡμέραν συμβαίνοντα καὶ δεσά συνέδησαν ἐπὶ τῶν προγόνων μας. «Ἐκάθισε», λέγει, «ὁ λαὸς νὰ φάγη καὶ νὰ πῆ καὶ ἐσηκώθησαν νὰ διασκεδάσουσι». Καὶ πάλιν: «Ἐλιπάνθη, ἐπαχύνθη, ἐπλοτύνθη καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἡγαπημένος». Τὸ ἴδιον πνεῦμα ἐκφράζει καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ, ὅταν λέγη: **D** «Ὅταν ἐφόνευσεν αὐτούς, τότε ἀνεζήτου αὐτὸν καὶ ἐπέστρεψον καὶ ἐξέπουν προῦ ἀστρέφοντες τὸν νοῦν των πρὸς τὸν Θεόν». Καὶ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἱερεμίου. «Τιμωρήσου διὰ παντὸς, Ἱερουσαλήμ, διὰ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ σε». Ὅτι δὲ ἡ ταπεινώσις καὶ τὸ λύγισμα συντελοῦν εἰς τὴν σωτηρίαν οὐ μόνον διὰ τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐναρέτους, πάλιν τὸ λέγει ὁ προφήτης: «Εἶναι καλὸν δι' ἐμέ, Κύριε, ὅτι, μὲ ἐταπεινώσεις, διὰ νὰ μάθω τὰ προστάγματά σου». Καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Ἱερεμίας τὰ ἴδια, ἀλλὰ οὐ μὲ τὰς ἴδιαι λέξεις, διακηρύσσει: «Εἶναι καλὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅταν σηκῶν ἕκ τῆς νεότητός του θαρῶν ζυγόν. θὰ καθήσῃ εἰς τὴν μοναξίαν του καὶ θὰ οἰσιπήσῃ». **E** Καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν τὸν λέγων: «Μὴ λυπηθῆς νὰ μὲ ἀποξενώσης εἰς ἡμέραν ποιηράν». Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὁποῖος τόσον διέλαμψεν εἰς τὴν χάριν καὶ ὑπερέδῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅμως καὶ αὐτὸς εἶχε ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν αὐτοῦ τοῦ καλοῦ. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει: «Ἐδό-

1. 2Πορ. 2στρ. 38, 39.
2. Ἐξοδ. 32, 6.
3. Ἄευτ. 32, 15.
4. Πράξ. 7, 34.
5. Ἱερ. 8, 8.
6. Φαίμ. 118, 71.
7. Θρακ. 3, 27.

θη ὡς ἀγκάθι εἰς τὸ σῶμά μου ὁ ἀγγελος ἐστάν, διὰ νὰ μὲ ραπίσῃ, ὥστε νὰ μὴ ὑπερηφανεύομαι. Δι' αὐτὸ παρακάλεσα τὸν Κύριον τρεῖς φορές καὶ μοῦ εἶπε: Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου. **160** Α Διότι ἡ δύναμις μου ὁλοκληροῦται ἐκεῖ ποῦ ὑπάρχει ἀδυναμία. Καὶ θεσθαίως ἦτο δυνατόν νὰ ἐδοῦθη τὸ ἕϊον κήρυγμα καὶ χωρὶς διωγμοῦ καὶ θλίψεως καὶ κόπους καὶ ἰσθρῶτας, ἀλλὰ δὲν τὸ ἠθέλησεν ὁ Χριστὸς ἀπὸ μέρμυαν διὰ τοὺς κηρύττοντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει εἰς αὐτούς: «θὰ δοκιμάσετε θλίψεις εἰς τὸν κόσμον». Καὶ εἰς ἐκείνους ποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ βαδίσουν πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, συνιστῶ νὰ τὸ πράξουν ἀκολουθοῦντες τὴν στενὴν ὁδόν, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φθάσουν ἐκεῖ ἀπὸ ἄλλου δρόμου. Τοιαυτοτρόπως αἱ θλίψεις καὶ οἱ πειρασμοὶ καὶ τὰ λυπηρὰ περιστάτικα ποῦ μᾶς συμβαίνουν οὐδόλως ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ χρηστὰ ἐπιθεσθαινοῦν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς. Καὶ οὐ μόνον αἱ θλίψεις ποῦ δοκιμάζομεν ἔσω. **B** Διότι τὴν φιλανθρωπίαν του δὲν τὴν φανερώνει ἡ ἀπειλὴ τῆς κολάσεως ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι ἐὰν δὲν ἐπικρέματα ἡ ἀπειλὴ τῆς κολάσεως, κανεὶς δὲν θὰ ἐπετόγχευε ταχέως τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. Οὕτε μόνη ἡ ὑπόσχεσις τῶν ἀγαθῶν ἀρκεῖ νὰ μᾶς προτρέψῃ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἀν δὲν ὦσῃ καὶ ὁ φόβος τῶν δεινῶν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι δεικνύουν ἀδιαφορίαν ἐναντὶ τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὴν ἐξεδιώξε καὶ τὸν πρωτόπλαστον ἀπὸ τὸν παράδεισον, διότι ἡ τιμὴ μὲ τὴν ὁποῖαν τὸν περιέβαλε θὰ τὸν καθίστα χειρότερον, ἐὰν ἐμνε σταθερὰ καὶ ἀσάλευτος, καθ' ἣν στιγμήν ἡ ἐντολὴ κατεπατήθη. Καὶ τί λέγω τὸν Ἀδάμ; Καὶ τί δὲν θὰ ἔκαμνε, ἀλήθεια, ὁ Κἀν **C** περιφερόμενος εἰς τὸν παράδεισον ἐν μέσῳ τῶν ἀπολαύσεων, ἀφοῦ καὶ ἐστερημένος ἔδωκεν αὐτῶν καὶ βλέπων πρὸ τῶν φθαλιμῶν του τὴν τιμωρίαν τοῦ πατρὸς, οὔτε τότε δὲν ἐκωφρονίζετο, ἀλλὰ περιέπιπτε εἰς μεγαλυτέραν κακίαν, καθ' ὅτι πρῶτος αὐτὸς καὶ συνέλαθε καὶ ἀπετόλμησε φόνον, καὶ μάλιστα ἕνα φόνον μιαιώτατον. Καὶ δὲν ἐφθασε εἰς τὴν πρωτοσφαυῆ αὐτὴν κτηνώδη πρᾶξιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ εἰς διάρκειαν μακροῦ χρόνου, ἀλλὰ ἀποτόμως καὶ αἰφνιδίως ἀνεπέθησε εἰς αὐτὴν τὴν κορυφήν, ἀφοῦ ἔστησε ἐνέδραν καὶ ἐφόνευσε τὸν ὁμομήτριον ἀδελφόν του, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε διαπραξῆν κανέν

1. Α' Κορινθ. 12, 7—9.
2. Ἰωάν. 16, 33.
3. Ματθ. 7, 18.

ἀδίκημα, ἐκτός δέδαινα ἂν θεωρεῖ ἀδίκημα τὸ ἐτίμησε τὸν Θεόν. **Δ** Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, νὰ κατανοήσῃς τὴν αἰλουθρωπὶαν τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δηλ. ἀδαδίασε πρὸς τὸν Θεόν, ἐκεῖνος τὸν ἐνουθέτει διὰ λόγων καὶ τὸν ἐπαρηγόρει εἰς τὴν λύπην του. Καὶ ὅταν ἐξεμάνῃ ἐναντίου τοῦ ἀδελφοῦ του, τότε πλεόν ἐμφανίζεται αὐστηρὸς καὶ τὸν τιμωρεῖ. Καὶ ὅμως καὶ αἱ προηγούμεναι πράξεις του ἦσαν δέξαι τῆς ἰδίας ἢ μάλλον αὐστηροτέρας τιμωρίας. Διότι, ἂν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὅταν κανεὶς ἐκ τῶν ὑπηρετῶν φυλάττῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του τὰ ἐκλεκτότερα καὶ προσφέρει εἰς τὸν κύριόν του τὰ εὐτελέστερα, τὸ πρᾶγμα θεωρεῖται ὅτι ἀποτελεῖ φοβερὸν αὐθάδειαν, πόσον μάλλον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ; Καὶ ὁ Κáιν δὲν διέπραξε αὐτὴν μόνον τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλην οὐχὶ ὀλίγον μικροτέραν, ὅτι δηλ. ἠγανάκτησε διὰ τὴν τιμὴν τοῦ ἀδελφοῦ. Διότι, ἂν ἄνθρωπος πού ἡμάρτησε μετενόει, **Ε** ὅα ἦτο ἀποδεκτὸς διὰ τὴν μετομελείαν του. Ἄλλὰ τώρα ἡ σύγχυσις ἐκείνη δὲν προήρχετο ἀπὸ μετάνοιαν, ἀλλὰ ἀπὸ φθόνου καὶ μοχθηρίαν, καθὼς τὸ ἀπέδειξεν τὸ τέλος. Σχεδὸν ὤργιζετο ἐναντίου τοῦ Θεοῦ, διότι δὲν ἐτίμησε τὴν αὐθάδειάν του καὶ δὲν ἐπρότιμωσε τὸν ἀκόλαστον ἀντὶ τοῦ συγκρατημένου. Ἄλλὰ καὶ πάλιν, ἐνῶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτὰ ἀπήτουν αὐστηρὰν τιμωρίαν, τὰ ἀντιμετώπισε μὲ μεγάλην ἐπιείκειαν καὶ προσπαθεῖ νὰ κατευθύνῃ τὴν παραγμένην ψυχὴν του. Διότι ἡ λύπη ἐκείνη προήρχετο ἀπὸ ἀγανάκτησιν. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει πρὸς αὐτόν: «Ἡσύχασε». **1** **Α** Καὶ ἔλεγε ταῦτα, ἐνῶ ἐγνώριζε ἕως τοιοῦ σημείου θὰ ἔσθαι τὸ κακόν, ἀλλὰ ἤθελε νὰ ἀφαιρέσῃ κάθε πρόφασιν ἀπὸ τοὺς ἄφρονας. Διότι ἐν ἐπιμωρεῖται ἐξ ἀρχῆς, πολλοὶ θὰ ἔλεγον πολλὰ τοιοῦτα: «Δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν παραινεῖ μὲ λόγους καὶ νὰ τὸν νοουθετήσῃ καὶ νὰ τὸν ἐπιπλήξῃ πρῶτον καὶ κατόπιν, ἂν ἐπέμενε, νὰ προσῆ εἰς τὴν τιμωρίαν του; Αὐτὴ ἡ τιμωρία εἶναι πολὺ σκληρὰ καὶ ἀπηνής». Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς μακροθυμεῖ ἐναντὶ τῶν προσβολῶν εἰς ἴσους του, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν ἀποστομώσῃ ἐκείνους, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ τὸν πατέρα τοῦ Κáιν ἀπὸ ἀγαθότητα τὸν ἔρριψεν εἰς δοκιμασίαν καὶ ἐπιπλέον διὰ νὰ φέρῃ εἰς μετάνοιαν τοὺς μεταγενεστέρους μὲ τὴν καλωσύνην του αὐτῆν. **Β** Ἄλλὰ ἀφοῦ, διὰ τὴν σκληρότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀμετανοήτων καρδίαν του, οὐνεκώρυσεν τὴν ὀργὴν του, τότε ἐπροχώ-

1. Γεν. 4, 7.

ρησε εἰς τὴν τιμωρίαν του. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὸν φόνον ἔμενε ἀτιμώρητος, θὰ ἐπροχώρει καὶ εἰς ἄλλον μεγαλύτερον κακόν. Οὐτε δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἐγκλημάτισεν ἀπὸ θυνοῖαν. Διότι αὐτὸ πού ἐγνώριζεν ὁ νεώτερος, πὼς ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἠγνώσει οὗτος; Ἄλλ' ἀκόμη, ἂν θέλῃς, ὡς θεωρηθῆ ὅτι ἡ προτέρα του στάσις προήρχετο ἀπὸ θυνοῖαν. Μετὰ ὅμως τὸ «ἠσύχασε», μετὰ τὴν συγγνώμην τῆς ὁποίας ἔτυχε, ἀπὸ ποῖαν θυνοῖαν ἐπροχώρει εἰς τὸν φόνον καὶ ἐμόλυσε τὴν γῆν καὶ μὲ τὴν πράξιν του αὐτὴν ἀνέτρεψε τοὺς νόμους τῆς φύσεως; Βλέπεις, ὅτι καὶ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα δὲν προήρχοντο ἀπὸ θυνοῖαν, ἀλλὰ ἀπὸ κακίαν καὶ μοχθηρίαν καὶ τὴν μεγαλύτεραν κτηνωδίαν; Ποία ἦτο ἡ τιμωρία του δι' αὐτά; **Γ** «Θά ζῆς», λέγει, «μέσα εἰς τοὺς στεναγμούς καὶ τὸν τρόμον ἐπὶ τῆς γῆς». Φαίνεται λοιπὸν ὅτι εἶναι σκληρὰ ἡ τιμωρία. Ὅμως δὲν θὰ φανῆ τοιοῦτη, ἂν ἀναλογισθῶμεν τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος καὶ ἐξετάσωμεν μὲ προσοχὴν τὴν τιμωρίαν. Ὅταν δηλ. προσέφερε κακῶς βυσίαν, ἐλυπήθη, διότι ἐνῶ ἠθάδίασε, δὲν ἐτίμηθ' ἀπὸ τὸν ὀδρισθέντα Θεόν. Ὅταν ἐκεῖνος τὸν ἐνουθέτει, αὐτὸς τὸν περιφρόνησε. Ἀπειθώμηνε πρῶτος νὰ διαπραξῇ φόνον ἢ μάλλον πράξιν παλὺ μισητὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ φόνου, ἐλύπησε δηλ. τοὺς γονεῖς του καὶ ἐψεύσθη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Εἶπε: «Μήπως ἐγὼ εἶμαι φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου;» Καὶ δι' ἄλλας αὐτὰς τὰς πράξεις του τιμωρεῖται μόνον μὲ ὄδον καὶ τρόμον. Ἄλλὰ δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι καὶ ἡ χρηστότης τοῦ Θεοῦ φαίνεται ἄχι μόνον ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ τιμωρία εἶναι ἠπιωτέρα τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι προέκυψε ἐξ αὐτῆς σημαντικὸν κέρδος. **Δ** Τὸ δὲ κέρδος ἦτο ὅτι ὁσωφρονίζοντα ὅλοι οἱ μεταγενέστεροι καὶ γίνοντο καλότεροι μὲ τὴν τιμωρίαν ἐκείνου. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐθανότιων αὐτόν. Διότι τὸ νὰ ἀκούουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι κάποιος Κáιν ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του καὶ ἔθανάτωθ' ἐν εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ νὰ βλέπουν τὸν φόνον νὰ τιμωρῆται. Καὶ μάλιστα τότε ἴσως δὲν γίνετο καὶ πιστευτὸν τοῦτο, ἂν ἐλέγχετο, διὰ τὴν ὑπερβολικὴν ἀπέχθειαν τοῦ πράγματος. Ἐνῶ τώρα καθὼς εἶναι παρῶν καὶ τὸν βλέπουν ὅλοι καὶ καθιστᾷ πολλοὺς καὶ ἐπὶ πολλὸν χρόνον μάρτυρας τῆς τιμωρίας του, κατέστησε τὸ γεγονός ὀλοφάνερρον καὶ πιστευτὸν καὶ εἰς τοὺς συγχρό-

1. Γεν. 4, 13.
2. Γεν. 4, 6-7.
3. Γεν. 4, 9.

νοους του και εις τούς μεταγενετέρους, τί τό όφελος δι' εκείνον; θά εἴπῃς. Ἐ θεβαίως ὁ θεός ἐπρονόησε, καί πολύ, διά τήν σωτηρίαν ἐκείνου, όταν συνεκράτει τήν λύσαν του μέ τās νοουθεσίας διά τῶν λόγων. Ἐάν πάλι ἐξετάσῃ κανείς καί τήν τιμωρίαν, θά ἴδῃ ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ ὠφέλεια ποῦ προέρχεται ἐξ αὐτῆς. ¹ Ἐάν ὁ θεός τόν ἐφόνευεν ἀμέως, δέν θά τοῦ παρείχε μίαν προθεσίαν διά μετάνοιαν καί δελτίωσιν. Ἐνῶ τότε ποῦ τόν ἐτιμώρησε νά συζητῇ μέ τόν φόβον καί τόν τρόμον, ἐάν δέν ἦτο τόσοσόν πολῦ ἀναίσθητος καί δέν ἦτο μάλλον θηρίον παρά ἄνθρωπος, θά εἶχε νά ὠφεληθῇ πολλά ἀπό τήν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Ἄλλά ἐκτός τούτων, μέ αὐτήν τήν τιμωρίαν κατέστησε ἐλαφροτέραν τήν μέλλουσαν κόλασιν δι' αὐτόν. Αἱ θλίψεις ἡ τιμωρίαι, ποῦ μάς στέλλει ὁ θεός εἰς τήν παρούσαν ζωὴν, περιορίζουν κατά ἕνα μέρος, ὄχι μικρόν, τὰ θάσσανα τῆς κόλασεως μετά θάνατον. Καί τήν διαβεβαίωσιν τῆς ἀληθείας αὐτῆς δύναται τις νά ἀρυσθῇ ἀπό τās ἀγίας Γραφάς. Διότι ὁ Χριστός συζητῶν μετά τῶν μαθητῶν του καί διηγούμενος τήν ἱστορίαν τοῦ Λαζάρου λέγει, ὅτι ὁ Ἄβραάμ, όταν τόν ἰκέτους ὁ πλούσιος Β νά στάξῃ ὄλιγον δρόσον εἰς τήν φλεγόμενην γλώσσαν του μέ τήν ἀκρην τοῦ δακτύλου του, εἶπε πρὸς αὐτόν: «Τέκνον, ἐνθυμήσου ὅτι οὐ ἀπῆλασας τὰ αγαθά σου εἰς τήν ζωὴν σου καί ὁ Λάζαρος τὰ κακά. Τώρα ὁμοῦ αὐτός παρηγορεῖται καί σὺ θαλασπίζεσαι!» ² Ὁ δὲ Παῦλος (καί όταν ἀναφέρει τὸ νομομα τοῦ Παύλου, ἐνοῶν πάλιν τὰ παραγγέλματα τοῦ Χριστοῦ, διότι αὐτός ἐκίνει τήν μακαρίαν ἐκείνην ψυχὴν), όταν κάποτε ἔγραψε πρὸς τοὺς Κορινθίους διά τόν ἔκδοτον εἰς τās πορνείας, συνιστᾷ εἰς αὐτούς νά παραδοθῇ ὅστος εἰς τόν σατανᾶν πρὸς καταστροφὴν τῆς σαρκός, διὰ νά σωθῇ τὸ πνεῦμα του κατά τήν ἡμέραν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.³ Καί μέ τούς ἰδίους πάλιν συζητῶν δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι κοινωνοῦν τῶν ἀχοάντων μυστηρίων ἀναξίως, λέγει: C «Διὰ τοῦτο μεταξύ σας ὑπάρχουν πολλοὶ ἀρρωστοὶ καί ἀδύνατοι καί ἀρκετοὶ ἐπέθανον. Διότι ἐάν ὁμοῦ ἐκρίνωμεν τόν ἑαυτόν μας, δέν θά ἐκρινόμεθα. Ἄλλ' όταν κρινόμεθα ὁμοῦ ὑπό τοῦ Κυρίου παιδαγωγούμεθα διὰ νά μὴ καταδικασθῶμεν μαζί μέ τόν κόσμον.»⁴ Εἶδες φιλανθρωπιαν ἀνεκφράστου καί ἄπειρον πλοῦτον καλωσύνης; Εἶδες

1. Λουκ. 16, 26.

2. Α' Κορινθ. 5, 5.

3. Α' Κορινθ. 11, 30-32.

πῶς ὁ θεός πράττει τὰ πάντα καί τὰ μεθοδεύει, ὥστε καί όταν ἀμαρτάνωμεν, νά ὑπάρχῃ ἡ δυνατότης νά εἶναι δι' ἡμᾶς ἐλαφροτέρα τῆς ὀφειλομένης ἡ κόλασις ἢ καί νά ἀπαλλαγῶμεν τελείως.

¹ Ἐάν εἴπῃ κάποιος: Διατί λοιπόν ὁ θεός δέν ἠφάνισε τόν διάβολον, ὁ ὅποιος ἐξ ἀρχῆς ἐξηπάτησε τοὺς πρωτοπλάστους; Τοῦτο συνέβη διότι ὁ θεός ἠδιαφέρεται δι' ἡμᾶς. Ἐάν θεβαίως ὁ μιανός ἐκείνος ἐπεκράτει διά τῆς διας, θά εἶχε κάποια λογικὴν δάσιν τὸ αἴτημα τοῦτο. Ὁ Ἐάν ὁμοῦ εἶχε στερηθῇ ἀπὸ αὐτῆν τὴν δύναμιν, ἀλλά μόνον διά τῆς πειθούς (διότι ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται νά μὴ πεισθῶμεν), εἶς ποῖον λόγον ἀφαιρεῖ τὴν εὐκαιρίαν τῆς εὐδοκίμησεως καί ἀποκλείει τόν ἀγῶνα διὰ τὰ ἔπαθλα. Πρὸς τούτους, καί ἂν ἐγγώριζε ὅτι ἦτο ἀκαταγώνιστος καί ἐμελλε νά τοὺς νικήσῃ ὁμοῦ, καί παρ' ὅλα ταῦτα τόν ὄφινε, οὔτε καί ἂν κατ' αὐτόν τὸν τρόπον ἐνῆργει, τὸ πρᾶγμα θά ἦτο βεβιον ἀπορίας. Καί πράγματι, καί εἰς τήν περίπτωσιν αὐτῆν, ἐξ αἰτίας ἡμῶν θά συνέβαινε νά ἐπικρατῇ ἐκείνος καί νά νικῇ ἐκείνους οἱ ὅποιοι δέν ἀναγκάζονται μέ τήν βίαν, ἀλλά ὁποκῦπτουν εἰς αὐτόν μέ τήν δελήσιν των. Ἄλλ' ὁμοῦ οὔτε αὐτὸ θά ἦτο ἀρκετόν δι' ἐκείνους ποῦ θέλουν νά εἶναι ἀπερικοκτοῦν. Ἐφ' ὅσον ὁμοῦ ὑπάρχουν πολλοὶ ποῦ ἐνίκησαν τὴν δύναμιν του καί πολλοὶ πάλι θά νικήσουν εἰς τὸ μέλλον, τότε διατί ἀποστερεῖς ἀπὸ μίαν τόσοσόν μεγάλην τιμὴν ὁμοῦ μέλλου νά διακριθῶν καί νά κατακτήσουν μίαν περιλαμπρον νίκη; Ἐ διὰ τοῦτο λοιπόν τόν ὄφινε, διὰ νά τόν καταβάλουν ἐκείνοι ποῦ ἠρηγοούμενος ἠτήθησαν ἀπὸ αὐτόν. Πρᾶγμα τὸ ὅποιον εἶναι δι' αὐτόν ἀνωτερον ἀπὸ κάθε ἄλλην τιμωρίαν καί ἰκανόν νά τόν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἐσχάτην καταδίκην. Ἄλλὰ δέν θά τόν νικήσουν ὁμοῦ, θά εἴπῃς. Καί ποῖαν ἀσχέιν ἔχει τοῦτο μέ τὸ προκείμενον; Διότι εἶναι πολῦ δικαιότερον οἱ μὲν γενναῖοι νά λαμβάνουν ἀσφαμάς διὰ νά ἐπιδεικνύουν τὴν γενναϊότητά των, οἱ δὲ μὴ γενναῖοι νά τιμωροῦνται! ² Ἀ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των νουθερία παρὰ νά ἐπηρεάζονται ἐκείνοι ἐξ αἰτίας τούτων. Διότι ὁ φαῦλος, καί ἂν ἀδικῆται, δέν καταβάλλεται ἀπὸ τόν ἀνταγωνιστήν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του νουθερία. Καί τοῦτο φανερώνει τὸ πλῆθος τῶν εἰς ὄραος του νικητῶν. Τότε δὲ οἱ σπουδαῖοι δὲ ἐπηρεάζονται ἀπὸ τοὺς φαῦλους, ἐάν ἐξ αἰτίας αὐτῶν δέν εἶχον ποῦ νά ἐπιδείξουν τὴν ἀνδρείαν των. Καί θά συνέβαινε τὸ ἴδιον μέ τὴν περὶπτωσιν κατὰ τὴν ὅποιαν ἕνας ἀγωνοθέτης, ὁ ὅποιος ἔχει δύο ἀβλητάς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἕνας εἶναι ἔτοιμος νά συμ-

πλακή με τὸν ἀνταγωνιστὴν καὶ νὰ ἐπιβεῖξη μεγάλην ἀνταγήν καὶ νὰ στεφανωθῆ με τὸν στέφανον τῆς νίκης, ὁ δὲ ἄλλος προτιμᾷ τὴν ἡσυχίαν του καὶ τὰς ἀπολαύσεις παρὰ τὴν ταλαιπωρίαν ἐκείνην, ἀναγκάζεται νὰ ἀποσύρῃ τὸν ἀνταγωνιστὴν καὶ ἀπαυλεῖ καὶ τὰς δύο ἀπράκτους. * Τοιοῦτοτρόπως ὁ σπουδαῖος ἐπηρέασθη ἐξ αἰτίας τοῦ φαύλου, ὁ ὁποῖος δὲν ὑπῆρξε δειλὸς ἐξ αἰτίας τοῦ γενναίου, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του δειλίας. Διότι αὐτὴ ἡ διερευνήσις τοῦ πράγματος φαίνεται ἡ ἴδια καὶ ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ διαβόλου. Ἡ συλλογιστικὴ αὐτὴ, ἂν προχωρήσῃ περαιτέρω, θὰ ὀδηγήσῃ εἰς σκέψεις καταλυτικὰς διὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ εἰς πολλὰ πράγματα καὶ θὰ διαβάλλῃ ἄλλην τὴν δημιουργίαν. Διότι θὰ κατηγορήσῃ τὸν Θεὸν διὰ τὴν κατασκευὴν στόματος καὶ ὀφθαλμῶν, διότι μὲ αὐτούς οἱ πολλοὶ ἐπιθυμοῦν ὅσα δὲν πρέπει καὶ ὑποπίπτουν εἰς τὸ ἀμάρτημα τῆς μοιχείας, ἐνῶ μὲ τὸ στόμα θλασφημοῦν καὶ ἄλλοι προφέρουν τὰς ἀλεβρίας διδασκαλίας των. C Ἄρα γε ἔπρεπε διὰ τὸν λόγον αὐτὸν νὰ δημιουργηθοῦν οἱ ἄνθρωποι χωρὶς γλῶσσαν καὶ ὀφθαλμούς; Λοιπὸν μὲ τὴν λογικὴν αὐτὴν θὰ ἀποκόψωμεν καὶ τοὺς πόδας, καθὼς καὶ τὰς χεῖρας, ἐπειδὴ αἱ μὲν χεῖρες εἶναι γεμάται αἵματα, οἱ δὲ πόδες τρέχουν πρὸς τὸ κακόν. Ἄλλὰ ὅτε τὰ ὕδα δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ σωθοῦν κατὰ τὴν ἀμειλικτὴν αὐτὴν συλλογιστικὴν. Διότι ταῦτα ἀκούουν ἀνόητα ἀκούσματα καὶ μεταφέρουν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν φθορὰν τῶν αἰρετικῶν διδασκαλιῶν. Ὡστε θὰ τὰ ἀφαιρέσωμεν καὶ αὐτά. Ἄλλὰ, ἂν πράξωμεν αὐτὰ, τότε θὰ ἀπορριψώμεν καὶ τὰς τροφὰς καὶ τὰ ποτὰ, καὶ τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ τὸν ἥλιον, καὶ τὸ φῶς, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τὸν χορὸν τῶν ἄστρον καὶ ὅλα τὰ εἶδη τῶν ζώων. Διότι τοῦ θὰ εἶναι πλέον ταῦτα χρήσιμα, ὅταν αὐτὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἔγινα, ἀκωτηρησῶ τὴν τάξιν ὅλων; D Βλέπει εἰς πόσον γελοῖον καὶ παράλογον συμπέρασμα καταλήγει κατ' ἀνάγκην ἡ συλλογιστικὴ αὐτὴ; Διότι ὁ διάβολος εἶναι κακὸς διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅχι δι' ἡμᾶς. Διότι ἡμεῖς ἂν θελήσωμεν, θὰ κερδίσωμεν πολλὰ κατὰ ἐξ αἰτίας του, θεδαίως παρὰ τὴν ἰδικὴν του βέλτησιν. Καὶ ἐὰν ἀκριβῶς ἐγκρινοῦνται τὸ μέγεθος τοῦ θαύματος καὶ ἡ υπερβολικὴ φιλοφροσύνη τοῦ Θεοῦ. Διότι, ὅταν οἱ ἄνθρωποι γίνονται καλύτεροι, αὐτὸς ἐξ αὐτῶν καὶ μόνον τοῦ γεγονότος λυσᾶ καὶ θλίβεται. Ὅταν ὁμοῦ αὐτὸ πραγματοποιηθῆ καὶ ἐξ αἰτίας του, τότε δὲν θὰ δυνηθῆ νὰ ὑποκρῆσῃ αὐτὴν τὴν καταστροφὴν. Πῶς πραγματοποιεῖται ἐξ αἰτίας του; Ἐπειδὴ φοβού-

μεθα τὴν ὀμότητά του καὶ τοὺς συνεχεῖς δόλους καὶ τὰς ἀλεπαλλήλους παγίδας, ἀποκρούομεν τὸν πολὺν ὕπνον, ἐπαγρυπνοῦμεν, ἐνθουσιάζομεθα διαρκῶς τὸν Κύριον. E Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος αὐτὸς δὲν εἶναι ἰδικὸς μου, ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Παύλου, ἀκούσε πῶς μὲ τὰ ἴδια σχεδὸν λόγια διεγείρει ἐκείνους ἐκ τῶν πιασῶν, οἱ ὁποῖοι κοιμῶνται. Εἰς μίαν λοιπὴν ἐπιστολὴν του πρὸς τοὺς Ἑφεσούς λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἀγὼν δι' ἡμᾶς δὲν εἶναι ἀγὼν πρὸς τὸ εἶμα καὶ τὴν σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκοτεινοῦ τούτου κόσμου, πρὸς τὰ πονηρὰ πνεύματα εἰς τοὺς οὐρανοὺς.» Καὶ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ ὅχι διὰ νὰ κάμῃ αὐτούς, ἀλλὰ διότι ἤθελε νὰ τοὺς ὀρθώσῃ περισσώτερον. 164 A Καὶ ὁ Πέτρος ἐπίσης λέγει: «Νὰ εἰσθε ἐγκρατεῖς καὶ νὰ ἐπαγρυπνήτε, διότι ὁ ἀντίπαλος σας ὁ διάβολος περιπατεῖ ὠρυθμένος ὡς λέων ἀναζητῶν κάποιον νὰ τὸν καταπῇ. Ἀντισταθῆτε μένοντες ἀκλόνητοι εἰς τὴν πίστιν σας.» Καὶ τὸ εἶπεν αὐτὸ, διότι ἤθελε νὰ καταστήσῃ τοὺς ἀκούοντας σθεναροὺς καὶ νὰ τοὺς πείσῃ νὰ ἔχουν μεγαλυτέραν οικειότητα πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ὅστις βλέπει τὸν ἐχθρὸν νὰ ἱσταται ἐνώπιόν του, σπεύδει μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν καὶ ἐνώνεται μὲ τὸν δυνάμενον νὰ τὸν ὑπερασπίσῃ. Κατὰ τὸν ἴδιον, ὡς γνωστόν, τρόπον καὶ τὰ μικρὰ παιδιά, ὅταν ἴδουν κάτι τὸ φοβερόν, καταφεύγουν εἰς τὸν κόλπον τῆς μητρὸς καὶ κρέμονται ἀπὸ τὸ φρέμα τῆς καὶ κρατοῦνται ἀπὸ αὐτὸ μὲ ἕνα αἰσθημα ἀσφαλείας καὶ πολλῆς, ἐνῶ τὰ σύρου πολλοὶ μαζὶ πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν, αὐτὰ δὲν ἀποσπῶνται. Ὅταν ὁμοῦ δὲν ὑπάρχῃ τίποτε πού νὰ τὰ φοβίσῃ, τότε δὲν τὴν ἀνέχονται οὔτε ὅταν τὰ καλῇ οὔτε ὅταν τὰ οὐρῇ, B ἀλλὰ καὶ ὅταν τὰ καλῇ, τὴν χλευάζουν καὶ, ὅταν ἐπινοῇ πολλὰ τεχνάσματα νὰ τὰ προσελκύσῃ, τὴν ἀποστρέφονται καὶ τὴν στρωμένην τράπεζαν καταφρονοῦν. Δι' αὐτὸ πολλοὶ μητέρες, ὅταν δὲν ἐπιτύχουν τίποτε μὲ τὰς παρακλήσεις, πλάθουν διάφορα μωρολόγια καὶ φόβητρα καὶ καταφεύγουν εἰς τὰ ἐπινοήματα αὐτὰ διὰ τὴν ἐπάνοδον των καὶ τὰ πείθουν νὰ τρέξουν πάλι πληροῦν των. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει μόνον μὲ τὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ μὲ ἡμᾶς. Ὅταν δηλ. ὁ διάβολος μᾶς προκαλῇ φόβον καὶ τα-

1. Ἐφεσ. 6, 12.

2. Δ' Πέτρ. 5, 8.

3. Προσευχὴς παρεκκλήσεως τὴν Μαριὰμ, τελεσιτέλες φάντασμα ὡμοιολογικῆς γυναικείας μορφῆς, δὲ καὶ τῆς ἁγίας ἐπαύσεως τὰ μικρὰ παιδιά.

ραχίν, τότε συμφρονίζομεθα, τότε ἀρχόμεθα εἰς αὐτογνωσίαν, τότε προστρέχομεν εἰς τὸν Θεὸν μὲ μεγάλην προθυμίαν. Ἐάν ὁμως εἶχεν ἀφανισθῆ ἕξ ἀρχῆς οὗτος και ἐτίθητο εκποδῶν, ἴσως οἱ πολλοὶ δὲν θά ἐπίστευον οὐτε διὰ τὰ παλαιά, π.χ. ὅτι ἐξηπάτησε τὸν ἄνθρωπον και τὸν ἀπεξέπωσε ἀπὸ τὰ πούλλα ἐκείνη ἀγαθά. Ἄλλὰ θά ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς ἀπὸ φθόνου και μοχθήριαν ἔπραξε τοῦτο. Ὅταν και σήμερον τοῖμοι μερκοὶ νὰ λέγουν ταῦτα μετὰ τὴν κρουγαλεσαν ἀπόδειξιν τῆς ἀπάτης τοῦ διαβόλου, τί δὲν θά ἐλεγον και τί δὲν θά διεκήρυττον, ἐάν δὲν εἶχον κανὲν δείγμα τῆς κακουργίας του; Γενικῶς δέ, ἐάν μὲ μεγάλην ἀκρίθειαν προσέξωμεν τὰ συμβαίνοντα, θά ἴδωμεν ὅτι ὁ διάβολος δὲν μᾶς ἀθεῖ εἰς ἄλλας τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ πολλῶν κακῶν πρόφενος εἶναι αὐτός, πολλῶν ὁμως αἰτιοὶ εἴμεθα οἱ ἴδιοι εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μᾶς μὲ τὴν ἀδιαφορίαν D και τὴν περιφρόνησιν ποὺ ἐπιδεικνύομεν. Καὶ διὰ νὰ ἐπανελθῶμεν εἰς τὴν ἀρχήν, ποὺ ἐπλησίασε τὸν Κάιν ὁ διάβολος και τὸν παρώτρυνε νὰ φονεύσῃ τὸν ἀδελφόν του; Βεβαίως ἐνεφανίσθη εἰς τὴν μητέρα του μὲ τὴν ὅποιαν συνεζήτησε και ἐμεθοδεύσε τὸν δόλον, εἰς αὐτὸν οὐδόλως, ἐκτός ἐάν ἰσχυρισθῆ τις, ὅτι τοῦ ὑπέβαλε τὰς δολίας σκέψεις και τοῦτο ἕξ αἰτίας αὐτοῦ ποὺ ἐδέχθη τοῦτο και ἐπέστη και παρέσχε ὁ ἴδιος εἰς τὸν διάβολον τὴν ἀρχὴν τῆς ἐφόδου.

Ἄλλὰ ὁμως οὐτε εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν τὸν ἐγκατέλειψεν ὁ Θεός, ἀλλὰ ἐπέμνε νὰ τὸν δοκιμάσῃ και νὰ τὸν νοθεύῃ και μὲ αὐτὰ ἐφαίνεται ὅτι τὸν ἐτιμῶρει. E και τί ἀναφέρω τὴν τιμωρίαν τοῦ Κάιν, ἐνὸς ἀνθρώπου, ὅταν και ὁ κατακλυσιμὸς, ὁ ὁποῖος συναδεύεται μὲ τὴν καταστροφὴν τῶσαν ἀνθρώπων, δύναται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ἐμφανῶς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ; Πρῶτον μὲν, διότι ἄχι ἀμέσως οὐτε ἀπροσδοκῆτως ἐπέφερεν ἐκείνα τὰ δεινά, ἀλλὰ και πρᾶεῖπεν αὐτὰ, και μάλιστα ἄχι πρὸ ὀλίγου χρόνου, ἀλλὰ και πρὸ ἑκατὸν εἰκοσι ἐτῶν. 183 A Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ ἰσημονήσουν και ἀδιαφορήσουν ἕξ αἰτίας τοῦ μακροῦ χρόνου ποὺ ἐπηκολούθησε μετὰ τὴν πρόρρησιν, παρήγγειλε νὰ κατασκευασθῆ ἡ κιβωτὸς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὄλων, ἡ ὁποία διετρόνωσε σαφέστερον ἀπὸ οἰανδήποτε λέξιν τὴν ἀπειλὴν τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ μὲν Κάιν ἐληρομονήθη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ἐκείνη, κειμένη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των, ὑπενθύμιζε συνεχῶς τὰς ἀπειλάς. Ἄλλὰ δὲν ἐσωφρονίσθησαν οὐτε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, παρὰ ἐπέμνον εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἐπισύροντες τὴν ἀναπότρεπτον τιμωρίαν. Διότι ὁ Θεός δὲν ἠθέλησεν οὐτε νὰ ἀπαπειλῇ οὐτε νὰ ἐπιφέρῃ

κατακλυσιμὸν, καθὼς ἐπίσης οὐτε αὐτὴν τὴν κόλασιν, ἀλλὰ ἡμεῖς εἴμεθα αἰτιοὶ ὄλων αὐτῶν. Πραγμα τὸ ὅποιον ἔκαμε τὸν θάνατον οὐτε χαιρεται με τὸν ἀφανισμόν των ζωντανῶν. Καὶ ο ἴδιος ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου λέγει: B «Δὲν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὅσον θέλω νὰ ἐπιστρέψῃ (εἰς τὸν Θεόν) και νὰ ζήσῃ.» Ὅταν ὁμως δὲν ἐπιστρέφωμεν, τότε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐπιφέρομεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μας τὴν καταστροφὴν και τὸν θάνατον και ἄχι ὁ Θεός ποὺ δὲν θέλει νὰ μᾶς καταστρέψῃ και μᾶς ὑποδεικνύει ν' ἀποφύγωμεν τὸν θρόμον τοῦ διαβόλου. Ἄρᾳ γε αὐτὸ μόνον ἔχομεν νὰ εἴπωμεν διὰ τὸν κατακλυσιμὸν; Δὲν προήλθεν ἐξ αὐτοῦ κανὲν κέρδος; Βεβαίως προήλθε, τῶσον ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λείψῃ, και δι' ἐκείνους ποὺ ἀπέθανον και διὰ τοὺς μεταγενεστέρους. Ἐκείνοι μὲν ἠμποδίσθησαν νὰ προχωρήσουν περαιτέρως εἰς τὸ κακόν, ἐνῶ οἱ μεταγενέστεροι εἶχαν μεγαλύτερον κέρδος, ἀφοῦ ἡ ζῆμη, πρῶτον τινά, C και ἡ αἰτία των κακῶν εἶχεν ἐξαφανισθῆ μαζί μὲ αὐτοὺς ποὺ τὰ ἀπετάλιμασαν. Διότι ἐάν οἱ ἄνθρωποι, ἀκόμη και χωρὶς παραδείγματα, δύναται εὐκόλως νὰ εὐρουν τὰ κακά, και τί δὲν θά ἔπραττον ἐν μέσῳ πολλῶν παραδειγμάτων, ποὺ τοὺς παρακινοῦν εἰς ἀλεθρίας πράξεις; Καὶ διὰ νὰ μὴ γίνῃ αὐτὸ και νὰ μὴ ἔχουν οἱ μετέπειτα τῶσαν πολλοὺς διδασκάλους τῆς φαυλότητος, διὰ μιᾶς ὄλους αὐτοὺς τοὺς κατέστρεψε.

Ἄλλὰ ἄς ἴδωμεν τί λέγει ὁ ἀσφὸς ἡ μάλλον ὁ ἀνόητος λόγος ἐκείνων ποὺ δὲν θέλουν νὰ πράξουν κανὲν ἀγαθόν και ἐπιζητοῦν και λέγουν τὰ πάντα διὰ νὰ μεταθέσουν εἰς τὸν Θεὸν τὴν αἰτίαν των ἰδικῶν των ἁμαρτημάτων. Λέγουν λοιπόν: D Ἐάν δὲν τὸ ἐπέτρεπεν ὁ Θεός, δὲν θά προσήρχετο ὁ διάβολος και θά ἐξηπάτα ἕξ ἀρχῆς. Ἄλλὰ δὲν θά εἶχε κατανοήσῃ ποτὲ ὁ Ἄδὰμ πῶσον μέγα ἀγαθὸν κατεῖχε, και δὲν θά ἀπέβαλλε ποτὲ τὴν ἀλαστούειαν ἐκείνων. Ἐκείνος ποὺ θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του βῆσαν τῶσον μεγάλην τιμῆς, ὥστε νὰ προσδοκῆ νὰ γίνῃ και Θεός, τί δὲν θά ἐτόλμα νὰ πράξῃ, ἐάν δὲν ἐτιμωρεῖτο; Ἄς δεχθῶμεν, ὅτι ὁ διάβολος δὲν τὸν εἶχε συμβουλεύσει τίποτε και ὅτι οὐτε καν εἶχε συναμιλῆσει μὲ τὴν Ἐθάν διὰ τὸ ζῆλον. Ἐάν δὲν ἐγίνετο τοῦτο, θά παρέμειναν ἄρᾳ γε ἀναμάρτητοι; Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ εἴπωμεν. Διότι αὐτὸς ποὺ τῶσον εὐκόλως ἐπέστη ἀπὸ

1. Σοφ. Σολομ. 1, 13.

2. Ἐφ. 18, 28.

τὴν γυναῖκα, Ἐ καὶ διάβολος νὰ μὴ ὑπῆρχε, ταχέως ἀπὸ τὴν ἰδικήν του προαίρεσιν, θὰ διέπραττεν τὴν ἁμαρτίαν. Πράγμα πού θὰ ἐπέφερε καὶ μεγαλύτεραν τὴν τιμωρίαν ἐναντίον του. Ἀλλὰ καὶ πέραν τούτων, καὶ τώρα τὸ πᾶν δὲν προέρχεται μόνον ἀπὸ τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ ἡ γυνὴ ἠμάρτησε, καταληθθεῖσα ἀπὸ τὴν ἰδικήν της ἐπιθυμίαν. Καὶ τοῦτο συνάγεται ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἡ ὁποία λέγει: «Καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ, ὅτι τὸ ἔξλον εἶναι καλὸν διὰ νὰ τὸ φάγη καὶ ὅτι ἦτο εὐχάριστον εἰς τὴν θέαν καὶ ὤραϊον νὰ τὸ ἀπολαύσῃ. Καὶ ἀφοῦ ἔλαβε ἀπὸ τὸν καρπὸν αὐτῶν ἔφαγε». Καὶ λέγω ταῦτα τώρα, ὅχι διὰ νὰ ἀπαλλάξω τὸν διάβολον ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τοῦ δόλου, ἀλλὰ διότι θέλω ¹⁶⁶ Α νὰ δείξω, ὅτι, ἐάν δὲν ἠμάρτανον μετὰ τὴν θέλησίν των, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τοὺς καταβάλῃ. Διότι αὐτὸς πού τόσον εὐκόλως ἐβέχη ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴν ἀπάτην, αὐτὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπάτην εἶχε μίαν διάθεσιν υἰωδρότητος καὶ χαινώσεως. Διότι δὲν θὰ ἐνεφάνιζε τόσον ἰσχὴν ἐκεῖνος, ἂν συνεζήτει μετὰ ψυχὴν νηφάλιον καὶ ἀγρυπνῶν. Ἀλλὰ ὑπάρχουν μερικοὶ, οἱ ὁποῖοι, ὅταν καταπέσῃ τοῦτο τὸ ἐπιχειρημὰ των, φρίνουσιν τὸν διάβολον καὶ μεταφέρουσιν τὸν λόγον εἰς τὴν ἐντολήν καὶ δὲν θίγουν τὸν ἁμαρτήσαντα, ἀλλὰ κατηγοροῦν τὸν Θεὸν λέγοντες: Διὰ τί ὁ Θεὸς τοὺς εἶδεν ἐντολήν, ἀφοῦ ἐγνωρίζεν ὅτι θὰ ἁμαρτήσουν; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς εἶναι λόγια τοῦ διαβόλου καὶ ἐπινοήσεις ἀσεβοῦς διανοίας. Ἀλλὰ τὸ γεγονός ἐστὶ ἐξωσεν τὴν ἐντολήν, μαρτυρεῖ μεγαλύτεραν πρὸνοιαν παρὰ ἂν δὲν τὴν εἶδε. Καὶ τοῦτο νοεῖται ἐξ αὐτοῦ. Β' Διότι, ἂς δεχθῶμεν ὅτι ὁ Ἄδὰμ, ὁ ὁποῖος εἶχε τόσον νωθρὴν διάθεσιν, ὡς ἀπέδειξε τὸ ἀποτελέσμα δὲν ἐβέχητο καμμίαν ἐντολήν καὶ ἔμενε εἰς τὰς ἀνέσεις καὶ τὰς ἀπολαύσεις. Ἄρα γε ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ νωθοότης ἀπὸ τὴν δυνατον αὐτὴν ζωὴν θὰ συντέλουν νὰ δελτιωθῇ ἢ νὰ χειροτερεύσῃ; Ἀλλὰ εἶναι φανερὸν εἰς ὅλους, ὅτι θὰ κατέληγε εἰς τὴν μεγαλυτέραν κοκίαν μὲνων ἀφανούς. Ἀφοῦ, ὅταν δὲν ἦτο θέβαιος διὰ τὴν ἀθανασίαν καὶ ἐγνωρίζε, ὅτι ἡ ἐλπὶς αὐτῆ ἦτο ἀκόμη ἀβεβαία, ἔφθασαν εἰς τοιοῦτο σημεῖον ἀλαζονείας καὶ κουφότητος, ὥστε νὰ ἐλπίσῃ νὰ γίνῃ καὶ Θεὸς καὶ μάλιστα τὴν στιγμὴν πού δὲν εἶχε καμμίαν ἀπέδειξιν ἀξιοπιστίας δι' ἐκεῖνον πού τοῦ ἔδωκε αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν, C ἂν ἦτο θέβαιος διὰ τὴν ἀθανασίαν εἰς ποίαν κορυφὴν τῆς ἀλαζονείας δὲν θὰ ἔφθασε; Καὶ ποῖον ἁμαρτήμα

1. Γεν. 3, 6.

δὲν θὰ ἔπραττε; Καὶ πότε ἦτο δυνατόν νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν Θεόν; Ἀλλὰ σὺ, κατηγοροῦν τὸν Θεόν, κἀμινε παρόμοιον μετ' ἐκείνου πού κατηγορεῖ αὐτὸν πού ἀπαγορεύει τὴν πορνείαν, διότι ὄσοι ἀκούσουσιν αὐτὰ θὰ σπεύσουσιν εἰς τὴν πορνείαν. Καὶ πῶς δὲν μαρτυροῦν μεγάλην ἀφροσύνην οἱ λόγοι αὐτοί; Διότι ἐάν δὲν ἐβέχητο τὴν ἐντολήν ὁ ἄνθρωπος καὶ προσήρχετο ὁ διάβολος καὶ τὸν συνεβούλευε νὰ ἀποστατήσῃ ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ εἰς τοῦτο θὰ ἐπέβητο εὐκόλως. Διότι ἐάν δὲν ἐβέχητο τὴν ἐντολήν ὁ ἀνθρώπος κατεφρόνησε τὸν Θεόν πού τὴν ἔδωκε, ἐάν δὲν εἶχε ἀκούσει τίποτε παρ' αὐτοῦ, θὰ ἔληθαι ὅτι διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν κυρίου. D Διὰ τοῦτο ἐπρόλαβε ὁ Θεὸς μετὰ τὴν ἐντολήν του καὶ τὸν εἰβάζε, ὅτι καὶ κύριον ἔχει καὶ ὅτι πρέπει καθ' ὅλα νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτόν. Καὶ τί τὸ ὄφελος ἀπὸ αὐτοῦ; λέγει. Ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε κανὲν ὄφελος, δὲν εὐθύνεται δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς πού τὸν εἰβάζε, ἀλλὰ ὁ ἴδιος πού δὲν ἐβέχη τὸ κάλλιστον αὐτοῦ μάρτυριον. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ὑπῆρξεν ὀνόφελος καὶ μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἡ παραδόσεως τῆς ἐντολῆς. Καὶ πράγματι, τὸ γεγονός ἐστὶ ἀκρότη καὶ ὀμολόγησε τὴν ἁμαρτίαν του καὶ ὅτι ἔσπευδε ὁ μὲν ἄνδρας νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν γυναῖκα τὴν εὐθύνην δι' ὅσα συνέβησαν, ἡ δὲ γυναῖκα εἰς τὸν θρον, εἰς αὐτὰ προέχονται ἀπὸ δημιουργήματα πού φοβοῦνται καὶ τρέμουσιν καὶ γνωρίζουσιν τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ. E Οὐδεὶς ἀγνοεῖ πόσον μεγάλο ὑπῆρξε τὸ κέρδος τῆς μεταστροφῆς ἀπὸ τὴν σατανικὴν ἐκείνην προσδοκίαν εἰς τὸν φόβον. Διότι αὐτὸς πού ἐφαντάσθη νὰ γίνῃ ἰσόθεος, τόσον πολὺ ἐταπεινώμετο καὶ συνετέλλετο, ὥστε νὰ τρέμῃ πλέον διὰ τὴν τιμωρίαν καὶ τὸν κολασμὸν καὶ νὰ ὀμολογῇ τὴν ἁμαρτίαν του. Τὸ νὰ μὴ ἁμαρτάνωμεν χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἐπίγνωσιν τούτου, ἀλλὰ νὰ συναίσθανώμεθα ἀμέσως καὶ συνευθετοποιῶμεν τὴν ἁμαρτίαν μας, δὲν εἶναι μικρὸν πράγμα, ἀλλὰ εἶναι ἕνας τρόπος καὶ μὴ ἀρχὴ πού μας ὁδηγεῖ εἰς τὴν δελτιώσιν. ¹⁶⁷ Α Ὅλην λοιπὸν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Κυρίου πρὸς ἡμᾶς δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε νὰ κατανοήσωμεν οὔτε νὰ περιγράψωμεν. Ἐν συντομίᾳ θ' ἀναφέρω ὅσα γνωρίζομεν. Μετὰ δηλ. τὴν τόσον βαρεῖαν παρακοήν, μετὰ ἀπὸ τόσα ἁμαρτήματα, ὅταν ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη ἐκυριαρχήθη ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς ἁμαρτίας, ὅταν ἔπρεπε πλέον νὰ πληρωσωμεν μετὰ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν καὶ νὰ χαθῶμεν ἐντελῶς καὶ νὰ σῆσῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τότε ὁ Θεὸς ἐπέδειξε πρὸς ἡμᾶς τὴν μεγίστην εὐεργεσίαν θυσιασὰς τὸν Μου-

γενή ὅτι τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀποξενωμένων ἀπὸ αὐτῶν καὶ μισούντων καὶ ἀποστρεφόμενων αὐτὸν καὶ μὲ τὴν θυσίαν αὐτοῦ ἐπέτυχε τὴν συμφιλίωσιν μᾶς μὲ αὐτὸν καὶ ὅπως ἐβίη νὰ μᾶς χάριση τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ αἰώνιον ζωὴν καὶ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια Ἐ οὕτε ὁ ὀφθαλμὸς εἶδε, οὕτε τὸ αὐρὸς ἤκουσε, οὕτε ἀνέβησαν εἰς τὴν καρδίαν ἀνθρώπου. Ποῖον πρᾶγμα ἴσον πρὸς τὴν πρόνοιαν αὐτῆν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος λέγει: «Ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς ὅσον ἀπέχει ἡ ἰδική μου ὁδὸς ἀπὸ τῆς ἰδικῆς σας καὶ ὁ σταγαμὸς μου ἀπὸ τῆς σκέφης σας».¹ Καὶ ὁ πρῶτος Δαυὶδ ὁμιλῶν διὰ τὴν φιλανθρωπίαν ἐκείνου λέγει: «Ὅσον εἶναι τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ὅσον ἐκραταίωσε ὁ Κύριος τὴν εὐσπλαγγίαν του δι' ἐκείνους ποὺ φοβοῦνται αὐτόν. Ὅσον ἀπέχει ἡ ἀνατολή ἀπὸ τῆς δύσεως, ὅσον ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ ἡμᾶς τὰς ἀνομίας μᾶς. Ὅπως ὁ πατὴρ εὐσπλαγγίζεται τοὺς υἱοὺς του, εὐσπλαγγίσθη καὶ ὁ Κύριος τὸν φοβοῦνται».² Καὶ ὄχι τῶσον μόνον, ἀλλὰ ἄλλο μεγαλύτερον παράδειγμα μεγίστης φιλοστοργίας δὲν γνωρίζομεν. Ἐν τούτοις καὶ ἀπὸ ἐκείνου τὸ παράδειγμα μεγαλύτερον ἀκόμη μᾶς διδάσκει ὁ Ἰσαΐας. Ἐλαβε δηλ. ὡς παράδειγμα τὴν μητέρα, ἡ ὅποια λατρεύει περισσότερο ἀπὸ τὸν πατέρα τὰ τέκνα καὶ λέγει: «Μήπως θὰ λησμονήσῃ ποτὲ ἡ μητέρα τὸ παιδίον τῆς ἢ δὲν θὰ εὐσπλαγγισθῇ τοὺς καρπούς τῆς κοιλίας τῆς; Ἀκόμη καὶ ἂν ὑπάρξῃ γυναῖκα ποὺ νὰ τὰ λησμονήσῃ, ἐγὼ ὁμως δὲν θὰ σὲ λησμονήσω, λέγει ὁ Κύριος»,³ δεικνύων ὅτι ἡ εὐσπλαγγία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνωτέρα καὶ τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας. Αὐτὰ λέγουσιν οἱ προφῆται. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν: Ὁ «Ἐάν σεις, ποὺ εἰσθε πονηροὶ, διδετε ὠφέλιμα πράγματα εἰς τὰ τέκνα σας, πόσον μέλλον θὰ δόσῃ ὁ οὐρανὸς Πατὴρ σας εἰς ἐκείνους ποὺ θὰ τοῦ ζητήσουν;».⁴ Θέλων νὰ δείξῃ μὲ αὐτὰ, ὅτι ὅση εἶναι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν πονηρῶν, ὅσον μεγάλη εἶναι ἡ διαφορά τῆς φροντίδος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς πατρικῆς. Καὶ μὴ σταματήσῃς ἕως ἐδῶ, ἀλλὰ προχώρησε περισσότερο τὴν σκέψιν σου. Διότι πράγματι ἔχει λεχθῆ τοῦτο μέχρι τοῦ σημείου ποὺ δύνα-

1. Ἐβ. 56, 9.
2. Ψαλμ. 103, 11.
3. Ἦσ. 49, 15.
4. Ματθ. 7, 11.

σαι νὰ τὸ κατανοήσῃς. Διότι εἶναι ἄπειρος καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐκείνου, τοῦ ὁποίου εἶναι ἄπειρος ἡ σοφία καὶ ἡ ἀγαθότης. Ἄν δὲν τὴν ἀντιλαμβάνομεθα εἰς καθ' ἓν ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα, καὶ τοῦτο εἶναι σημεῖον ὅτι αὐτὴ εἶναι ἄπειρος, Ἐ Διότι κάθε ἡμέραν κάμνει διὰ τὴν ἰδικὴν μᾶς σωτηρίαν πολλὰ καὶ μεγάλα, τὰ ὅποια εἶναι φανερά μόνον εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εὐεργετῆι τὸ γένος μᾶς ἀπὸ ἀγαθότητα, χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκην ἀπὸ τῶν ἰδικῶν μᾶς ἐπιαινεῶν οὕτε ἀπὸ ἄλλων καμμίαν ἀμοιβήν, ἀφίνει νὰ μᾶς διαφεύγουν τὰ περισσότερα. Καὶ ἂν καμμίαν φορὰν μᾶς τὰ ἀποκαλύπτῃ, καὶ τοῦτο τὸ κάμνει χάριν ἡμῶν, διὰ νὰ ἀποσπᾶσμεν μεγαλύτερον ὄφελος ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην μᾶς. Ἄς μὴ εὐχαριστῶμεν λοιπὸν τὸν Θεὸν δι' ὅσα γνωρίζομεν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα δὲν γνωρίζομεν. Διότι γνωρίζει νὰ βοηθῇ ὄχι μόνον ἐκείνους ποὺ θέλουν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν θέλουν. 168 Α Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐγνώριζε καλῶς ὁ Παῦλος καὶ παρότρυνε πάντοτε καὶ δι' ὅλα νὰ τὸν εὐχαριστῶμεν, διότι δὲν ἐνδιαφέρεται μόνον δι' ὅλους μᾶς, ἀλλὰ καὶ δι' ἕνα ἕκαστον ἰδιωτέρως. Καὶ τοῦτο δυνάμεθα νὰ τὸ ἀκούσωμεν ἀπὸ αὐτοῦ, ὅταν λέγῃ: «Δὲν εἶναι ἐπιθυμία τοῦ Πατρὸς μου, ποὺ εὐρίσκειται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, νὰ χαθῆ ἕνας ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτοὺς» ἐνοῶν αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν εἰς αὐτόν. Διότι θέλει νὰ σωθῶν καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν πιστεύουν εἰς αὐτόν, ἀφοῦ μετανοήσουν, καὶ νὰ πιστεύσουν ὅλοι, καθὼς λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Ἐκεῖνος θέλει νὰ σωθῶν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ λάθουν γνῶσιν τῆς ἀληθείας».⁵ Καὶ ὁ ἴδιος ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους: Ἐ «Δὲν ἤλθα νὰ καλέσω εἰς μετάνοιαν τοὺς δικαίους, ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς».⁶ Καὶ πάλιν διὰ τοῦ προφήτου λέγει: «Ἀγάπην θέλω καὶ ὄχι θυσίαν».⁷ Καὶ ἂν, ὅστερα ἀπὸ τὴν φροντίδα, δὲν θελήσουν νὰ γίνωνται καλύτεροι καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν δὲν τοὺς ἐγκαταλείπει. Ἀλλὰ ἐπειδὴ μὲ τὴν θελήσιν των ἐστερήθησαν ἀπὸ τὴν οὐράνιον ζωὴν, δεδικαίως χροσγεί εἰς αὐτοὺς ἕνα τὰ ἀγαθὰ τοῦ παρόντος βίου, ἀνατέλλει τὸν ἥλιον διὰ τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς, θροῖε διὰ τοὺς δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ παρέχει ὅλα τὰ ὅλλα ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς πα-

1. Ματθ. 18, 14.
2. Α' Τιμῶ. 2, 4.
3. Ματθ. 9, 13.
4. Ἦσ. 6, 6.

ρούσης ζωής. Ἐάν τόσον πολὺ προνοή δι' ἑθρούς, πῶς θὰ ἀδιαφορήσῃ ποτὲ δι' ἐκείνους ποὺ πιστεύουν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν λατρεύουν μὲ δῆλην τὴν δύναμιν; Ἐάν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῆ τοῦτο, δὲν εἶναι δυνατόν, ἀλλ' τοὺς φροντίζει περισσότερο ἀπὸ θλαους. Διότι λέγει: «Καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σας ὅλα ἔχουν καταριθμηθῆναι».

Ἦστε, ὅταν σκεφθῆς ὅτι ἀπρηνήθης διὰ τὸν Χριστὸν πατέρα, σπῆτι, φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ ἀπερίγραπτον πλοῦτον καὶ μεγάλην δοξάν, καὶ τώρα ὑπομένεις τόσην θλίψιν, μὴ θέλῃς νὰ καταστρέψῃς τὸν ἑαυτὸν σου. Ἀπὸ τὰς ἰδίας σκέψεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας γεννᾶται ἡ ἀπορία, θὰ προέλθῃ καὶ ἡ λύσις αὐτῆς. Πῶς; Εἶναι δυνάμιον νὰ ἐφεύσθῃ ὁ Θεός. Διότι ὑπεσχέθη αἰώνιον ζωὴν εἰς ὅσους τὰ ἐγκατέλειψαν ὅλα αὐτά. Ὁ Πράγματι, οὐ τὰ ἐγκατέλειψες ὅλα καὶ τὰ ἀπρηνήθης. Τί σὲ ἐμποδίζει λοιπὸν νὰ ἔχῃς ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ὑπόσχασιν; Ὁ πειρασμός ποὺ σὲ κατέχει τώρα; Καὶ τί σχέσιον ἔχει αὐτός μετ' τὴν ὑπόσχασιν; Διότι δὲν μᾶς ὑπεσχέθη τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον. Ἐάν ἐπρόκειτο νὰ ἐκπληρωθῆ ἔδω ἡ ὑπόσχασιν, καὶ πάλι δὲν ἔπρεπε νὰ δυσανασχετήσῃς. Διότι ὁ εὐλαβὴς καὶ πιστὸς πρέπει νὰ ἔχῃ τόσον σταθερὸν πίστιν πρὸς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ ἂν τὰ γινόμενα φαίνονται, ὅτι ἐναντιώνονται εἰς αὐτάς, μήτε τότε, νὰ παρῶσεται, μήτε νὰ ἀπελπίζεται διὰ τὴν τελικὴν ἐκθᾶσιν. Πρόσχε λοιπὸν. Ὁ πιστὸς Ἀβραάμ ποῖαν ὑπόσχασιν ἔλαβε, καὶ τί ἠναγκάζετο νὰ πράξῃ; Ἐ ἡ ὑπόσχασιν ἦτο, ὅτι ἀπὸ τὸν Ἰσαὰκ θὰ γέμιζε τὴν αἰκουμένην ἀπογόνους, ἡ δὲ προσταγὴ ἦτο νὰ θυσιάσῃ τὸν Ἰσὺν τὸν Ἰσαὰκ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ γεμίσῃ ὅλη ἡ γῆ. Λοιπὸν; Τὸν ἐβουλόθη αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη. Καθόλου. Καὶ μολοῦντι ἤπρηχε τόση διάτασις καὶ συγκρούσις τῆς προσταγῆς πρὸς τὴν ὑπόσχασιν, δὲν ἐπαρόχη οὐτε κατέληθη ἀπὸ ἐλάην. αὐτε εἶπε κάτι παρόμοιον ἐν εἶνός: «Ἄλλα ὑπεσχέθη καὶ ἄλλα τώρα μὲ ἀναγκάζει νὰ ποῶ ὁ Θεός. Ἀπὸ τὸν υἱόν μου αὐτὸν ὑπεσχέθη νὰ προέλθῃ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀπογόνων καὶ τώρα μὲ προσταζέει νὰ τὸν θυσιάσω. Πῶς λοιπὸν θὰ συμβῆ τοῦτο. ἂν ἡ ἰσὶα κοπή; Ἄρα μὲ ἠπάτησε καὶ μὲ ἀνέπαυεν ὁ Θεός. 189 Ἀ τίποτε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπε, οὐτε κἂν ἰσκέθη. Καὶ πολὺ εὐλόγως. Ὅταν αὐτὸς ποὺ δίδει τὴν ὑπόσχασιν εἶναι Θεός, ἀκόμα καὶ ἂν ἄπειρα στοιχεῖα δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἀναιρεῖ τὴν ὑπόσχασιν.

δὲν πρέπει νὰ ἀνησυγῶμεν οὐτε νὰ ἀμφισβᾶλλωμεν διὰ τὴν ἐκθᾶσιν. Διότι αὐτὸ ἀκριβὲς εἶναι τὸ ἔργον τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, νὰ εὐρηθῇ διέξοδος ἐκ τοῦ ἀδιεξόδου, καθὼς ἀκρίβητος ὁ μακάριος ἐκεῖνος τότε. Δι' αὐτὸ ἀκριβὲς ὁ Παῦλος ἐθαύμασε τὴν πίστιν αὐτοῦ, ὅταν εἶπε: «Ἀπὸ πίστιν προσέφερε ὁ Ἀβραάμ τὸν Ἰσαὰκ, ὅταν ἐδοκιμάζετο» καὶ αὐτὸς ποὺ ἔλαβε τὰς ὑποσχέσεις προσέφερε τὸν μονογενῆ υἱόν του. Ἐννοεῖ δηλ. καὶ ὑπαίτισται αὐτὰ τὰ ὅποια ἐγὼ εἶπα τώρα μάλισ. Καὶ δὲν ὤπρηξε μόνον ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπόγονός των πάλιν ὁ Ἰωσήφ, ὃ ὁποῖος ἔβλεπε ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ μὲ πλῆθος περιστατικῶν νὰ κινδυνεύῃ ἡ ἐπαγγελία, ἔμεινε ὁμοῦ ἀκλόνητος. Διότι προσέβλεπε πρὸς τὸν Θεὸν μόνον, ὁ ὁποῖος εἶχε δώσει τὴν ὑπόσχασιν. Διότι, ἐάν ὑπεδουλώμετο εἰς ἀνθρώπινους λογισμούς, θὰ εἶχε ἀπελπισθῆ διὰ τὴν ἐκθᾶσιν. Διότι τὸ δράμα ποὺ εἶδε, προέλεγε, ὅτι θὰ τὸν προοκνήσουν καὶ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀδελφοὶ του. Τὰ συμβαίνοντα ὁμοῦ δὲν ἦσαν τοιαῦτα, ἀλλὰ ἀπείχαν πολὺ ἀπὸ αὐτά. Πρῶτον μὲν αὐτοὶ ποὺ ἐμῆλλον νὰ τὸν προοκνήσουν, τὸν ρίπτουν μῆσα εἰς λάκκον καὶ, ἀφοῦ τὸν ἐπώλησαν εἰς θαρβάρους, τὸν ἐστειλάν εἰς ἔξην καὶ ἀπομεμακρυσμένην χώραν. Καὶ τὰ γινόμενα ἐφαίνοντο ὅτι εἶναι τόσον ἀντίθετα πρὸς τὸ δράμα, ὥστε καὶ οἱ Ἰσραὴλ ἐκεῖνοι οἱ ὀφθαλμοὶ νὰ τὸν χλευάζουν καὶ νὰ τοῦ λέγουν: Ἐ ἰδοὺ, ἐρχεται ἐκεῖνος ὁ δραματιστής. Ἐλθετε λοιπὸν τώρα νὰ τὸν φανερώσωμεν καὶ νὰ τὸν ρίψωμεν εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς λάκκους, καὶ θὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸν ἔφαγε ἄγριον θηρίον. Καὶ τότε θὰ ἴδωμεν τί θὰ σημαίνουν τὰ ὀράματά του! Κατόπιν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀγόρασαν, τὸν πωλοῦν πάλιν ὄχι κἂν εἰς ἓνα ἐλεύθερον, ἀλλὰ εἰς ἓνα βασιλικὸν δούλον. Καὶ τὰ θεινὰ του δὲν ἐσταμάτησαν ἕως τὸ σημεῖον αὐτό, ἀλλὰ συκοφαντηθεὶς ἀπὸ τὴν κυρίαν του κατεδικάσθη καὶ ἐρήφθη εἰς τὰς φυλακάς ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ὅταν ἄλλοι ἐδραπέτευσαν, αὐτὸς παραμένει ἐκεῖ περισσότερον χρόνον. Καὶ ἐνῶ ἦσαν τόσα τὰ γεγονότα ποὺ ἠδύνατον νὰ θορυβήσουν τὴν ψυχὴν ἐκείνου, ἔβλεπε αὐτὸς ἔμεινε ἀνεπηρέαστος ἀπὸ ὅλα αὐτά. Τοιαυτὴ εἶναι καὶ ἡ περίπτωσις μας ἡ μᾶλλον καὶ πολὺ δυσκολωτέρα ταύτης. Ἐκεῖνα ποὺ ὑπεσχέθη εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ καὶ ἡ ἀσφαρσία καὶ τὰ ἄπειρα ἀγαθά. Καὶ αὐτὰ ποὺ συνέβησαν ἕως τώρα καὶ συμβαίνουν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ ἐκείνα. Διότι αὐτὰ εἶναι θάνατος καὶ φθορὰ καὶ τρωμὴ καὶ

κόλασις και θλίψις διάφοροι και συνεχείς. Διὰτι λοιπόν κάμνει ταῦτο ὁ Θεὸς και ἐπιτρέπει νὰ συμβῶν τὸ ἀντίθετα πρὸς τὰς ὑποσχέσεις; Διὸτι τοιοῦτοτρόπως ἐπιτυγχάνει δύο μέγιστα πράγματα, πρῶτον διὰτι παρέχει εἰς ἡμᾶς μίαν ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του, ἔτι και διὰ τὴν ἀπελπισίαν δυνάται νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὰς ὑποσχέσεις του, Ἐ και δεύτερον διὸτι διαπαιδαγωγεῖ τὴν ψυχὴν μας νὰ πιστεύῃ εἰς αὐτὸν δι' ὅλα, ἀκόμη και ἂν τὰ γινόμενα φαίνωνται ἀντίθετα πρὸς τὰς ὑποσχέσεις. Διὸτι τοιαύτη εἶναι ἡ δυνάμις τῆς ἐλπίδος. Δὲν καταιοχῶναι αὐτὸν ὁ ὁποῖος εὐδικριῶς στηρίζεται εἰς αὐτήν. Διὸτι ἐάν, δεοὶ ἔλαβον τὰς ὑποσχέσεις διὰ τὴν παρούσαν ζωὴν, δεικνύουν τοιαύτην διδασίαν, πολὺ περισσώτερον πρέπει νὰ πράττωμεν αὐτὸ ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι προσδοκῶμεν τὴν πραγμάτων τῶν ἀγαθῶν ὄχι εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀλλὰ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Διὸτι δι' αὐτὸν τὸν κόσμον προεῖπε θλίψεις και στενοχωρίας.¹⁷⁰ Ἄ τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ πού σὲ δορυβεῖ; Μὲ ποίαν λογικὴν ἀμφιβάλλεις διὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ; Διὸτι τὸ νὰ καταφρονήσῃς χάριν αὐτοῦ ἔδωκεν τὸν κόσμον, και νὰ λέγῃς πάλιν ἔτι ἔχεις ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ κόσμου, και νὰ δεικνύῃς ἀπάτην τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀληθὲς «δαιμονῶν» και εἶναι ἰκανὸν νὰ ἐπίσῃρη τὸ πῦρ τῆς κολάσεως. Ἄλλὰ ὑπάρχουν μερικὸι οἱ ὁποῖοι, παραδομένοι εἰς τὰς θιοτικὰς μερίμας, διαίουν ἀντίως. Ἄλλὰ και αὐτὸ τὸ προεῖπεν ὁ Χριστὸς: «Ἄμην, ἀμην σὰς λέγω, διὸτι σὰς θὰ κλαύσετε και θὰ θρηνησέτε, ἐνῶ ὁ κόσμος θὰ χαρῆ». Καὶ κατὰ τὰς παλαιαιτέρως γενεάς, οἱ βασιλευῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγνώριζον τὸν Θεόν, ἔζων εἰς τὸν πλοῦτον και τὴν ἰσχὺν και τὴν τιμὴν, Ἐ ἐνῶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔζων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν και τὴν δουλείαν και εἰς τὰ ἔσχατα κακὰ. Καὶ ὁ Ἀδάμας, ὁ ὁποῖος ἐκρίθη ἀξίος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, γεμάτος πληγὰς ἔμενε ἀκτεθεμέλιος εἰς τὰς γλώσσας τῶν κυνῶν, ἀντιμετωπιζῶν ἀδιάκωπον πείναν. Ἐνῶ ὁ πλούσιος ἔζη εἰς τιμὰς με ἀκολουθίας ὑπηρετῶν, μέσα εἰς τὴν ἀνεσίαν και τὴν πολυτέλειαν. Ἄλλ' ὅμως και αὐτὸς δὲν ἔλαβη κανὲν ἀπὸ αὐτὰ εἰς τὴν κόλασιν, οὔτε ὁ Ἀδάμας ἐπιδοσθῆ ἀπὸ τὴν πείναν και τὰ τραύματα νὰ ζῆ με εὐσέβειαν εἰς τὸν παρόντα βίον. Ἄλλὰ, ὡς ἂν γενναῖος ἀθλητῆς, ὁ ὁποῖος παλαίει μέσα εἰς ἀποπνεκτικὸν καύσωνα, ἐνίκησε και ἔστεφανώθη. Διὰ τοῦτο

1. Ἰωάν. 16, 30.

και κάποιοι σοφὸς λέγει: Ἐ «Τέκνον, ἐάν προσέρχεται νὰ γίνῃς δοῦλος τοῦ Κυρίου, ἐτοίμασε τὴν ψυχὴν σου διὰ δοκιμασίαν, κατεύθυνε ὁρῶς τὴν καρδίαν σου και βεῖξε καρτερίαν και μὴ σπεύσης [νὰ ἀπομακρυνθῆς τοῦ Κυρίου] κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συμφορᾶς». Καὶ μετ' ἄλλων λέγει: «Ὁ χρυσοὸς δοκιμάζεται εἰς τὸ πῦρ και οἱ ἄνθρωποι γίνονται δεκτοὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ταπεινώσεως». Καὶ πάλιν ἄλλοῦ λέγει: «Τέκνον, μὴ καταφρονῆς τὴν παιδείαν τοῦ Κυρίου και μὴ δυσφορήσῃς, ἐταν δοκιμάζεσαι ἀπὸ αὐτῶν». Διὸτι αὐτὸς πού ἐμβάλλει τὸν χρυσοὸν εἰς τὴν κάμινον γωρρίζει μέχρι ποῦο βαθμοῦ πρέπει νὰ πυρωθῆ και τότε πρέπει νὰ ἀνασπυρῆ ἀπὸ τὸ πῦρ. Διὸ τοῦτο λέγει: «Μὴ σπεύσης [νὰ ἀπομακρυνθῆς] κατὰ τὸν καιρὸν τῆς συμφορᾶς». Ὁ δὲ Σολομῶν, τὸ ἴδιον πρᾶγμα διδάσκων, ἔλεγε: «Μὴ κάμπτεσαι, ἐταν ἐλέγχεσαι ἀπὸ αὐτῶν». Διὸτι ἡ θλίψις εἶναι μέγα πρᾶγμα διὰ νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον δοκιμασμένον και νὰ τὸν διδάξῃ τὴν ἀρετὴν τῆς ὑπομονῆς. Διὸ τὸν ἰσοπῶν, λέγει, ἂν μετ' τὴν ὑπερβολικὴν θλίψιν μᾶς κλονίσῃ και μᾶς κάμψῃ: «Ὁ Θεὸς εἶναι πιστὸς και δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ δοκιμασθῶμεν πέραν τῶν δυνάμεών μας, ἀλλὰ μαζί μετ' τὴν δοκιμασίαν θὰ φρονίσῃ και διὰ τὴν ἐκθεσιν, ὡστε νὰ δυνάμεθα νὰ τὴν ὑπομείνωμεν ἕως τὸ τέλος». Διὸτι ἐάν ἡ δοκιμασία προέρχεται ἀπὸ ἀγάπην, ἡ δὲ ἐγκαταλείψις ἀπὸ μίση, δὲν εἶναι δυνατόν ὁ ἴδιος νὰ ἀγαπᾷ και νὰ μισῆ τὸ αὐτὸ πρόσωπον οὔτε νὰ τὸ δοκιμάξῃ μαζί και νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ. Τότε πῶς πολλοὶ κατέπεσαν; λέγει. Διὸτι μόνοι τῶν ἐσπέρησαν τὸν ἑαυτὸν τῶν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὄχι διὸτι ἐγκαταλείφθησαν ἀπὸ αὐτῶν. «Ἰδοὺ δεοὶ ἀπομακρύνουν τὸν ἑαυτὸν τῶν ἀπὸ σέ, θὰ χαθῶν», λέγει Ἐ Καὶ ἀπομακρύνονται διὰτι δὲν ὑπομένουν τὰς ἐκ τοῦ Θεοῦ δοκιμασίας, ἀλλὰ ὀργίζονται και δυσαναχετοῦν. Καὶ ὅπως τὰ κακώτροπα παιδία, ἐταν οἱ πατέρες τῶν τὰ στέλλουν εἰς τοὺς διδασκάλους, ἂν, διὰ νὰ ἀπαφύγουν τοὺς μάχθους τῶν γραμμάτων και τὰ ἄλλα κτηπήματα, φεύγουν μακρὰν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν, δὲν κερδίζουν τίποτε, ἀλλὰ περιπίπτουν εἰς χειρότερα κακὰ, ἀναγκαζόμενα νὰ πεινοῦν εἰς ξένην χώραν και νὰ περιπλαῦνται και νὰ ἀρρωσταίνουν και νὰ ἐξευτελίζονται και νὰ

1. Σοφ. Σειν. 3, 1.
2. Σοφ. Σειν. 2, 6.
3. Παροιμ. 8, 11.
4. Α' Κορ. 10, 13.
5. Ψαλμ. 73, 27.

γίνονται θαύλοι, κατά τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἄσκι δὲν ὑπομένουν εὐχαρίστως τὴν παιδείαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δυσανασχετοῦν, ἐκτός τοῦ ὅτι δὲν κερδίζουν ἐξ αὐτοῦ τίποτε, περιπίπτουν καὶ εἰς τὰς μεγίστας συμφοράς. ¹⁷¹ Ἄ Διὰ τοῦτο ἔχομεν παραγγελίαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ ὑπαμένωμεν καὶ νὰ κατευθύνωμεν ὀρθῶς τὴν καρδίαν μας. Ἄλλὰ λέγει, ὅτι οἱ δοκιμασίαι σου εἶναι πολὺ βαρύτεραι. Ἄλλὰ καὶ οἱ γυνυσταὶ δὲν γυμνάζουν ὄλους τοὺς νέους κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀδυνάτους παρέχουν ἀδυνάτους ἀνταγωνιστάς, καὶ εἰς τοὺς γενναίους παρέχουν γενναίους. Διότι ὅστις ἔχει ἀνταγωνιστὴν κατώτερον τῆς ἰδικῆς του δυνάμεως, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλης τῆς ἡμέρας ἂν συμπλέκεται, τελικῶς μένει ἀγύμναστος. Ἄλλὰ θὰ εἴπῃς, πῶς δὲν ἔκαμε ὁ Θεός, ὥστε οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἐπέλεξαν τὸν ἴδιον τρόπον ζωῆς νὰ ἀγωνίζονται μὲ τοὺς ἴδιους μόχθους; Διότι ὁ Θεός δὲν ἔχει ἔν μόνον εἶδος ἀσκήσεως, οὔτε ὅλοι ἔχουν ἀνάγκη τῶν αὐτῶν ἀσκήσεων, ἀκόμη καὶ ἂν διάγουν τὸν αὐτὸν τρόπον ζωῆς. ¹⁷² Διότι καὶ πολλοὶ ἀσθενεῖς ἀπὸ τὰς αὐτὰς νόσους, δὲν ἐχρηιάσθησαν τὰ ἴδια φάρμακα, ἀλλὰ ἄλλα οἱ μὲν καὶ ἄλλα οἱ βέ. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους οἱ ἄνθρωποι μαστιγώνονται εἰς τὴν ζωὴν εἶναι πολλοὶ καὶ διάφοροι. Ἄλλος δοκιμάζεται ἀπὸ μακροχρόνιον νόσον, ἄλλος ἀπὸ βαρυτάτην πτωχείαν, ἄλλος ἀπὸ τὴν βίαν καὶ τὴν ἀδικίαν, ἄλλος μὲ τοὺς συνεχεῖς καὶ ἀλεπαλλήλους θανάτους τῶν παιδιῶν του καὶ τῶν συγγενῶν των. Καὶ ὁ ἓνας μὲ τὸ ν' ἀποδιώκεται ἀπὸ ὄλους καὶ νὰ θεωρῆται ἐντελὴς ἀνάγιος, ὁ ἄλλος μὲ τὸ νὰ κατηγορηθῆται διὰ πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος δὲν ἔχει ἰδέαν καὶ νὰ ὑπαμένη τὸ βάρος τῆς κακῆς φήμης, καὶ ἄλλος κατ' ἄλλον τρόπον. Οὔτε εἶναι δυνατόν τώρα νὰ τὰ ἀπαριθμῶμεν ὅλα μὲ ἀκριβείαν. ¹⁷³ Κάθε μία ἀπὸ τὰς περιπτώσεις αὐτάς, συγκρινομένη μὲ τὰς ἰδικὰς σου συμφοράς, φαίνεται ὅτι εἶναι ἀσημαντὴ καὶ μηδαμινή. Ἐάν ὅμως τὰς εἴχῃς δοκίμασι, θὰ κατανοῆς ὅτι ἡ ἰδική σου παρούσα δοκιμασία εἶναι πολὺ περισσότερον ὑποφερτὴ ἀπὸ ἐκείνας. Ἐάν ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ποὺ βασανίζονται ὀλιγώτερον ἀπὸ ἡμᾶς, ἄς μὴ οὐκονδαλιζώμεθα δι' αὐτοῦ. Διότι ἡ ἐπαύξεισι τῶν μόχθων σημαίνει ἐπαύξεισιν τῆς ἀνταμοιβῆς καὶ ἀποτελεῖ ἀσφαλὲς στήριγμα διὰ νὰ μὴ καταρροῦσωμεν μὲ τὴν θέλησίν μας. Καὶ πράγματι, αὕτη καταστέλλει τὴν ἔπαυσιν καὶ ἀποδιώκει τὴν ωφρότητα καὶ μὴ καθιστᾷ φρονιμωτέρους καὶ εὐλαθεστέρους. Καὶ γενικῶς, ἂν θελήσῃ κανεὶς νὰ τ' ἀπαριθμῆσῃ ὅλα λεπτομερῶς, θὰ εἴρῃ ὅτι εἶναι μεγάλα

τὰ κέρδη ¹⁷⁴ ἀπὸ τὰς δοκιμασίας καὶ κανεὶς ἀπὸ αὐτοῦ, ποῦ εἶναι παραδοκτικὸ ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲν ἔμεινεν ἔξω ἀπὸ τὴν θλίψιν, καὶ ἂν ἡμεῖς δὲν ἔχωμεν αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν.

Διότι ἔάν ὁ μακάριος Παῦλος ὑπέμεινε τόσας δοκιμασίας — καὶ κανεὶς δὲν εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτὸν οὔτε ἀκόμη ἴσος μὲ αὐτὸν — πῶς εἶναι δυνατόν αὐτοὶ νὰ μὴ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὴν τὴν θλίψεϊν; Τώρα ἔάν μερικοὶ δὲν ἐσωφρονίσθησαν μὲ τὰς θλίψεις αὐτάς, τὴν εὐθύνην δὲν φέρεי ἐκείνος ποῦ ἤσκησε τὰ μέσα πρὸς σωφρονισμὸν τοὺς, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι μὲ τὴν ἀδιαφορίαν των. Ἐάν δὲν εἶχε βοθῆ τὸ φάρμακον εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, θὰ ἀκρίνετο ὅτι ἐχάθησαν ἀπὸ ἀμέλειαν. Ἐ Τώρα ὅμως δὲν εἶναι μικρὸν αὐτὸ ποῦ ἔχει ἐπιτευχθῆ, νὰ μὴ δύναται δεῖλ. νὰ κατηγορῆ κανεὶς τὸν ἱατρὸν, ἀλλὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τὴν ἀπροσεξίαν των. Ἐάν πάλιν μερικοὶ, οἱ ὁποῖοι ἐβάδισαν τὴν ὁρθὴν ὁδὸν πρὸ τῶν δοκιμασιῶν, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τούτων κατέρρευσαν, καὶ ὅλοι, ἕκδοτοι εἰς πᾶσαν ἁμαρτίαν, δὲν ἐδοκίμασαν οὐδεμίαν θλίψιν, ἐνῶ ὅλοι ἀπὸ τὰ πρῶτα των θήματα ἕως τὴν τελευταίαν των πνοὴν ἐπέρασον τὴν ζωὴν των κατατρυχόμενοι ἀπὸ ἀναριθμήτους συμφοράς, δὲν πρέπει καμμία ἀπὸ αὐτὰς τὰς περιπτώσεις, νὰ μᾶς θοροῦθῃ καὶ νὰ μᾶς καταδάλλῃ. ¹⁷⁵ Ἄ Διότι, ἔάν ἠδυνάμεθα καὶ ὠφειλαμε νὰ γνωρίζωμεν εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ βάθος τὴν κατανομήν τῆς προνοίας αὐτοῦ, καὶ ἐν τούτοις ἔχομεν ἄγνοιαν αὐτῆς, τότε ἔπρεπε νὰ λυποῦμεθα καὶ νὰ ταρασσώμεθα. Ὅταν ὁμοῦ καὶ αὐτός, ὁ ὁποῖος ἦτο κοινωδὸς τῶν ἀπορρητῶν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν, ἐξάλισθη μπροστὰ εἰς αὐτὴν τὴν ἄβυσσον καὶ ἀτενίσας πρὸς τὸ βάθος τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἔμεινε μόνον ἐκθαμβὸς καὶ ἀμέσως ἀνεχώρησε, διατὶ κουραζόμεθα ματαιῶς εἰς τὴν πολυπραγμοσύνην τῶν ἀνεξερευνητῶν καὶ τὴν ἔρευναν τῶν ἀνεξιχνιάστων; Καὶ εἰς τὸν ἱατρὸν, ὁ ὁποῖος πολλὰκις προστάζει πράγματα ποῦ φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἀντίθετα πρὸς τὰ ἐνδεδειγμένα, ὅπως π.χ. όταν προστάξῃ νὰ θάσωμεν κάτω ἀπὸ τὴν θρύσπιν τὸ μέλος τοῦ σώματος ποῦ ἔπαθε ψῶξιν, καὶ κάμει παλὰ ἄλλα παράδοξα, δὲν θὰ φέρωμεν ἀντίρρησην. ¹⁷⁶ Ἄλλὰ, ἐπειδὴ ἐπέισθημεν ὅτι κάμει αὐτὸ μὲ δόσιν τὴν λογικὴν τῆς τέχνης του, θὰ ὑποχωρήσωμεν προθύμως, ἂν καὶ συχνὰ σφάλλει. Καὶ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ ἀπέχει ἀπὸ ἡμᾶς εἰς ὅλα, τὸν Θεόν ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἴδια ἡ σοφία, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε σφάλλει, θὰ τὸν περιεργασθῶμεν μὲ φιλέρευνον διάθεσιν; Καὶ θὰ πιστεύσωμεν ἀδιστακτικῶς εἰς αὐτὸν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον

ἔπρεπε νὰ ἀπαιτῶμεν λογικὴν ἐξηγήσιν τῶν πραγμάτων, ἐνῶ θὰ ζητήσωμεν εὐθύνας καὶ ἐξηγήσεις ἀπὸ ἐκείνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔπρεπε μόνον νὰ πιστευόμεν, καὶ θὰ ὑποφέρωμεν μὲ ἀγανάκτησιν αὐτὴν τὴν ἄνοιαν; C Εἶναι αὐτὰ ἔργα εὐσεβοῦς ψυχῆς; Μὴ, παρακαλῶ καὶ ἱκετεύω, μὴ φθάσωμεν εἰς τόσον μεγάλην παραφροσύνην, ἀλλὰ δι' ἅλα ἐκεῖνα διὰ τὰ ὅποια ἴσως ἀπορούμε, ἄς ἐπαναλαβάνωμεν ἐκείνο: «Αἱ κρίσεις σου καὶ αἱ ἀποφάσεις σου εἶναι ἄβυσσος μεγάλη». Διότι καὶ αὐτὸ τοῦτο, τὸ νὰ μὴ γνωρίζωμεν ἢ μὴ μεις ἅλα μὲ ἀκριθείαν, εἶναι ἔργον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Διότι εἰάν γνωρίζαμε τὰς αἰτίας τῶν γινόμενων καὶ τότε ἐπιστεύαμε εἰς τὸν Θεόν, δὲν θὰ ἦτο μεγάλη ἡ ἀνταμοιδή μας οὔτε θὰ ἐφανέρωνε πίστιν τὸ πρᾶγμα. Ὅταν ὁμως, δὲν γνωρίζωμεν κανὲν ἕξ αὐτῶν καὶ ἐν τούτοις δεχόμεθα νὰ ὑποχωροῦμε εἰς ἅλα τὰ προστάγματά του καὶ νὰ ὑπακούωμεν ἀληθῶς καὶ νὰ πιστευόμεν εὐλικρινῶς εἰς αὐτόν, τότε ὠφελοῦμε τὰ μέγιστα τὰς ψυχὰς μας, D Καὶ πράγματι, δι' ἐν μόνον πρέπει νὰ εἰμεθα πεπεισμένοι, ὅτι ἅλα ὁ Θεὸς τὰ ἐπιφέρει εἰς ἡμᾶς πρὸς τὸ συμφέρον μας. Διὰ τὸν τρόπον νὰ μὴ ζητοῦμε νὰ μάθωμε, μήτε εἰς τὴν ἀνοιάν μας νὰ ἀγανακτοῦμε καὶ νὰ λυποῦμεθα. Διότι οὔτε εἶναι δυστόνον αὐτὰ νὰ τὰ γνωρίζωμεν οὔτε καὶ συμφέρον εἶναι, ἀπ' ἐνός μὲν διότι εἰμεθα θνητοί, ἀπ' ἑτέρου διότι ἄμεσως γινόμεθα ἀλαζόνες. Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι κέρνομεν διὰ τὰ παιδιά μας πολλά, ποῦ φαίνονται ὅτι εἶναι εὐλαβῆρα, εἶναι ὁμως συμφοραστά. Καὶ οὔτε ἐκεῖνα ἀξιῶμεν νὰ μάθουν διὰ ποῖαν αἰτίαν τὰ κἀνομεν, οὔτε ἡμεῖς πειθόμεν πρῶτα αὐτὰ, ὅτι συμφέρι τὸ πρᾶγμα καὶ μετὰ προσδοκίωμεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν, E ἀλλὰ διαπαιδαγωγοῦμεν αὐτὰ εἰς τοῦτο μόνον, νὰ ὑποχωροῦν ἢ εἰς τὰς ἐπιταγὰς τῶν πατέρων καὶ νὰ μὴ ζητοῦν καμμίαν περαιτέρω ἐξηγήσιν. Ὅποτε λοιπὸν πρὸς τοὺς γονεῖς, ποῦ εἶναι τῆς Ἰβίας φύσεως μὲ ἡμᾶς, θὰ τηροῦμεν αὐτὴν τὴν στάσιν καὶ δὲν θὰ ἀγανακτῶμεν, καὶ πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ὑπερένει τόσον πολὺ ἀπὸ ἡμᾶς, ὅση εἶναι ἡ διάκρισις μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, θὰ δυσανασχετήσωμεν, ἐπειδὴ δὲν τὰ γνωρίζωμεν ἅλα. Ποῖον πρᾶγμα εἶναι ἴσον μὲ αὐτὴν τὴν ἀσέβειαν; Ἐναντίον αὐτῶν ὁ μακάριος Παῦλος ἠναντάκει καὶ ἔλεγε: «Καὶ ποῖος εἶσαι σὺ, ὦ ἄνθρωπε, ποῦ ζητῆς ἐξηγήσεις ἀπὸ τὸν Θεόν; Μήπως 173 Α θὰ εἴπη τὸ πλάσμα πρὸς τὸν Πλάστην του, θιατὶ μὲ ἐπλάσας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον;»¹ Καὶ ἐγὼ μὲν

1. Φιλμ. 35, 7.
2. Ρωμ. 9, 20.

ἔφερα τὸ παράδειγμα τῶν παιδίων, ἐκεῖνος ὁμως ἔφερε ἄλλο πολὺ παραστατικώτερον, τὸ παράδειγμα τοῦ κεραμέως καὶ τοῦ πηλοῦ, ὁ ὁποῖος πλάσσεται ἀπὸ αὐτόν. Καθὼς ἢ γλ. ὁ πηλὸς ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ τοῦ κάμμου αἱ χεῖρες τοῦ πηλοπλάστου, ὁ ὁποῖος τοῦ δίδει μίαν μορφήν, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀκολουθῇ ὅπου τὸν προστάζει ὁ Θεὸς καὶ πρέπει νὰ δέχεται μὲ εὐγνωμοσύνην ὅσα τοῦ προκαλεῖ, χωρὶς νὰ φέρῃ καμμίαν ἀντίρρησην οὔτε μετὰ περιεργείας νὰ ἐπιμένῃ νὰ μάθῃ. Καὶ ταῦτα δὲν εἶναι μόνον εἰς ἡμᾶς ἀγνωστα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους τοὺς ἁγίους καὶ θαυμαστοὺς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν παλαιότερα. Ὁ Ἰὼβ ἢ γλ. ἔλεγε: «Διατὶ ζῶν οἱ ἀσεβεῖς καὶ γνῶσκον εἰς τὰ πλοῦτή;»¹ Καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ ἔλεγε πάλι: B «Τὰ δῆματά μου παρ' ὀλίγον ὠλισθήσαν, διότι ὠργίσθην κατὰ τῶν παρασόντων καθὼς ἐδέξατο τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀμαρτωλῶν, ὁ θάνατος δὲν ἀρνέεται αὐτούς [νὰ παραλάβῃ] καὶ ὅταν εἶναι ἀνεθεκτικοὶ εἰς τὴν ὀργῶστίαν δὲν ἔχουν ταλαιπωρίαν, ὅπως οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, οὔτε θασανίζονται, ὅπως οἱ ἄλλοι.»² Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ὁ Ἰερεμίας ἔλεγε: «Θὰ πρέπει νὰ ἔχης δίκαιον, Κύριε, ἀλλὰ θὰ διατυπώσω πρὸς σέ κρίσεις. Διότι οἱ ἀσεβεῖς εὐημεροῦν εἰς τὴν ζωὴν ταυ;»³ Εἶχαν καὶ αὐτοὶ ὅποισιν καὶ ἐξήτουν νὰ μάθουν, ἀλλὰ οὐ μὲ τὸ πνεῦμα τῶν ἀσεβῶν, χωρὶς νὰ κατηγοροῦν τὸν Θεόν καὶ νὰ κατακρίνουν τὰς πράξεις του ὡς ἀδίκους. Διότι ὁ Δαυὶδ ἔλεγε: C «Ἡ δικαιοσύνη σου εἶναι ὡς ὄρη τοῦ Θεοῦ. Αἱ κρίσεις σου μεγάλη ἄβυσσος.»⁴ Καὶ διὰ τὸν Ἰὼβ, ὁ ὁποῖος ὑπέστη τόσα πολλὰ δεινὰ, ἐγράφη: «Δὲν ἀπέδωκε ὀπισκομίαν εἰς τὸν Θεόν.»⁵ Καὶ εἰς τὸ ἴδιον βιβλίον ἐκεῖ ποῦ γίνεται λόγος διὰ τὸ ἀκατάληπτον τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ τῆς θείας οικονομίας, ἀφοῦ ὁμιλεῖ διὰ τὴν δημιουργίαν, λέγει: «Νὰ αὐτὰ εἶναι ἐν μέρος τῶν ἐνεργειῶν μου καὶ ἐν ἐλάχιστον ἠκούσαμεν τῆς φωνῆς του. Τὴν πανσθενή ὁμως βροντὴν τῆς παντοδυναμίας Του, ποῖος θὰ δυνήθῃ νὰ γνωρίσῃ, ὅταν ἠχῆσῃ.»⁶ Καὶ ὁ Ἰερεμίας προοῦν δι' αὐτό, μήπως ἢ γλ. ὑποπευθῆ κανεὶς ἀμφιβολίαν, προστάσει τῆς ἀρτυτήσεως τὴν πίστιν του: «Δίκαιος εἶσαι, Κύριε». Διὰ, γνωρίζω, ὅτι

1. Ἰαβ 31, 7.
2. Ψαλμ. 72, 2-3.
3. Ἰερ. 19, 7.
4. Ψαλμ. 35, 7.
5. Ἰαβ 1-22.
6. Ἰαβ 26, 14.

δρα συντελούνται δικαίως από σέ, αλλά δεν γνωρίζω τον τρόπον κατά τον οποίον συντελούνται. **Β** Τί συνέθη λοιπόν; Έμαθαν εκείνοι τίποτε περισσότερον; Άλλά δεν έλαβαν ούτε απόκρισιν δι' αυτά. Πράγμα που τὸ φανερόναι και ὁ μακάριος Δαυιδ, όταν έλεγε: 'Άλλ' όταν έσκέφθην πῶς νά ένοήσω αὐτό έφάνη εἰς ἐμέ δύσκολον έργον'. Καί εκείνοι μὲν εζήτουν νά μάθουν ἐν μόνον πρᾶγμα, διατί δηλ. οἱ άσεβεις ζοῦν εἰς τήν εὐημερίαν και τόν πλοῦτον και πάλιν δέν τὸ έμάνθαν. Ένῷ οἱ σημερινοὶ άνοικνοῦν πολὺ περισσότερα ἀπό εκείνους. Διότι τὰ ζητήματα που προβάλλονται τώρα είναι πολὺ περισσότερα ἀπό εκείνα. Ἡ άκριθής λοιπόν αἰτία αὐτῶν εἰς άρεθῆ εἰς εκείνον, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰ πάντα πρὶν γίνουσιν.

Ε Έάν όμως είναι ανάγκη και ἡμεῖς, με γνώμονα εκείνα τὰ ὅποια είναι ἤδη γνωστά εἰς ἡμᾶς, νά σκεφθῶμεν μίαν λύσιν τῶν ἀποριῶν και μίαν παρηγορίαν δι' εκείνους οἱ ὅποιοι με τὴν ἐπιμονήν τὰ διερευνοῦν, λέγω ταῦτα, ὅτι τὸ διατί οἱ δίκαιοι ζοῦν εἰς τὰς θλίψεις και οἱ κακοὶ εἰς τήν άναμυχήν, είναι ἀνάξιον έρευνῆς τίλεσιν, μετὰ τήν ἀποκάλυψιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ και τήν ἀπόδειξιν τῆς ἀνταμοιβῆς μας εἰς τήν μέλλουσαν ζωήν. Ἄφοῦ εἰς εκείνην τήν ζωήν καθένας θά λάβῃ τὸν μισθόν κατὰ τὰ έργα του, ποῖος ὁ λόγος νά ταρασσώμεθα δι' ὅσα συμβαίνουν ἐδῶ, κατὰ ἢ κακά; Διότι ὁ Θεός γυμνάσει με τοὺς μόχθους, ὡς γενναίους ἀθλητάς, εκείνους που ἔχουν στραμμένον τὸν νοῦν των εἰς αὐτόν, ἐνῷ τοὺς άσθενεστέρους και νωθροὺς, οἱ ὅποιοι δέν δύνανται νά ὑπομείνουν τοὺς σκληροὺς μόχθους, τοὺς προτρέπει πρῶτα εἰς κατὰ έργα. ¹⁷⁴ **Α** Έάν δὲ πολλάκις συμβαίνει και τὸ ἀντίθετον, και πολλοὶ κακοὶ ζοῦν εἰς τήν άφάνειαν και τὰ έσχατα κακά, πρὸς στιγμήν ἀνατρέπεται ἡ προηγουμένη ἀντίθετος θέσις, ὅτι δηλ. οἱ δίκαιοι βασανίζονται και οἱ άδικοὶ ἀπολαμβάνουν. Έάν τώρα πρέπει νά εδρωμεν και αὐτοῦ τοῦ πράγματος τήν αἰτίαν, δύναται νά εἰπω τοῦτο, ὅτι δηλ. ὁ Θεός συνηθίζει νά οὐμίζει τὰ καθ' ἡμᾶς ὅχι με τρόπον ἐνιαῖον, αλλά καθὸς ἔχει ἄπειρον δύναμιν μάς χαράσσει πολλοὺς δρόμους διὰ τήν σωτηρίαν. Ἐπειδή δηλ., πολλοὶ θεοὺ νά παραδεχθοῦν τήν διδασκαλίαν διὰ τήν μέλλουσαν ζωήν και τήν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, δι' αὐτὸ εἰκνυεῖ ἐν σμικρογραφίᾳ εἰς τήν παρούσαν ζωήν τήν εἰκόνα τῆς μελλούσης κρίσεως, ὅταν τιμωρῆ

1. Φελέμ. 72, 16.

τοὺς πονηροὺς και εὐεργετῆ τοὺς ἀναρτέους. **Β** Τοῦτο δεδαιώς συντελεῖται ἀπολύτως εἰς τήν μέλλουσαν κρίσιν, αλλά συμβαίνει ἐν μέρει και εἰς τήν παρούσαν ζωήν, ὡστε εκείνοι οἱ ὅποιοι προσβλέπουν εἰς τήν μέλλουσαν εκείνην κρίσιν, νά γίνονται δικαιοτέροι διδασκόμενοι ἀπὸ τὰ γινόμενα εἰς τήν παρούσαν ζωήν. Διότι, ἐάν δέν ἐτιμωρεῖται καεῖς ἀπ' τοὺς πονηροὺς και δέν ἐτιμᾶτο κανεὶς ἀπὸ τοὺς χρηστοὺς, τότε πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς που δέν πιστεύουσιν εἰς τήν διδασκαλίαν τῆς ἀνοστάσεως, θά ἀπέφεναν τήν ἀρετὴν ὡς αἰτίαν δεινῶν και θά ἐπεδίωκαν τήν κακίαν ὡς πρόξενον ἀγαθῶν. Έάν πάλιν ὅλοι ελάμβανον εἰς τήν παρούσαν ζωήν κατὰ τὰ έργα τους τήν ἀνταξίαν ἀμοιβῆν, θά έκριναν ὅτι είναι περιττὴ και ψευδής ἡ διδασκαλία διὰ τήν μέλλουσαν κρίσιν. **Γ** Ἄφ' ἑνὸς μὲν διὰ νά μὴ ἀπιστῆ εκείνος που σκέπτεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νά μὴ γίνεται χειρότερος ὁ πολλὸς λαὸς ἀπὸ περιφρόνησιν, έρχεται και τιμωρεῖ και εἰς αὐτὴν τήν ζωήν πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς που ἁμαρτάνουν και ἀμείβει μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀναρτέους. Και κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον με τὸ νά μὴ πράττῃ ταῦτο πρὸς ὅλους, στερεώνει τήν πίστιν εἰς τήν διδασκαλίαν τῆς μελλούσης κρίσεως, ἐνῷ με τὸ νά τιμωρῆ μερικοὺς και πρὸ τῆς κρίσεως, διεγείρει ὄσους κοιμῶνται ὕπνον θαθόν. Διότι ἀπὸ τήν τιμωρίαν τῶν πονηρῶν πολλοὶ διορθώνονται, ἀπὸ τὸν φόβον μήπως πάθουν και αὐτοὶ τὰ ἴδια, ἐνῷ ἀπὸ τὰ γεγονόσ εἰς δέν ἀνταμείβονται ὅλοι εἰς αὐτὴν τήν ζωήν κατὰ τήν ἀξίαν των, ἀναγκάζονται οἱ ἄνθρωποι νά σκεφθοῦν ὅτι ταῦτα ἐτιμωράσονται νά γίνῃ εἰς ἄλλον καιρὸν. **Δ** Διότι ὁ Θεός που εἶναι δίκαιος, δέν θά παρέδραπε τόσον πολλοὺς ἀπ' τοὺς κακοὺς, οἱ ὅποιοι ἀπῆλθον εἰς τὸν ἄλλον κόσμον ἀτιμωρητοί, ἢ ἀπ' τοὺς ἀναρθοὺς, οἱ ὅποιοι ἐπλήγησαν ἀπὸ ἀναριθμητὰ δεινὰ, ἐάν δέν εἶχε ἐτοιμάσει δι' ἁνωτέρους μίαν ἄλλην κατάστασιν εἰς τὸ μέλλον. Δι' αὐτὸ δέν τιμωρεῖ ἢ δέν τιμᾶ ὅλους, αλλά μερικοὺς, ὅπως εἰς τήν περίπτωσην τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, καθὼς και εἰς τήν περίπτωσην τοῦ Ἑζεκίου. Ἄν κῆ ὑπῆραν πολλοὶ ἐξ Ἰσοῦ άσεβεις με τὸν Ἄσασίον και ἄλλοι ἐξ Ἰσοῦ ἀναρτεοὶ με τὸν Ἑζεκιαν, όμως ὁ Θεός δέν έπραξε ταῦτα δι' ὅλους. Καί ὁ λόγος είναι, καθὼς εἶπα, τὸ γεγονός ὅτι δέν ἤλαβε ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς κρίσεως. **Ε** Ὅτι λοιπόν αὐτὴ ἡ διδασκαλία δέν είναι ἰδική μου, αλλά είναι αὐτοῦ ὁ ὁποῖος μέλλει τότε νά μάς κρίνῃ, ἄκουσε νά τὸ μάθῃς. Ὅταν προσῆλθον εἰς αὐτόν οἱ ἄνδρες που τοῦ ἀγγέλλαν τὸν θάνατον εκείνων που κατεχώσθησαν ἀπὸ τὸν

πύργου, καθώς και την μανίαν του Πιλάτου, την οποίαν έπεδειξε προς τους αποθανόντας, άνέμιξε τὸ αἷμα των με τὰς θυσίας και τί εἶπε: «Νομίζετε, ὅτι αὐτοὶ οἱ Γαλιλαῖοι ὑπῆρξαν ἁμαρτωλοὶ περισσότερο ἀπὸ ἄλλους τοὺς Γαλιλαίους, διότι ἔπαθον αὐτὴν τὴν συμφορὰν; Λοιπὸν σὺς λέγω, ὄχι. Καὶ ἂν δὲν μετανοήσητε, θὰ καταστροφῆτε ὅμοιως καθ' ὅμοιον τρόπον. Ἡ νομίζετε, ὅτι οἱ δεκαοκτὼ ἐκεῖνοι ἄνδρες, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔπεσε ὁ πύργος τοῦ Σιλωάμ και τοὺς ἐφόνευσε, ὑπῆρξαν ἁμαρτωλοὶ περισσότερο ἀπὸ ἄλλους τοὺς κατοικοὺς τῆς Ἱερουσαλῆμ; 175 Α Ὅχι σὺς λέγω, ἀλλὰ ἂν δὲν μετανοήσητε, ὅμοιως θὰ καταστροφῆτε. Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀναβολῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς δὲν συνηθίζει νὰ τιμωρῇ ἄλλους μαζί τοὺς ἀξιούς τῆς ἰδίας τιμωρίας, διὰ νὰ βελτιώνωνται οἱ ἀπομένοντες, διδασκόμενοι ἀπὸ τὰς συμφορὰς ἐκεῖνων. Καὶ αὐτὰ ἄς θεωρηθοῦν ἐπαρκῆς ἐξηγήσεις διὰ τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας. Ἀλλὰ σὺ ἴσως ζητεῖς περισσοτέρας ἐξηγήσεις και δι' αὐτὰ πού μάλιστα πρό ὀλίγου ἀνεπτύξα και τὰ ὁποῖα εἶναι περισσότερο περιπλοκα. Ἀλλὰ ἀφοῦ εἰς τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών μας ἀνεπτύξαμε σαφῶς τὰ προηγουμένα, νομίζω ὅτι και διὰ τὴν λύσιν τῶν ἀποριῶν τούτων ἔχει τεθῆ κάποια βάσις. Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ πρόβλημά σου; Β Ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τὴν πρώτην των ἡλικιῶν μέχρι τοῦ θανάτου των ἐπάλασσαν με πολλὰς συμφορὰς. Ἐγὼ και δι' αὐτοὺς και δι' ἐκείνους πού ἀνεφερα προηγουμένως, δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι κατ' ἀρχὴν τοὺς τιμωρεῖ ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἰδικὴν των κακίαν, και ἔπειτα διὰ νὰ ἀφελῆθοῦν και ἄλλοι ἀπὸ τὸ παράδειγμά των. Ἐν τῶρα αὐτὸ δὲν γίνεται δι' ἄλλους, τοῦτο συμβαίνει διότι δὲν εἶναι ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς κρίσεως. Ἀλλὰ θὰ εἴπη; Διατί μερικαὶ, πρὶν φθάσουν εἰς τὴν ἡλικίαν πού τοὺς καθιστᾷ ἱκανοὺς νὰ διακρίνουν τὰ καλὰ και τὰ κακὰ, τιμωροῦνται ὡς νὰ εἶχον διαπράξει μεγάλας ἀδικίας; Αὐτοῦ τοῦ πράγματος δὲν εἶναι μία ἡ αἰτία, ἀλλὰ εἶναι πολλαὶ και διάφοροι. Γ Καὶ πράγματι αὐτὸ δύναται νὰ συμβῆ και ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς κρίσεως τῶν γονέων και ἀπὸ ἀδιαφορίαν τῆς τροφῆς και ἀπὸ κλιματολογικὴν ἀνωμαλίαν και ἀπὸ πολλὰς ἄλλας συμπτωματικὰς αἰτίας. Ἐπὶ πλεόν ὁ Θεὸς γνωρίζει, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ εἴναι κακοὶ. Καὶ με τὰς τιμωρίας αὐτὰς τοὺς ποιοῦσιν και τοὺς συγκρατεῖ. Τρόπον τινά, με χειροπέδας. Ἡ δὲν βλέπει πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἑταίρους, οἱ ὅποιοι και

1. Λοκκ. 18, 2-5.

μέσα εἰς τὴν θλίψιν των διαπράττουν ἄπειρα κακὰ, ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς θλίψεως οὐτε ἀπὸ πείναν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν των κακίαν μόνον; Ἐγὼ, ἐπὶ παραδείγματι, ἤκουσα κάποτε μερικοὺς νὰ λέγουν, ὅτι ἀπήγαγον εἰς ἔρημον μέρος μίαν γυναῖκα ἐλευθέραν και τιμῶν και ἐκεῖ τὴν ἀτίμασαν. Με ποῖαν ἀνάγκην και ποῖαν θλίψιν των ἔχει σχέση ἡ πράξις αὐτή; Δ Καὶ εἰς ποῖαν φοβερὴν πράξιν δὲν θὰ προέβαιναν αὐτοὶ, ἂν δὲν συνεκρατοῦντο ἀπὸ τόσοσιν ἰσχυρὰ δεισμά; Καὶ ποῖος δύναται εὐκόλως νὰ ὑπομῆναι τὴν μανίαν και τὴν λύσιν τῶν δεσποτῶν; Καὶ οἱ κατεχόμενοι ἀπὸ τὸν κακὸν δαίμονα δὲν διαπράττουν ὀλιγώτερα ἀπὸ αὐτὰ. Καὶ δὲν ἔνοοι αὐτὰ πού διαπράττουν κατὰ τὴν βίβλην τῆς ἐπιτελείας τοῦ δαίμονος, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού διαπράττουν μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς βακχείας ἐκείνης. Καὶ πράγματι, τρώγουν με λαιμοργίαν και κλέπτουν και μεθύνουν και πρᾶττουν ἄλλα πολὺ αἰσχρότερα ἀπὸ αὐτὰ. Ἐς πάρωμεν τὴν περίπτωσιν τῶν κακούργων. Τοὺς περισσότερους τοὺς ἀρίνει ὁ δικαστὴς νὰ μείνουν ἐπὶ παλὺ μέσα εἰς τὴν φυλακὴν, Ἐ ὡςτε πολλὰς φορὰς νὰ τελεῶνουν ὄλην των τὴν ζωὴν ἐκεῖ μέσα. Ὅταν ὁμως θέλῃ νὰ νοουβηθῇ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, λαμβάνει ἕνα ἢ και δεύτερον μετὰ τῶν αὐτῶν και ἀφοῦ καθήσῃ ἐπὶ ὕψηλῳ θήματος, ἐνῶ ἴστανται ὅμοιως περὶ αὐτοῦ, τοὺς ἀπαγγέλλει τὴν εἰς θάνατον καταδικὴν και δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ τὸ πράξῃ αὐτὸ δι' ἄλλους, διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν φόβον εἰς τοὺς ἄλλους κακοὺς. Τοιοῦτοτρόπως και ὁ Θεός, ὅταν θέλῃ νὰ μᾶς σωφρονίσῃ, δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ λάβῃ ὄλους τοὺς μαχητροὺς, ἀλλὰ ἐπιλέγει μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς, ἐκείνους πού γνωρίζει ὅτι εἶναι ἀδιόρθωτοι και δεικνύει τὴν δύναμιν και τὴν ὀργὴν του, ἐπιτυγχάνων δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου πολλὰ. 176 Α Καὶ τοὺς πονηροὺς δηλ. τοὺς πασικινεῖ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πονηρίαν και νὰ ἀλλάξουν, ἂν θέλουν, και τοὺς καλοὺς τοὺς καθιστᾷ προσηκτικότερους και δεικνύει τὴν μακροθυμίαν του και τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀναστάσεως, καθώς εἶπα πρό ὀλίγου, τὴν καθιστᾷ ὑπερὸν εἰς ὄλους. Ἀλλὰ ποῖαν σχέσιν, θὰ εἴπη; Ἐνουν αὐτὸ πρὸς ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐπέτασαν τὴν πρώτην ἡλικίαν μέσα εἰς συμφορὰς και, πρὶν φθάσουν εἰς τὴν ἡλικίαν πού τοὺς ἐπιτρέπει νὰ διακρίνουν τὸ καλὸν ἢ τὸ κακὸν, ὤπεθαναν; Ἀλλὰ εἶπέ μου, και τί φοβερὸν παθεῖνουν αὐτοὶ οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἀκόμη αἰσθῆσιν τῶν παθῶν των, και δὲν εἶχον μάθει ἀκόμη νὰ χαίρωνται και νὰ λυποῦνται; Καὶ δὲν περιορίζω εἰς αὐτὰ μόνον τὴν ἀπάντησιν ἐπὶ τοῦ θέ-

ματος, αλλά προσέτω, ότι από αυτού του είδους τας συμφοράς, έσωφρονίσθησαν B και γονείς και αδελφοί και συγγενείς. Αυτό δέ δεν είναι μικρόν κέρδος, να άφελήται δηλ. άλλος τὰ μέγιστα από εκείνα, άπ' τὰ όποία δεν βλάπτεται κανείς. Είναι εύλογον να υπάρχει και άλλη αίτια, μυστική, γνωστή μόνον εις τόν δημιουργόν μας.

Υπολείπεται ακόμη μία εξήγησις, διατι τέλος πάντων εκείνοι οι όποιοι πρό των δοκιμασιών εβόδιζαν την άρθην όδόν, μετά τας δοκιμασίας κατέπεσαν εις την άμαρτίαν. Ποίος άλλος λοιπόν γνωρίζει καλώς τούς θαδίζοντας την άρθην όδόν έκτός μόνον από εκείνον που έπλασε μίαν - μίαν τας καρδίας ημών και γνωρίζει όλα τὰ έργα μας; Διότι συμβαίνει πολλάκις, πολλοί από εκείνους οι όποιοι φαίνονται ότι είναι χρηστοί, να είναι οι χειρότεροι από όλους. C Και τούτο απέδειχθη μὲν ήδη και εις τόν παρόντα βίον, αλλά διά μερικούς και από την εμφάνισιν κάποιας αίτιας ή ανάγκης. Όταν όμως ο Κύριος, που δοκιμάζει τας καρδίας και τούς νεφρούς,¹ ό οποίος εχ και βρά άποτελεσματικώς και είναι όξύτερος από κάθε διστομόν μάχαιραν, ό οποίος εισχωρεί εις όλα τὰ μέρη τής ψυχής και του σώματος, εις τας αρθρώσεις και τόν μυελόν, διακρίνει τας σκέψεις και διαθέσεις ημών, όταν λοιπόν καθήση να μάς δικάσῃ, τότε θεβαίως θα ήγησιν αυτούς τούς ανθρώπους να άποκαλύπτωνται ποίοι είναι, όχι μερικούς άπ' τούς πολλούς, αλλά όλους. Και ούτε το δέρμα προσώτου θα δύναται να άποκρύψῃ τόν λύκον, ούτε ή έπιχρισίς του τάφου με κόνιαμα τόν έσωτερικόν του ρύπον. Διότι κανένα πλάσμα δεν θα είναι άόρατον ένώπιον εκείνου ό οποίος θα μάς κρίνη τότε, αλλά τὰ πάντα θα είναι γυμνά και φανερά εις τούς οφθαλμούς του. Προΰγμα τὸ όποσίον και ό Παύλος ήννόει, όταν έλεγεν εις τούς Κορινθίους. D «Μη κρίνετέ τι πρόωριως, έως όταν έλθῃ ό Κύριος, ό οποίος και θα φωτίσῃ όλα έκρύπτοντο εις τὸ σκότος και θα φανερώσῃ τας βαθύτερας σκέψεις μας».² Και βιά να άφήσωμεν κατά μέρος τούς ύποκαίτας και να φέρωμεν την συζήτησιν εις εκείνους που ζούν ένάρτως, από που γίνεται σαανερόν. ότι αυτοί, ένψ ήσκησαν όλας τας άλλας άρετάς, έδειξαν όμως άδιαφορίαν διά τὸ σημαντικώτερον από όλα τὰ αγαθά, την ταπεινοφροσύνην; Και διά τούτο τούς άφησεν ό Θεός, βιά να έννοήσουν ότι εκείνα δεν τὰ έπέτυχαν με την ίδιότην των

1. 'Αποκ. 8, 28.
2. Α' Κορινθ. 4, 5.

δύναμιν, αλλά με την χάριν του Θεού. E 'Εάν δέ ίσχυρισθῃ κανείς, ότι είναι προτιμώτερον να διάγουν όρθώς και να ε- παίρωνται παρά να πέσουν και να ταπεινωθούν, αυτός ά- γνωεί τὰ μέγιστα και την ζημίαν τής άλαζονείας και τὸ κέρδος τής ταπεινοφροσύνης. Πρέπει όμως να γνωρίζῃς σα- φώς, ότι ό άνθρωπος που πράττει τὸ αγαθόν με άλαζονεί- αν, αν είναι δυνατόν αυτό να σημαίη απολύτως ένάρτεον διαβίωσιν, ταχέως θα άλισθήσῃ εις την έσχάτην άπόλει- αν. Και εκείνος ό οποίος άφέθη να άλισθήσῃ, θα μάθῃ να γίνῃ μετριόφρων και θα σηκωθῃ πάλιν και θα επανεύρῃ τόν έαυτόν του ταχέως, άν τὸ θελήσῃ. 'Εκείνος όμως που νομίζει ότι διάγει ένάρτως παραμένουν άλαζών, αλλά δεν δοκιμάζει κανέν δεινόν εις την ζωήν του, αυτός όχι μόνον δεν θα άπακτήσῃ ποτέ συνείδησιν τής Ισικῆς του παρανο- μίας, αλλά και θα αδέξῃ τὸ κακόν και, χωρίς να τὸ έχῃ αντιληφθῃ, θα απέλθῃ από τόν κόσμον τούτου κενός.¹⁷⁷ Α 'Όπως άκριθώς εκείνος ό Φαρισαίος ό οποίος άνηλθεν εις τόν ναόν με την ιδέαν ότι κατέχευε όλον τόν πλοῦτον τὸν αγαθόν, αλλά όταν κατήλθε, είχε μάθει ότι ήτο πτωχότε- ρος και από τόν τελώνην. 'Υπάρχει και ένα άλλο είδος κα- κίας που έχει μεγάλην δύναμιν να σκορπίσῃ τὰ αγαθά, τὰ όποία συνάσαμε με τὸν μόνον μάθου και ήρώτα, ό άνεμος τής κενοδοξίας. 'Όσάν πραγματικός δηλ. άνεμος εισορμῆ μέσα μας και εξαερμίζει όλους τούς θησαυρούς τής άρε- τῆς. 'Ιδού λοιπόν και μία δευτέρα άφορμη πτώσεως τὸν «όρθα θαδίζόντων» καθώς λέγεις. Διότι πολλοί που μάς φαίνονται, ότι ύπέμεναν μεγάλους μόχθους χάριν τής ἀ- ρετῆς και, ένψ τούς ύπέμεναν, έπειδή τὰ έκαμαν, όλα άπο- βλέποντες εις την τιμήν εκ μέρους τὸν ανθρώπων και όχι εις τόν Θεόν, άφέθησαν να περιπέσουν εις πειρασμόν. B Και τούτο βιά να στερηθούν πρώτα από την βόξαν τὸν πολλών, εξ αίτιας τής όποίας εξημιώθησαν καθ' όλα, και να μάθουν επίσης ότι ό χαρακτήρ αυτής τής βόξης είναι ασάν τὸ άνθος του γάρτου, τίποτε περισσότερο, και τοι- ουτοτρόπως να έχουν εις τὸ έξῆς μόνον εις τόν Θεόν προ- σηλωμένην την σκέψιν των και να τὰ κάμνουν όλα χάριν αυτού. 'Υπάρχουν προσέτι και άλλοι πολύ περισσότεροι λόγοι, που εξηγούν αυτά, άγνωστοι εις ημάς, καθώς έλε- γον, γνωστοί όμως εις τόν δημιουργόν των Θεόν. 'Ας μη διουασαγεταόμε λοιπόν βιά τὰ συμβαίνοντα, αλλά ως ευ- χαρισταόμε τόν Θεόν. Διότι αυτό είναι γνώρισμα πιστών δούλων. Σὺ δε, όταν άπορῆς, διατι ό μαρός αυτός δαίμων εισέβαλε μέσα σου όχι πρότερον, όταν έξης εις την πολυ-

τέλειαν και την φαντασμαγορικήν αυταπάτην τῆς κοσμικῆς ζωῆς, ἀλλὰ τώρα, όταν ἔλα εκείνα τὰ ἀπέριπτες και ἀφιέρωσες τὸν ἑαυτὸν σου δλόκληρον εἰς τὸν Θεόν, Ε δμοιάσεις με εκείνον ὁ ὁποῖος ἀπορεῖ, διατὶ τέλος πάντων κανεῖς δὲν ἐνοχλεῖ τοὺς θεατὰς, ἀλλὰ ὁ ἀνταγωνιστῆς ἐπιτίθεται ἐξ ὄλων εἰς ἐκείνον μόνον, ὁποῖος κατεγράφη νὰ πυγμαχήσῃ και ἐγυμνάσῃ και κατῆλθε εἰς τὸν ἀγῶνα και δέχεται τὰ κυτπιήματα εἰς τὴν κεφαλὴν και τὸ πρόσωπον. Δὲν εἶναι λοιπὸν τοῦτο ἄξιον ἀπορίας και θλίψεως, εἴν δηλ., ἐφ' ὅσον ἐπροτιμήσαμε νὰ πυγμαχήσωμεν, ὁ ἀνταγωνιστῆς μὰς πιέξῃ και μὰς λυτῆ και μὰς φέρῃ εἰς δύσκολον θέσιν. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς πυγμαχίας. Ἀλλὰ τὸ φοβερὸν εἶναι, ἂν μὰς κλονίσῃ και μὰς καταβάλλῃ και μὰς αφαιρῇ τὸ ἔπαθλον. Καθ' ὅσον χρόνον δὲν δύναται νὰ ἐπιτοχῆ τοῦτο, ὄχι μόνον δὲν μὰς δάσκει, Δ ἀλλὰ και μὰς ὠφελεῖ συνήθως τὰ μέγιστα, διότι με τὴν σφοδρὰν συμπλοκὴν μὰς κατέστησε ἐνδοξότερος. Και πράγματι, εἰς τοὺς στρατοὺς γενναιότερος ἀπὸ ἄλλους εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὰ περισσότερα τραύματα και ἀνέλασε νὰ μονομαχήσῃ ἐναντίον τῶν ρωμαλευτέρων ἐκ τῶν ἀντιπάλων. Και ἀπὸ τοὺς ἀθλητὰς θαυμάζομεν τοὺς ἀκαταβλήτους, ὅπως θνομάζουσι τοὺς μαχητικοὺς ἀνταγωνιστὰς. Και ἀπὸ τοὺς κυνηγοὺς τὴν μεγαλύτερον ἀξίαν ἔχει αὐτὸς ποὺ ἀναλαμβάνει νὰ κυνηγήσῃ τὰ ἀγριώτερα θηρία. Εἶναι ἀναιδὴς και ἀτρόμητος αὐτὸς ὁ δαίμων ποὺ σὲ κατέχει; Κι' ἐγὼ διὰ τοῦτο μὲν Ἐκπληκτὸς και σὲ θαυμάζω διαρκῶς, διότι δηλ., Ε ἐνῶ σου ἔλαχε νὰ ἀμετρηθῆς πρὸς ἕνα τοιούτου ἀνταγωνιστῆν, ἐν τούτοις δὲν κατέπεσες, οὐδὲ ἠνέχθης νὰ παραδοθῆς, ἀλλὰ ἔμεινες ἀκλόνητος χωρὶς νὰ ὑποχωρῆς εἰς καμμίαν ἔκτασιν τῆς κακίας σου.

Και ὅτι σου λέγω τώρα αὐτὰ ὄχι διὰ νὰ σὲ κολακεύω, ἀλλὰ διότι πράγματι ὠφελήθης τὰ μέγιστα ἀπὸ αὐτὴν τὴν δοκιμασίαν, κάμε, σὲ παρακαλῶ, ὑπομονὴν νὰ ἀκούσης αὐτὰ ποὺ θὰ σοὺ εἴπω με παρρησίαν. Διότι ἄλλως δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ σοὺ παράσχω αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν. Γνωρίζεις θεδαίως και ἐνθυμείσῃ τὸν παλαιότερον τρόπον ζωῆς σου, 178 Α ἠνωθὺ τὴν περίσιν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς δοκιμασίας. Λοιπὸν ἐξέτασέ τον καλῶς και ἀντιπαράθεσέ τον με τὸν σημερινὸν τρόπον ζωῆς σου, μετὰ τὴν δοκιμασίαν, και τότε θὰ ἴδῃς πόσον ἐκέρδιες ἀπὸ αὐτὴν τὴν συμπλοκὴν. Διότι τώρα και με τὰς υἰοτείας και με τὰς ἀγρυπνίας και με τὸ ἐνδιαφέρον σου διὰ τὴν ἀνάγκωιν και με τὰς διαρκεῖς προσευχὰς, ἐπωθῆς εἰς μέγαν βαθμὸν και ἐ-

πέτυχες κατὰ τρόπον ἐξαιρετον και τὴν σκληραγωγίαν και τὴν ταπεινοφροσύνην. Διότι παλαιότερον ποτὲ δὲν ἐκαμνες λόγον διὰ διδλία, δλη σου δὲ ἡ φροντίς και ὁ κόπος ἐξητλοῦντο εἰς τὴν περιτολήσιν τῶν δένδρων τοῦ κήπου. Ἦκουσι τότε και πολλοὺς νὰ σὲ χλευάζουσι δι' ἀλαζονείαν και μάλιστα νὰ σὲ κατηγοροῦσι διὰ τὴν εὐγενῆ σου καταγωγὴν και διὰ τὴν δόξαν τοῦ πατρὸς σου, Β και διὰ τὴν ἀνατροφήν σου μέσα εἰς μεγάλα πλοῦτη. Ὅσον διὰ τὴν ἀδιαφορίαν σου διὰ τὰς ἀγρυπνίας και ὁ ἴδιος γνωρίζεις πολὺ καλῶς. Διότι, ἐνῶ ἄλλοι πολλακίς ἐσηκῶνοντο ἀμέσως ἀπὸ τὰ μεσάνυκτα, σὺ ζηλοκοῦβεις νὰ κοιμῶσαι θεδαίως και ὠργίεσο ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι προσεπάθουσι νὰ σὲ σηκώσουσι. Ἀλλὰ τώρα ἔλα ἐκεῖνα ἐξέλιπον και παρουσιάζεις σημαντικὴν μεταβολὴν πρὸς τὸ καλύτερον, ἀφ' ὅτου ἀνέλασες αὐτὸν τὸν πόλεμον και τὴν μάχην. Ἐάν με ἐρωτήσης διατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἐπέτρεψε εἰς τὸν δαίμονα τοῦτον νὰ ἐμφανισθῆ τότε ποὺ ἔξῃ εἰς τὴν τρυφήν και ἐκυριαρχίεσο ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια, ἐγὼ θὰ σοὺ ἀπήντων τοῦτο, ὅτι δηλ. και τοῦτο ἴητο ἔργον τῆς προνοίας αὐτοῦ. Διότι ἐγνώριζε, ὅτι εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν ὁ δαίμων θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ σὲ κατανοικήσῃ και θὰ σὲ κατέστρεφε. Ε Διὰ τοῦτο και δὲν σὲ ἐκάλεσε πρὸς τὴν πάλην αὐτὴν ἀμέσως, όταν κατέφυγες εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ἀλλὰ σὲ ἀφῆσε πρῶτα νὰ ἀσκηθῆς και νὰ ὑπομείνης ἐπὶ πολὺν χρόνον και ἔπειτα, όταν ἐγενεῖς ἀνθεκτικώτατος, τότε σὲ ἔσυρε εἰς τὸν ἐπίπονον αὐτὸν ἀγῶνα. «Πραστὴ θὰ ἐνθυμηθῆς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν ζωὴν και θὰ ἀδηγήσῃς τὸν δούλον σου εἰς τὸ μέσον». Διότι νομίζω, ὅτι ἐκεῖνον ἐνωεῖς, όταν λέγῃς ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς «κατὰ κόσμον» ἀνθρώπους, ἐνῶ περίεπσαν εἰς τὴν ἴδιαν νόσον, ἔθεραπεύθησαν τελείως και τάχιστα. Ἀλλὰ ὁ ἴδικός σου βούλας, πολυαγαπημέ μου, και ἄλλοι εἶχαν τὴν αὐτὴν τύχην με ἐκείνον, δὲν συνετέλεσαν με τὸ κακὸν αὐτὸ διὰ τὴν ἴδιαν αἰτίαν. Δ Διότι εἰς ἐκείνον και τοὺς ἄλλους διούους του ὁ Θεὸς ἐξαπέλυσε τὸ θηριὸν αὐτὸ διὰ νὰ προκαλέσῃ φόβον μόνον και με τὸν φόβον αὐτὸν νὰ τοὺς καταστήσῃ καλύτερους. Ἐνῶ εἰς σὲ τὸ ἐξαπέλυσε διὰ νὰ ἀγωνισθῆς γενναίως και νὰ κατακτήσης λαμπρὰν νίκην και νὰ στεφανωθῆς με τὸν στέφανον τῆς ὑπομονῆς. Και νίκη δὲν ὑπάρχει, όταν κανεῖς, ἐνῶ οἱ θεαταὶ τοῦ ἀγῶνος ἔχουσι συγκεντρωθῆ, παλαιῶν εἰς τὸν στίβον, ἀποσυρθῆ μακρὰν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ, ἀλλὰ όταν μείνῃ νὰ συμπλακῆ ἕως τὸ τέλος και όταν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πάλης, ὁ ἀντίπαλος

διεγείρων παραλόγους σκέψεις εκ της θλίψεως, δεν δυναθῆναι να επιτύχη τίποτε. Και ότι αυτή είναι η αλήθεια, συνάγεται και από τους εξής συλλογισμούς. Είς τον καθένα είναι φανερόν, ακόμη και αν από μετριοφροσύνην τὸ ἀνῆλσαι, ὅτι ἡ ἰδική σου ζωὴ διαφέρει πολύ και εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ δούλου σου. Ἐ Ὅθεν εἶναι ἀνάγκη ὁ Θεὸς νὰ φροντίσῃ περισσότερον διὰ σὲ παρὰ δι' ἄκείνον. Καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὸ εἶναι φανερόν, θὰ ὁμολογηθῆ ἔτις και τὸ ἄλλο, ὅτι δηλ. ἂν αὐτὴ ἡ δοκιμασία προήρχετο ἀπὸ μίσους, δὲν θὰ τὴν κατηύθει ὁ Θεὸς πρὸς ἄκείνον τὸν ὅποιον ἠγάπα περισσότερο, καθ' ἣν στιγμὴν τὸν ἄλλον, ὁ ὅποιος ἦτο πολὺ κατώτερος, τὸν ἀπέσπασε ἀπὸ τὸν δαίμονα. Καὶ ἐγὼ τοῦλάχιστον δύναμαι νὰ ὑποστηρίξω τὴν ἰδέαν αὐτὴν δι' ἄκείνον μὲ βάσιν τὸν ἀνωτέρω συλλογισμόν, ἀλλὰ θὰ προσπαθῶ νὰ ἀποδείξω, ὅτι ἀπὸ ἀκείνου σὺ συμπεραίνεις ὅτι ἔχεις ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀκεί ἀκριβῶς ἐκδηλώνεται ἡ ὑπερβολικὴ μέριμνα τοῦ Θεοῦ διὰ σὲ. 179 Α Διότι, ἐάν δὲν ἐφρόντιζες τόσο πολὺ και δὲν ἐκαίμενες μακρυνὰ ταξίδια διὰ νὰ συναντήσῃς τοὺς ἁγίους ἐκείνους ἀνδρας και ἱκανοὺς νὰ λύουν αὐτὰ τὰ δεσμά, ἴσως θὰ ἠπόρει κανεὶς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ἐπειδὴ δὲν ἦτο πολὺ σαφὴς ἡ αἰτία. Διὰ τὴν σὲ ἀφῆσε ἐπὶ τόσο χρόνον. Ἀφοῦ ἄλλως μετέβης και εἰς τόπους μαρτύρων, ὅπου ἐθεραπεύθησαν και πολλοὶ ἀνθρωποπάγοι, και ἐξῆσες πολὺν καιρὸν μὲ τοὺς θαυμαστοὺς και γενναίους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ποτὲ δὲν ἀπέτυχον εἰς τὴν θεραπείαν τοιούτων ἀσθενειῶν, και γενικῶς δὲν παρέλειψες κανὲν ἀπὸ τὰ μέσα ποὺ ὡδηγοῦν εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸ πάθος αὐτὸ, ἐπέστρεψες πάλιν ἔχων μαζί σου τὸν ἐχθρὸν και κατέστησες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φανερόν και παραστατικῶν, ἀκόμη και διὰ τοὺς πλέον ἀνοήτους, τὴν ἀπόδειξιν τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ διὰ σὲ. Β Διότι οὐδέποτε ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐστέρει τόσους χάριτος οὔτε θὰ ἠνείχετο νὰ ἀταξιοχρηθοῦν οἱ δούλοι αὐτοῦ, ἐάν δὲν ἀπέδρατε τόσον πολὺ εἰς τὴν ἰδικὴν σου ἀνάδειξιν και ὠφέλειαν. Ὡς τὸ αὐτὸ ποὺ φαίνεται ὅτι εἶναι σημεῖον τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ εἰς τὴν πραγματικότητά εἶναι ἀπόδειξις τῆς μεγάλης του στοργῆς και τοῦ ενδιαφέροντός του διὰ τὸ πρόσωπόν σου.

ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ

ὍΤΙ Η ΛΥΠΗ ΕΙΝΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΡΑ ΤΟΥ ΔΑΙΜΟΝΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Αὐτὰ λοιπὸν ἄς λεγοῦν πρὸς ὑμᾶς ὅσον ἀφορᾷ τὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς οὔτε ἀποστρέφεται οὔτε μισεῖ, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπειρὸν ἀγάπην του μᾶς γυμνάζει δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου. Ἐπειδὴ δὲ εἶπες ὅτι ποῦεις πολὺ και κατ' ἄλλον τρόπον, ὥστε πολλάκις ὁ διάβολος νὰ σὲ παρορμᾷ νὰ καταστρέψῃς τὸν ἑαυτόν σου εἴτε εἰς πέλγος, εἴτε εἰς κρημνὸν ἢ μὲ κάποιο ἄλλο μέσον νὰ τερατίσῃς τὴν παρούσαν ζωὴν σου, θέλω νὰ σοῦ ὁμιλήσω και δι' αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς δι' ὀλίγων. Διότι ἡ συμβουλή αὐτὴ δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὸν δαίμονα, ἀλλὰ και εἰς τὴν ὀλιγοψυχίαν σου Δ και περισσότερον εἰς αὐτὴν παρὰ εἰς ἐκείνον ἴσως δὲ και μόνον εἰς ἄκείνην. Πράγμα ποὺ γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι και πολλὰ ἀπὸ τοὺς μὴ δαιμονιζομένους σκέπτονται τέτοια πράγματα ἀποκλειστικῶς λόγῳ τῆς λύπης των. Ἐρριζώσε τὴν λοιπὸν και διώξε τὴν ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου και ὁ δαίμων πλέον οὐδεμίαν θὰ ἔχη ἰσχύν, δι' ἄκείνον εἰς τὸ νὰ σὲ παρορμᾷ εἰς διὰ αὐτὰ, ἀλλὰ οὔτε καν νὰ σὲ συμβουλεύσῃ κατ' ἀρχὴν. Διότι τώρα, ὅπως οἱ λησταὶ ἠμποροῦν μόνον δταν πέφτῃ ἡ νύκτα, ἀφοῦ σδήσῃ τὸ φῶς, νὰ ἀφαιρέσουν τὰ ὑπάρχοντα και τοὺς ἰδιοκτητὰς των, νὰ κατασφῆξουν μὲ μεγίστην εὐκολίαν, ἔτσι και ὁ δαίμων ἀντὶ τῆς νύκτος, ἀφοῦ σκορπίσῃ τὴν ὀλιγοψυχίαν προσπαθεῖ νὰ ἀποκλέψῃ διὰς τὰς σκέψεις ποὺ περιχαρᾶσκόντου τὴν ψυχὴν μας και ἀφοῦ τὴν Ε καταλάβῃ ἀνυπεράσπιστον και ἀδοξήτητον, τὴν καταπληγῶν μὲ ἀμέτρητα κτυπήματα. Ὅταν ὁμως κάποιος, ἀφοῦ, μὲ τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Θεόν, διασκορπίσῃ τοῦτο τὸ σκότος και καταφύγῃ πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, φροντίσῃ νὰ ἀκουμπήσῃ ἀπαλὰ τὰς ἀκτίνας του εἰς τὴν

1. Ὁ ἐρὸς Κρυσόστομος θεολογικὰ θεολογικώτατα τὰς θλίψεις ἀποκαθάρσεως τῆς ὀλιγοψυχίας. Ἡ λύπη αὐτὴ ποὺ ὡδηγεῖ εἰς ἀπῆλθειαν, εἰς πνιγμὸν εἰς ἀκατανόητον, δὲν εἶναι ἡ κατὰ θεὸν λύπη εἶναι τὸ καλύτερον μέσον εἰς τὰ χεῖρα τοῦ διαβόλου, διὰ νὰ ἀνακτεῖν τὸν ἄνθρωπον.

ψυχήν του θα μεταβεί τότε την ταραχήν από την ιδικήν του σκέψιν εις τον ληστήν.¹ Διότι αυτοί που διαπράττουν τέτοια κακούργηματα, ¹⁸⁰ Α όταν κάποιος τους ελέγξη και τους φανερώση τὸ φῶς, τρέμουν, ζαλλίζονται και ταράσσονται. Μά πῶς, θά ερωτήση κανείς, θά ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ αὐτῶν τῶν πόνων, ἂν πρότερον δὲν ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τῶν δαίμονα ὁ ὁποῖος τὸν ὑποκινεῖ; Ὁχι, δὲν εἶναι ὁ δαίμων πού προεβεί τὴν λύτην, ἀλλὰ ἡ λύτη εἶναι πού ἰσχυροποιεῖ τὸν δαίμονα και ἐμπνέει τὰς πονηρὰς σκέψεις. Μάρτυς μας ὁ μακάριος Παῦλος. Φοβούμενος ὅχι τῶν δαίμονα, ἀλλὰ τὴν υπερβολικὴν λύτην, ἔγραψεν εἰς τοὺς Κορινθίους νὰ συγχωρῶσιν τὸν ἁμαρτωλὸν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά του, μήπως και ἀπὸ τὸν ἐπιπλέον ὄγκον τῆς λύτης ἀσπασθῆ ὁ ἁμαρτωλός.² Ἄν θέλῃς ἄς υποθέσωμεν ὅτι ὁ μὲν δαίμων ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπαινεῖῃ και ὅτι ἡ λύτη ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ψυχήν σου. Ποιά θά εἶναι λοιπὸν ἡ δόξα; Β Κατὰ τι ἠμπορεῖ μόνος τὸν αὐτός, λίγο ἢ πολὺ νὰ μᾶς ἀδικήσῃ; Ἡ λύτη και χωρὶς τὴν παρουσίαν τοῦ δαίμονος ἠμπορεῖ νὰ προσεβήσῃ πολλὰ δεῖν. Καὶ αἱ περισσότεροὶ πού ἀπηγγουθήθησαν ἢ ἠτοκτόνησαν μετ' ἕως ἡ ἐπιλήθησαν εἰς ποταμὸν ἢ και κατ' ἄλλον τρόπον ἐφόνευσαν τὸν ἑαυτῶν τῶν θά τοὺς εβουωμεν νὰ ἔχουν μισητὴ εἰς τοὺς δικαίους αὐτούς, τούτους θανάτου ἐξ αἰτίας τῆς ὀλιγοψυχίας των. Ἄν μετὰ αὐτῶν εἶναι και μερικοὶ δαιμονισμένοι, πρέπει νὰ μὴ καταλονίσωμεν οὐτε και αὐτῶν τὴν ἀπώλειαν εἰς τὸν δαίμονα³ ἀλλὰ εἰς τὴν τυρανίαν και τὴν

1. Αὐτὸς ὁ δαίμων; σκέτος και νῆς ἡ λύτη, καὶ ὅλας αὐτῆς τῆς μαρτυρίας ἀληθοφάνεια, μελαγχολία. Ὅταν ὁμοῦ καταλάβῃ τὴν ψυχήν ἢ κατὰ θεὸν ἐλπίς, τότε καὶ σκέτος διαλύονται και ἡ ταραχὴ ἔκ τῆς ψυχῆς τοῦ λυπημένου μεταβαίνει εἰς τὸν δαίμονα, τὸν ληστήν, ὅστις εὐτύχη τοῦ σκοπεῖ τοῦ θαυμασίου, ἀλλὰ και παρασκευάζει χροσστασιμὰ ἀνάσιν.

2. Ἔπειτα τὸ φανερὸν μέλλον ὁμοῦ περιέσσωμαι και παρακαλέσαι, μήπως τῆ περισσοτέρῃ λύτῃ κατασθῆ ὁ τωστικός. (β' Κορ. 2, 7) παιδαγωγικωτέρῃ ἐπιλήθησι. Ὁχι σπάρτηται πρὸς τὸν ἁμαρτωλόν, ἀλλὰ σπαρτῆν και σπυρμάειαν οὐνοσφῆ ὁ ἱερός Χριστοστόμος ἠθέως τῆ περισσοτέρῃ λύτῃ κατασθῆ ὁ τωστικός.

3. Ἡ ἀσπασίαν, ἄς πρὸς ἐπιλήθησας, ὁρμηλαίαν ἐπίστα «εἰς τὴν τυρανίαν και τὴν δὲν νῆς ἰστίαν». Εἰς τὴν περιόριστον αὐτῶν καταλογίζεσται εἰς ἄλλοσ τῶν ἀσπαστικῶν ἢ πρὸς; δι' αὐτὸ και ἡ Ἐκκλησία τῶν ἀσπαστῶν τῶν ἐπιλήθησιν εὐχῶν και τιμῶν. Ὁ ἱερός Χριστοστόμος ἐν τωσθῃ ἀναθεῖται τὴν ἐπιλήθησιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἦν ὅταν πρὸ τῆν ἐπιλήθησιν τῶν δαίμονος ἀσπαστικῶν ἐνας δαιμονισμένος, τότε ὄλας νὰ εὐχῆ τῶν ἐπιμονησῶσιν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπιλήθησιν ἀντιπρῶτον τὰ ἐξῆς εἰς ἀποκατάστασιν τοῦ κατερίχου ἁλιεργουσίας Τιμοθέου.

Ἐ φ ὁ τ ῆ σ ἰ ε ἰ λ ἰ: Ἄν τις μὴ ἔχων ἑαυτὸν χειροτάτη, ἢ κρηνήσῃ ἑαυτὸν, εἰ γίνεσται προσορὰ πρὸς αὐτὸ ἢ σί: Ἄ π ὁ κ ρ ἰ σ ἰ:

δὲν τῆς λύτης. Καὶ πῶς θά ἦτο δυνατόν, λέγει, νὰ μὴ λυποῦμαι; Ἄν ἀδιαφορήσῃς διὰ τὸ τί λέγουσιν οἱ πολλοὶ περὶ τῆς υποθέσεως και φρονῆς τὰ ἄνω. Διότι τώρα ἐπειδὴ οἱ πολλοὶ θεωροῦν φοβερόν τὸ πρῶγμα C τὸ θεωρεῖς και εἶς. Ἄν ὁμοῦ θέλησῃς ἀποφασιστικῶς νὰ ἐξετάσῃς με ἀκρίβειαν τὸ πρόβλημα ἀφοῦ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν ἀνοήτην και πλανερὴν πρόληψιν, θά ἴδῃς ὅτι δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀφορμὴν λύτης, πρῶγμα πού μέχρι τώρα πολλάκις ἔχει ἀποδειχθῆ εἰς ἡμᾶς. Ὅσον δὲ ἀφορὰ τοὺς συνομηλικούς σου (διότι νομίζω ὅτι ἐπειδὴ ἐλέπεις τὸ κέφι των και τὸ θάρρος των πρὸς τοὺς ἀδελφούς συγχίσεισαι και ἀποβαρρύνεσαι) ἔχω νὰ εἰπῶ τοῦτο, ὅτι ἂν ἐκεῖνοι διήρχοντο τὸν βίον των με ἐγκράτειαν και αὐτολήν και ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ χριστιανικὴ πίστις, ἐνὺ οὐ σπαταλοῦσας ὄλον τὸν χρόνον σου εἰς χαμαιτυπεία γλεντώντας και παίζοντας ζάρια, τότε ἀσφαλῶς θά ὑπῆρχε ἀφορμὴ λύτης. Ἄφοῦ ὁμοῦ βαδίζεις B τὸν ἴδιον δρόμον με αὐτούς, τότε ποῖον εἶναι ἐκεῖνο, πού σὲ στενοχωρεῖ; Διότι ἐγώ, ἂν ὁ λόγος ἀφοροῦσε κάποιον ἄλλον, ἀπὸ αὐτούς πού εὐκόλα ὑπερηφανεύομαι θά ἀποστωποῦσα ὄλα αὐτὰ, πού ἔχω σκοπὸν νὰ σοῦ εἰπῶ. Ἐπειδὴ ὁμοῦ σπεύτω ἀκραδάντως ὅτι και ἂν ἀκόμη κάποιος θά σὲ ἐπαινοῦσε ἀμετρα και θά σὲ θαύμαζε, δὲν θά ἀπομακρυνθῆς ποτέ ἀπὸ τὴν μετριοφροσύνην σου, ἀλλὰ θά ἐπιμένῃς παρὰ ταῦτα νὰ τοποθετῆς τὸν ἑαυτὸν σου με τούς πρὸ τελευταίους, χωρὶς νὰ ἀποκρῶψῃ τίποτε, θά σοῦ τὸ εἰπῶ ὄλα. Ἀκούω ὅτι ἡ εὐλαδεία σου εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν εὐλαδεῖαν ἐκείνων τῶν ἀφῆδων, ἀλλὰ μόνον πρὸς τοὺς μεγάλους και θαυμασταούς ἄνδρας. Κατὰ τίποτε δὲν ὑστερεῖς ἐκείνων, λέγουν. Ε οὐδέ κἂν κατὰ τὴν νηστείαν. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑστερῆς, ὅταν πρέσβειαι μόνον με νερό και ψωμί και αὐτὰ ἤμεισαν παρ' ἡμᾶσιν; Καὶ ὅταν δὲν μένης ἄπῶνος μόνον κατὰ τὰς καθιερωμένους ὀλυμπιακίας, ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνοι, παρῆς πολλές συνεχεῖς νύκτας χωρὶς νὰ κοιμησῃ; Ἐπίσης πολλοὶ εἶπὸ αὐτῶν λέγουσιν ὅτι τὴν καθημερινὴν σου

Ἄ γὰρ αὐτὸ διακρίνει ὁ κληρικός ὁμοῦ εἰ τὸ ἀληθές ἔσπρον ἂν, πᾶντοια ταῦτα... Ἐξέσεται: ὁμοῦ εἰ σήματα τοῦ ἀπῆροσίου.

1. Ἄν ἀπὸ τὰ ἀπατημένα καίρια τῶν Ἑλληνιστῶν ἦσιν οἱ νόμοι, εἰ νόμοι ἦσαν ὅμοῦ τὰ σημερινὰ ἴστω. Ἄλλα ταῦτα καίρια ἦσαν τὸ καὶ ὄλον, ὁ ἀπῆροσίου, ἢ παρῆς, τὸ ζαροῦσιν, ἢ ὄμοι, τὸ καρτίδ (ἀπὸ τῶν ἱε' αἰῶνα), ἢ ὄμοις. Ἡ Ἐκκλησία καταπολέμησε τὰ καίρια εἰς αὐτὰ και καθιέρωσε εἰς ἐπιτήρησιν τῶν πρὸς τοὺς ἀπολλοῦ μόνους 142: και 143: κανόνες Ἁγίων Ἀποστόλων.

ζωήν τὴν ἀποκρύπτεις. Πραγματικῶς ἀκούω ἀπὸ σοῦς ἔρχονται, ἀπὸ ἐκεῖ νὰ διηγούνται ὅτι ὁλος ὁ καιρὸς σου ἐξοδεύεται εἰς προσευχὰς καὶ δάκρυα. Καὶ ὅπως ἀκείνοι ποὺ ἀσκούνται εἰς τὴν ἡσυχίαν ἢ ποὺ κλείνονται ὀλομόναχοι σὲ ἓνα σπητάκι, ¹⁸¹ Α δὲν ἀπευθυνόμεν ποτὲ καὶ σὲ κανένα τὸν λόγον, τὸ ἴδιον λέγουσιν ὅτι κάμνεις καὶ σὺ, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι συνασπρέφσαι τὸσον πλῆθος. Τὸν πόνον καὶ τὴν συντριβὴν τῆς καρδιάς σου καθὼς καὶ τὸν σπαργαγμόν τῆς, νὰ διηγούνται μὲ φρίκην καὶ πολλοὺς ἔδῳ τοὺς κατέπληξεν, ὅταν διηγούντο τὰ κατ' ἐσέ. Δὲν σκώνεται τὰ μάτια του, λέγουσιν, νὰ κατῆξῃ κανέναν ἀπὸ σοῦς προσέρχονται ἐκεῖ, οὔτε ξεκουράζει καθόλου τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τοῦ συνεχῆς κόπου. Πολλὰς φορές φοβηθήκαμε μήπως τυφλωθῶν τὰ μάτια του ἀπὸ τὰ δάκρυα, μήπως πάθῃ τὸ μυαλό του ἀπὸ τὰς συνεχῆς ἀγρυπνίας καὶ τὴν ἀκάματον καὶ συνεχῆ φροντίδα του εἰς τὸ διδάσασμα.

Αὐτὰ λοιπὸν σὲ λυποῦν καὶ σὲ ἀνυποχῶν, ὅτι δηλαδὴ τὸσον πολὺ ξεπέρασες τοὺς συνομηλικούς σου Β καὶ ὅτι ἂν καὶ ἔχῃς δυνατὸν ἀνταγωνιστὴν καὶ ἀδιάντροπον, ἀφῆσες πίσω σου πολλὰ μέτρα αὐτοῦ ποὺ τρέχουν μαζὶ σου. Ἐπομένως δὲν θὰ εἶναι σωστὸν αὐτὸ ποὺ ἔλεγα, ὅτι ἡ λύπη αὐτὴ εἶναι ζήτημα μόνον ἑμμόνου ἰδέας καὶ ὅτι ἂν τὴν ἐξέτασῃ κανεὶς κατὰ δόξαν θὰ μᾶς δώσῃ καὶ πολλὰς ἀφορμὰς εὐθυμίας; Διότι, ποῖον τὸ ἀρελὸς, εἰπέ μου, νὰ μὴ εἶσαι δαιμονισμένος ὅταν περνᾷς τὴν ζωὴν σου μὲ ἀμέλειαν; Ποία πάλιν βλάβη ἡμπορεῖ νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὸν δαίμονα ὅταν ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου διακρίνεται διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀκοίθειαν καὶ τὴν πνευματικὴν συγκρότησιν; Ντρέπεσαι καὶ κοκκινίζεις ὅταν σὲ ρίχνῃ ὁ δαίμων ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἄλλους; Αὐτὸ σοῦ συμβαίνει ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος ὅτι ὑπετάχθης εἰς τὴν κοινὴν γνώμην Γ καὶ οὐδέποτε ἤλεγξες τὸ πρόβλημα μὲ τὴν λογικὴν. Διότι τὸ νὰ πέσῃς κάτω δὲν εἶναι αὐτὸ ἀκριβὲς τὸ πάθος ποὺ λοχυρίζεσαι, ἀλλὰ τὸ νὰ περιπίπτῃς εἰς τὴν ἁμαρτίαν δι' αὐτὴν τὴν πτώσιν εἶναι καλὸν νὰ ἐντρέπῃσαι καὶ νὰ πονῆς. Τώρα πνιγόμεθα εἰς αὐτὰ, διὰ τὰ ὅποια δὲν ὑπάρχει καμμία ἐντροπή, ἐνῷ διὰ τὰ ὄντως αἰσρά καὶ τὰ ἀξιοελάστα καὶ ἀξία αὐστηροτάτης τιμωρίας, ὅταν τὰ πράττωμεν, πι-

1. Ἐννοεῖται ὅτι ἐξ ἑσέ Κροσόστουτος ὁμιλεῖ διὰ τὸν Παύλου, ὅστις ἀπέτελει τὸ ἄκρον ὄψων τῆς ἀσκήσεως. Οἱ Πανακασταὶ ἀπέχοντο εἰς ἔρημος καὶ ἐπεθίονον τὴν κατασκευὴν παντὸς θεοῦ, ὥστε νὰ ἐκτελέσῃ σὺν τῇ Β ε ρ ε α ν, δηλαδὴ τὴν βασιστομένην ἐπὶ τὴν ἑσέ ἡσυχίαν καὶ καταστάσιν, τὴν κοινωμένην μὲ τὸν Θεόν.

στεύομεν ὅτι τίποτε τὸ φοβερόν δὲν πάσχομεν. Ἄλλὰ ἔστιν ἡ ψυχὴ πύπτῃ καθημερινῶς ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ἁμαρτημάτων κανεὶς δὲν λυπάται· ἂν ὅμως τὸ σῶμα πάθῃ κάτι τέτοιο μᾶς φαίνεται φοβερόν καὶ ἀφόρητον. Μήπως τάχα αὐτὸ δὲν σημαίνει δαιμονισμένος, τὸ νὰ εὐρίσκειται δηλαδὴ ἡ ψυχὴ εἰς τέτοιαν κατάστασιν καὶ νὰ ἀλλάξῃ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων; Β Ἄν λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἐπάθαιεν ἀπὸ μεθούσι, τότε ἔπρεπε νὰ ἀπελπίζεσαι καὶ νὰ λυπάσαι, διότι τὸ κακὸν θὰ ὀφείλετο εἰς τὴν ἰδικὴν σου προαίρεσιν. Ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ πρῶγμα ὀφείλετο εἰς τὴν βίαν ἄλλου, δὲν πρέπει τότε νὰ καταδικάζεται ὁ ἐνοχλούμενος οὔδὲ ὁ ὑφιστάμενος τὴν βίαν, ἀλλὰ αὐτὸς, ποὺ τὴν διαπράττει. Ἄν συμβῇ εἰς τὴν αγοράν κάποια φιλονεικία καὶ ὁ ἕνας σπρώξῃ τὸν ἄλλον καὶ τὸν ρίξῃ κάτω, δὲν θὰ ζητούμεν τὴν εὐθύνην ἀπὸ τὸν πεσόντα, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὸν ἔρριξε. Καλὸν τὸ νὰ κοκκινίζομεν, ἀλλὰ ὅταν πράττωμεν κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προκαλοῦν τὴν τιμωρίαν ἐκ μέρους Ἐκείνου, ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς κρίνῃ κατὰ τὴν δευτέραν Παρουσίαν. Ἐφ' ὅσον ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν βιώνει τὴν συνειδήσιν μας Ε διὰ τὴν αἰσθανόμεθα ἐντροπήν; Οὔτε, ἐπίσης, ἂν κάποιος σὲ ξεμονάχισε καὶ σὲ βείρῃ διὰ τὸ τίποτα χωρὶς νὰ ἔχῃ νὰ σὲ κατηγορήσῃ, ἢ σὲ ἔρριπτε κατὰ γῆς, εὐὸ δὲ ἀπεμακρόνεσο, συμπεριφερόμενος μὲ πραότητα, τὸ ζήτημα θὰ ἦτο ἀξίον ἐντροπῆς, ἀλλὰ θὰ ἦτο δαίμονα φιλοσοφίας καὶ ἀξίον τῶν μεγίστων ἐπαύλων. Ἄφοδ λοιπὸν εἶναι ἔπιανος νὰ ὑποφέρῃς τὴν ἐνόχλησιν, ἀνθρώπων ποὺ σὲ καταπιέζουν, ὅταν αὐτὸ τὸ κάμῃ ὁ διάβολος, ὁ πονηρότερος ἀπὸ δούλου, ὅποιος ὑποφέρει μὲ γενναϊότητα τὴν μανίαν τοῦ δαίμονος θὰ σῆσῃ ἀπὸ τὴν ἐντροπήν σὺν νὰ κάμῃ πρᾶγμα ἀξιοκατάκριτον: Τί θὰ εἶναι πλέον παράλογον ἀπὸ μίαν τοιαύτην ἀντίθεσιν; ¹⁸² Α Ἄν ἀπὸ τὴν πτώσιν ἐκείνην, ἀφοῦ σκωθῆς, παρεκινήθῃς νὰ εἴρῃς ἢ νὰ πράξῃς κάτι ἄριστον, οὔτε ἐγὼ ὁ ἴδιος σὲ ἠμποδίζω νὰ θηρῆς καὶ νὰ πονῆς δι' αὐτὰ. Ἄν ὅμως τὰ πάντα ὑποφέρῃς μὲ εὐχαριστήριον καὶ ἁμῶς τρέπῃσαι εἰς προσευχὴν, τί πρᾶγμα εἶναι τότε αὐτὸ ποὺ σοῦ προκαλεῖ τὴν ἐντροπήν; Πῶσιν εἶναι σκληρὰ τὰ πειράγματα τῶν ἄλλων. Καὶ ὑπάρχει τίποτε πῶς ἐπενειδίσαν ἀπὸ αὐτοῦς ποὺ δὲν ἠμποροῦν νὰ γνωρίζουν καλῶς αὐτὰ τὰ ὅποια εἰρωνεύονται; Αὐτοὶ εἶναι οἱ πραγματικῶς δαιμονισμένοι καὶ μαυνοὶ, οἱ ὅποιοι δὲν ἔμαθον νὰ βλέπουν τὰ πράγματα ὅπως εἶναι ἐκ φύσεως, ἀλλὰ τὰ μὲν ἀξιέπαινα κατηγοροῦν καὶ μεταθέτουν τὰ ἐπενειδίστα

B εις τὴν τάξιν τῶν ἐπαινουμένων. Καὶ οἱ φρενοβλαβεῖς πολλὰ κακὰ λέγουσι δι' αὐτοὺς ποῦ συναντοῦν, ἀλλὰ ἐκεῖνοι, ποῦ τοὺς ἀκούουσιν δὲν θεωροῦν τὸν ἑαυτῶν τῶν ὀφειζόμενον. Λοιπὸν καὶ σὺ, ὅταν ἀκοῦς ὄλους αὐτοὺς τοὺς τρελλοὺς, νὰ μὴ νομίζῃς τὸ πρᾶγμα ὡς ἐντροπήν καὶ προσβολὴν, διὰ νὰ μὴ καταστήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου πραγματικὰ ἀξιὸν οὐνειδισμού, παροργίζων τὸν Θεόν. Ὅταν λοιπὸν νομίσῃς ὡς οὐνεῖδος ἅλα ὅσα ὁ Θεὸς παραχωρεῖ πρὸς παιδείαν καὶ ὠφέλειαν, πρόσεξε τότε ποῦ τελειώνει τὸ κακόν.

C Ἄν βέλῃς τώρα νὰ ἴδῃς αὐτοὺς, ποῦ πραγματικὰ εἶναι ἀξιὸι μομφῆς καὶ καταισχύνῃς ἐγὼ θὰ προσπαθῶσαι διὰ τοῦ λόγου ἀπὸ τοὺς πολλοὺς νὰ σοὺ ὑποβίξω ὀλίγους. Κοίταξε καλὰ αὐτοὺς ποῦ ἐντυπωσιάζονται ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν γυναικῶν, αὐτοὺς ποῦ κἀμνον σὲν τρελλοὶ διὰ χρήματα, αὐτοὺς ποῦ ἀνειρεύονται δύνάμιν καὶ δόξαν, καὶ ποῦ προτιμοῦν νὰ κἀμουν καὶ νὰ πάθουν τὸ κάθε τι ὑπὲρ αὐτῶν, αὐτοὺς ποῦ λειώνουν ἀπὸ φόβου, αὐτοὺς ποῦ ἐπιβουλεύονται ὄσους εἰς οὐδὲν τοὺς ἠδίκησαν ποτέ, τοὺς ἐδικόλως μελαγχολοῦντας, αὐτοὺς ποῦ λυσσοῦν συνεχῶς περὶ τὰς ματαιότητας τοῦ βίου. Ἀυτὰ καὶ τὰ παρόμοια εἶναι ἔργα παραφροσύνης καὶ ἀξία κολάσεως. αὐτὰ προκαλοῦν περιφρόνησιν, ἐντροπήν καὶ νέλματα. **D** Ἄν ὁμως κανεῖς, ἂν καὶ ἐνοχλήται ἀπὸ τὸν δαίμονα, ἤθελε βέλῃ πολλὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Θεόν, ὅχι μόνον δὲν ἔσπερε νὰ οὐνειδίσῃται, ἀλλὰ ἐὰν ἦτο ἐνάρετος θὰ ἔθουμάζετο καὶ θὰ ἐστεφανούτο ἀπὸ ὄλους, διότι μὲ τόσα θεοῦ κατωρθῶναι νὰ τοῦ ἐξῆ ἕνα δρόμον τόσον ἐπίπουν καὶ νὰ ἀνεδαῖνῃ τὴν δύσκολη καὶ ἀπότομη ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ καὶ κἀτὶ ἄλλο, ποῦ δὲν γνωρίζω πῶς, παρ' ὀλίγον νάμοσ διαφύγη καὶ κατὰ τὸ ὅποιον ὑπερτερεῖς ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς. Καὶ τοῦτο εἶναι ὅτι ἐκόλα. ἂν σὲ κἀτὶ ἐχῆς σφάλει, διὰ τῆς θλίψεως αὐτῆς, θὰ ἐκαλεῖσθῃς αὐτὰ σου τὰ ἁμαρτήματα. Καὶ αὐτὸ μᾶς ἔγινε ὀλοφάνερο ἀπὸ ὅσα πρὶν ἀπὸ λίγο κατὰ τὴν διὰ μιλίαν μου εἶπα περὶ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἐπόρευσε εἰς Κορίνθον. **E** Φοβοῦμαι ὁμως διὰ τὸν πατέρα, λέγει. Διότι ἂν ἀκόμη τὰ ἰδικὰ μου παθήματα ἤμπορέσῃ νὰ τὰ ὑποφέρω ἀγύγγυστα, πῶς θὰ ἀνεχθῶμεν εὐκόλα τὰς συμφορὰς καὶ τὴν παρασοσίνην του. ἂν ποτέ ἀντιλήθῃ τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ: Μέχρι τώρα δὲν ἀντελήφθη τίποτε. Θὰ ἦτο πολὺ μικρόψυχον νὰ καταλήθῃ κινεῖς ὑπὸ λύπης καὶ νὰ ὑποφέρῃ δι' ὅλα ἐκεῖνα ποῦ τυχόν θὰ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον ἢ ποῦ δὲν θὰ συμβοῦν ποτέ καὶ ἀπὸ τώρα νὰ λυποῦμεθα καὶ νὰ θρηνώμεν. Ἀπὸ ποῦ μᾶς

γίνεται φανερόν ὅτι θὰ περιπέσῃν εἰς τὴν ἀντιλήψιν του; Προτιμότερον νὰ γίνῃ φανερόν καὶ ἄς ἐπιτραπῇ, ἂν τὸ θέλῃς **183 A** νὰ τὸ ἀντιλήθῃ καὶ νὰ κἀνῃ φοβερὰ πρᾶγματα. Σὲ ἐπαινῶ ὅταν ὑποφέρῃς διὰ τὰς συμφορὰς ἐκεῖνου, ἀλλὰ δὲν ἔχω τὴν ἀξίωσιν, μὲ προσωπικῆν σου θλάσθην νὰ τὸ κἀμῃς αὐτό. Διότι ὅσοι ἔχουν τὸν νοῦν των ἐστραφωμένον εἰς τὸν οὐρανόν καὶ ὅχι εἰς τὰ ἐπίγεια, πρέπει νὰ μὴ καταλαμβάνονται ὅχι μόνον ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, πρέπει καὶ τὴν λύπην νὰ νικῶν. Διότι καὶ τοῦτο θὰ μᾶς προξενήσῃ περισσώτερα δεινὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἀντιμετωπίσωμεν μὲ γενναϊότητα, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ χαθῶμεν ἐντελῶς εἰς τὸ μέλλον. Ἄν μὲν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃς ἐξὸ ὁ αἴτιος τῶν βῶν δυσαρῆστων συμβαίνουσιν εἰς τὸν πατέρα σου καλῶς ἐφοβείσο καὶ ἐτιςμες, ἀποῦ θὰ ἐγένεσο αἴτιος τὴς καταστροφῆς. Ἄν ὁμως αὐτὸς θέλῃ νὰ οἰχῆν τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὰς χειροτέρας συμφορὰς, σὺ δὲν εὐθύνεσαι καθόλου δι' αὐτὰ πλὴν τοῦ γεγονότος ὅτι ὅσον ἤμπορεῖς πρέπει νὰ συμμάχης μὲ τὸν πατέρα σου. Ἐκτὸς ὁμως ἀπὸ αὐτὰ οὐδὲ κἄν γνωρίζομεν πῶς θὰ δεχθῇ αὐτὴν τὴν πληροφορίαν' διότι πολλὰκις συνέδεσαν τὰ ἀντιθετὰ ἐκεῖνων ποῦ περιμένεμα. Καὶ ἐκεῖνο μὲν εἶναι κἀτὶ πασάδοον ποῦ συμβαίνει σπανίως ἐγὼ τοῦτο εἶναι ἀπὸ τὰ πιθανώτερα καὶ ποῦ τὰ περιμένει κανεῖς ἐπωσθήστε. Ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερόν. Κἀνει πολὺν λόγον περὶ τῶν νόβων καὶ τὸ φλῆτρον του ποδὲ αὐτὰ εἶναι ἱκανὸν νὰ ακίσση αὐτὴν τὴν λύπην του. Μὴ λοιπὸν καταποῦῃς ματαίως τὸν ἑαυτὸν σου μὲ αὐτὰς τὰς φροντίδας. Ἄν δὲ πρέπει νὰ πονῆς χάριν τοῦ πατρός, νὰ πονῆς διὰ τὰς ἀουλονόστους δαπάνας, διὰ τὰ γλέντια, διὰ τὸν ἐνωϊσμόν του καὶ διὰ τὴν τυρανικότητα του καὶ τῶσα τελευταῖα διὰ τὴν μοιχείαν του. **C** Ἡ εἶναι μικρὸν κακόν, τὴν στιγμήν ποῦ ἡ γυναῖκα του καὶ μητέρα σου εὐοίκεται μῆσα εἰς τὸ σπῆτι, νὰ κατατρέφεται ψυμικῶς μὲ μίαν παλλακίδα καὶ ν' ἀποκτᾷ παῖδι ἀπὸ παρανόμου γάμου; Ἀυτὰ εἶναι ἀξία πένθους καὶ δακρῶν καὶ τὰ κακὰ ποῦ τελευταῖα ἦλθον εἰς δημοσιότητα. Ὅσα θὰ θὰ συμβοῦν εἰς σὲ, πιθανὸν νὰ εἶναι τρομακτικὰ, πιθανῶς ὅχι' καὶ εἶναι πασάλογον νὰ ὠφίσταται κανεῖς ἀπὸ τῶν σωστῶν μαστύριον διὰ παύματα τῶσον ἐγνῶστα. Ἄς παραβεχθῶμεν δι' πῶς μὲ πολλὴν διαίτητᾴ θὰ δεχθῇ τὴν πληροφορίαν' ἀλλὰ ἡ ὑπάθεσις θὰ ἔχη οὐντομον τέλος καὶ πᾶν καλὰ - καλὰ φωνήσῃ θὰ ἐεθυμάνῃ. **D** Διότι ἕνας ἄνθρωπος ποῦ ἀφοσιώθηκε σὲ τὴσὴν ἀπόλαυσιν καὶ ἀσχο-

λείται με πολλά πράγματα και τρέφει παρασίτους και κόλκας και καίγεται από τόσων θερμών αίσθημα διά την παλλακίδα εκείνην, από την οποίαν έχει αποκτήσει τους μισούς αδελφούς σας και αν ακόμη πληροφορηθῆ τὰ παθήματά σου, ὀλίγον θὰ τὸν ἀπασχολήσουν καὶ σόφισματα. Καὶ σκέπτομαι καὶ τοῦτο τὸ ὅποιον δὲν ἀνέφερα κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα ὅσα συνέθεσαν: γνωρίζεις καὶ σαφῶς μάλιστα ὅτι ἂν καὶ σὲ ἀγαποῦσε πολὺ, περισσότερον τῶν ἄλλων καὶ ἦσουν τὸ πᾶν δι' αὐτὸν ἐντοῦτοις ἐπειδὴ ἠπάσθης τὸν μοναχικὸν βίον, ἐσθῆσε ὀλόκληρον τὸν πάθον δι' ἐσὲ καὶ ἐθεώρησε τὴν πράξιν σου ὄτιμον καὶ ἀναξίαν τῆς λαμπρότητος τῶν προγόνων σου καὶ ἔλεγεν ὅτι ἐντρόπιασες τὴν ὑπόληψίν του. Ἐ καὶ ἂν δὲν τὸν ἐπίεξε ὁ φυσικὸς νόμος, ἀπωσθήποτε θὰ σὲ ἀπεκήρυττε. Ὡστε ἂν δὲν εἶναι πέρα πολὺ σκληρὸν αὐτὸ πού λέγω μὴ φαίνεται ὅτι καὶ θὰ εὐχαριστήθῃ διὰ τὸ γεγονός, ἐπειδὴ σὲ ἐτιμώρησε δι' ὅσα πολλάκις σὲ θερμωπαρκαλοῦσε καὶ ἤθελε νὰ σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν καρτερικότητα αὐτοῦ τοῦ βίου καὶ εὐδὲν ἐδέχετο ὅτε διὰ λόγων τῆ συμβουλῆν του.

Ἄλλὰ διὰ μὲν τὸν πατέρα καὶ τοὺς φόβους σου δι' ἐκείνον, αὐτὰ εἶχα νὰ εἰπῶ, ἄρκετὰ, ὅπως νομίζω, νὰ διαλύσουν τοὺς φόβους σου. ¹⁸⁴ Ἄ Ἐπειδὴ ὅμως ἔλεγες ὅτι τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ εἶναι ἀκριβῶς τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἔχεις καμμίαν ἐλπίδα διὰ τὸ μέλλον, μήτε εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζῃς εἴν θὰ δοθῇ κάποια λύσις εἰς αὐτὰ τὰ δεινὰ καὶ πῶρα, ἢ μήπως μέχρι τέλους τῆς ζωῆς σου θὰ θελήσῃ νὰ κτυπήσαι, ἐκείνος, πού σὲ ἐραίψε εἰς ἓνα τέτοιον ἀγῶνα, καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ σοῦ εἰπῶ τίποτε τὸ συγκεκριμένον γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα, οὔτε νὰ ἀποφασθῶ διὰ τὸ μέλλον. Ἐνα μόνον γνωρίζω σαφῶς καὶ ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ πειθῆς καὶ σὺ, ὅτι δηλαδὴ ὅτι καὶ ἂν συμβῆθῇ θὰ εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον μας. Ἄν λοιπὸν διατεθῆς ἔτσι ψυχικῶς, τότε γρηγορα θὰ ἀποκρούσῃς καὶ ἢ τὴν σοβαρωτάτην αὐτήν, ὅπως τὴν χαρακτηριστικὴς συμφυράν.

Κοντὰ εἰς αὐτὸ πρέπει νὰ σκέπτεσαι καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ μέλλον αἰὼν θὰ εἶναι ὁ καιρὸς τῶν ἐπάθλων καὶ τῶν στεφάνων. ἐνῷ ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι καιρὸς ἀγώνων καὶ ἰδρώτων. Καὶ διὰ νὰ μὴς τὸ κῆρι σαφές αὐτὸ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγε: «Ἐγὼ, λοιπὸν, ἔτσι τοῦτω καὶ ἀγωνίζομαι, ὄχι εἰς τὴν τύχην καὶ γὰρ ὅχι σκοπὸν.» Ἐτσι πυγμαχῶ πρὸς κἀντὶ τὸ ὄρισμένον καὶ ὄχι σὰν νὰ γρονθοκοπῶ ἄερα. Ἄλλὰ ταλαιπωρῶ τὸ σῶμα μου καὶ τὸ υποβάλλω εἰς σκληρὰν δου-

λειαν μήπως τυχὸν ἐνῷ θὰ ἔχω κηρῶει καὶ καλέσει ἄλλους εἰς σωτηρίαν ἐγὼ ἀποδοκιμασθῶ ἀπὸ τὸν Θεόν.»¹ Ὅταν δὲ ἐφθασε κοντὰ εἰς τὸν θάνατον ἀφῆκε τὴν θαυμασίαν ἐκείνην κραυγὴν: «Ἐχω ἀγωνισθῆ τὸν καλὸν ἀγῶνα, ἐφθασα εἰς τὸ τέλος τοῦ δρόμου πού μου εἶχε τάξει ὁ Κύριος, ἔχω τηρήσει κατὰ θεωρίαν καὶ πράξιν τὴν πίστιν. Λοιπὸν μὴ ἐπιφύλασσεταὶ ὁ στέφανος, πού θραβεῖται τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀρετήν.»² Ὡς τοὺς λόγους τοῦτους μᾶς ὑποδεικνύει ὅτι ὅλος ὁ βίος μας πρέπει νὰ εἶναι ἀδιάκοπος ἀγὼν καὶ ἐπίπονος, ἂν σκοπεύωμεν νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν αἰώνιον ἀνάπαυσιν καὶ τὰ μύρια ἀγαθὰ. Ἄν δὲ κάποιος ἀκηρὸς ἐπιθυμῇ χωρὶς κόπον νὰ δοκιμάσῃ καὶ τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου τοῦτου, ἀλλὰ νὰ κερδίσῃ καὶ τὰς ἀνταμοιβὰς, πού ἔχουν ἀποθησαυρισθῆ εἰς τὸν οὐρανὸν δι' ὁσους κσιπιάζουν, ἐξαπατῶν τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἔχει παρακρούσεις. Ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἀθλητάς, ἐκείνος, πού ἐν καιρῷ ἀγώνων ἐπίτηται τὴν ἄσκησιν, προξενεῖ εἰς τὸν ἑαυτοῦ του παντοτινὴν ἀσχημίαν καὶ κατασφύνην. ἐνῷ ἐκείνος πού κατέβαλε εἰς τὸ στάδιον κάθε κόπον με γενναϊότητα κερδίζει ἀπὸ τοὺς θεατὰς δόξαν καὶ στεφάνους καὶ ἔπαινον καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων καὶ μετὰ τὴν λήξιν των, ἔτσι συμβαίνει καὶ μετ' ἡμᾶς. Ἐκείνος, πού μεταβάλλει τὴν περίοδον τῶν κόπων εἰς καιρὸν ἀνέσεως ὁ δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἀνάπαυσιν ἐκείνην ἀνάπαυσιν, τότε θὰ οὐρλιάξῃ καὶ θὰ τριξῇ τὰ δόντια καὶ θὰ ὑποστῇ τὰ ἀξεπέραστα θάσανα. Ἐκείνος ὅμως, πού ὑποφέρει ἐδῶ προθύμως τὰς θλίψεις καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ θὰ ἀνοδείχθῃ λαμπρὸς καὶ θὰ δοξασθῇ μετὰ τὴν ἀθάνατον καὶ ἀληθινὴν δόξαν. Διότι ἂν εἰς τὰ τοῦ καθημερινοῦ βίου συγχέῃ κανεὶς τοὺς καταλλήλους καιροὺς διὰ τὰ διάφορα πράγματα, θὰ ἀπωλέσῃ κάθε εὐκαιρίαν πού εὐρίσκειται ἐμπρὸς του καὶ θὰ περιπέσῃ εἰς μισρὰς συμφοράς, πολὺ πεισιότεραν θὰ πάθῃ αὐτὸ εἰς τὰ πνευματικὰ αὐτὸς πού δὲν γνωρίζει νὰ διακρίνῃ τὴν ἀλληλογίαν τῶν καιρῶν. Ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι θὰ ἴχητε θλίψιν εἰς τὸν κόσμον.³ Ἐ Εἶπεν ἐπίσης ὁ μακάριος Παῦλος: «Ὅλοι ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ζῶν εὐσεβῶς κατὰ Χριστὸν ἴησὺν θὰ κατοδιωνθοῦν»⁴ δὲν ἐνοιεὶ δὲ μόνον τὰς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων διώξεις, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπιβουλάς τῶν δαιμόνων. Εἶπεν ὁ ἰαβὸς ὅτι ὁ βίος τοῦ ἀνθρώ-

1. Α' Κορ. 9' 25, 27.

2. Π' Τιμ. 2' 7, 8.

3. Ἰωάν. 14' 29.

4. Π' Τιμ. 4' 12.

που επί τῆς γῆς εἶναι δοκιμασία.¹ Διὰ τί λοιπόν στενοχωρεῖσαι, θλιβόμενος εἰς τὸν καιρὸν τῆς ταλαιπωρίας; Τότε δεθαίως ἔπρεπε νὰ ὑποφέρῃς ἄν, τὸν χρόνον ποῦ προείπεν ὁ Χριστὸς ὅτι εἶναι περίοδος θλίψεως, ἡμεῖς τὸν μετραπέταμεν εἰς εὐκαιρίαν τρυφῆς καὶ ἀναπαύσεως.¹⁸⁵ Ἄ
 Ἄν, κατὰ τὸν χρόνον, ποῦ εἶχαμεν προταχθῆ νὰ ἀγωνιζώμεθα καὶ νὰ κοπιᾶζωμεν, κατ' αὐτὸν ἀναπαυώμεθα. Ἐὰν ἐθαδίζωμεν τὴν ὁδὸν τῆν εὐρύχωρον ἐντὶ τῆς θλιβεράς ποῦ μᾶς διέταξεν ὁ Χριστὸς. Διότι ἐξ ἀνάγκης πλέον τότε προέκυπτεν ἡ κόλασις μᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας τῆς μελλούσης ζωῆς. Θὰ μοῦ εἶπῃτε, τί ἔχω νὰ παρατηρήσω δι' ἐκείνους ποῦ καὶ ἐβῶ θαδίζουσι μὲ ἀνεσιν καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν μέλλουσι νὰ ἀναπαυθοῦν; Καὶ ποῖος εἶναι αὐτός; Ἐγὼ πείθωμαι μόνον εἰς τὸν λόγον τοῦ Χριστοῦ, ποῦ λέγει ὅτι καὶ στενὴ καὶ θλιμμένη εἶναι ἡ ὁδός, ἡ ὁποία ἀγει πρὸς τὴν ζωὴν.² Ὅτι δὲ δὲν εἶναι κατορθωτὸν ποτὲ νὰ θαδίσῃ τις ἀνέτως μὲ εὐρυχωρίαν εἰς τὴν στενὴν ὁδὸν, εἶναι φανερὸν εἰς ὅλους. Ὅπως κατὰ τοὺς ἀθλητικὸς ἀγωνίας οὐδεὶς ἐκέρχισε στέφανον χωρὶς Ἰσρῶτα ἄν καὶ οἱ ἀνταγωνισταὶ εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως ἄνθρωποι, ἐκεῖ ποῦ πονηραὶ δυνάμεις ἐγείρονται ἐναντίον μᾶς, ἅ πάς εἶναι δυνατὸν χωρὶς θλίψεως καὶ στενοχωρίας νὰ ἀντιμετωπιώσωμεν τὴν μαρίαν των; Ἄλλα μέχρι ποῦτε θὰ ζεστάζωμεν μὲ συλλογισμοὺς αὐτὰ ὅλα, ἀφοῦ δυνάμεθα νὰ καταφύγωμεν εἰς τοὺς μακαρίους καὶ γενναίους ἀγωνιστάς, ποῦ ἀνεδείχθησαν κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη; Ἐξέτασε λοιπὸν ὅλους τοὺς τότε ὀνομαστοὺς καὶ θὰ ἴδῃς ὅτι ὅλοι αὐτοὶ μὲσω τῶν θλίψεων εἶχον λάβει θάρρος καὶ ἐπιλήσιασαν τὸν Θεόν. Καὶ ἂν θέλῃς ἄς ἔλθωμεν πρῶτον στὸν υἱὸν τοῦ Πρωτοπλάστου, τὸν ἀμὸν τοῦ Χριστοῦ, τὸν Ἄβελ, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε ἠδίκησε, ἐνῶ ὑπέμεινε τὰ δεινότερα ἀπὸ ὅσα εἶναι δυνατὰ νὰ πάθουν οἱ ἔνοχοι φοβερῶν ἀμαρτημάτων. Ἠμεῖς πληρώνομεν Ὁ διὰ τοὺς πειρασμοὺς μᾶς καὶ τὰς ἀμαρτίας μᾶς, ἐνῶ ὁ δίκαιος ἐκείνος δὲν ἐτιμωρεῖτο διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ τὸ ὅτι ἦτο δίκαιος. Καὶ ἐνῶ δὲν ἐφανέρωμε κανένα προτέρημα ὁ ἀδελφός του τὸν ἀνεγνώριζε ὡς ἀδελφόν· ἐπειδὴ ὁ μὲν διέλαμψεν ἡ ἀσέτις του διὰ τῆς θυσίας, ἠγνόησε ὁ Κάλιν καὶ τὸν ἴδιον ἀδελφικὸν δεσμὸν τυφλωμένους ἀπὸ τὸν φθόνον. Ποῖος λοιπὸν γνωρίζει ἂν καὶ τώρα δὲν προκάλεισε τὸν διάβολον ἢ ἴδια αἰτία καὶ ἡ λαμπρότης τοῦ θείου σου

1. Ἰωβ 1, 1.
 2. Ματθ. 7, 14.

δὲν τὸν παρεκίνησε εἰς τὴν μάχην αὐτήν; Ἄν γελᾷς διὰ τὰ λόγια μου αὐτά, ἐπαῖώ μὲν τὴν ταπεινοφροσύνην σου, ἀλλὰ δὲν θὰ παύσω νὰ σκέπτομαι καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἐ Διότι αὐτὸς προσέφερε μόνον σάρκα ζῶσι μὲ εὐλάβειαν καὶ ἠδοκίμησε τόσο, αὐτὸς ποῦ δὲν προσέφερε μόνον κἀτὶ ἐξωτερικόν, ἀλλὰ ὀλόκληρον τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Θεόν, εἶναι φυσικὸν νὰ παρῶμεν παλὺ περισσότερον τὸν διάβολον ἐναντίον του.

Ὁ Θεὸς τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐπιτελῇ αὐτός, διότι αὐτε τότε ἠμπόδιζε τὸν φθόνον, ἀλλὰ ἀφῆκε νὰ πείθῃ ὁ δίκαιος εἰς τὰ χέρια τοῦ μικροῦ φονέως καὶ δὲν ἐξήρπασε ἐκείνον ποῦ ἐφονεύετο δι' αὐτόν καὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν τιμὴν, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ ἐλαττωθοῦν οἱ στέφανοι ποῦ προωρίζοντο διὰ τὸ βῆμα καὶ δι' αὐτὸ τὸν ὄφεικε νὰ θαδίσῃ ὡς τὸ τέλος. Καὶ τί ἔδωκε τιμωρία εἶναι ὁ θάνατος; λέγουσι μακάρι καὶ ἐγὼ νὰ ὑφίσταται αὐτὴν τὴν τιμωρίαν τώρα, ἀχι τὴν διὰ τοῦ δαίμονος. Αὐτὰ λέγει ἀγαπητῆ μου τώρα, ἐνῶ πρότερον ὁ θάνατος ἐφαίνετο ἡ βαρύτερα καὶ χειρότερα ἀπὸ κάθε τιμωρίαν. Ἐ Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ὅσοι ἀδικούσαν περισσότερον, καὶ δὲν ἦτο δυνατὴ καμία συγκώρησις, ἐθανατώνοντο. Καὶ εἰς τοὺς κοσμικοὺς νομοθετάς καὶ τώρα ἄκόμα δὲν τιμωροῦνται κατ' ἄλλον τρόπον ὅσοι διέπραξαν τὰ χειρότερα κακά. Ὅμως ὁ δίκαιος ἔπασχε τὰ ἴδια μὲ τοὺς παρανομούντας, ὡς καὶ παλὺ χειρότερα, ἀφοῦ ἐβέγετο τὸ φονικὸν πλῆγμα ἀπὸ τὸ χεῖρ τοῦ ἀδελφοῦ.¹⁸⁶ Ἄ Μήπως ὁ Νῶε; Καὶ αὐτὸς ἦτο δίκαιος καὶ τέλειος, ἐνῶ δὲ οἱ πάντες ἦσαν διεφθαρμένοι μόνον αὐτὸς ἠγχορίστησε τὸν Θεόν. ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι τὸν ἐλύπησαν. Ὑπέμεινε ἀπείρους θλίψεις, πάμπολλας καὶ κακὰς. Διότι δὲν ἀπέθανε αἰφνιδίως ὅπως ὁ Ἄβελ. αὐτε ἔπαθε τοῦτο τὸ ὅποιον ἐσὺ θεωρεῖς ἐλαφρόν, ἀλλὰ ὑπέμεινε μίαν μακρὰν ζωὴν ἐνῶ κατὰ τὰ μακρὰ ἔτη δὲν ἐφαίνετο κερλότερος ἀπὸ ἐκείνους ποῦ σηκώνουν ἐπάνω των δυστυχίαν καὶ βαρύτερον φορτίον καὶ πιέζονται ἀπὸ αὐτό. Θὰ σοῦ τὸ κάμω ἐντὸς ὀλίγου σαφῶς αὐτό. ἀφοῦ πρῶτα σοῦ εἰπῶ ταῦτα. Ἐπὶ ἕνα ὀλόκληρον ἔτος ὁ Νῶε παρέμεινε μέσῃ εἰς φυλακὴν ξένην καὶ φοβεράν.¹ Ἐ Διὰ νὰ ὀφίση τὸ πλῆθος τῶν θηρίων καὶ τῶν ἐρπετῶν, μὲ τὰ ὁποῖα συνέζησε τόσο χρόνον πιεζόμενος ἀπὸ τέτοιον στενοχωρίαν. πόσα δὲν ἔπασχε ἀπὸ τὸν πάγον των δροῦτῶν καὶ ἀπὸ τὸν θέρυβον των βροχῶν; Ἡ ἄδυστος ἠγνόηγε ἀπὸ τοὺς πό-

1. Ἰνσταῖτα ὁ ἱερός Χριστολόγος ἐνεκετὶ τὴν Κιβάνον (Rev. 8, 8-10)

δας του, ενώ από επάνω του κατεφέρτεο ἄλλη. Καὶ αὐτός με τοὺς υἱούς του, παρέμενε μόνος ἐντός. Διότι ἐνῷ ἐπίστευε ὅτι θὰ ἔλθῃ τὸ τέλος, ἐν τούτοις ἀπὸ τὴν σφοδρότητα τῶν συμβαινόντων ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἀποθάνῃ ἐνωρίτερον ἀπὸ τὸν φόβον. Ἡμεῖς, ὅπου ἔχομεν σπίτια θεμελιωμένα εἰς τὸ ἔδαφος καὶ κατοικοῦμεν εἰς πόλεις, ὅταν ἴδωμεν νὰ πέσῃ βροχὴ ὀρμητικώτερα ἀπὸ τὴν συνήθη, Ἐ φοβούμεθα καὶ τρομάζομεν. Τί ἔπρεπε νὰ πάθῃ ἐκεῖνος, ποὺ ἦτο μόνος μέσα καὶ ἐσκέπτετο τὴν φοικωδεσάτην ἀκείνην ὄδουσαν, καὶ τὰ διάφορα γένη τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων ποὺ ἐπνίγησαν; Εἶναι ἱκανὸν νὰ τρομάξῃ μίαν ψυχὴν ἂν ἕνα σπῆτι ἢ μία πόλις καλυφθῇ ἀπὸ τὰ κύματα; Τὸ νὰ καλυφθῇ ὅμως ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη, ὅταν συμβῇ τοῦτο, εἶναι ἀδύνατον καὶ νὰ περιγραφή τὸ πῶς αἰσθάνεται ἐκεῖνος ποὺ περιφέρεται μέσα εἰς τὰ τρικυμισμένα ρεύματα. Κατὰ τὸ ἔτος λοιπὸν ἐκεῖνο τὸν συνέχε ο ἴσχυος αὐτός. Ὅταν δὲ κάποτε ἔπαυσε ὁ κατακλυσμός, ὁ μὲν φόβος ἔπαυσε πλέον, ἤρθε δὲ ἡ ἀσπύρα καὶ Ἰσταν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν κιβωτὸν ἄλλη δοκιμασία διεδεχέτο τὴν προηγουμένην, ἐξ Ἰσταν σοδάρω, ἐπειδὴ ἔδλεπε τὴν ἀπέραντον ἐρημίαν καὶ τὸν βίαιον θάνατον τῶν ἄλλων καὶ τὰ σώματα τῶν νεκρῶν νὰ εἶναι ἀνακατεμένα με τὴν λάσπην καὶ δόλους μαζί. ἀνθρώπους καὶ δούους καὶ τὰ ἄλλα εὐτελέστερα γένη τῶν ζώων νὰ ἔχουν γαθῆ εἰς τὸν ἴδιον κοινὸν τάφον. Ἄν καὶ αὐτοὶ ποὺ τὰ ἔπαθον διὰ αὐτὰ ἦσαν πολὺ ἁμαρτωλοὶ ὁ Νῶε ὡς ἀνθρώπος, ἔπασχε διὰ τοὺς συνανθρώπους του. Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ ἐπίσης, ἂν καὶ ἦτο δίκαιος καὶ ἐγνώριζεν ὅτι οἱ Ἰσραηλιταὶ ἦσαν περισσότερον κακοὶ ἀπὸ κάθε ἄλλον, ὅταν τοὺς εἶδε νὰ κατασάδωνται καὶ νὰ πίπτουν ἔπαθε τὸ ἴδιον με τὸν Νῶε καὶ ἐδάκουσε. Καὶ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Θεὸς ἐπόλαβε καὶ τοῦ ἀπικάλυψε δλην τὴν Ἐ ἀσθεσίαν των, καὶ τὸν ἔκαμε νὰ τὴν ἴδῃ με τὰ ἴδια του τὰ μάτια. προκειμένου ὅταν τοὺς ἴδῃ νὰ τιμωροῦνται νὰ ὑποφρονεῖ με γενναίωττα τὴν συμφορὰν. Ἐν τούτοις ἐνῷ τὴν παρηγορία εἶχε προετοιμασθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν δι' αὐτόν, παρὰ ταῦτα ἐστενωγοῦρετο ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ἔπεισε με τὰ πόσσωπον καὶ κλύναζε: Ἄλοιομο Κύριε, ἔχεις σκοποῦ νὰ ἐξαλειψῆς τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Ἰσραηλ; Δὲν τὸ ἔπαθεν τοῦτο μίαν μόνον φορὰν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε, ὅταν εἶδε νὰ φωνεῖται ὁ Ἰεχονίας. Ἐταὶ καὶ ὁ Νῶε ὁ ὁποῖος, ἐνῷ ἐγνώριζε πόσον ἄπειροι ἦσαν αἱ ἁμαρτίαι τῶν νεκρῶν, δὲν ἐστά-

1. Ἰεζ 9', 8.

θη οὔτε τοῦ Ἰεζεκιήλ οὔτε τοῦ Μωυσῆως ἀνδρείωτερος. 187 Ἄ Διότι καὶ ὁ Μωυσῆς τὰ ἴδια ἔπαθε πολλάκις με τὸν προφήτην καὶ ὅταν τοὺς ἔδλεπε νὰ ἁμαρτάνουν καὶ νὰ πρέπει νὰ τιμωρηθοῦν, ἐπόνει καὶ ἠσθάνετο μεγαλύτεραν ὀδύνην ἀπὸ τοὺς τιμωρημένους. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Νῶε καὶ ἡ συμφορὰ ἦτο φοδερωτέρα, διότι ὁ θάνατος ἦτο μοναδικὸς εἰς φοικρην δι' αὐτούς. Καὶ ἐνῷ τότε κακὰ τὸν ἐπολιόρουν, ἡ μόνωσις του, ἡ συμπάθεια πρὸς τοὺς συνανθρώπους, ἡ λύπη διὰ τὸ πλῆθος τῶν νεκρῶν, ὁ τρόπος τοῦ θανάτου των, ἡ ἐρημία τῆς γῆς, καὶ ἐνῷ ἀπὸ παντοῦ ἐπύκνυνε καὶ ἐγίναντων ἡ λύπη του, προσετίθετο ἐπὶ πλέον καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν προσβολὴ τοῦ παιδιοῦ του, πρῶγμα ἀφόρητον, γεγονός γεμάτο ἐντροπὴν καὶ ὀδύνην. Ἄν τὰ παθήματα ἀπὸ τοὺς φίλους εἶναι θορύτερα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἢ πολὺ περισσότερον λοιπὸν θὰ εἶναι θορύτερα καὶ πλέον ἀφόρητοι οἱ προσβολαὶ τῶν παιδιῶν μας. Διότι ὅταν ἴδῃ τις τὸ παιδί ποὺ ἐγέννησε, ποὺ τὸ ἔδραψε, ποὺ τὸ ἐξεπαίδευσε, ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου κατέβαλε πολλὰς φροντίδας καὶ κόπους νὰ στρέφεται ἐναντίου του κατὰ τὸν πλέον προσδλητικὸν τρόπον, ἂν ἤμπορε αὐτός ποὺ τὸ ἔπαθε νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀδάστακτον λύπην τῆς ψυχῆς. Ἡ προσβολὴ εἰς τοὺς ἐλευθερούς ἀνθρώπους, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, εἶναι ἀφόρητος ὅταν ὁμως προέρχεται ἀπὸ τὰ παιδιά του, ὀδηγεῖ ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὴν ὑποστῆ εἰς ἀπόγνωσιν ὅσον θοραεῖ εἶναι. Ἐσὺ δὲ μὴ δάξῃς με τὸν νοῦν σου μόνον ἐκεῖνο τὸ τὸλμήμα τοῦ υἱοῦ του, Ἐ ἀλλὰ θγάλε τὸ συμπέρασμα πῶς τοῦ συμπεριεφέρετο καθ' ἄλου τὸ προηγούμενο διάστημα αὐτός ὁ ὕβριστής του. Διότι ἐκεῖνος ποὺ διετῆρει ἀκόμα μέσα του πρόσφατον τὸν φόβον τῶν συμβάντων, καὶ εἶχε μόλις ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἐκείνην καὶ ἔδλεπε ἀκόμη τὰς συμφορὰς τοῦ κόσμου καὶ δὲν ἐσωφρονίσθη, ἀλλὰ προσέβαλεν ἐκείνον πρὸς τὸν ὁποῖον καθόλου δὲν ἔπρεπε νὰ φοβῆ ἔτσι καὶ μῆτε ἀπὸ τὸν θάνατον τῶν πολλῶν, μῆτε ἀπὸ τὴν ἐρημίαν, μῆτε ἀπὸ τὴν ἀογὴν τοῦ Θεοῦ, μῆτε ἀπὸ κανένα ἄλλο ἀπὸ ὅσα τότε συνέβησαν ἐσωφρονίσθη διὰ νὰ δελτωθῆ ποῖος θὰ ἦτο πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ὅταν εἶχε καὶ πολλοὺς διὰ νὰ τὸν παρασύρου εἰς τὴν κακίαν των; Τότε, τότε λοιπὸν ὑπέστη σφοδρότερον κλυδωνισμὸν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν κλυδωνισμὸν ποὺ ἔγινε μετὰ ἐπὶ κατακλυσμοῦ καὶ διὰ τούτων καὶ δι' ἄλους τοὺς ἄλλους. Διότι ἐπὶ τοῦ Ἰσταν κατα-

1. Γεν. 9', 28-29.

κλυσμού, ένας δόκλοςος δγκος δβάτων τόν περιεκύκλω-
νε ενώ πρό αὐτοῦ τὰ πάντα περιβάλλοντο ἀπό ἀδύσσοι
κοκίας καί οἱ ἐπιδουλαί τῶν πανηρώων ἀνθρώπων ξεστοῦ-
σαν κατ' ἐπάνω του σφοδρότερα καί ἀπό τὰ κύματα. Διό-
τι, ἐπειδή ἀπέμεινε μόνος ἀπό τόσον πλῆθος μιῶν καί
πανόμοιων ἀνθρώπων ἄν καί δέν ἐπασχε κανένα δεινόν, ἐν-
τούτοις ὑπέφερε πολύ ἀπό τόν γέλωτα καί τās εἰρωνείας
τῶν ἄλλων, ἴσως ὄχι πρότερον, ἀλλά δταν τούς ὠμίλησε
περὶ κίβωτοῦ καί τῶν μελλουσῶν συμφορῶν. Ἐ τὸ πῶσῃ
δύναμιν ἔχει τοῦτο εἰς τὸ νὰ ἀναστατώσῃ τὴν ψυχὴν ἡμπο-
ρεῖ νὰ μᾶς τὸ μαρτυρήσῃ ἐκεῖνος πού ἠγάσεν ἐκ κοιλίας,
ὁ ὁποῖος ὅμως διὰ τοῦτο ἐπρόκειτο νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς
προφητείας. Εἶπον, ὅτι δέν θά προφητεύσω. Ἐκτός ἀπό
αὐτὰ αὐτὸ καί μόνον, τὸ νὰ μὴ ἔχη κανέναν ἀμόψυχον μη-
δὲ ἀμότροπον πῶσῃ ἀψιδαν καί πῶσῃ ἄθυμιαν τοῦ προ-
εξέτει; Ὅχι μόνου τοῦτο, ἀλλά καί τὸ νὰ συμποηῇ μαζί
τῶν τοῦ ἐπεσώρευσε ἀπειρα δεινὰ. Διότι ὄχι μόνον πο-
νοῦν οἱ δίκαιοι ¹⁸⁸ Ἄ δλέποντες νὰ πεθαίνου ἔτσι οἱ ἄν-
θρωποι, ἀλλὰ καί τούς πανηρούς νὰ ἀμαρτάνου ἀκόμη
πολύ δὲ περισσότερο στενωγοροῦνται ἀπὸ τοῦτο παρὰ
ἀπὸ ἐκεῖνο. Καί τοῦτο εἶναι δυνατόν νὰ τὸ μάθῃ κανεὶς
ἀπὸ τούς προφήτας. Ὁ μὲν ἕνας ἔδῳα μὲ πικρίαν: Ἐλοῖ-
μονο ψυχὴ μου, ἐχάθη ἡ εὐλάβεια ἀπὸ τὴν γῆν καί δέν ὑ-
πάρχει ἀνθρώπος ἐνάρετος. Ἐλλας ἔλεγε πρὸς τὸν Θεόν:
Διατί μοῦ ὑπέδειξες νὰ θλέπω πόνους καί κόπους; Ἐρη-
νῶν δὲ σφοδρῶς ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων, ἐβρόηει λέγων:
Θὰ μεταβάλῃς τούς ἀνθρώπους σὲ ἰχθεῖς τῆς θαλάσσης μὲ
τὸ νὰ μὴ ἔχου ἀρχηγόν. Ἐν αὐτὰ γίνοντο τότε, δταν
ὄπῃχαν νόμοι καί ἀρχόντες καί δικαστήρια καί ἱερεῖς καί
προφῆται καί τιμωραί, λαγάριος μὲ πῶσῃ ὑπερβολῇ ἐ-
τολμῶντα τὰ πάντα ἐπὶ Νῶε, δταν δέν ὑπῆρχε τίποτε ἀπὸ
αὐτὰ νὰ τούς συγκρατῇ. Ἐ Καί κατὰ μὲν τὴν ἐποχὴν τῶν
προφητῶν δέν ἴτο παλὺς καί ὁ χρόνος τῆς ζωῆς, ἀλλά
ἐβδομηντὰ ἡ ἡμέραντα ἔτη. τότε ὅμως εἰς ἑξακόσια ἔτη καί
περισσότερα ἐξετείνετο ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων. Διὰ νὰ πα-
ρατρέξω λοιπὸν ὅσα ἐλίχθησαν, πῶσα καί πῶσα πράγματα
ἠναγκάζετο νὰ ὑφίσταται, δαδίζων τόσον μακρὰν ὁδὸν καί
φροντίζων καθ' ὅλον τοῦτο τὸ δίσστημα νὰ μὴ παρατρα-
πῇ ἕστω καί ὀλίγον, δεδομένου ὅτι ἦσαν ἀπειρα βί' αὐτῶν

1. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος παραθέτει τὸ χωρίον τοῦ προφήτου Ἐσσα-
νοῦ: «Ἰσχυρὸν ἐδείξες μοι πόνους καί πόνους ἐπιβλεῖται ἐπιλαττωρὶαν καί
ἀνάβηται» (Ἐ, β').

2. Ἐββκ. α'. 14.

τὰ ἐμπόδια: Τί λέγω πολλά ἀφου δόκκληρη ἡ ὁδὸς ἀπὸ τὸ
ἕνα ὡς τὸ ἄλλο ἄκρο τῆς γῆς ἴτο γεμάτη ἀπὸ σκοπέλους,
ἀκάνθας, θηρία, γκρεμούς, ἀρρώστειες καί ἐνέδρες κακούρ-
γων; Ἐ Διότι εἶναι εὐκολώτερον νὰ δαδίζῃ κανεὶς συνε-
χῶς εἰς χαραγμένο μονοπάτι, κατὰ τὰ σκοτεινὰ μεσάνυ-
κτα παρὰ νὰ ἀκολουθῇ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς κατὰ τούς και-
ρούς ἐκεῖνους. Τόσοι πολλοὶ ἦσαν αὐτοὶ πού ἐδιάζοντο
νὰ τὸν κάνουν νὰ παραστρατήσῃ. Διότι δταν εἰς τὸν καθέ-
νον ἐπιτραπῇ νὰ κάμῃ αὐτὸ πού θέλει καί ἕνας καί μόνος
εἶναι ἐκεῖνος πού δαδίζει τὸν ἀντίθετον τῆς ἀρετῆς ὁρό-
μον, πῶς θά καταστῇ δυνατόν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος, ἀ-
φου ὅλοι τὸν ἐμποδίζουν καί τὸν σπρωχνου πρὸς τὰ ὀπί-
σω; Πῶσῃ δυσκολίαν ἔχει νὰ κατορθώσῃ τις τὴν ἀρετὴν
εὐρισκόμενος μεταξὺ τῶν πολλῶν, τὸ φανεροῦναι αὐτοῖ
πού καταφεύγουν τώρα εἰς τās ἐρημίας, ὅτε μὲ τὴν χάριν
τοῦ Θεοῦ, ὃ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῇ κανεὶς παντοῦ δεισπαρ-
μένα καλύτεραν ζωὴν, τὴν ἁμόνοιαν, καί φιλοσογίαν,
ὄχι μικρὴν πρὸς ἀλλήλους. Ἐλλὰ τότε δέν ἴσχυε τίποτε
ἀπὸ αὐτὰ, διέκειτο δὲ ἀπέναντί του ἀγριώτερα καί ἀπὸ
τὰ θηρία.

Τί ὑπάρχει λοιπὸν ὀδυνηρότερον ἀπὸ τὴν παροῦ-
σαν ζωὴν; Τί κουραστικώτερον ἀπὸ αὐτὴν; Ἐγὼ ὑπέσχε-
θην νὰ ἀποδείξω ὅτι ὁ Νῶε καθόλου δέν εὐρισκετο εἰς κα-
λυτέραν κατάστασιν ἀπὸ αὐτούς, πού σηκίονουν συνεχῶς
θάρη καί οὐδέποτε ἀναπέδου. Ὁ δὲ λόγος ἐπροχώρησε
περισσότερον καί ἀπέδειξεν ὅτι ὄχι μόνου δέν ἴτο καλυτέ-
ρα ἡ θέσις του ἀλλὰ ὑπῆρξεν ἀντίθετος πολὺ πλέον χει-
ροτέρα. Ἐ Πολλοὶ πάλιν πιστεύουσι ὅτι ὁ Ἐθραάμ διήλθεν
ἐν εὐθυμία ὄλην του τὴν ζωὴν καί δι' αὐτὸ ὄλους τούς εὐ-
τυχισμένους καί πλουσίους συνηθίζουν νὰ τούς παραβά-
λου μὲ αὐτόν. Ἐλα λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν ὅσα συνέβη-
σαν μὲ αὐτόν. Δι' ἐμὲ ὁ Ἐθραάμ ἐταλαπωρήθη περισσό-
τερον καί ἀπὸ τὸν Νῶε καί τὸν Ἐβελ' καί δέν θά εἰπῶ
ὅμως τίποτε ἕως ὅτου ἡ ἔρευνα τῶν γεγονότων μᾶς τὸ ἐ-
πιβεβαιώσῃ. Αὐτὰ πού ἐπαθε κατὰ τὴν διαμονὴν του εἰς
Περισίαν καί ὅτι λυπηρὸν τοῦ συνέβη μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν
ἐβδομηντὰ ἐτῶν δέν δύναται κανεὶς νὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς.
¹⁸⁹ Ἐ Διότι ὁ μακάριος Μωϋσῆς μᾶς ἔγραψε τὴν ἱστορίαν

1. Ἐκεῖ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, τὸ μαγαλίον τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὁδὸν
ὁ Νῶες ὑπῆρξεν αὐτῶν ἀσχητῶν, ἀλλὰ καί πολλὰς ἐπεσεμῶν ἀσχητῶν
καί ἐνερῶν μοναχῶν. Παραστατικώτατα δὲ παραγράφει τὸν ἄγνον καί ἐ-
γὼν συνεισθηματικὸν τὸν Μωϋσῆν.

εκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ ἀπειώπησε δὴν αὐτὴν τὴν περίοδον τῆς ζωῆς του καὶ ἤρχισε τὴν διήγησιν του ἀπὸ τὰ κατοπιὰ γεγονότα. Ὅτι καὶ ὁ Ἀβραάμ θὰ ἔπαυσε τὰ αὐτὰ μὲ τὸν Νῶε εἶναι εὐκόλον νὰ τὸ συμπεράνῃ κανεὶς ἀφοῦ μεταξὺ τῶσαν θαρδάρων ἀσεβῶν ἦτο ὁ μοναδικὸς εὐσεβής. Τοῦτο δὲν ἦτο ἀγνωστον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ τὸ ἀντιλαμβάνονται εὐκόλως καὶ οἱ πλέον ἀνόητοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἄς τὰ παραμερίσω τώρα καὶ ἄς ἀρξίσωμεν τὴν ἀρῆγησιν μας ἀπὸ τὴν ἀναχώρησιν του ἐκ τῆς πατρίδος του ἀφοῦ ἐξετάσωμεν κατὰ πρῶτον πῶσον ἀπέχει ἡ γῆ τῶν Χαλδαίων ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην, ἢ ποία ἦτο ἡ κατασκευὴ τῶν ὁδῶν, πῶς ἐγένετο ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ ποίος ὁ τρόπος τῆς ζωῆς των. Μὴ μᾶς φαῖνὶ τώρα ὅτι τὸ πρῶμα εἶναι εὐκόλον ἐπειδὴ εὐκόλως ὑπῆκουσεν ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, οὔτε ὅτι ἐπειδὴ συντόμως καὶ δι' ὀλίγων διηγήθηκε τὸ συμβάν ὁ Μωϋσῆς, νομίσῃς ὅτι τὸ γεγονός εἶναι ἀνάλογον μὲ τὴν τραχύτητα τῶν λόγων. Διότι εἶναι πολὺ εὐκόλον δὲν εἶναι εὐκόλως εὐκόλως ἀλλὰ πᾶρα πολὺ κοπιαστικόν. Τὸ μήκος λοιπὸν τῆς ὁδοῦ καὶ πόση ἀπόστασις χωρίζει τὰς δύο αὐτὰς χώρας, ἡμποροῦν νὰ μᾶς εἰποῦν μὲ ἀκρίθειαν ὅσοι ἐπέρσαν ἀπὸ ἐκεῖ, ἂν ὑπάρχουν τέτοιοι. Ἡμεῖς ἂν καὶ δὲν συναντήσαμεν κανένα ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ ἐπικοινωνήσαμεν μὲ κάποιον ἐξ ἐκείνων ποῦ φθάσαν Ὡ ἀπὸ μίαν γεγονομένην χώραν καὶ τὸν ἠρωτήσαμεν ἐπὶ πῶσον χρόνον ἠναγκάσθη νὰ ὁδοιπορήσῃ αὐτὸς δὲ μᾶς εἶπε ὅτι τριάκοντα καὶ πέντε ἡμέρας ἐχρέασθη. Τὴν Βαθυλόνα εἶπε δὲν τὴν γνωρίζει καὶ μόνον ἀκουστὸ εἶχε περὶ αὐτῆς καὶ ὅτι καθὼς ἤκουσε ἀπὸ ἐκεῖ εἶναι ἄλλος τόσος δρόμος. Καὶ τὸ μὲν διάστημα ἦτο τόσον ὅσον εἶναι καὶ τώρα, ἀλλὰ ἡ κατάστασις τῶν ὁδῶν δὲν ἦτο ἡ ἴδια τότε ὅπως καὶ τώρα. Διότι τώρα ὑπάρχουν κατὰ διαστήματα καὶ σταθμοὶ λυμενεῖς καὶ πόλεις καὶ ὑπαιθρον καὶ ὁδοιπόροι τοὺς ὅποιος συνατὰ πικρὰ ὅποιος δορίζει, πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἰσὺ ἀσφαλῆς καὶ ἀπὸ σταθμοῦ καὶ πόλεις, καὶ ἀγροῦς εἰς τὸν τοξιδιώτην. Δ' Ἐπὶ πλέον δὲ καὶ οἱ ἀρχοντες τῆς περιοχῆς καὶ τῶν πόλεων ἔχουν ἐγκαταστήσει ἀνδρας, διακρινομένους διὰ τὴν σωματικὴν των δύναμιν καὶ τὴν τέχνην εἰς τὸ ἀκόντιον καὶ τὴν σφενδόνην, ὅπως οἱ τοξοὶ μὲ τὰ δέλη καὶ οἱ ἀκοντισταὶ μὲ τὸ ἀκόντιον. Αὐτοὺς οἱ ἀρχοντες συνεκρότησαν εἰς τάγματα, τοὺς ἔθεσαν ὑπὸ ἀξιωματικῶν καὶ τοὺς κατέστησαν φρουροὺς χωρὶς νὰ

τοὺς ἀπασχολοῦν εἰς τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον εἰς τὴν φύλαξιν τῶν ὁδῶν.¹ Ἐκτὸς αὐτῶν ἐπενόησαν καὶ ἄλλα μέτρα πλέον καταλληλότερα πρὸς ἀσφάλειαν. Ἐκτίσαν οἰκήματα καθὲ χίλιο δῆματα εἰς τὸν δρόμον καὶ ἐγκατέστησαν κυκερινὰς φρουράς, καταστήσαντες αὐτὴν τὴν ἀγρυπνίαν τῶν φρουρῶν καὶ τὴν ἐνασχόλησιν των προτύργιον εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν κακούργων. Ἐ Τότε ὅμως δὲν ὑπῆρχε τίποτε, οὔτε ἀλλεπάλληλα χωράφια, οὔτε πόλεις, οὔτε σταθμοί, οὔτε καταφύγια, οὔτε συναυτοῦσαι συχνὰ ὁδοιπόρον, οὔτε ἄλλο τι σχετικόν. Ἀφῆνω τὴν τραχύτητα τῶν ἀτραπῶν καὶ τὴν κακοκαιρίαν, τὰ ὅποια καὶ τὰ ἄλλα ἂν ἔλειπαν ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἐνοχλήσουν τοὺς ὁδοιπόρους. Θὰ ἐπιθεβαιώσουν τὰ λεγόμενά μου ὅσοι χρησιμοποιοῦν ἀμάξια καὶ ὑπόζυγια καὶ παρ' ὅλα ταῦτα δὲν τολμοῦν νὰ διασχίσουν τὸν συνήθη δρόμον, ἂν πρῶτα δὲν φροντίσουν νὰ τὸν στρώσουν μὲ πέτρας καὶ νὰ ἰσοπεδώσουν τὰ χαντάκια ἀπὸ τὰ ρυάκια, ἐξομαλύνοντες τὸ ἔδαφος.¹⁹⁰ Α Τότε τὰ ἐρημικὰ μέρη ἦσαν περισσότερα καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀκατοίκητα καὶ πλέον ἀπρόσπιστα καὶ ἀπὸ τὰ ὄρη καὶ πλέον ἐπικινδύνη καὶ ἀπὸ τοὺς κρημνοὺς καὶ τὰ βόραθρα. Καὶ δὲν εἶπαν τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα, ποία ἦτο δηλαδὴ ἡ κατάστασις τῆς ἐπικοινωνίας τῶν λαῶν, ὑπόθεσις ποῦ παρεῖχε πολὺ περισσότερας καὶ μεγαλύτερας δυσκολίας καὶ ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῶν δρόμων ἀφοῦ ἄλλοι ἦσαν διηρημένοι κατὰ ἔθνη, μᾶλλον δὲ κατὰ πόλεις. Διότι δὲν ἦτο ὅπως τώρα, ὅποτε μίᾳ ἐξουσίᾳ κατακαλύπτει τὸ πλεῖστον τῆς οἰκουμένης καὶ ἄλλοι ὑπακούουν εἰς ἓνα ἄνθρωπον, διοικουμένοι ἀπὸ τοὺς ἴδιους νόμους. Ἀλλ' ὅπως ἓνα σῶμα ποῦ διηρῆθη εἰς πολλὰ κομμάτια, ἔτσι εἶχε διασπασθῆ καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἢ καὶ ὁ δίκαιος ἄνθρωπος ἦτο ἠναγκασμένος νὰ προφυλάττειται διαρκῶς ἀπὸ πολεμίους καὶ πρὶν γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀντιμετώπιζεν ἄλλους συνεχῶς λόγῳ τῆς πολυαρχίας καὶ τῆς ἀναρχίας ποῦ ἐπεκράτην. Τὶ βασανιστικώτερον, λοιπὸν, ἀπὸ μίαν ζωὴν τέτοιου εἴδους; Διότι δὲν ἐφοδεῖτο μόνον καὶ δὲν ἔτρεμε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν πατέρα, τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἀνεψιὸν του. Καὶ ἡ φροντίς τῶν ὑπηρετῶν δὲν ἦτο μικρὰ, ἂν τύχαιε νὰ ζοῦν εἰς τὴν χώραν των, πολὺ περισσότερον ἄμως ὅταν ἠναγκάζοντο νὰ παραμένουν εἰς τὰ ἕνα μέρη. Καὶ ἂν μὲν ἐγνώριζε ποῦ θὰ σταματήσῃ ἡ περιπλάνησις του, αἱ φροντί-

1. Ἡρέσεται διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς σταθμοὺς καὶ τοὺς ἀρχοντας.

δες δεν θα ήσαν και τόσοσ ἀφόρητοι. Τώρα όμως πού ήκουσε ἀπ'αὐτῶν και ἀριστῶς περὶ γῆς, οὐχι ταύτης ἢ ἄλλης, C ἀλλὰ περὶ αὐτῆς τῆν ὅποιαν θὰ σοῦ ὑποδείξω, περιέτρεχε παντοῦ ὄνοῦς του και πολὺ ἐθουρδεύετο ἡ ψυχὴ του και δεν ἤμποροῦσε πρυθενὰ νὰ προσηλώσῃ τὸν λογιισμόν του, ἀλλὰ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ κόμῃ πολλὰς ὑποψίας και νὰ μαρινῆ. Διότι φυσικόν ἦτο νὰ ἀναμένῃ ἐτι θὰ φέσῃ και εἰς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης και εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν. Καὶ ἂν ἀκόμῃ δεν περιηγήθῃ δλην τὴν γῆν, ἐν ταῦτοις ὑπέστη τὴν φροντίδα ὅλης αὐτῆς τῆς ὁδοπορίας. Διότι δεν εἶχε προετοιμασθῆ ψυχικῶς, ἐτι θὰ ἐφθασε μέχρι τῆν Παλαιστίνην, ἀλλὰ ἦτο παρεσκευασμένος D παντοῦ και πάντοτε, εἶτε διαταχθῆ νὰ περιέλθῃ τὴν οἰκουμένην, εἶτε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς μακρινὰς νήσους. Ἀκόμῃ και ἂν ἐπίστευε ἐτι ἦτο ἀκατόρθωτον τὸ προσταχθῆν και πάλιν ἡ δυσκολία θὰ ὑπῆρχε. Διότι αὐτὸς πού περιμένει νὰ τοῦ συμβῆ κάτι τὸ φορτικόν, εἶναι εὐκολώτερον νὰ γνωρίζῃ καθαρὰ τί εἶναι αὐτὸ πού θὰ ὑποστῆ, διὰ νὰ εἶναι προετοιμασμένος, παρὰ νὰ περιφέρῃ ἀσκόπως τὸν λογιισμόν του και ἄλλοτε νὰ περιμῆνῃ τὰ καλὰ και ἄλλοτε τὰ κακὰ και νὰ μὴ ἤμπορῇ νὰ ἐχῆ βάρος, πουθενὰ, ἀλλὰ νὰ δυσπιστῆ και πρὸς τὰς δύο κατευθύνσεις.

Αὐτὰ πρὶν ἐλθῶμεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἀπαγγελίας. Ἐ Ἐπειδὴ κάποτε ἦλθεν εἰς Παλαιστίνην, ἤλπισεν ἐτι θὰ γνωρίσῃ ἐκεῖ τὴν ἀνάστασιν, τότε εἰρῆκε μεγαλύτερον τραυματισμὸν εἰς τὸν λιμένα. Αὐτὸ δεν ἦτο μικρὰ ἀφορμὴ ὀδύνης, ἀλλὰ κυριολεκτικῶς πῶ ἀφόρητον ἀπὸ κάθε ἄλλο, τὴν στιγμήν πού κάποιος ἐνῶ ἐνόμισεν ἐτι ἀπηλλάγῃ και ἐτι τὰ βασανὰ του ἐφθασον εἰς τὸ τέλος και ἐχει ἐλευθερωθῆ ἀπὸ δλην τὴν φροντίδα και τὴν μέριμναν ἀφνης εὐρίσκειται και πάλιν ζωνὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν δυσχερειῶν. ¹ Αὐτὸς πού εἶναι προετοιμασμένος διὰ τὰ θανά, θὰ τὰ ὑποφέρῃ εὐκολώτερον. Αὐτὸς όμως πού ἐπαναπαύθηκε και ἀπέβαλε τὰς φροντίδας ἀπὸ τὴν σκέψιν του, ἂν συμβῆ εἰς αὐτὸν κάτι παρόμοιον, ὅπως και πρότερον ταράσσεται διπλά και ὑπακύπτει ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ κακὸ, πού δεν περιμένει, διότι ἐχει καμφοῆ κάθε ἀντίστασις του. Καὶ ποῖα ἦτο ἡ συμφορὰ πού ἐπῆλθε: Μία φοβερὴ πείνα ἔπεσον εἰς δλην τὴν Παλαιστίνην, πού τὸν ἐξεσῆκωσεν ἀπὸ ἐκεῖ ἀμέσως

1. Ὁλόκληρον τὸ πρῶτον λέγει: «Και εἶπε Κύριος τῷ Ἀβραμῶν Ἐβραῖν ἐν τῆς γῆς σου και ἐτι τῆς ἀναγενέας σου και ἐτι τοῦ ὅτιον τοῦ πατρὸς σου - τὸ ὄνομα εἰς τὴν γῆν, ἐν ἧν εἶναι οὐ δαίμων» (Γένεα. 12, 7).

και τὸν ἐστειλεν εἰς τὴν Ἀγύπτου. Ἀφοῦ δὲ ἐφθασεν ἐκεῖ με τὴν ἑπιβία τῆς θεραπείας τοῦ κακοῦ περιπέσει και πάλιν εἰς χειροτέραν συμφορὰν και ἦλθεν εἰς τὸν ἐσχάτον κίνδυνον. Τόσον δὲ πολὺ ἐφοβήθη ὥστε, πρῶγμα τὸ ὅποιον εἶναι τὸ πλέον ἀφόρητον παντὸς ἄλλου δι' ὄλους, νὰ προτιμῆσῃ, νὰ προσβάλλου τὰς γυναίκας του. B Διότι τότε περιέπεσον εἰς τὴν ἀνάγκην, ὥστε νὰ ὑπηρετῆ και τὴν ὑποκρισίαν, πρῶγμα πού εἶναι τὸ ἐλεεινότερον πάντων. Ἦλθε τότε σὲ τόσον δυσχερῆ θέσιν, ὥστε νὰ ὑπηρετῆσῃ τὴν ὑποκρισίαν. Ὑπάρχει τίποτε πλέον ἐλεεινόν; Ποῖαν νὰ μίξῃς ψυχὴν ἐτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐχῆ δταν ἠναγκάζετο νὰ διδῆ τέτοιου εἶδους συμβουλὰς εἰς τὴν γυναῖκα του; Καὶ ἐγὼ γνωρίζω ἐτι γυναῖκα ὡραία εἶσαι. Θὰ συμβῆ δὲ δταν σὲ ἰδοῦν οἱ Αἰγύπτιοι νὰ εἴπουν: εἶναι ἰδική του' και εἶναι τότε δυνατόν νὰ μὲ φονεύσουν, ἐπεὶ δὲ θὰ σὲ περιποιηθοῦν. Εἰπέ λοιπὸν, ἐτι εἶσαι ἀδελφὴ του, διὰ νὰ ὠφεληθῶ ἐξ αἰτίας σου και νὰ ζήσω. Αὐτὰ τὰ λόγια εἶπεν αὐτός, πού χάριν τοῦ Θεοῦ ἐγκατέλειπε και πατρίδα και οἰκίαν και φίλους και συγγενεῖς και δλην τὴν οἰκονομίαν, C αὐτός, πού ὑπέστη τόσας ταλαιπωρίας και τόσους πόνους κατὰ τὸ μακρὸν αὐτὸ διάστημα τῆς ὁδοπορίας του. Καὶ όμως δεν εἶπε παρὰ λόγια ὅπως «ἐμὲ ἐγκατέλειψεν ὁ Θεός, ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν του και δεν μοῦ ἐπιβαυλιξέει τὰς φροντίδας του». Ἀντιθέτως τὰ ὑπέφερον δλα γενναίως και με πίστην και ἐνῶ, ὡς σὺζυγος, περισσότερο ἀπὸ ὄλους ἔπρεπε νὰ ἀργίξεται διὰ τὴν προσβολήν, πού ὀφίστατο ἡ γυναῖκα του, λόγῳ τῆς βαρυτάτης βίας, ἔκαμε τὸ πᾶν ὥστε νὰ μὴ γίνετα φανερά ἡ προσβολή. Εἶναι ἀδύνατον νὰ παραστήσω με λόγους πᾶσιν ἀθυμίαν φέρει τοῦτο και ὀδύνην τὸ γνωρίζου ὅμως ὅσοι ἔχουν γυναίκας και ἐπέπεσον εἰς ὑποψίαν ἡλιουπιτίας. Περὶ τοῦ πάθους τούτου κάμνει μνησὶν και ὁ Σολομὼν λέγων: «Ὁ θυμὸς τοῦ ἀνδρὸς τῆς εἶναι γαμῆτος ζῆλειαν. Δεν πρόκειται νὰ λυπηθῆ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὔτε ὑπάρχει λύτρον διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἐχθραν, D οὔτε νὰ τὴν διαλύσῃ με τὰ πολλὰ δῶρα». ² Καὶ ἄλλοι: «Ἡ ἀγάπη εἶναι δυνατὴ ὡς ὁ θάνατος, ἐνῶ ἡ ζῆλεια σκληρὴ ὅπως ὁ Ἄδης». ³ Ἄν ὁ ζηλότυπος ὑποφέρει

1. Ὁ ἱερὸς Χριστότομος ἀναφέρεται εἰς τὸ παραστατικόν, πού περιγράφεται εἰς τὸ 12ον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως, καθ' ὃ ὁ Θεὸς τῆς Αἰγύπτου ἐπέθετο τὴν Σάρραν και ὁ Ἀβραμῶν, ἀπὸ φόβου μήπως τὸν φονεύσουν, εἶπε πρὸς τὴν ἀδελφὴν του. Τὴν ἀκούσαν αὐτὴν ἠν ἀπέστρεψε ἐν ὀδύμῳ ὁ Θεός.

2. Περου. στ', 31.

τόσον, αὐτὸς ποῦ ὀφίστατο τόσα κακά και ὁ ὅποιος ἠναγκάζετο νὰ κολακεύῃ τὸν ὑβριστὴν, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ ἀποκρούῃ και τὰ πάντα νὰ κἀνῃ, ὡστε νὰ μὴ ἀπολαύσῃ εὐκόλα τὴν γυναίκα του ὁ μοιχῶς, δὲν εἶναι εὐλειότερος ἀπὸ κάθε ἄλλου; Ὅταν ἐτελειώσαν ὄλα αὐτὰ τὰ κακά, ἐγεννῶντο ὄλλα και τὴν πείναν ἐκείνην τὴν διαδέχεται ὁ πόλεμος. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μάχην μεταξὺ τῶν ποιμένων και τὴν διανομὴν πρὸς τὸν ἀνεψιὸν ἀφῆνῶ τῶρα, ἂν και ἐξεταζόμενα αὐτὰ ἐν σχέσει μὲ ἄλλους ἀνθρώπους, εἶναι ἱκανὰ νὰ τοὺς ρίψουν εἰς σφοδρὰν λύπην. Ἐ Διότι ὅταν αὐτὸς ποῦ τὸν ἔσωσε ὁ ἄλλος και ἔγινε αἰτία νὰ ἀποκτήσῃ πολλὰ ἀγαθὰ, αὐτὸς ποῦ ἔπρεπε ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ὄλα και νὰ ἐπιτιμῆσῃ τοὺς ποιμένους του, αὐτὸς, ὅταν προτείνεται κάποια διανομὴ, καταλαμβάνει τὰς πλείον ἐφόρους περιοχὰς και ἀφήνει τὰς πλείον ἐρήμους εἰς ἐκείνον, ποῖος θὰ ὑποφέρῃ εὐκόλως, δὲν ἐννοῶ τὴν ζημίαν, ἀλλὰ τὴν ἀδικίαν, ἐπειδὴ ἐνῷ ἐτίμησεν ἠτιμᾶσθη και ἔλαθε τὸ ἀλιγώτερον μέρος, πρᾶγμα ποῦ εἶναι βαρύτερον ἀπὸ κάθε ζημίαν; 192 Α. Ἄλλ' ὄμως ὄλα αὐτὰ τὰ παραμερίζω τῶρα. Περὶ τοῦ πατριάρχου πλέον, και ὄχι διὰ κάποιον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, θὰ κἀμμῶμεν λόγον.

Ἐκείνην τὴν πείναν τὴν διεδέχθη ὁ πόλεμος τῶν Περσῶν και ἀναγκάζεται νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον των, ὄχι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὄτε και τὰ δύο ἀντίπαλα μέρη ἦσαν ἀκόμη ἀκέραια, ἀλλ' ἀφοῦ εἶχον κατατροπωθῆ αἱ πάντες και ἡ νίκη ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν ἔχθρῶν, και κανεὶς πλέον δὲν ἠμποροῦσε νὰ τοὺς ὑποφέρῃ, ἐπειδὴ ἄλλοι μὲν εἶχον κατασφαγῆ γενικῶς, ἄλλοι εἶχον ἀποκρυσθῆ, ἐνῷ ἄλλοι εἶχον ὑποδουλωθῆ εἰς αὐτοὺς. Ἐ Β τούτοις τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν ἔπεισε νὰ παραμείνῃ εἰς τὸν οἶκον του, ἀλλὰ καταληφθεὶς ἀπὸ σφοδρὰν λύπην δι' ὄσα συνέδησαν, ἔφυγε διὰ νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὰς ταλαιπωρίας ἐκείνων, ὄδηγῶν τὸν ἑαυτὸν του εἰς βέβαιον ὄθῆνατον. Διότι τὸ νὰ ἀντιπαραταχθῆ μὲ τριακοσίους ἢ ὄλιγους περισσοτέρους ὄπηρέτας του ἐναντίον μιᾶς τόσοσν μεγάλης στρατιᾶς σημαίνει πὺς τίποτε ἄλλο δὲν ἐσκέπτετο παρὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, τὴν τιμωρίαν και προετοιμάζετο νὰ λάβῃ μύριους θανάτους. Ἐπίτηγε λοιπὸν μὲ τὸν ὄλοφανερον κίνδυνον νὰ ὄποσθῆ και αὐτὸς τὴν βαρβαρικὴν ὄμῶντητα. Ὅτε διεσώθη ἀπὸ τὴν φιλαυθρῶντιαν τοῦ Θεοῦ, ἐπέστρεψε μὲ λάφυρα και τὰ παρόμοια και ἠναγκάσθη νὰ βρῆσθῆ και πάλιν διὰ τὰς ἰσικὰς του συμφορὰς. Ὅ τὴν ἔλλειψιν παιδιῶν ἐννοῶ και ἐπομένως κληρονόμων. Μὴ τύχη λοιπὸν ἐπειδὴ τὸν ἦκουσε τότε νὰ

βρῆσθῆ πρὸς τὸν Θεὸν και νὰ λέγῃ: «Τὶ θὰ μοῦ δώσῃς; Ἐγὼ χάνομαι ἀτεκνος;» και νομίσῃ ἰσως ὄτι εἰς ταῦτο ὄφείλεται ἡ πρόσφατος λύπη του; διότι ἡ μέριμνα αὐτῆ και ἡ φροντίς εἰσῆλθε εἰς τὸ σπικτικὸ του μαζί μὲ τὴν νόμφην ἡ ἰσως και πρὸ τῆς νόμφης αὐτῆς. Διότι εἶναι ἔθμον εἰς ὄλους ἡμᾶς ὄταν ἀρχίσωμεν νὰ σκεπτόμεθα και νὰ συζητῶμεν περὶ γάμου νὰ ἐξετάζωμεν ὄλας τὰς ὄψεις τοῦ προβλήματος, σημαντικώτερα τῶν ὄποιων εἶναι τὸ κεφάλαιον τῶν παιδιῶν και αὐτὸς ὁ φόβος ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὰράσσει τὰς ψυχὰς μας. Ἄν δὲ συμβῆ, μετὰ τὴν τέλεισιν τοῦ γάμου, νὰ περάσῃ και ἕνα και δεύτερον ἢ και τρίτον ἔτος χωρὶς τέκνα, ἐπιτείνεται θεοδώς ἡ λύπη και ὄτινοῦν αἱ πλείον χρῆσται ἔλπιδες βαθυδῶν. Ὅ Ἄν περάσῃ και ἄλλος περισσοτέρος χρόνος, αἱ ἔλπιδες ἐκλείπουν παντελῶς και ἡ λύπη καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν κατακαλύπτουσα κάθε χαρὸν και δὲν ἐπιτρέπουν νὰ εὐχαριστιθῆς τίποτε εἰς τὸν ὄιον. Ὅστε ἂν και τίποτε δυσῶρεστον δὲν συμβῆ ἀπὸ τὸ τόσα και τόσα, ἀλλὰ ὄλα νὰ εἶχαν ρυθμισθῆ μὲ τὴν θελήσειν του, εἶναι ἱκανὴ ἡ λύπη ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν παιδιῶν, νὰ παρακολευθῆ ὄλα τὰ κατ' αὐτὸν και νὰ σκιάσῃ κάθε εὐθυμίαν και νὰ τὸν καταδᾶλῃ. Ἐ Ἡ ὄποσχεὶς τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ γῆροτος, ὄταν ἐκ φύσεως ἡ ἱκανότης ἐξέλιπε, τότε ἔδῶθη. Κατὰ τὸ δίδοτῆμα ποῦ παρῆλθε ποουὸς τόσοσν πολὺ και ἐκόπτετο συνεχῶς και ἐπέθηκε, ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν πλοῦτον νὰ αὐξάνεται χωρὶς νὰ ὄπαρχῃ αὐτὸς ποῦ θὰ τὸν ἐκληρονομή. Διότι τί νομίζεις ὄτι ἔπαυσε ὄτε ἦκουσε ἀπὸ τὸν Θεὸν. ὄτι «τὸ σπέρμα σου θὰ παροικήσῃ ὄχι εἰς ἰδικὴν σου γῆν ὄπου και θὰ ὄποδουλώσωσν τοὺς ἀπογόνους σου και θὰ τοὺς κατοποιήσωσν 193 Α και θὰ τοὺς ταπεινώσωσν ἐπὶ τετρακόσια ἔτη;» 1 Ἡ δὲ γυναίκα, ἡ ὄποία τῶρα μὲν τὸν παρακινεὶ νὰ συνευσεθῆ μὲ τὴν δούλην τῆς και τῶρα διότι συνευρεθῆ μὲ αὐτὴν τὸν κατηγορεὶ και τὸν μέμφεται διότι ἐπικαλεῖται ἐναντίον του τὸν Θεὸν, και τὸν ἀναγκάζει νὰ θιώσῃ ἐκείνην, ποῦ μαζί του ἐκοιμήθη και μελλεὶ νὰ τοῦ γεννήσῃ τέκνον, ποῖον ἄνθρωπον δὲν θὰ εἶχε ρίψει εἰς ἔσχατὴν λύπην; Διότι ὄλα αὐτὰ και ἂν ἀκόμη φρίσκονται ἀσῆμαντα. ἂν ἀναλογισθῆς ὄτι ὄλόκληρα ὄπτινα ἔκλεισαν και ἀναστάτωσαν, ὄς σὲ κάμουν νὰ θαυμάσῃς τὸν ὄικαιον. Ἄν και τὰ ὄπέθεος μὲ γενναϊότητα διὰ τὸν ὄφον τοῦ Θεοῦ, ὄμως ἦτο ἄνθρωπος και ὄλα αὐτὰ τοῦ ἔφεραν πόνον

1. Γενεσ. 16', 9.
2. Γενεσ. 16', 13.

και στενοχωριαν. Ἡ δούλη τοῦ ἀρχοντος ἐπανερχεται και πάλιν εἰς τὸ σπίτι και γενῶν τὸν νόθον υἱὸν του και γίνεται, ὀστέρα ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια, πατήρ ὁ Ἀβραάμ. **B** Τὸ πρῶγμα εἶχε κάποια εὐχαριστήριον, ἀλλὰ ἡ λύπη ἦτο περισσότερο. Διότι ὁ νόθος υἱὸς τοῦ ἐνεθῆμιζε τὸν γνήσιον και οὕτω ἐγεννᾶτο εἰς αὐτὸν ἐπιθυμία μεγαλυτέρα νὰ ἀποκτήσῃ τοιοῦτον. Τὸ λεγόμενον «Δὲν θὰ σὲ κληρονομήσῃ οὗτος, ἀλλὰ μόνον ὁ ἐκ σοῦ προερχόμενος» ἐπίστευεν ὅτι ἐλέχθη περὶ τοῦ Ἰσμαήλ, ἐπειδὴ τίποτε ἀκόμη δὲν εἶχε εἰπωθῆ περὶ Σάρρας. Ὅταν λοιπὸν ἔλαβε και σαφέστεραν ὑπόδειξιν περὶ τοῦ Ἰσαάκ και ὤριζετο πλέον ὁ χρόνος τοῦ τοκετοῦ, πρὶν πάλιν αὐτὸς γλυκαθῆ με αὐτὸς τὰς ἐλπίδας, τὰ πάθη τῶν Σοδομιτῶν κατέκλυζαν τὴν ψυχὴν του με πολλὴν ὀμίχλην λύπης. **C** Ὅτι δὲ οὐκ ὀλίγον συνετάραξε τὸ γεγονός τὸν δίκαιον φανερώμεται ἀπὸ τὰ λόγια και τὰς ἰκεσίας, ποῦ προσέφερε ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὸν Θεόν. Ὅταν δὲ εἶδε νὰ πείτῃ ἡ ἀρκετοειστάτη ἐκείνη βροχὴ και ἐξαφνικὰ ἔγιναν δια σκόνη και στάκτη, κατετοράχθη σφόδρα πλέον. Ἄν ὅταν ἐλέγουμεν ἀπὸ μακρῶν νὰ καινῶνται τὰ σπίτια μας γινώμεθα ἀλλόφρονες και μᾶς καταλαμβάνει λύπη και φόβος, σκεπθῆτε τί ἤθελε πάθει ἐκεῖνος ποῦ ἐδέλεπε πόλεις και χωρία δολοκλήρα μαζί με τοὺς κατοικοὺς τους, οὐκ νὰ ὤφιστανται ἕνα συνηθῆ ἐμπρησμών. ἀλλὰ νὰ κατακαίνωνται παράξενα και φοδερὰ; **D** Δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι τὰ πάθη τοῦ δικαίου μμοῦνται τὴν συνέχειαν τῶν ἐπαλλήλων κυμάτων τῆς θαλάσσης; Διότι ὅπως εἰς τὴν θαλάσσαν πρὶν ἀφανισθοῦν τὰ προσηγόμενα κύματα κωρυφουῦνται τὰ δεύτερα ἔτσι ἀκριβῶς συνέβαινε και εἰς τὴν ζωὴν τοῦ δικαίου. Ἐνῶ ἀκόμη ἦτο πρόσφατος ἡ συμφουσία τῶν Σοδόμων ὁ βασιλεὺς τῶν Γεράων ἐτόλμησε τὰ ἴδια κακὰ ὅπως ὁ Φαραὼ ἐναντίον τῆς Σάρρας. Καὶ πάλιν ἡ γυναίκα ἠναγκάσθη νὰ ὑποκριθῆ με τὸν ἐλεεινότερον τρόπον και ἡ προσβολὴ θὰ ἐγένετο πραγματικότης ἂν δὲν ἠμπούδιε και πάλιν ὁ Θεός. Ἐνῶ διὰ τὸ νόθον παιδί, ἡ γυναίκα και ὅλον τὸ σπιτικὸν ἠναγιστοῦν διὰ τὴν γέννησιν τοῦ νομίμου παιδιοῦ, μόνον ὁ δίκαιος Ἀβραάμ, ἀνάμεσα εἰς τὴν εὐχαριστήριον ἠναγκάζετο νὰ λυπηθῆ, διότι ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὸ σπίτι του τὴν παλλακίδα με τὸ τέκνον της. **E** Παρ' ὅλων τούτων ἡ φυσικὴ ἰσχυρία προερχόμενος ἀπὸ τὴν δούλην, ἐν τούτοις ἡ φυσικὴ δύναμις τῆς πατρότητος δὲν ἦτο κατωτέρα ἐπειδὴ τάχα

1. Ρωμαί. 4', 7 καὶ 8.

προήρχετο ἐκ μητρὸς παρονόμου, οὕτε ἔκαμε ἀσθενεστέρων τὴν στοργὴν τῶν πατρικῶν σπλάγγων ἢ ταπεινὴ καταγωγὴ τῆς μητρὸς. Καὶ αὐτὸ τὸ μανθάνομεν ἀπὸ τὴν ἴδιον τὴν Βίβλον. Διότι ὁ σταθερὸς και ὁ γενναῖος, αὐτὸς ποῦ ἐδέχθη νὰ σφάξῃ με τὰ ἴδια του τὰ χέρια τὸν μονογενῆ του, αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐλυπεῖτο ὅταν τοῦ τὸ ἐζήτηε ἡ νόμιμος γυνὴ του και δὲν θὰ τὸ ἔκαμε οὕτε θὰ ἐπέβητο εἰς τὴν Σάρραν, ἡ ὁποία εἶχε τότε ὡς μητέρα περισσότερον ἄρρος και με ἀξίωσιν τοῦ τὸ ἔλεγε, ἂν δὲν τὸν ἐλυγίεν ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Ὅστε ἂν ἀκούσης ὅτι ἐβίωξε τὴν παλλακίδα και τὸ νόθον με τὸ κέλευσμα τοῦ Θεοῦ μὴ νομίσης ὅτι ἀπηλλάγη και ἀπὸ τὴν ἀδύνην ¹⁹⁴ **A** (αὐτὸ εἶναι ὀδύνην). Θαύμασε μόνον τὴν μεγάλην ὑποκοήν του, διότι παρ' ὅλων ὅτι ἐκάμπετο ἀπὸ τὴν συμπάθειαν, δὲν ἔφερον ἀντίρρησην εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐξεβίωσε τὸ παιδί μετὰ τῆς μητρὸς, χωρὶς νὰ γνωρίσῃ οὐδὲ ποῦ ἐπαρεύοντο και ἐπέβητε καρτερίαν και ἀνοχήν, ἐνῶ πονοῦσε, διότι, ἐπὶ τέλος, δὲν ἦτο και ἀνώτερος τῆς φύσεως.

Τὸ ἴδιον ἔπαθε και εἰς τὴν περιπτύωσιν τοῦ γησιοῦ τοῦ παιδιοῦ του. Ἄς μὴ εἰπῆ κανεὶς ὅτι δὲν ἐπόμεν οὕτε ὅτι δὲν ὑπέμενον ὅσα αἱ πατέρες οὕτε νὰ τοῦ στερήσῃ κανεὶς τὸ ἐγκώμιον πὺς τάχα ἠέλησε νὰ δεῖξῃ ὅτι φιλοσοφεῖ πέραν τοῦ φυσικοῦ μέτρου. **B** Διότι ἂν αὐτοὺς ποῦ συνέληφθησαν, ἐπειδὴ διεπράξαν τὰ ἀνομίαια και ἐπὶ πολλῶν χρόνων ἀπῆλθον ἀπὸ τὴν ζωὴν και ποῦ μᾶς εἶναι ἐγνωστοί και ποῦ ποτὲ δὲν τοὺς εἶδαμεν, τοὺς ἴδωμεν νὰ σὺρῶνται εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς τὸν θάνατον, συγκινούμεθα και πονοῦμεν και παλλάκις διακρύβομεν, ἐκεῖνος ποῦ τὸν γησιοῦν και μονογενῆ υἱὸν του, τὸν γεννηθέντα παρὰ πάσαν προσδοκίαν κατὰ τὸ δοξατοῦ γῆρας (διότι αὐτὰ κάμουν μεγαλυτέραν τὴν φλόγα τῆς καρδιάς), ποῦ ἀκόμη εἶναι νέος, διετάχθη νὰ τὸν θυσιάσῃ με τὰ ἴδια του τὰ χέρια και νὰ τὸν κατακρούσῃ, αὐτὸς δὲν ἔπαθε τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, δὲν συνεκλούσθη; Καὶ λίθος ἂν ἦτο, και αἰδηρὸς **C** και ἀδάμας ἀκόμη δὲν θὰ ἐκάμπετο και δὲν θὰ ἐγίμετο κομμάτι ἐμπρός εἰς τὸ νεὸ παιδί (ποῦ ἦτο εἰς τὸ ἄνω τῆς ἡλικίας του), μπροστὰ εἰς τὴν σύμειν τῶν λόγων του, εἰς τὴν εὐλάβειαν τῆς ψυχῆς του; Ἐρώτησε τὸν πατέρα τότε: «Ἰσοῦ τὰ ἔλλα. Ἰσοῦ τὸ πῦρ ποῦ εἶναι τὸ πρόβατον;». Ἀκούσε δὲ ὅτι ὁ Θεός, παιδί μου, θὰ ὑποβείξῃ πρόβατον διὰ τὸ ἀλοκαῦταμα. Καὶ δὲν περιεργάσθη τίποτε πλέον. Ἐβλέπε τὸν πατέρα του νὰ τὸ δέησῃ και δὲν ἔντισθη. Τὸ ἔβαλεν ἔπάνω εἰς τὰ ἔλλα και τὸ παιδί δὲν

ἐπεπειράθη νὰ φύγη. Εἶπε τὸ μαχαίρι νὰ διευθύνεται ἐναντίον του καὶ δὲν ἐταράχθη. **Δ** Ποία ψυχὴ ὑπῆρξε περισσότερο εὐλαδικὴ ἀπὸ αὐτήν; Ἄκομῃ ὑπάρχει κανεὶς ποὺ θὰ τολμήσῃ νὰ εἴπῃ ὅτι οὐδὲν ὑπέστη ὁ Ἄβραάμ; Ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ θυσιάσῃ ἐχθρὸν καὶ πολεμίον, καὶ θηρίου ἀκόμῃ ἂν ἦτο, θὰ τὰ ἔκαμε ἀρὰ γε αὐτὰ χωρὶς πόνου; Δὲν εἶναι ἔτσι, δὲν εἶναι ἔτσι τὸ πρᾶγμα! Μὴ καταλογίσῃς εἰς τὸν δίκαιον Ἄβραάμ τὴν ὠμότητα, διότι καὶ ἐπίνει καὶ ἐσπαράσσειτο. Ὁ Θεὸς —εἶπε— θὰ ὑποδείξῃ πρόβατον πρὸς ὀλοκαύτωμα, παιδί μου. Πόσῃ συμπάθειαν δὲν περικλείουν τὰ λόγια αὐτά; Ὅμως ἔπνιγε καὶ καταπίεζε τὸν πόνον του καὶ ἔκαμε τὰ πάντα μὲ τὴν προθυμίαν μὲ δὴν ἀκριδῶς τὰ πράττουσιν ὅσοι δὲν ἐμποδίζονται ἀπὸ τοιαύτου εἶδους κωλύματα. Ἄφου ἐθυσίασε τὸ παιδί (διότι τὸ ἔκαμε μὲ τὴν προθυμίαν τῆς προαιρέσεως)! Ἐ τὸ παρέδωκεν ὀγιᾶς καὶ ὠδον εἰς τὴν μητέρα. Ὅμως αὐτὴ δὲν ἐπρόλαβε νὰ τὸ χαρῆ ἐπὶ πολὺ καὶ πρὶν χορτάσῃ τὸ παιδί της, ἀπέθανε. Καὶ αὐτὸ δὲν ἐλύπει ὀλίγον τὸν Ἄβραάμ. Διότι ἂν καὶ ἔζησε πολλὰ χρόνια κοντὰ τοῦ ἡ Σάρρα δὲν ὑπῆρξε τίποτε ἱκανὸν νὰ τὸν πείσῃ νὰ ὑποφέρῃ μὲ ὀκνηλίαν τὴν συμφορὰν αὐτὴ τὸ γεγονός τὸν ἐπεθάρυξε μὲ περισσότερην λύπην. Διότι αὐτοῦς, ποὺ ἔμειναν μαζί μας πολὺν καιρὸν καὶ ἐδοκιμάσαμεν ἀρετὰ τὴν πείραν των, τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἀρετὴν των, αὐτοὺς πρὸ παντὸς ἀναζητοῦμεν. Ὅτι ¹⁹⁹ Ἐ ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα ὁ Ἰσὼς ὁ πατριάρχης Ἄβραάμ τὸ ἔκαμε καιροῦ μὲ τὸ νὰ τὴν πενήθησῃ καὶ νὰ τὴν θρηνησῃ. Καὶ ἂν ἀπαριθμῆσῃ κανεὶς τὰς φροντίδας διὰ τὸ παιδί, περὶ ἀλογοῦ καταλλήλου οὐζύου δι' αὐτὸ, ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν του καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἂν θελήσῃ κανεὶς νὰ τὰ ἐξετάσῃ ἐπακριδῶς, θὰ ἴδῃ ἄδυνητόν τὸν δῖον τοῦ δικαίου πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἀπεδείχθη καὶ γεμῆτον ἀπὸ φροντίδας πολλάς. Διότι ἡ ἀνία Γρασοῦ, ἐπισημαίνουσα τὰ πλέον κεφαλαίωδη ἀφῆκε ὅλα τὰ ἄλλα νὰ τὸ συμπεράνωμεν ἡμεῖς, ὅσα, ὅπως εἶναι φυσικόν, γίνονται καθημερινῶς εἰς τὰ σπῆτια. ὅπου ὁπάσκει ἕνα πλῆθος ὑπηρετῶν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά καὶ φροντίζει διὰ πολλὰ πράγματα. Ναί, λέγουσιν, ἄλ-

1. Ἄλλαν ἐπιτυχῶς ὁ ἱερεὺς Χριστόστομος τοῦξίται, εἰς τὸ σημεῖον ἐκείν, τὴν σημασίαν τῆς διαθετικῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν. Αἱ πράξεις καὶ ἐκείναι εἶναι μὲν ὁ ν ο υ ἢ ἐκλογιστικῆς τῆς ἀγαθῆς ἢ τῆς κακῆς προκρίσεως. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν εἰς μετανοήσαντα ἔ ἱερεὺς ἐπὶ χροῖα νὰ ἀσχηματῶσιν καὶ πάντα ὅσα κατὰ νόον καὶ δύνανται εἰσφέρειν ὁ ἐφορολόγηθῆς.

λά εἰς ἐκεῖνον ἕκαστον τούτων ἔφερε μεγάλην **Β** παρηγορίαν εἰς τὰς λύπας του, τὸ γεγονός ὅτι ὑπέμεινε ὅλα αὐτὰ χάριν τοῦ Θεοῦ. Λοιπὸν, καὶ σὲ θὰ σὲ ἀνακουφίσῃ καὶ εἰς τὴν τῶρα, διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψε νὰ ἐπέλθῃ καὶ εἰς ἐσὲ ὁ πειρασμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἄλλος ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ. Ἄν δὲν ἐτόλμησαν οἱ πονηροὶ ἐκεῖνοι βαιμονεῖς νὰ πηδήσουσιν εἰς τοὺς χοίρους, ἐπεὶ δὲν τὸ ἐπέτρεψε τότε ὁ Θεός, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ τὸ ἐπέτρεπε διὰ τὴν τιμίαν ψυχὴν σου! Ὅπως λοιπὸν εἰς ἐκεῖνον ποὺ ὑπέφερε γενναίως τὰ πάντα, δηλαδὴ τὸν Ἄβραάμ ἀπένευμε πολὺν μισθόν, ἔτσι θὰ λάβῃς καὶ εὐ, ἂν δὲν στενοχωρησῇ οὔτε ἀναγκαστικῆς, ἀλλὰ εὐχαριστικῆς διὰ τὰ πάντα τὸν φιλόνητον Θεόν. **Γ** Ἐπίσης καὶ ὁ μακάριος Ἰῶβ ἔπαθε δεδαίως ὅσα ἔπαθε, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἐδόθη ὁ στέφανος οὐκ ἴσους δι' ὅσα ἔπαθε, ἀλλὰ διότι ἀντίστη γενναίως σὲ ὅλα τὰ βεινά. Καὶ τὸν θαυμάζομεν ὅσοι, οὐκ ἴσους διότι ἐπέτρεψεν ὁ διάβολος τὰ πάντα, ἀλλὰ ἐπειδὴ, παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἠμάρτησεν, οὐδὲ διὰ τῶν χειλέων ἐξέφερε ὁσέδη φράσιν.

Ἐπειδὴ ἀνέφερα τὸν Ἰῶβ, θὰ ἤθελα νὰ παραβάω εἰς τὸν λόγον μου τοὺς μακροὺς θρήνους του καὶ τὴν σφοδρότητα τῶν παθῶν του. **Δ** Διὰ νὰ μὴ μακρολογῶ ὅμως, ἐπανέρχομαι εἰς τὸν Ἰσαάκ καὶ σὺ ἂν βέλῃς νὰ μάθῃς μὲ ἀκριβείαν τὰ κατ' αὐτὸν, λάθ' τοῦ διδύλου αὐτοῦ εἰς τὰς χεῖρας σου καὶ ἔγκυψε εἰς τὴν ἀβυσσον τῶν συμφορῶν του, ὅπου καὶ θὰ εὕρῃς πολλὴν παρηγορίαν διὰ τὰς ἰδικὰς σου συμφορὰς. Διότι ὁ δικαῖος ἐκεῖνος ἂν καὶ ἦτο πολὺ καλύτερος ἀπὸ ἡμᾶς, ἐν τούτοις ἀντιμετώπισε ἰσχυροτέρην πειρασμικὴν ἐνέργειαν διότι ὁ διάβολος ὄρμησε σφοδρότερον ἐναντίον του. Τὰ κατορθώματα δὲν κρίνονται μὲ μέτρον τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν τῶν πραττομένων. Ὅποτε καὶ ἂν ὁ παρὼν ἀγὼν εἶναι μικρότερος, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι θὰ σὲ ἐνμώσῃ εἰς τοὺς στεαδῶνους. Ἐ αὐτὸς ποὺ ἐκόμισε τὰ δύο τάλαντα δὲν ἐκόμισε ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἐπέδειξε τὰ πέντε τάλαντα! Διατί; Διότι τὸ κέρδος μὲν ἂν εἶναι τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ἡ προθυμία εἶναι ἡ στή. Ὅστε λοιπὸν ἔτυχε ὁ καθένας τῆς ἰδίας τιμῆς ὅταν ἤκουσαν: «Ἐξέσθη εἰς τὴν χάριν τοῦ Κυρίου σου». Τὶ συνέβη, λοιπὸν, μὲ τὸν Ἰσαάκ; Δὲν ἐπεχείρησε μακρὰν ἀποδημίαν, ὅπως ὁ

1. Δὲν θάναται ὁ διάβολος εἰς τίποτε νὰ μὲς ζυμώσῃ, ἂν δὲν ᾖσιν ἀνακαρτήσῃ ὁ Θεὸς μὲρὰν ἔξωσιν ἢ πρὸς τιμωρίαν μας, ἢ πρὸς δόξησιν ὄν μας.

πατήρ του, ούτε ήναγκάσθη να εγκαταλείψῃ τὴν προγονικὴν του γῆν ὅπως ἐκεῖνος, ὑπέμεινε ὁμως καὶ αὐτὸς τὴν κορωνίδα τῶν κακῶν, τὸν φόβον δηλαδὴ τῆς ἀτεκνίας. Ἄφου ἀπέφυγε τὸ κακὸν μὲ τὴν προσευχὴν, τὸν κατέλαβε ἄλλος φόβος, μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον. Διότι δὲν εἶναι μεγαλύτερος ὁ φόβος νὰ τρέμῃ διὰ τὴν ἀτεκνίαν, ἀπὸ τὸν φόβον τῆς ζωῆς τῆς γυναίκας του.¹ Ἐ Διότι τόσο πολύ ὑπέφερεν ἀπὸ τοὺς πόνους τῆς ἐγκυμοσύνης, ὥστε νὰ τὴν θεωρῆ πικρότεραν καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον. Καὶ ἔλεγε ἡ γυναῖκα: «Ἄν πρόκειται νὰ συνεχισθῇ αὐτὴ ἡ κατάστασις τί τὴν θέλω τὴν ζωὴν;». Ἐδοκίμασε πείναν καὶ αὐτός, παρ' ὅλον ὅτι δὲν κατῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Παρ' ὀλίγον δὲ νὰ πάθῃ καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια, ὅπως ὁ πατήρ του καὶ ὀπέφερε καὶ ἐκινδύνευεν ἐξ αἰτίας τῆς γυναίκας του. Καὶ τὸν μὲν πατέρα ἐτίμων ὅλοι ὅσοι ἔμεναν κοντὰ εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ἐνῶ αὐτὸν τὸν κατεδίωκον ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ δὲν τὸν ἄφρασαν νὰ ἀπολαύσῃ τοὺς κόπους του, ἀλλὰ ρίπτοντάς του εἰς μεγάλῃν στενοχωρίαν, ἐσφετερίσθησαν μὲ τὴν βίαν τοὺς κόπους του. Β' Ὄταν κάποτε καὶ αὐτοὺς τοὺς ἔκαμε φίλους, καὶ εἶδε τὰ παιδιά του νὰ φθάνουν εἰς κάποιαν ἡλικίαν, τότε ἀκριβῶς, ὅποτε ἐπερίμενε νὰ εὖρη πολλὴν παρηγορίαν, καὶ νὰ ἔχῃ καλοὺς γηροκόμους, ἐπεσε εἰς τὴν ἐσχάτην λύπην. Πρῶτον ὁ πρεσβύτερος υἱὸς του ἔλαβε γυναῖκα ἀλλόφυλον, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦτο τὸν στενοχώρησε πάρα πολὺ διότι ἐμπῆκε μέσα εἰς τὸ σπίτι διαμάχῃ καὶ πόλεμον. Αἱ γυναῖκες ἐκείναι τοὺς περιέβαλον μὲ μῦρα κακὰ, τὰ ὅποια παραλείπουσα ἡ ἁγ. Γραφή, ὑπαίχιθῃ τὰ πάντα μὲ μίαν ᾠρασίην (ὅτι διεπληκτίζοντο μὲ τὴν Ρεβέκκᾶν), καὶ ἀφῆκε νὰ ἐνοήσαν τὸ δάθος τῆς φράσεως, αὐτοὺς ποὺ ἔχουν εἰς τὰ σπιτία τους ἀντρεμμένα παιδιά. Διότι ἐκεῖνοι εἶναι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν ἐπακριβῶς τὰ πᾶσαν εἶναι κακὸν νὰ ὑπάρχῃ φιλονεικία μεταξὺ τῆς μητέρας τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νόμης καὶ μάλιστα ὅταν καὶ οἱ δύο κατοικοῦν εἰς τὸ ἴδιον σπίτι. Αὐτὸ τὸ κακὸν ἦτο διασκές. Τὸ δὲ ἐπάμεινον γεγονός, ἡ τύφλωσις τῶν δαδαιμῶν, τὸ ὅποιον μόνον οἱ παθόντες γνωρίζουν τί μεγάλη συμφορὰ εἶναι. Μετὰ τοῦτο ἡ ἀποτυχία νὰ εὐλογῆσῃ τὸ παιδί, ποὺ ἔπαρτεν, πρᾶγμα ποὺ τὸν ἔπληθύνωσεν εἰς τὴν ψυχὴν, νὰ ἀνακαρῆ πικρότερον καὶ ἀπὸ αὐτόν, ποὺ ὑπέστη τὴν ἀπᾶτην καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ ἀπολο-

1. Ματθ. κβ', 21.
2. Γενεσ. κστ', 26.

γῆθῃ πρὸς αὐτόν: δὲν ἠδίκησα —ἔλεγε— μὲ τὴν θέλησίν μου, ἀλλ' ἐζηπατήθην. Δ' Ἀπὸ ἐβῶ καὶ ἐμπρὸς τὰ συμβαίνοντα λαμβάνουν μορφήν τραγωδίας ποὺ ἐνθυμίζει τὰ πάθη τῶν παιδιῶν τοῦ Οἰδίποδος εἰς Θήβας.¹ Διότι καὶ ἐβῶ ὁ πρεσβύτερος ἀφου κατεφρόνησε τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν τύφλωσιν τοῦ πατρὸς, ἔβιωξε ἀπὸ τὸ σπίτι τὸν νεώτερον ἀδελφόν. Ἄν δὲν τὸν ἐφόνευεν, ὅπως ἐκεῖνον, αὐτὸ ὠφείλετο εἰς τὴν φρονιμάδα τῆς μητρός. Ἠπείλησε δεδαιώς καὶ αὐτὸν μὲ φόνου καὶ ἐπερίμενε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς. Ὅταν τὸ ἔμαθε ἡ μητέρα, ἀφου συνεννόηθῃ μὲ τὸν πατέρα, ἤρπασε τὸν Ἰακώβ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ἠσαῦ καὶ αὐτὸν μὲν ποὺ τοὺς ὑπηρετοῦσε καὶ τοὺς ἡγάπα ἐξηναγκίσθησαν νὰ τὸν φυγαδεύσων, ἐνῶ αὐτὸν ποὺ τοὺς καθιστοῦσε δύσκολον καὶ ἀείλιπον τὸν βίαν Ε' (αὐτὸ τὸ εἶπε ἡ ἴδια ἡ Ρεβέκκα), τὸν ἐκράττησαν κοντὰ των διὰ παντός. Μόλις ἔφυγεν ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἔμενε πάντοτε κοντὰ των εἰς τὸ σπίτι (ἦτο μαλθακός, ὅν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ) καὶ παρέμενε εἰς τὸ σπίτι μὲ τὴν μητέρα συνήθως δὲν ἦτο φυσικὸν ἡ Ρεβέκκα νὰ ὀδύρεται καὶ νὰ θρηνη, ἐνθυμουμένη πάντοτε τὸ παιδί τῆς, ἐνῶ ἐδλεπε τὸν ἄδερσόν τῆς νὰ μὴ εὐρισκεται εἰς καλύτεραν κατάστασιν ἀπὸ τὴν τῶν νεκρῶν καὶ λόγῳ ἡλικίας καὶ λόγῳ νόσου; Ἐ Ἄλλὰ καὶ ὁ γέμων ἀπὸ πόσον κατέλεγο πένθος, ἀφου ἐκτός ἀπὸ τὰς συμφορὰς του, ἠναγκάσθη νὰ θρηνη καὶ τὰς συμφορὰς τῆς γυναίκας του; Καὶ ὅταν αὐτὴ ἐπρόκειτο νὰ ἀποβάνῃ καὶ τί δὲν εἶπεν, τί δὲν ἐκράυνασε, πράγματα ποὺ ἦσαν ἱκανὰ νὰ λειώσουν καὶ πέτρων. Διότι δὲν ἐδλεπε τὸ παιδί τῆς νὰ εἶναι ἐκεῖ καὶ νὰ δακρύζῃ καὶ νὰ τῆς κλείσῃ τὰ μάτια, καὶ νὰ σφοαίγῃ τὸ στόμα καὶ νὰ τὴν τακτοποιῆσῃ καὶ νὰ μροντίσῃ δι' ὅλα τὰ ἄλλα, ποὺ εἶναι πικρότερα καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν θάνατον, διὰ τοὺς γονεῖς; Ὁ Ἰακώβ, ὅταν ἀντελήθη τὴν γυναῖκα του νὰ ἀποθνήσκῃ ἔτσι, εἰς ποῖαν τόχα κατάστασιν εὐρίσκετο ὁ ψυχικός του κόσμος καὶ τότε καὶ μετὰ τὸν θάνατόν τῆς;

Τόσον πονεμένος ἔχει ἀσυνεωρῆθῇ εἰς ἡμᾶς αὐτός, ποὺ θεωροῦμε ἀπὸ πολλοὺς ὁ εὐτυχέστερος. Ἐ Τὸν βίαν πάλιν τοῦ Ἰακώβ ἠμπορεῖ νὰ τὸν φανερῶσων πρῶτικὰ, καὶ χωρὶς ἐξέτασιν, ἡ ἀπόκρισις του ὅταν δηλαδὴ συνωμῆται μὲ

1. Ἡ ἱερὴ Κριβάτησις ἀναφέρεται εἰς τὸν πρῶτον κλάδον τοῦ Οἰδίποδος καὶ ἔχει προφανῶς ἴσιν μὲν τὴν πραγματικὴν ἐξ διαμάχης τὸν δὲ ἀδελφόν, σθένων τοῦ (Ἠβίποδος, Πολυέτοκος καὶ Πολυέτοκος) ποὺ ἀποβάνῃ, καλεῖσθῃς μετὰ των, εἰς τὰς Θήβας. Τὸ κερματωτὸν αὐτὸ ἀναφέρει τοὺς ἀρχαίους τραγικούς ποιητὰς καὶ ἐν τῶν Σοφοκλῆν νὰ συνίστανται τὰς γυναικὰς τραγωδίας τῆς.

τόν Φαραώ τοῦ εἶπε: «Ὀλίγια καὶ κωραστικάαι αἱ ἡμέραι μου καὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ παραβληθοῦν μὲ τὰς ἡμέρας τῶν πατέρων μου». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι καὶ συντομώτερον καὶ πρὸ πανεμένων ἔζησε βίον.¹ Καὶ χωρὶς τὴν ἀπόκρισίν του αὐτῆν, εἶναι τόσον ἐμφανεῖς αἱ συμφοραὶ του ὥστε νὰ μὴ τὰς ἀγνοοῦν οἱ πολλοὶ. Διότι ὁ μὲν πάππος του, καὶ ἔζησε βίον ἀποδήμου, ταῦτο ὅμως ἔκαμε ἐπειδὴ ἦτο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, γεγονός πού ὑπῆρξε λίαν παρήγορον δι' αὐτόν· αὐτὸς ὅμως ἀνεχώρησε, διὰ νὰ ἀποφυγῇ τὸν ἀδελφόν του πού τὸν ἐπεδουλεύετο καὶ ἐσχεδίαζε τὸν φόνον του. Καὶ ἐκεῖνος μὲν C οὐδέποτε ὠδύρετο διὰ τὴν ἑλλειψίν χορηγίας τῶν ἀναγκαίων, οὗτος ὅμως ἐθεώρει καλὸν καὶ ἡχητό νὰ ἔχη μόνον ἰμάτιον καὶ ἄρτον. Ὅταν δὲ διεσώθη καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῆς ὁδοιπορίας, ἦλθε εἰς τοὺς συγγενεῖς του καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐργάζεται ὡς δοῦλος, αὐτὸς πού ἐτράφη μέσα εἰς τὴν ἀφθονίαν. Γνωρίζεις δὲ ὅτι ἡ δουλεία εἶναι πικρὰ παντοῦ; ὅταν ὅμως κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀνωτέρας τάξεως ἀναγκάζεται νὰ ὑπομένῃ μεταχειρίσιν δούλου ἀπὸ τοὺς ἑστίμιους του, ἐνῷ δὲν εἶχε ποτὲ πείραν τοῦ πράγματος, ἐφ' ὅσον ἐπέρασε ὀλόκληρον τὴν πρώτην ἡλικίαν του εἰς περιβάλλον ελευθερίας καὶ τρυφηλότητος, τότε τὸ κακὸν γίνεται ἀφόρητον. D Ἐν τούτοις ὑπέφερε γενναίως τὰ πάντα. Καὶ τὸν ἀκούεις νὰ διηγῆται τὰς ταλαιπωρίας του εἰς τὴν δοσκὴν τῶν ποιμνίων καὶ νὰ λέγῃ: «Ἐγὼ ἐπλήρωσα ἀπὸ ἰδικὰ μου πρόστιμον δι' ὅσα μοῦ ἐκλεφταν τὴν ἡμέραν καὶ ὅσα μοῦ ἐκλεφταν τὴν νύκτα· ἐκαιγόμενον ἀπὸ τὸν καύσιον τῆς ἡμέρας καὶ πάγων ἀπὸ τὸν νυκτερινὸν παγετὸν καὶ ὁ ὕπνος ἐπέταξ ἀπὸ τὰ μάτια μου. Αὐτὰ ἐπὶ εἰκοσὶν ἔτη».² Αὐτὰ ἔπασχεν ἄνθρωπος πού εἶχε ζῆσει βίον χωρὶς κακίαν, αὐτὸς πού εἴνευε διαρκῶς ἀεὶ σπῆτι· καὶ μετὰ ἀπὸ τόσον μόχθον καὶ ζῆμίας καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσον χρόνον ὑπέστη τὴν πικρὰν ἀπάντην νὰ λάβῃ ἄλλην γυναῖκα, ἀντὶ ἀλλῆς. Διότι καὶ ἴαν δὲν ἐγένετο δοῦλος ἐπὶ τὰ νοῦνια καὶ ἂν τίποτε δὲν ἤθελε πάθει ἀπὸ ὅσα διεμαρτυρήθη πρὸς τὸν πενήθερόν του E καὶ ἂν δὲν ἐουλεύετο τὴν πατέρα, αὐτὸ καὶ μόνον τὸ γεγονός ἀνὰ τοῦ ὑπασχεθῆναι τὴν καλύτεραν καὶ νὰ τοῦ δοθῇ ὡς σύζυγος, ἀντὶ ἐκείνης ἡ χειρότερα, πόσῃ λύπῃ. πόσῃ ταραχῇ. πόσῃ ἐνόχλησιν δὲν παρείχε τοῦτο εἰς τὸν μακάριον ἐκεῖνον! Ἄν ἦτο κάποιος ἄλλος

1 Γεν. 25', 9.
2 Γεν. 25', 20—41.

δὲν θὰ ὑπέφερον ἐδκόλως τὴν κατάστασιν, ἀλλὰ θὰ ἔκανε ἄνω - κάτω τὸ σπῆτι τῶν ἐκ γυναικὸς συγγενῶν του καὶ τέλος θὰ ἐσφάζετο καὶ αὐτὸς μαζί των ἢ θὰ εὗρισκε κάποιον ἄλλον τρόπον νὰ ἀφανισθῇ μὲ αὐτούς. Ἐπειδὴ ὁ Ἰακώβ ἦτο ἀνεξίκακος καὶ μακροθυμὸς, ¹⁹⁸ A δὲν τὸ ἔκαμε αὐτό, οὔτε κἀν τὸ ἐσκέφθη. Ὅταν ἤκουσε τὴν πρότασιν νὰ παραμείνῃ δοῦλος διὰ μίαν ἀκόμη ἐπταετίαν, ὑπήκουσε πρόθυμα, διότι ἦτο πρῶτος καὶ ἐπιεικὴς ἄνθρωπος. Ἄν δὲ ὁ ἔρως πρὸς τὴν νέαν τοῦ ἐνέπνευε τὴν ἐπιείκειαν τοῦ χαρακτηριστοῦ του, τότε πάλιν μοῦ ὑπενημίσεις τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης του. Σκέψου πόσον πόνον ὑπέφερον, διότι ἐστερήθη τὴν πολυαγαπημένην του πού τόσον ἠγάπα, καὶ ἐνῷ ἐπεριμενε νὰ τὴν ἔχη σύζυγον, ὑπεχρεῶτο εἰς νέαν ἀναβολὴν ἐπὶ τὰ ἔτων, κατὰ τὰ ὅποια θὰ ὑπέφερε τὸ κρῶσ, τὸν καύσιον, τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰς συχνὰς ζῆμίας. Ὅταν ἔλαβε καὶ αὐτὴν ἀργότερον καὶ ἔξη πλησίον τοῦ πενήθεροῦ του ταλαίπωρον βίον καὶ ἐπίμοχθον, καὶ ἀκόμη ἐφθονεῖτο, ὑπέστη καὶ δευτέραν ἀπάντην διὰ τοὺς μισθούς του. B Καθὼς καὶ ὁ ἴδιος τὸν ἠλεγξε λέγων «Μὲ ἐξηπάτησες εἰς τὸν λογαριασμὸν κατὰ δέκα προβατίνες». Μαζὶ μὲ τὸν πενήθερόν καὶ οἱ γυναικάδελφοὶ του ἀπεθριώθησαν περισσότερο ἀπὸ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ του. Καὶ τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα ἦτο ὅτι ἡ ἀγαπημένη του, πρὸς χάριν τῆς ὁποίας παρέμεινε δοῦλος δέκα τέσσαρα ἔτη, εἶχε περιπέσει σὲ ἀφάνταστην λύπην, ἐπειδὴ ἔδλετε τὴν μὲν ἀδελφὴν τῆς νὰ γεννᾷ, ἐνῷ αὐτὴ δὲν εἶχε καμίαν ἐλπίδα τεκνογονίας. Ἐπεσε δὲ ἀπὸ τὴν λύπην τῆς εἰς τοιαῦτον παραλογισμὸν ὥστε νὰ κατηγορῇ καὶ νὰ θεωρῇ αὐτὸν τὸν ἄνδρα τῆς καὶ νὰ ἀπειλῇ αὐτοκτονίαν ἂν δὲν γεννήσῃ. «Δός μου, τέκνα, ἔλεγε, ἀλλιῶς θὰ πεθάνω». Πῶς ἦτο λοιπὸν δυνατόν νὰ εὐφρανθῇ, ἀφοῦ ἐκείνη, πού τόσον ἐπόθει ὠδύρετο εἶται, C ἐνῷ τὰ ἀδέλφια τῆς τὸν ὑπενομέσαν καὶ ἔκαμαν τὸ πᾶν διὰ νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν; Ἄν δὲ ὅσα δίδονται εἰς τὰς γυναῖκας ὡς προίκα χωρὶς ἰσθῶτας, ὅταν ἀφαιρεθοῦν φέρουν πολλὴν λύπην, τότε αὐτὸς πού κινδυνεύει δι' ὅσα ὁ ἴδιος ἀπέκτησε μὲ κόπους πῶς θὰ ἰδύνατο νὰ ὑποφέρῃ μὲ πραότητα αὐτὴν τὴν δολιχίαν; Ἄρα ὁ λοιπὸν ἀντελήθηθῃ ὅτι τὸν ὑπεπτεύοντο καὶ τὸν ὑπέβλεπον, κατῴρθωσε νὰ δραπετεῖσθαι κρυφὰ ὡς φυγῆς. Τὶ χειρότερον ἤμποροσε νὰ συμβῇ; Διότι καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἀπὸ τὴν ἑξῆν γῆν ἀπεδήμησε μετὰ φόβου καὶ κινδύνων καὶ πάλιν ἠναγκάσθη νὰ ἐμπέσῃ εἰς τὰ ἴδια βάραθρα. D Ἐφυγε τότε ἀπὸ τὸν ἀδελφόν καὶ ἤλ-

θε πρὸς τὸν πενθερόν, ὑπὸ τούτου δὲ δικώμενος καὶ πάλιν ἠναγκάσθη νὰ προσφύγῃ εἰς τὸν ἀδελφόν. Καὶ ὑπέστη τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λέγει ὁ Ἄγιος περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου: «Καθ' ἓν τρόπον ἔαν ἐκφύγῃ τις ἀπὸ προσώπου Λέντος καὶ συναντήσῃ αὐτὸν ἄρκτος καὶ πηδῆσθῃ μέσα εἰς τὸ σπίτι του καὶ στηρίξῃ τὸ χέρι του εἰς τὸν τοίχον καὶ τὸν δαγκώσῃ φίδι». Ποίος θὰ περιγράψῃ τὸν τρόμον ποῦ τὸν κατέλαθε ὅταν τὸν ἐπρόφθασεν ὁ Ἀδάμ, τὰς θλίψεις του κατὰ τὴν ὁδοπορίαν, ἀφοῦ τὸν ἀκολουθοῦσαν τόσα κοπάδια καὶ παιδιὰ; Ἀλλὰ ὅτε ἐπρόκειτο νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀδελφοῦ του, Ἐ δὲν ὑπέφερε τὸ ἴδιον μὲ ἐκείνους ποῦ ἐβλεπον τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνης, τὴν ὑπὸ τῶν ποιητῶν πλαττομένην; Καὶ ὡσὰν νὰ ἐβδίδεν εἰς τὸν θάνατον ἔκαμε τὴν διαθήκην του. Ἄκουσε τὰ λόγια του καὶ μάθε τὴν φλόγα, ποῦ ἐναπέκειτο εἰς τὴν ψυχὴν του: «Θεέ μου, ἔλεγες, γλύτωσέ με ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἰσαάκ, διότι τὸν φοβοῦμαι μήπως ἔλθῃ καὶ καταφέρῃ κτύπημα ἐναντίου μου καὶ ἐναντίον τῶν τέκνων μου καὶ τῆς μητρὸς τῶν. Σὺ δὲ μοῦ ἀποκρίθηκες θὰ σὲ κάμω δυνατόν. Πίστην εὐχαρίστησιν δὲν τοῦ ἐδιώγει ὁ φόβος αὐτός, καὶ ἂν ἀκόμη ἔδωκ τὸν προηγούμενον καιρὸν ἔξη εὐθυμία; Τώρα δὲ ὅλη ἡ ζωὴ του, καὶ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὅποτε ἔπρεπε νὰ λάθῃ τὰς εὐλογίας τοῦ πατρὸς ἀκινδύνευσε νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὸν φόβον του, ἐπετιλέκτα μὲ συμφορὰς καὶ ἐπιβουλὰς.¹⁹⁹ Ἄ Τόσον μεγάλος φόβος τὸν κατεῖχε τότε, ὥστε οὔτε καὶ μετὰ τὴν συνάντησιν, ἂν καὶ τοῦ ἐφέρθη καλὰ καὶ φιλάνθρωπα ὁ ἀδελφός του, ἠδυνήθη νὰ ἀποκτήσῃ θάρρος καὶ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν του. Καὶ ἐνῶ τὸν παρεκάλει ἐκείνος νὰ φύγουν μαζί, οὐδὲν νὰ ἐμελεῖ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάποιου θηρίου, ἔτσι ἐσοφίζετο νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ λέγων: «Γνωρίζεις, κύριέ μου, ὅτι τὰ παιδιὰ εἶναι Ἐ τρυφερά καὶ τὰ πρόβατα καὶ οἱ δόξαι πρόκειται νὰ γεννηθῶσιν. Ἄν λοιπὸν τὰ διαύω ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας ὅλα τὰ κτήνη θ' ἀποθάνουν. Ἄς προηγηθῇ ὁ Κύριός μου μπροστὰ ἀπὸ τὸν δοῦλον του, ἐγὼ δὲ θὰ χρονοτριβήσω εἰς τὴν ὁδὸν κατὰ τὴν θρασύτητα τῶν κτηνῶν, τὰ ὁποῖα πορεύονται ἐνώπιόν μου καὶ κατὰ τὸ θέλημα τῶν παιδαρίων μου, ἕως ὅτου νὰ ἔλθω πρὸς τὸν Κύριόν μου εἰς Σηεῖρ».²⁰⁰ Ἀφοῦ ἀπηλλάγη κάπως ἀπὸ τοὺς κινδύνους αὐτοῦς ἔπρεπε εἰς ἄλλον φόβον πολὺ σκληρότερον. Ὅταν ἠρπάγῃ ἡ κόρη του κατ' ἀρχὰς ἠσθάνετο πά-

1. Γεν. 24', 1.

νον διὰ τὴν προσβολὴν εἰς τὴν κόρην· παρηγορεῖτο διὰς ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως ὑπέσχετο ὅτι θὰ τὴν λάθῃ ὡς γυναῖκα διὰ νομίμου γάμου. Ὁ Ἰακώβ ἐπήνεσε Ἐ τὴν ἀπόφασιν καὶ συνήφον συνθήκας. Ὁ Συμεὼν διὰς καὶ ὁ Λευὶ κατέσφαξαν ὄλους τοὺς ἀρρένας τῆς πόλεως, εἰς τέτοιον τρόμον δὲ ἐνέβαλον τὸν πατέρα των, ὥστε νὰ μετακινήσῃ ἐκείθεν αὐτός, διότι οἱ πάντες ἐστράφησαν ἐχθρικός ἐναντίον του. Εἶπε τότε ὁ Ἰακώβ εἰς τὸν Συμεὼν καὶ τὸν Λευὶ: «Μὲ ἐκάματε μισητὸν, ὥστε νὰ μὲ θεωροῦν κακὸν ὅλοι δοοὶ κατοικοῦν εἰς τὴν γῆν, μεταξύ τῶν Καναναίων καὶ τῶν Φερεζαίων, ἐνῶ ἐγὼ ἔχω ὀλίγους ἀνθρώπους καὶ ἐκεῖνοι ἀφοῦ συναγαδοῦν ἐναντίον μου θὰ μὲ ἐξοντώσουν καὶ θὰ συντριβῶ καὶ ἐγὼ καὶ τὸ σπινθὸς μου».¹ Διότι ὄλους θὰ τοὺς κατέσφαξαν οἱ περιοικοὶ ἀδικαίτους ἂν ἡ φιλάνθρωπία τοῦ Θεοῦ δὲν περιώριζε τὸν θυμὸν των Ἐ καὶ δὲν ἔθετε τέρμα εἰς ἐκεῖνα τὰ κακά. Λέγει ἡ Γραφή ὅτι «ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἐπεκράτησε εἰς ὅλας τὰς γῶρας πόλεις καὶ δὲν ἐτέθησαν εἰς ἀπηγή καταβίωσιν τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ».² Τί συνέβη, λοιπὸν, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν του; Ἀνέπνευσε τάχα; Τότε ἀκριδῶς ἔφθασε εἰς τὸν κολοφῶνα τῶν συμφορῶν, διότι ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τῆς ἀγαπημένης του συζύγου, πρόωρος καὶ δαισις ταυτοχρόνως. Διότι λέγει, ὅτι ἡ Ραχὴλ ἐγέννησε καὶ ὁ τοκετός τῆς ἦτο σαχημῶς. Καθὼς γεννοῦσε δύσκολα, ἡ μαῖα τῆς εἶπε: «ἔχε θάρρος, διότι εἶναι ἀρσενικόν».³ Τὸ παιδί ἐγεννήθη ἐνῶ ἡ μητέρα βεψυχοῦσε καὶ τοῦ ἔδωκε τὸ ὄνομα κ' Ὁ υἱὸς τῆς ὀδύνης μου».⁴ Καὶ ἐνῶ τὸ πένθος ἦτο πρόσφατον ἀκόμη, ὁ Ρουβὴν προσέθηκε νέαν λύτην εἰς τὸν πατέρα, προσβάλλοντας τὴν συζυγικὴν κλίνην τοῦ πατρὸς του, γεγονός τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε βαρύτερον διὰ τὸν πατέρα, διὰ τοῦτο καὶ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του κατηράσθη τὸν υἱόν του, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἦτο πρωτότοκος καὶ οἱ γονεῖς τρέφουν περισσότερο συμπαθείαν εἰς τοὺς πρωτότοκούς ἀπὸ τὰ ἄλλα παιδιὰ των. Καὶ τοῦτο δὲν ἦτο μικρὰ δοκιμασία τῆς φιλοστοργίας του. Ἐν τούτοις τὸ μέγεθος τῆς λύτης τὸν παρώρμησε εἰς ὅλα αὐτὰ καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱόν καὶ τοῦ εἶπε: «Ρουβὴν, πρωτότοκέ μου, σὺ ἡ δύναμις μου καὶ ἀρχὴ τῶν τέκνων μου, ἔτσι σκληρὰ ποῦ φέρεσαι καὶ ἔτσι σκληρὰ καὶ αὐθαδῶς ποῦ μὲ προσβάλες, ἄς μὴ θράσῃς ὅπως τὸ νερό».²⁰⁰ Ἄ Διότι ἀνέθηκες εἰς τὸ κρεββάτι τοῦ πατέρα σου καὶ τοῦ ἐμόλυνης τὸ

1. Γεν. 28', 20.

2. Γεν. 28', 5.

στρώμα του». ¹ Όταν ο υιός τῆς ἀγαπημένης του συζύγου εἶπασε εἰς κατάλληλον ἡλικίαν καὶ ἐπρόσμενε ὅτι θὰ ἔχη παρηγορίαν διὰ τὴν λύπην ποὺ ἐδοκίμασε ἐξ αἰτίας τοῦ πρῶτου θανάτου ἐκείνης, τότε ἀκριβῶς προητοιμάζοντο ἐναντίον του φοβεραὶ συμφοραί. Τὰ ἀδελφία ἐσῶσαν μὲ αἶμα τὸ φέρεμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ ἄφου τὰ ἐδεῖξαν εἰς τὸν πατέρα, προεκάλεσαν εἰς αὐτὸν τρομερὸν πένθος. Διότι, ὅπως τοῦ εἶπον ψέματα διὰ τὸν Ἰωσήφ, θέν ἐπένθει μόνον διὰ τὸν θάνατον τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν τράπον τοῦ θανάτου καὶ πολλὰ ἦσαν τὰ συναισθήματα ποὺ ἀνεστάτωσαν τὴν ψυχὴν του. Διότι ἦτο ὁ υἱός τῆς ἀγαπημένης του συζύγου, ὁ καλύτερος ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους, ὁ πλεόν ἀγαπημένος, ὁ εὐριοκόμενος εἰς τὸ ἄθος τῆς ἡλικίας του, **B** διότι ἐστάλη ἀπὸ αὐτὸν, διότι ἀπέθανε ὄχι εἰς τὸ σπῆτι ἢ εἰς τὴν κλίνην, χωρὶς νὰ εἶναι παρὼν ὁ πατήρ, διότι χωρὶς νὰ εἴπῃ τίποτε ἢ ν' ἀκούσῃ φιλόστοργου, ἀπέθανε, ὄχι ἀπὸ κοινὸν θάνατον, ἀλλὰ τῶσον φοβερόν, ἐσπαράχηθ' ὡντιονὸς ὑπὸ θηρίων, ὥστε θέν ἠμπόρεσε αὐτὸ τὰ λείψανά του νὰ συλλέξῃ καὶ νὰ τὰ θάψῃ. Καὶ ὅλα αὐτὰ θέν τὸν ἐδῶκαν κατὰ τὴν νεότητά του, ὅταν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ ὑποφέρῃ, ἀλλὰ εἰς τὸ ἔσχατον γῆρας του. Καὶ τὸ πλεόν ἀξιοθρήνητον θέαμα ἦτο νὰ τὸν βλέπῃς νὰ ρίπτῃ στάκτην εἰς τὰ λευκὰ μαλλιά του καὶ τὸ γηραλέον του στήθος νὰ γυμνῶνεται καθὼς ἐξέσχιζε τὸν χιτῶνα του καὶ ν' ἀκούσῃ τοὺς ἀπαρηγορητοὺς θρήνουσ του. «Διέρρηξε, λέγει ἡ Γραφή, τὰ ἱμάτιά του ὁ Ἰακώβ καὶ ἔκλωσε εἰς τὴν μέσην του ἕνα σάκκον **C** καὶ ἐπένθει τὸν υἱὸν του ἡμέρας πολλὰς. Συνεκεντρώθησαν δὲ ὅλοι οἱ υἱοὶ του καὶ αἱ θυγατέρες του καὶ ἦλθον νὰ τὸν παρηγορήσουσιν καὶ θέν ἠθελε νὰ δεχθῆ νὰ παρηγορηθῆ λέγοντας ὅτι θὰ ὑπάγω νὰ θρωῶ τὸ παιδί μου λυπημένον εἰς τὸν Ἄδην». ² Ὡσάν νὰ ἐπρεπε νὰ μὴ λυτρωθῆ ποτὲ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὴν λύπην, ἐνῷ εἶχε κάπως ἀρχίσῃ νὰ θεραπευεταί ἢ πληγὴ του, ἐπείσε μία πείνα σὲ ὅλην τὴν γῆν καὶ τὸν ἐγέμισε μὲ λύπην μεγαλυτέραν ἀπὸ πρῖν. Ὅταν οἱ υἱοὶ του ἦλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον τοῦ ἐκόμισαν παρηγορίαν διὰ τὸ κακὸν ἀλλὰ καὶ ἄλλην λύπην τὴν ὅποιον ἀνέμειξαν μὲ τὴν προηγουμένην. **D** Τὴν εὐχαρίστησιν δηλαδὴ διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸν λιμὸν τὴν συνεκόμισε ἡ ἀπουσία τοῦ ἄλλου παιδιοῦ. Πέρον ὄλων τούτων ἐζητοῦσαν καὶ τὸν ἴδιον τὸν Βε-

1. Γεν. 18', 3-4.

νιαμίν, τὸν ὅποιον εἶχε ὡς μοναδικὴν ἀνακούφισιν καὶ διὰ τὸν θάνατον τῆς γυναίκος του καὶ διὰ τὸν χαμὸν τοῦ παιδιοῦ του, ποὺ κατεσπαράχηθ' ἀπὸ τὰ θηρία. Καὶ θέν ἦσαν μόνον αὐτὰ ποὺ τὸν ἔκαναν νὰ κρατῆ κοντὰ του τὸν Βενιαμίν, ἀλλὰ καὶ ἡ μικρὰ ἡλικία του καὶ ἡ φροντίς διὰ τὴν ἀνατροφὴν του. «θέν θὰ κατέλθῃ, εἶπε, ὁ υἱός μου εἰς τὴν Αἴγυπτον μαζί σας, διότι ὁ ἀδελφός του ἀπέθανε καὶ εἶναι ὁ μόνος ποὺ μοῦ ἀπέμεινε καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν εἴρῃ συμφορὰ εἰς τὸν δρόμον ποὺ θὰ πορευθῆτε καὶ τότε τὰ γηρατεῖά μου λυπημένα θὰ κατέβουν εἰς τὸν Ἄδην». Ἐπρῶτον λοιπὸν εἶ' ὅλα αὐτὰ ἠρῆθη καὶ θέν συμφῶναι νὰ βῶσῃ τὸν Βενιαμίν. Ὅταν ὁμοῦς ὁ λιμὸς ἐπέπεσε σφοδρὸς ἠθόνατο μεγαλυτέρας τὰς ἀνάγκαις του, παρὰ τὸν σφοδρὸν θρήνον του: «Διατί, μὲ κακοποιήσατε —εἶπεν— λέγοντες εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἐχετε ἀδελφόν;». Καὶ ὑπέμεινε καὶ τοῦτο, τὸ ὀδυνηρότερον πάντων, προφέρων ὁ Ἰακώβ τὰ οἰκτρά ἐκείνα λόγια: «Ὁ Ἰωσήφ —λέγει— θέν ὑπάρχει· ὁ Συμεὼν θέν ὑπάρχει' θὰ πάρτε καὶ τὸν Βενιαμίν; Εἰς ἐμὲ ἔπεσαν ὄλαι αἱ συμφοραί;». Καὶ ὠδύρετο διότι, μετὰ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸν Συμεὼν ἐπεχείρουν ²⁰¹ **A** νὰ τοῦ ἀποσπάσουσιν καὶ τὸν Βενιαμίν. Ἐδειχνε, πὼς ὅλα ἐπρωτιμοῦσε νὰ πάθῃ, παρὰ νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ παιδί. Τελικῶς ἐνίκηθ' καὶ τὸν ἔβασε μὲ τὰ ἴδια του τὰ χεῖρα λέγων: «Λάβετε καὶ τὸν ἀδελφόν σας καὶ σηκωθῆτε νὰ ὑπάγετε πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ θεὸς μου ἄς σὰς δίδῃ χάριν ἐμπροσθεν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄς ἀποστείλῃ τὸν ἀδελφόν σας τὸν ἕνα καὶ τὸν Βενιαμίν. Διότι ἐγὼ ὡς νὰ ἔμεινα ὀρφανὸς ἀπὸ τὰ τέκνα μου ἐπεὶ ἔγω καταντίστην. Τῶσον πελὼ ἐπέσθη ἀπὸ τὰς πολλὰς συμφορὰς, ὥστε ἐνῷ τὰ σπλάγγνα του ἐσπαράσσοντο, καθὼς τὰ παιδιὰ του ἠλατῶνοντ' κατ' ὄλιγον, αὐτὸς τὰ ὑπέμεινε ὅλα καὶ τὰ μεγαλυτέρα κακὰ. Μεγαλυτέραν λύπην ἠθόνατο ἐνεκα τούτου, παρὰ διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἰωσήφ. **B** Ἐπειδὴ ἡ συμφορὰ ποὺ θέν ἔχει προσδοκίαν ἐπανορθώσεως ἂν καὶ μὰς φέρῃ σφοδρὰς λύπαις, ταχέως ἔμωσ τὰς ἐξωθεὶ καὶ ὀδηγεῖ τὸ λογικὸν μας νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν ἀπόγνωσιν. Ἡ συμφορὰ ὁμοῦς ποὺ ἐतिकρέμαται θέν ἀφήνει τὴν ψυχὴν νὰ ἀναπαυθῆ, λόγω τοῦ ἀθλήλου τοῦ μέλλοντος καὶ ἐπιτείνει καὶ ἀνανεώνει μέσα μας τὴν ἀγωνίαν. Καὶ τοῦτο ἄς τὸ μάθῃ καλῶς ὁ καθέας ἀπὸ τὸν μακάριον Δαυὶδ, ὁ ὅποιος ἐθρήνηε τὸ παιδί του ὅσον ἀκόμη ζῶσε, ἐνῷ ὅταν ἀπέθανε ἠνείχετο τὸ πένθος. Ἐπειδὴ δὲ οἱ δοῦλοι του ἠπόρησαν δι' αὐτὸ καὶ τὸν ἠρώτων τὴν αἰτίαν, αὐτὸς τοὺς ἀπῆντησε μὲ

τόν ἴδιον συλλογισμόν, πῶς ἀπήνησα τώρα καὶ ἐγώ. Δικαιολογημένως καὶ ὁ Ἰακώβ ἐφοβέτο περισσότερο διὰ ταῦτα καὶ ἔτρεψε. C Ἀλλὰ τὸ ποθητὸν θέαμα νὰ ἴδῃ ἀργότερα τὸν Ἰωσήφ, τοῦ παρέσχε ἐκ τῶν ὑπέρτερων ἀγαλλίασιν. Ποίον ὅμως τὸ κέρδος; Ὅπως τὰ μέλη πῶς ἐκάθισαν ἀπὸ τὰς φλόγας μίσε μεγάλης φωτιᾶς, δὲν κατορθώνει κανεὶς νὰ τὰ γλυτώσῃ καὶ ἂν χιλιάς φορές τὰ ἐκθέσῃ εἰς τὸ ψῦχος. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ του, ἀφοῦ ἐγμίσε ἄδύνας, καὶ κατεκάη φθὸ τὴν φλόγα τῆς λύπης, τίποτε δὲν ἦτο ἱκανὸν νὰ τὴν θεραπεύσῃ καὶ μάλιστα ὅταν, λόγω τῆς ἡλικίας, ἐπάμενον εἶναι νὰ παραμῆνῃ ἀναίσθητος εἰς τὰς τέρψεις. Οὕτως καὶ ὁ Βερζελλί φεύγων ἔλεγε εἰς τὸν Δαυὶδ: «Πόσας ἡμέρας ζωῆς ἔχω ἐκεῖ ὡστε ν' ἀναβῶ μαζί με τὸν βασιλέα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ; D Εἶμαι σήμερον ἀγδοῦκοντα ἔτων. Ἐὰν γνωρίζω νὰ ξεχωρίσω τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν, δύναται ὁ δούλος σου νὰ αἰσθανθῇ τί τρώγει ἢ τί πίνει ἢ νὰ ἀκούσω φωνὴν τραγουδιστῶν ἢ τραγουδιστριῶν. Διὰ τοῦτο νὰ γίνω ἐγὼ ὁ δούλος σου φορτίον εἰς τὸν κύριόν μου τὸν βασιλέα;». Ἀλλὰ διὰ τί νὰ ἐξετάζωμεν ἄλλα αὐτὰ εἰς τὸν βίον ἄλλων ἐνῶ ἡμποροῦμεν εἶδῶ ν' ἀκούσωμεν τὸν παθόντα; Λέγει ἡ Γραφὴ ὅτι μετὰ τὴν συνάντησιν μετ' αὐτοῦ, ἐνῶ ἠρώτατο ἀπὸ τὸν Φαραῶν περὶ τῆς ζωῆς του εἶπε: «Ὀλίγη καὶ πονηρὰ εἶναι αἱ ἡμέραι μου καὶ δὲν θὰ φθάσω τὸς ἡμέρας τῶν πατέρων μου». Ἔτσι ζωντανὰ εἰς τὴν ψυχὴν του εἶχε τὴν ἀνάμνησιν τῶν γεγονότων πάντοτε.

Ἀλλὰ ὁ λαμπρὸς καὶ εὐδοξος ἐκεῖνος υἱὸς ὁ Ἰωσήφ ποῖον δὲν ὑπερέβη εἰς τὰς συμφορὰς; E Ὁ πατέρας του εἶχε ἓνα μόνον ἀδελφὸν ἐπιβουλον, ἐνῶ αὐτὸς εἶχε πολλούς. Ἐκεῖνος εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν του ἐτρέφετο μετ' ἀφθονίαν καὶ ἀνεσιν πολλῶν, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἔζη εἰς ξένην γῆν καὶ ἐνῶ ἀκόμη ἦτο παιδί ἠναγκάζετο νὰ ὑποφέρῃ τὰς ταλαιπωρίας τῆς ὁδοπορίας. Καὶ τοῦ μὲν Ἰακώβ ἦτο παροῦσα ἡ μητέρα του, ἡ ὁποία μετὰ τὴν φιλοστοργίαν τῆς ἀνεκούφιζε τὴν ἐπιβουλήν, ἐνῶ ὁ ἄλλος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀκόμη νέος καὶ μάλιστα ὅταν εἶχε ἀνάγκην τῆς μητέρας του, τότε παρέμεινε ἔρημος πάσης ἐκ μέρους τῆς θοηθείας. Πρὸς τοῦτους ὁ Ἡσαὺ μόνον δι' ἀπειλὸν ἐλύπησε τὸν Ἰακώβ, 202 A ἐνῶ αὐτοὶ ἐκαμαν ἔργον τὴν ἐπιβουλήν καὶ πρὸ τῆς ἐπιβουλῆς ἐφθάνουν καὶ διέβαλον αὐτόν. Τί τὸ δυσκολώτερον ἀπὸ τὸ νὰ ἔχης συνεχῶς ἐχθρούς τοὺς ἀνθρώπους

1. B' Bas. 48', 54, 35.

τοῦ σπιτιοῦ σου; Διότι κατηγορίαν ἐξέφερον ἐναντίον του πονηρὰν καὶ ὅταν εἶδον ὅτι ὁ πατέρας του τὸν ἠγάπα περισσότερο τῶν ἄλλων υἱῶν του, τὸν ἐμίσησαν καὶ δὲν τοῦ ἀπήνθυναν οὐδένα εἰρημικῶν λόγων. Ὅτε ὑπὸ τῶν ἐπιτήρων τοῦ ἔγινε οὐτε ὑπὸ τοῦ εὐνοῦχου, θὰ ἔλεγα, τόσοσιν μέγα κακόν. Διότι αὐτοὶ τὸν μετεχειρίσθησαν πολὺ φιλανθρωπότερον τῶν ἀδελφῶν του. Ἀλλ' ὅμως ἡ τρικυμία δὲν ὑπῆρξε μετριώτερα ἀπὸ τὰς συμφορὰς. B Μία σφοδρότερα καταγιγῆς ἐξέσπασε καὶ τὸν ἐβούλευσε. Ἰαῶς κάποιος νομίσει πῶς θὰ ἀναφέρει τὴν ἐπιβουλήν τῆς ἀρχόντισσας, ἀλλ' ἐγὼ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐρωτήσω κατὰ δυσκολώτερον. Εἶναι φοβερόν, πράγματι φοβερόν, νὰ σικοφανηθῇ δι' αὐτὰ καὶ νὰ καταδικασθῇ καὶ νὰ κλεισθῇ εἰς τὰς φυλακὰς διὰ χρόνον τόσοσιν μακρὸν ἕως νέος ἐλευθέρως καὶ εὐγενικῶς καὶ χωρὶς πείραν ἀπὸ τὰς περιπετείας αὐτὰς; καὶ εἶναι πολὺ θαρρότερον ἀπὸ ἄλλα αὐτὰ νὰ ὑποστῇ τὴν καταγίγδα εἰς τὴν ἡλικίαν του αὐτῆν. Διότι ἂν χωρὶς νὰ ἐνοχληθῇ ἀπὸ καμμίαν ἐπιθυμίαν ἀπέκρουσε τὸν ἔρωτα τῆς ἀρχόντισσας δὲν τὸν ἐταίωσεν πολὺ, οὔτε θαυμάζω τὸν ἄνδρα, πειθόμενος εἰς τὸν Χριστόν. C Διότι λέγει ὅτι οἱ ἐκ φύσεως εὐνοῦχοι, ἀλλ' αὐτοὶ ποῦ ἠνώσθησαν τὸν ἑαυτοῦ των, εἶναι ἀξιοὶ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἄν ἦτο ἔτσι καὶ ἡ φύσις του δὲν ἠνωχλεῖτο, ποῖον νίκην θὰ ἐκέρδιζε; Ἐναντίον τίνος ἐθριάμβευσε, διὰ νὰ δέσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν στέφανον; Ποῖον κατεπάτησε καὶ ἀνεκνήρυχθη νικητῆς, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε οὐδεὶς ἀντίπαλος, τὸν ὁποῖον θὰ ἐπεχείρει νὰ καταβάλῃ; Οὐδέποτε ἐπαινοῦμεν διὰ σωφροσύνην ἐκείνους ποὺ δὲν συνουσιάζονται μετὰ τὴν ζωῆν, διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν μας ἡ ἐπιθυμία αὐτῆ. Ἄν λοιπὸν, τὸν μακάριον ἐκεῖνον δὲν τὸν ἠνωχλεῖ τοῦτο τὸ πῦρ, διὰ ποῖον λόγον τὸν θαυμάζομεν διὰ τὴν σωφροσύνην του; Ἄν ὅμως, εἰς ἐποχὴν, ποῦ ὑπερὸ πᾶν ἄλλο στάδιον τῆς ἡλικίας D ἡ φλόξ τῆς ἐπιθυμίας ἐγείρεται σφοδρὰ (ἦτο τότε εἰκοσαετής) καὶ ὅταν ἡ τυραννικὴ δύναμις τῆς εἶναι ἀσυγκράτητος καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἐρεθίσῃ κανεὶς, ἂν τότε αὐτῇ ἡ ἀκόλαστος γυναικα ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ νεοῦ, προσέθεσσα εἰς τῆς φύσεως τὴν φλόγα, ἄλλην τὴσιν ἰσχὺν μετὰ καμώματα καὶ τοὺς καλλωπισμοὺς τῆς, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ περιγράψῃ κανεὶς τὴν τρικυμίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ταραχὴν καὶ τὴν ἀγωνίαν, τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ φύσις καὶ ἡ ἡλικία τῶν συνετάρασαν μέσα του καὶ τὰ καμώματα τῆς Αἰγυπτίας τὸν ἐρεθίσαν ἐξωτερικῶς καὶ αὐτὰ οὐκ ἓνα ἢ δύο ἡμέρας, ἀλλὰ ἐπὶ χρόνον πολὺν; Ἐγὼ πιστεύω πῶς

αὐτὸς δὲν ἔπρεπε ὄχι μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ ἐπό-
 υει καὶ δι' αὐτήν, ἢ ὅποια ἐπέμενε νὰ καταπέσει εἰς τοιοῦ-
 τον κρημνόν. Ἐ αὐτὸ ἐξάγεται ἀπὸ ὅσα μετὰ πολλῆς ἐπι-
 κεικίας ἀποκρίνεται πρὸς αὐτήν. Διότι ἠμποροῦσε ὑβρι-
 στικώτερον καὶ θρασύτερον νὰ διαλεχθῆί μαζί της, διότι ἐ-
 κείνη ἠνείχετο τὰ πάντα εὐκόλως λόγῳ τοῦ ἔρωτος. Ἀλλὰ
 τίποτε τέτοιο οὔτε εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη, ¹ 201 Ἀ ἀλλὰ εἶχεν
 εὐσεβεῖς σκέψεις εἰς τὸν νοῦν του, μετὰ τὰς ὁποίας ἐπίστευεν
 ὅτι θὰ τὴν κάμῃ νὰ μετανοήσῃ, καὶ οὐδὲν ἄλλο προσέθε-
 σε. «Ἰδοὺ —λέγει ἡ Γραφή— ὁ κύριός μου δὲν γνωρίζει
 τίποτε ἐκ τῶν ὧν μοι ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ,
 καὶ ὅλα ὅσα ἔχει παρέδωκεν εἰς τὰς χεῖρας μου καὶ δὲν εἶ-
 ναι κανεὶς μεγαλύτερός μου εἰς τὸ σπῆτι αὐτό, οὔτε εἶναι
 ἀμποδιζόμενος ἀπὸ ἐμέ οὐδὲν, πλὴν σοῦ, ἐπεὶ εἶσαι γυ-
 ναῖκα του. Πῶς θὰ κάμω τὸ πονηρὸν αὐτὸ πρᾶγμα καὶ νὰ
 ἀμαρτήσω ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ;» Καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν κα-
 λωσύνην καὶ σωφροσύνην, εὐκοφαντήθη, καὶ ὁ Θεὸς τὸ
 ἐπέτρεψε. Ἐφυλακίσθη, ἀλλὰ οὔτε τότε ἐφανερώσε τὴν
 ἐπιβουλὴν καὶ τὴν ἄδικον διαβολὴν τῆς γυναίκας. Διότι ἡ-
 βελε νὰ εἶναι μεγάλη ἡ ἀνταμοιβὴ του καὶ λαμπρότεροι οἱ
 στέφανοι, Ἐ ἐνθ' ἂν ἀπελύθησαν οἱ δούλοι τοῦ βασιλέως,
 αὐτὸς παρέμεινε ἀκόμη εἰς τὴν φυλακὴν. Σὺ μὴ μοῦ τοῖ-
 σῃς τὰ λόγια του καὶ θὰ ἴδῃς τὸν πόνον τῆς ψυχῆς. Μετὰ τὴν
 ἐξηγήσειν τοῦ οὐνερου ἔλεγεν εἰς τὸν οἰκόνου: «Ἀλλὰ νὰ
 με θυμηθῆς ὅταν θὰ γίνῃ καλὸν εἰς σέ καὶ νὰ με λυπηθῆς
 καὶ θυμηθῇ με εἰς τὸν Φαραὼ καὶ δγάλε με ἀπὸ τοῦτο τὸ
 κάστρον, διότι με ἐκλεψάν ἀπὸ τοὺς Ἑβραῖους καὶ δὲν ἔχω
 κάμει τίποτε ἐδῶ, ἀλλὰ με ἔρριψαν εἰς τοῦτον τὸν λάκ-
 κων.» Διότι, ἂν καὶ με ὑπομῶν ὑπέφερεν τὴν φυλά-
 κειαν τὸ νὰ συζῆ ὁμοῦ με τέτοιους ἀνθρώπους, ὅπως οἱ
 τυμωροῦχοι, Ἐ οἱ κλέπται, οἱ φονεῖς τῶν πατέρων των, μοι-
 χοί, δολοφόνοι (αὐτοὶ ἦσαν οἱ περισσότεροι καὶ ἡ φυλακὴ
 ἦτο γεμάτη ἀπὸ τέτοιους), τοῦτο ἦτο τὸ βαρύτερον δι'
 αὐτόν. Καὶ δὲν τὸν ἐλύπει καὶ δὲν τὸν ἐθάλιβε μόνον τοῦτο,
 ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ θλέπη πολλοὺς ἀσκόπως καὶ ματαιῶς νὰ
 μοραίνωνται ἐκεῖ. Ἐλλ' ὁμοῦ δ' μὲν δούλος, ἐγλύτουμε ἀπὸ
 τὰ δευμά, τὸν ὅποιον καὶ οὐ θρηγείς τώρα, ἐνθ' ὃ ἐλεύθερος
 ἔμενε ταλαιπωρούμενος εἰστί. Ἐν κάποιος ἤθελεν ὁμι-
 λῆσθαι πῶς ὁ Ἰωσήφ ἔλαβε βασιλικὴν δύναμιν, πάλιν τὸ

1. Γεν. μ', 14, 15.

πλήθος τῶν φροντίδων, τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῶν μυρίων προ-
 δημάτων θὰ ὑπενθυμίσθῃ, τὰ ὅποια δι' ἐκείνους ποῦ ἀγα-
 ποῦν τὸν ἥσυχον καὶ ἀμέριμον βίον δὲν εἶναι πολὺ ἀγα-
 πητὰ. Ἐκτός ἀπὸ αὐτὰ Ἐ εἰς ἐκείνους τοὺς πατριάρχας καὶ
 τοὺς Ἁγίους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἂν συνέδη καὶ κάτι
 καλόν, τότε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δὲν εἶχεν ἀκόμη φα-
 νερωθῆ οὔτε ἡ ὑπόσχεσις διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ ἦτο τό-
 σον γνωστὴ. Τώρα ὁμοῦ εἰς ἡμᾶς, ὅτε τόσα ἀγαθὰ εὐρί-
 σκονται ἔμπρὸς μας καὶ εἶναι φανερόν τὸ πρᾶγμα δι' ὄλους,
 θὰ πονέσῃ κανεὶς, εἰπέ μου, ἂν, ἀκόμη, δὲν ἀπολαύσῃ οὐ-
 δὲν ἀγαθὸν εἰς τὸν παρόντα βίον καὶ θὰ θεωρήσῃ ὡς εὐ-
 χάριστον πρᾶγμα κάτι ἀπὸ ὅσα γίνονται ἐδῶ, ὅταν γνωρί-
 σῃ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν οὐρανόν; Ἐ ταπεινότερον ἀ-
 ράγε, ἀπὸ τὴν ψυχὴν ἐκείνην, ἢ ὅποια ἐνῶ περιμένει μετ'
 λίγων ὅτι θὰ μετασταθῇ εἰς τὸν οὐρανόν, ἐν τούτοις ἐπιζητεῖ
 τὰς ἐπιγείους ἀνάσεις καὶ τὴν ἀγαλλίσιαν ποῦ δὲν διασέφει
 ἀπὸ τὴν οὐκίαν; Ματαιότης, λέγει ἡ Γραφή, ματαιότητων
 τὰ πάντα ματαιότης. Ἐν μάλιστα Ἐ ἐκείνος, ποῦ ἔ-
 λαβε πείραν τῆς ἡθονῆς, περισσότερον ἀπὸ ὄλους τοὺς
 ἀνθρώπους, τέτοια ἀπόφασιν θὰ ἀπαγγεῖλῃ ἐναντίου τῆς,
 παλὺ περισσότερον ἡμεῖς, ποῦ ἔστι πρέπει νὰ διακείμεθα
 καὶ νὰ πιστεύωμεν, ἀφοῦ δὲν ἔχομεν οὐδὲν τὸ κοινόν μετ'
 ἐπιγείων ζῶν καὶ ἔχομεν πολιτογραφηθῆ εἰς τὴν πολιτείαν
 τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντοτε διατασσόμεθα νὰ μεταφέρωμεν
 ἐκεῖ τὸν νοῦν μας.

1. Ἐκκλ. α', 2.

ΠΡΟΣ ΣΤΑΓΕΙΡΙΟΝ ΠΕΡΙ ΑΘΥΜΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

Α Είναι αρκετά ὅσα ἐλέχθησαν διὰ τὰ ὁδησοῦν τὴν φλόγα τῆς λύπης καὶ νὰ πείσουν τὴν ψυχὴν νὰ εἶναι καλύτερον διατεθειμένη, οὕτως ὥστε ἡ παρηγορία νὰ γίνῃ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ τῆς ἀποθνήσκοντος. Ἀλλὰ ἀπεράσιμα νὰ σοῦ προσέσω καὶ τοῦτον τὸν λόγον καὶ σὲ ἐρωτῶ κατὰ πρῶτον: Ὑπόθεσε ὅτι κάποιος σὲ προσκαλεῖ νὰ λάβῃς ἐπιγίνοιον βασιλείαν καὶ πρὶν εἰσελθεῖς εἰς τὴν πόλιν καὶ φορέσῃς τὸ στέμμα, καταλείβεις εἰς πανδοχεῖον εἰς τὸ ὅποιον ὑπάρχει θόρβος Β καὶ κτηνὸς καὶ θόρυβος ταξιδιωτῶν καὶ ταραχὴ ληστῶν καὶ στενωγρία καὶ θλίψις πολλή. Τὰχα θὰ ἀπέφυγες ὅλα ταῦτα τὰ λυπηρὰ ἢ ἴσως θὰ τὰ καταφρονούσες ὡς μὴ ὑπάρχοντα; Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἀταπὸν, ὅταν πρόκειται μὲν νὰ κυριαρχήσῃς εἰς τὴν γῆν, νὰ μὴ ἐντρέπῃσαι δι' ὅσα δυσάρεστα συμβαίνουν, δαυκαλιζόμενος μὲ τὰς ἐπιβὰς τοῦ βασιλικοῦ δεξιώματος, ἐνῶ προκειμένου νὰ σταλῇς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καταβάλλῃσαι καὶ θορυβῆσαι; δι' ὅσα λυπηρὰ σοῦ συμβαίνουν εἰς τὸ καταγῶγιον τῆς ζωῆς; Διότι ὁ παρὼν βίος εἰς τίποτε δὲν διαφέρει ἀπὸ καταγῶγιον καὶ διαμονὴν εἰς πανδοχεῖον. C Καὶ διὰ τὰ νὰ ἀποδείξουν αὐτὸ οἱ ἅγιοι ὀνόμαζον τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ξένου καὶ παρεπηδησάντας καὶ μὲ τὰ λόγια τοῦς αὐτὰ μᾶς ἐδίδασκον νὰ καταφρονώμεν εἰς τὸν παρόντα βίον καὶ τὰ εὐχάριστα καὶ τὰ λυπηρὰ καὶ ἀποῦ ἀπαλλαγώμεν ἀπὸ τὴν γῆν νὰ προσδέσωμεν ὁλόκληρον τὴν ψυχὴν μας εἰς τὸν οὐρανόν.

Ἄς ἐλάβωμεν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἁγίους καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ ἃς μεταβάσωμεν τὸν λόγον εἰς τὸν Μωσοῦ. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ πρῶτατος πάντων γεννᾶται ἀπὸ λάθος τῶν γονέων του καὶ ἀποῦ ἀπεξενώθη ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἠγνόησε, καθ' ὅλην τὴν διάρκεια τῆς πρώτης ἡλικίας του ἀνετράφη ὑπὸ θαρβάσων ἀνδρῶν ἀπὸ τὸ ὅποιον τί εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ χειρότερον διὰ ἓνα παιδί Ἑβραίων, τὸ ὅποιον εἶναι εὐφεύς, καὶ ἂν ἀκόμη μυριάκις φαίνεται ὅτι εἶναι υἱὸς βασιλέως; D Τότε δὲ δὲν ἦτο μόνον τοῦτο τὸ κακόν, ἀλλὰ ἀκόμη ὅτι ἐβλεπε καὶ τὴν φυλὴν του θυσιάζε-

νην εἰς τὰς φοβερωτέρας συμφορὰς. Αὐτὸς ποῦ δὲν ὑπομένει ὅτε τὴν ζωὴν καὶ οὐτε νὰ γραφῇ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ θεοῦ, χωρὶς τὴν σωτηρίαν τῶν ὁμοφύλων του, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀπολαμβάνῃ εἰς ἀνάκτορον τὰ ἀγαθὰ, ἐνῶ ἐβλεπε τοὺς ἰδικούς του νὰ εὐρίσκονται εἰς τοιαύτην τρικυμίαν; Ἄν ἡμᾶς, ποῦ ἐγεννήθημεν μετὰ τόσα ἔτη καὶ δὲν ἔχομεν κανένα τέτοιον δικαίωμα συμπαθείας πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, μᾶς καταλαμβάνει ἕξ αἰτίας τῆς παιδοκτονίας; Ἄκείνης πολλὸς οἶκτος, τί δὲν ἔπαθε ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ συναισθηματικῶς συνδεθεμένος μὲ ὅλον τὸ ἔθνος του καὶ ἐβλεπεν ὁ ἴδιος τὰς συμφορὰς. E Ἄνογησόμενος νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς γονεὺς ἄπειργάζοντο τὰ κακὰ ἐκεῖνα; Ἐγὼ νομίζω ὅτι ἔπρεπε νὰ πενθώμεν, ἀντὶ αὐτῶν καὶ τοὺς γονεῖς των, μᾶλλον τὰ ἄθλια παιδιὰ των. Ταῦτα γίνεται φανερόν ἀπὸ ὅσα ἔπροξεν ἀργότερον. Ἐπειδὴ οὐτε νὰ τοὺς πείσῃ ἤμπορούσε οὐτε νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν ὑποτιθέμενον πατέρα νὰ παύσῃ νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸ θηριώδες τυραννικὸν πρόσταγμα, 209 Α καὶ ὁ ἴδιος συμμετεῖχεν εἰς τὰς συμφορὰς ἐκεῖνων. Δὲν θαυμάζω τώρα τοῦτο τόσον πολὺν, ὅσον τὸ πῶσῃ φλόγα λύπης θὰ ἔπρεπε λόγῳ τοῦ φόνου κατὰ τὸ προηγούμενον διάστημα. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔφθασε τὸν πόνον του μέχρι φόνου, ἀπεθεβαίωσε μὲ τὴν πράξιν του τὰς ὑποψίας. Δὲν θὰ ὑπερήσπιζε μὲ τόσῃ ἀποφασιστικότητι, ἂν δὲν ἐστενωχωρεῖτο διὰ τὰς συμφορὰς τῶν παιδιῶν περισσότερον τῶν πατέρων. Τί καὶ ἂν τὰ ὑπερήσπιζε καὶ ἀνέπαυσε δι' ὀλίγον τὴν ψυχὴν του ἀπὸ τὴν λύπην; Ἀρὰ γε ἤμπορεσε νὰ ἀπαλάσῃ ἐντελῶς τὴν παρηγορίαν ποῦ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἐκδίκησιν; B Δὲν πέρασε μία ἡμέρα καὶ ἀπὸ τὴν προσηγομένην ἐνόκησε ἄλλη φοβερωτέρα δόνην διὰ τὸν μακάριον ἐκεῖνον καὶ φόβος τόσος ὥστε τὸν ἀπύλοσαν ἀπὸ ὅλην τὴν Αἴγυπτον. Εἶναι φοδερὸν τὸ νὰ ὑπακούῃ κακῶς κάποιος κάποιον, ὅταν μάλιστα εἶναι ἕνας ἐκ τῶν εὐεργετηθέντων καὶ τὰς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας ἀνείδίζει καὶ λέγει: «Μήπως θέλεις νὰ μὲ ἔξωνώσῃς ἐσὺ μὲ τὸν τρόπον ποῦ ἐξώντωσες γένε τὸν Αἴγυπτιον;»¹ Τότε δεδαίως ἢ ποσοβολῆ γίνεται ἀφόρητος καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἀποπνίξῃ καὶ τὸν ὀβριζόμενον. Τόσον πολὺ μὲ τὴν λύπην καλλιέργεται καὶ ὁ θυμὸς.

1. Ἦκουσε τὴν διαταγὴν ἐκείνην τῶ θαραδὸς ὡς γονεῖνται, ἕνα τῆ γεννήσει των, τὰ ἄρρανα τέκνα τῶν Ἰουδαίων.
2. «Ἡ. ὁ. 14.

Σ Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Μωϋσῆως καὶ τρίτον κακὸν ὑπῆρχεν, ὁ φόβος τοῦ βασιλέως, ὁ ὅποιος τόσον πολὺ ἐκυριάρχησεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου, ὥστε νὰ τὸν ἐβάλη ἀπὸ ὅλην τὴν χώραν. Ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως γίνεται λοιπὸν φυγάς. Ἄν λοιπὸν κανεὶς τὸν μακαρίζῃ διὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ εἰς τὸ παλάτι, μνημονεύων τῶρα τὴν ἀφθονίαν ἐκείνην, τότε θὰ ἴδῃ μύριας λύπας καὶ δυσκολίας νὰ γίνωνται ἀντικείμενον φροντίδων τοῦ δικαίου. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον, ἕνας πού ἀνετροφή εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν καὶ ὑπέμεινε πολλοὺς μόχθους, πολλὰς ἀποδημίας καὶ ταλαιπωρίας, νὰ ἀνέχεται μακρὰς περιπλανήσεις καὶ νὰ ὑπομένῃ τὰ κακὰ τῆς ξένης γῆς καὶ νὰ μὴ ἔχη ἄλλο τι ἔστω καὶ μικρὰν πείραν περὶ τούτων, καὶ ὁ ἄλλος πού ζῆ ἐν πολυτελείᾳ ὅλων τῶν χρόνων, ὠφίσταται δὲ τὸ ἴδιον πράγμα. Ὁ Πολὺ περισσώτερον αὐτὸς ὁ τελευταῖος θὰ αἰσθανθῇ πλεονάζοντα τὴν προσφυγίαν ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἂν οὐμὴ ποτὲ νὰ περιπέτῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην. Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβαινε τότε καὶ εἰς ἐκεῖνον.

Καὶ ἀφοῦ ἔγινε πρόσφυξ, κατέφυγε εἰς κάποιον ἄνθρωπον ἀλλόφυλον καὶ εἰδωλοτάτην. Καὶ τοῦτο ἦτο βαρεῖς λύπη πρόξενον, νὰ φιλοξενηταί ἀπὸ ἱερέα δαιμόνων ἐπὶ τόσον μακρὸν χρόνον. Τοῦ ἀνετέθη ἡ ἐπιμέλεια τῶν κοπαδιῶν ἐκείνου καὶ ἔτσι ἔμεινε ἐκεῖ τεσσαράκοντα ἔτη. Ἄν εἰς κάποιον τοῦτο δὲν φαίνεται φοβερόν, ὅς ἐξετάσωμεν ὅχι Ἐ αὐτοὺς πού ἀποδημοῦν διὰ φόβον καὶ δέος καὶ κρύπτονται, ἀλλὰ αὐτοὺς πού μετὰ τὴν θέλησίν των ἀπομακρύνονται δι' ἄλιγον ἀπὸ τὸ σπιτί, πῶς περνοῦν, ποίας δυσκολίας εὐρίσκουν καὶ πόσων ἀγαθῶν ἐπιζητοῦν τὴν ἐπάνοδον. Ὅταν δὲ προστίθεται καὶ ὁ φόβος καὶ ὁ ταλαιπωρος θίος καὶ τὰ κουραστικά καὶ τὰ φορτικά πράγματα φαίνονται εὐκολώτερα ὅταν ἐπισυμβῇ ἡ γλυκεία ἐπάνοδος. Κοίταξε πῶσας θύσεις ἔχει ἡ συμφορὰ. Μὴ ἀκούσης ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ «Ἐσοσκέε καταβία». ἀλλὰ πῶσα ἐνθυμήσου τὰ λόγια τοῦ Ἰσκιῶδ, ὁ ὅποιος ὠδύρετο πρὸς τὸν συγγενῆ του λέγων: «Ἐπιλήρωσα πρόσωπον ἀπὸ τὰ ἱσκιῶ μου διὰ τὰ κλοπιμαῖα τῆς ἡμέρας καὶ τὰ 206 Α κλοπιμαῖα τῆς νυκτός: τὰς ἡμέρας μετὰ κτέμασεν ὁ καύσων καὶ τὰς νύκτας ὁ παγετός καὶ ἐπέταξεν ἀπὸ τὰ μάτια μου ὁ βίτινος.» Ὅλα αὐτὰ, ὅπως ἦτο ἐπόμενον, συνέδησαν καὶ εἰς αὐτὸν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ μετὰ ταῦτα ὁσοδοῶντα δσον καὶ ἡ χώρα καθίστατο πλέον ἔρημος τῆς Μεσοποτα-

1. Παν. 2α', 89, 90.

μίας. Ἄν ὁ Μωϋσῆς δὲν ἔκλαυσε δι' αὐτὰ, δὲν θὰ τὸ ἔλεγε οὔτε ὁ μακάριος ἐκεῖνος, ἂν δὲν ἤρχετο εἰς μεγάλην ἀνάγκην καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀγωνισμοσύνης τοῦ συγγενοῦ του ἐδίασθη νὰ ἐκφέρῃ τὰ λόγια αὐτά. Ἡ ξένη γῆ εἶναι ἱκανὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος καὶ μόνον ἐξ ἀνάγκης ἀποδημῇ. Ὡς ὄρνεον, λέγει ἡ Γραφή, τὸ ὅποιον θὰ πετάξῃ ἀπὸ τὴν φωλεάν του ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος ὑποβουλεύεται ὅταν ἀποξενωθῇ ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Τότε δὲ ἐπιπλέον δὲν ἐπεριμένε τίποτε πρὸς σωτηρίαν του, ἀλλ' ὅπως ἕνας ὑπέρητης πού ἀπέδρασεν ἀπὸ δόνασαν δεσπότην καὶ τρέμει συνεχῶς, καὶ φοβεῖται μὴ συλληφθῇ, ἔτσι καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς συνέζη συνεχῶς μετὰ τὸν φόβον. Εἶναι φυσικὸν λοιπὸν, ὅταν καὶ ὁ θεὸς διέταξε μετὰ τόσον χρόνον νὰ φύγῃ, ὅτι ἀναβάλλει καὶ βραδύνει, ὅταν μάλιστα ἤκουσεν ὅτι ἀπέθανεν αὐτὸς πού ἠθελε νὰ τὸν ἐξοντώσῃ. Ἐπειδὴ κάποτε ἐπίσηθ καὶ ἐφυγε καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του ὁ C πάλιν διετυπώθησεν μομφαί, ὕδεις καὶ ἀπειλαὶ ἀπὸ τὸν τότε τύραννον τῆς Αἰγύπτου καὶ κατηγορίας καὶ κατάραι ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς εὐεργετούμενους. Ὁ ἕνας ἔλεγε: «Διατί, Μωϋσῆ καὶ Ἄσαῦν, ἀποτρέπετε τὸν λαὸν ἀπὸ τὰ ἔργα του; Πηγαίνετε ὁ καθένας εἰς τὴν ἐργασίαν του.»¹ Καὶ οἱ Ἰσραηλιταὶ ἔλεγον: «Θὰ ἴδῃ ὁ θεὸς τὰ ἔργα σας καὶ θὰ σᾶς κρίνῃ διότι ἐπροδώσατε τὴν ὑπόληψιν μας ἐνώπιον τοῦ Φαραῶ καὶ ἐνώπιον τῶν ὑπηρετῶν του καὶ παρεδώσατε εἰς τὰ χεῖρα των ρωμαίων νὰ μᾶς ἐξοντώσωσιν.»²

Ὅλα αὐτὰ εἶναι θαρεὰ καὶ λυπηρά, ἀλλὰ τὸ πλέον ἀνυπόφορον εἶναι τοῦτο, ὅτι ὅταν ἦλθε καὶ ὑπεσχέθη μύρια ἀγαθὰ, ἐλευθερίαν, ἀπαλλαγὴν τῶν ὑπαρχόντων κακῶν, ἐφάνη ὡς ἀπατεῦν. Ὁ ὅχι μόνον δὲν τοὺς ἀνεκούσισεν ἀπὸ τὸ θάρος τῆς καταπελοῦσης αὐτοὺς δουλείας, ἀλλὰ τὴν ἐπέτεινε πρὸς τὸ δαρότερον. Καὶ αὐτὸς τὸν ὁποῖον προσεδόκουν ὡς ἐλευθερωτὴν ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ πού τὸ εἶχεν ὑπεσχεθῆ, ἐφάνη ἄπιστος τῶν βασανισμῶν καὶ τῶν μαστιγῶσεων καὶ ἐπιβουλοῦ καὶ λυμεῶν Ποίος λοιπὸν ἂν θὰ κατέδροχθικετο ὑπὸ τῆς λύτης ἐκόλωσεν, ὅταν ὑπέσχετο τὴν λύσιν τῶν τῶσων κακῶν καὶ εἶδε, μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν, προσθήκην καὶ ἄλλων. Ἐλυπεῖτο θεοδίως ὅπως λυπεῖται καθένας πού ἀκούει καὶ βλέπει τέτοια πράγματα,

1. Ἔβ. α', 19.
2. Ἔβ. α', 4.
3. Ἔβ. α', 21.

ἀλλὰ ἄν παρεούρετο ἀπὸ τὸ πάθος Ε καὶ ἔμενον ἀκλόνητος, παρὰ τὰ γεγονόσ' ὅτι οὐ μόνον δὲν ἐπραγματοποιούντο τὰ ὑπεσχρημένα, ἀλλὰ καὶ ὑπῆρχεν καὶ ἀντίθρασις. Προσῆλθε λοιπὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ ὠμίλησε περὶ αὐτῶν καὶ ἔκλαυσε πολὺ, εἶπε —κατὰ τὴν Γραφήν: «Κύριε, διὰ τὴν ἐπιμώρησιν τὸν λαόν σου καὶ διὰ τὴν μὴ ἀπέστειλες; Καὶ ἀφοῦ ἐπορεύθη ἐνώπιον τοῦ Φαραῶ διὰ τὰ ὀμίλητος ἐξ ὀνόματός σου, ἐκάκοποίησε τὸν λαόν τούτον καὶ ἐσὺ δὲν τὸν ἔσωσες». Ἐφοῦ ἐθρόνησεν ἔτσι καὶ ἀφοῦ ἤκουσε καὶ πάλιν τὰ ἴδια τὰ ὅποια καὶ πρότερον εἶχεν ἀκούσει, τὰ εἶπε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ ἔκεινοι δὲν ἐδέχθησαν νὰ δυναστεύωνται οἱ ψυχαὶ ἀπὸ τὴν κούρασιν καὶ τὴν λύπην. Δὲν ἤκουσαν τὸν Μωϋσῆν, ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τὰ σκληρὰ ἔργα.¹ 207 Α Καὶ τοῦτο δὲν τὸν ἐλύπει ὀλίγον. Ὅταν δὲ ἐφάνησαν σημεῖα καὶ ἀφοῦ ἐνεπαίχθη πολλὰς φορές ἀπὸ τὸν Φαραῶ, ὑπέφερε γενναίως καὶ αὐτὸν τὸν χλευασμὸν καὶ ἐγκατέλειπε τὴν Αἴγυπτον, ἀναβαρῆσας μαζὶ με τοὺς Ἰουδαίους καὶ πρὶν ἀναπνεῖσθαι τελείως, ἀπὸ πολὺ μεγαλύτερον τοῦ προηγουμένου καταλαμβάνετο φόβον. Δὲν εἶχαν περᾶσει τρεῖς ἡμέραι καὶ εἶδον ὄλου τοὺς θαλάσσιους ἐνόπλιους νὰ ἴστανται πλησίον των καὶ ἐπάσχον τὰ ἴδια ὅπως πάσχουν μερικὸι δραπέται ἀπὸ τὴν γῆν, οἱ ὅποιοι ἔξωθεν νίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοὺς δεσπότης των, ἢ ὅπως οἱ ἴδιοι αὐτοὶ κάποτε νὰ συνέβη νὰ ἐντροφήσων εἰς εὐχάριστα θνεῖρα Β, ἐφαντάσθησαν ὅτι ἀπηλλάγησαν καὶ κατόπι, δταν ἐξύπνησαν, ἐδρέθησαν καὶ πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον, κυκλωμένοι ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ. Μάλλον δὲ δὲν γνωρίζει ἂν κανεὶς τοὺς εἶπεν ὅτι ἦσαν θνεῖρον αἱ τρεῖς ἡμέραι τῆς ἀπαλλαγῆς ἢ ἦτο πραγματικότης ἐκεῖνο τὸ δράμα, φρικώδης καὶ φοβερὰ. Τόση πολλὴ ἐσκαρτίσθη εἰς τὰ μάτια ὄλων ἀγλῶς λύτης.

Ὁ Μωϋσῆς ἐν ταῦτοις ἦτο θυσιάζων εἰς μεγαλύτερον σκότος. Διότι δὲν ἐσοδεῖτο μόνον τοὺς Αἰγυπτίους, ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ Ἰσραηλίται, ἀλλὰ μαζὶ με τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας ἐπειθὶ καὶ οἱ δύο τὸν κατηγοροῦν ὡς ἀπατεῶνα καὶ ψεύτην. Ὁ οἱ πρώτοι διότι τοὺς ἐξέπαιτα καὶ τοὺς παρεπλάκει οἱ δὲ δεύτεροι διότι τοὺς ἐστενοχωρεῖ καὶ τοὺς ἐλύπει. Ὁ Ἄλλὰ τί γοιᾶζεται νὰ συμπεραίνωμεν ἀπὸ αὐτὰ τὴν λύπην τοῦ ἀνδρός, ἐνῶ ἡμπορούμεν νὰ ἐνημερωθῶμεν ἀπὸ τὴν ἐξ οὐρανοῦ φωνῆς καὶ νὰ

1. Ἰω. 6', 20.
2. Ἰω. 20', 9.

πληροφορηθῶμεν ὄλων τὸν πόνον του; Ἐνῶ σιωποῦσε καὶ δὲν ἐτόλμα οὔτε τὰ χεῖλη ν' ἀνοίξῃ, τοῦ εἶπεν ὁ Θεός: «Τί φωνάζεις εἰς ἐμέ;», βέλων με τὸν τρόπον αὐτὸν καὶ με μίαν φωνῆν νὰ μᾶς κάμῃ γνωστὴν τὴν παραχρῆν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅταν καὶ αὐτὸς ὁ φόβος κατεσιγάσθη καὶ πάλιν τὰ θνεῖρα ἐξέσπασαν μεγαλύτερα. Καὶ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ἀπὸ τὸν Φαραῶ ἦτο δι' αὐτὸν δυσκαλιτέρα ἡ πορεία τοῦ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του λαοῦ, Β ὁ ὅποιος μέσῳ αὐτοῦ ἀπήλαυσε πολλὰ ἀγαθὰ. Καὶ πρῶτον ἀπυθύνθησαν εἰς αὐτὸν πολὺ ἐντόμως καὶ ἀπαιτούσαν κρέατα παρόμοια με τὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐνῶ διὰ τὴν παρούσαν κατάστασιν ἦσαν ἀχάριστοι, ἐνοσταλοῦσαν τὰ τοῦ παρελθόντος, γεγονόσ' τὸ ὅποιον ἦτο θαυτέρον ὄλων. Τὶ χειρότερον ἡμποροῦσε νὰ τοῦ συμβῆ δταν ἐπρεπε νὰ ἡγηθῆ ἀνθρώπων παραλογισμῶν καὶ παραποιήτων; Ἄλλ' ὅμως καὶ αὐτὰ τὰ ὑπέφερε γενναίωτα ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνθρώπος. Καὶ ἂν δὲν ἐφῆρετο πρὸς αὐτοὺς φιλοστόργως, τὸ θνεῖρον θὰ ἦτο ὑπερτόν καὶ θὰ εἶχε νὰ ποῦ μόνον δι' ὅσα συνέβαιναν εἰς αὐτὸν. Τώρα, ἀντιμετωπίζων αὐτοὺς καλύτερον καὶ ἀπὸ γονεὺς, Ε εἶχε καὶ κάποιαν ἄλλη ἀφορμὴν λύτης ἐκτὸς τῆς κηδεμονίας αὐτῆς, τὴν διαστροφήν των καὶ τὴν κτηνώδη συμπεριφορὰν των. Ἄλλὰ αἱ προσβολαὶ δὲν τὸν ἐπλήγων τὸσον πολὺ, ὅσον τὸ γεγονός ὅτι οἱ ὀδριασταὶ ἦσαν ἐκεῖνοι. Εἶναι φοβερόν θέβαιο τὸ νὰ ἦσαν ἀχάριστοι καὶ πρὸ τῆς παροχῆς τῆς παραδόξου τροφῆς, Ἄλλ' αὐτοὶ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θαύματος ἐπεδείκνυν τὴν κακίαν των, καθὼς καὶ τὴν παρανομίαν καὶ τὴν πλεονεξίαν εἰς τὴν συλλογὴν τῆς καὶ ἀφοῦ σταματοῦσαν δι' ὀλίγον, πάλιν διεμαστύροντο, πάλιν ἐμῆφοντο τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἐκεῖνους, ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἐστενοχωρεῖτο καὶ ἐλυπεῖτο. Καὶ περισσώτερον δταν κατασκευάσαν τὸν μίσθον, αὐτοὶ ἐνλενοῦσαν καὶ βιασθῆσαν. Ἐνῶ αὐτὸς, ὁ Μωϋσῆς, ἐφρόντιζε, ἐστενοχωρεῖτο² Α καὶ ἀπύθωνεν εἰς τὸν ἐπιτόν του τὴν σθεβρὰν ἄκνην κατὰσιν. Καὶ παρ' ὅλα ταῦτα οὐδὲλος ἐπειθε τὸν ἑαυτὸν του νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρὸς αὐτοὺς συμπάθειάν του.

Πόση λύπη καὶ πόσα δάκρυα δὲν τοῦ ἐκόστισε λοιπὸν, νὰ βλέπῃ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὅποιους ἠγάπα, νὰ βρίζουν συνεχῶς εἰς τὸ χειρότερον! Ἄν καὶ ἕνα υἱὸν ἂν εἶ-

1. Ἰω. 10', 15.

χε κανείς και άντελαμβάνετο ότι αποκλίνει προς τό κακόν και ήτο άμαρτωλότερος πάντων, δέν θα ήμπορούσε νά ζηση, αυτός που είχε τόσας χιλιάδας παιδιών εις τάς τάξεις του, πώς θα ήμπορούσε νά ζηση, την στιγμήν που τά ήγάπα περισσότερο και από τέκνα ιδικά του; Ούδεις πατήρ θα ήθελε νά χαθή μαζί με τό παιδί του όταν δέν είχε διαπράξει ό 'διος καμμίαν άμαρτίαν, όπως συνέβαινε με αυτόν. Β Αυτός που είχε τόσα παιδιά, που ήτο καλοκάγαθος και καλόψυχος, πόσον έπρεπε νά υπέφερε δλέπων δλους αυτούς, ώς έκ ουνόηματος, νά τρέχουν προς τόν κρημόν της κακίας; Όχι θεθαίως, έκτός αν έκ δάθρων συνέτριβε και συνεκοτίζε την ψυχήν του ό Πλιγος εκείνος της λύτης; και τότε θα έρωτηεν από τά χέρια του τάς πλάκας και θα τάς συνέτριβεν. Άλλά εθεράπευσε ταχέως την συμφοράν. Τί έκανε, ειπέ; Ό τρόπος της θεραπείας παρηγόρησε διά τό γεγονός, άλλ' ήτο και αυτός πλήρης δακρύων. Και ούδεις είναι από πέτραν ώστε και χωρίς αυτός νά πάθη τίποτε, νά δλέπη αδελφούς και συγγενείς νά σφάζονται από τους C οικείους των και ή φοδερά σφαγή αύτή νά εκτείνεται εις τρεις χιλιάδας άτομα. Ήμεις, όταν τά παιδιά μας περιπίπτουν εις ένα δλοήθημα, τά βασανίζομεν και τά μαστιγώνομεν και δέν τό πράττομεν δεθαίως αυτό χωρίς πόνον, άλλα με θλίψιν όχι ολιγωτέραν από όσην αίσθάνονται τά παιδιά που πάσχουν εκείνην την στιγμήν. Και ενώ αυτός και τό στρατόπεδον είχαν πολύ πένθος, προσετέθη επί τούτοις και νέα άγωνία. Ό Θεός τόν ήπέλιπεν ότι δέν θα τόν άφήση νά τους οδηγήση ως οτασπηγός, άλλα θα τόν έγκατέλειπε και θα παροδίδεν εις άγγελον την προστασίαν των. Τό γεγονός αυτό ήτο τό πλέον ανυπόφορον διά τόν Μωυσήν. D "Άκουσε τι ειπε προς τόν Θεόν: «Αν δέν συμπαρουθής μαζί μου μη με πάρησ από εδών». Βλέπεις πόσον οι φόβοι διεδέχοντο τούς φόδους και οι λύται τάς λύτας; Και τό κακόν δέν σταματούσε έως εδών. Έπεισε και διά τούτο τόν Θεόν και συγκατετέθη ό φιλόθρως και παροχώρησεν την γάσιν, πάλιν με άλλους πόνους περιέβαλον τόν Μωυσήν οι όποιοι παρώκωναν τόν συγχωρήσαντα Θεόν, διά νά τούς οίση εις τάς πλέον άκοσίας συμφοράς. Μετά την πολυδύκουτον σφαγήν και πάλιν ευρέθησαν εις δύσκολαν θέσιν ώστε νά προκαλέσουν έναντίον των την πυρκαϊάν εκείνην ή όποία παρ' άλλων θα τούς άφάνιζεν όλους, αν ή Θεός δέν έδει-

1. "Εβ. 27', 16.

κνυε εις αυτούς δλην την φιλοθραπίαν του. Ό δέ Μωυσής συνέθη νά καταλυθής υπό διπλής λύτης άπ' όσην οι άλλοι, E, ότι άρκετοι έχάθησαν δι' αυτόν, ενώ οι υπόλοιποι ήμενον άδιόρθωτοι και δέν έπήλθεν οδέν κέρδος έκ της συμφοράς των. Έκείνος ό θάνατος δέν είχαν τέλος και όσοι απέμεινον ένεθυμούντο τά κρεμμύδια και κατηγορούσαν την παρούσαν κατάστασιν των λέγοντες: «Ποίος θα μάς τάση κρέας; Ένθυμούμεθα τά ψάρια που έπρώγαμεν εις την Α'γυπτον και τά αγγούρια και τά πεπόνια και τά πράσα και τά κρεμμύδια και τά σκόρδα. Τώρα ή ψυχή μας είναι έντελής 209 Α άποξηραμένη και τά μάτια μας δέν προσήλώνονται πουθενά παρά εις τό εξ ούρανου μάνα».

Λοιπόν, μη υποφέρων ό Μωυσής την άγνωμοσύνην των, παραιτείται από την προστασίαν των, υικημένος από την λύπην και εδχεται τόν θάνατον άντι της πικράς εκείνης ζωής. Άκουσε δέ και τά λόγια των: Είπε ό Μωυσής προς τόν Θεόν, λέγει ή Γραφή: «Διατί έκακοποίησες τόν ύπηρέτην σου και διατί δέν ευρήκα χάριν ένώπιόν σου νά αναβίσης την εδθύνην του λαού τούτου εις έμέ; Μήπως έγώ συνέλαβα εις την γαστέρα μου δλον τόν λαόν σου, μήπως έγώ τόν έγέννησα και μου λέγεις λάβε τον εις τάς άγκάλας σου διά νά τόν φέρης, όπως ή τροφή τό θηλαζόν θρέφος, εις την γήν εις την όποιαν άρκόισην Β εις τούς πατέρας των νά τόν φέρω; Άπό που θα δώσω κρέας εις δλον τόν λαόν όταν μου κλαίγωνται, θός μας κρέας νά φάγωμεν; Δέν θα ήμπορέσω έγώ μόνος νά διοικήσω τόν λαόν τούτον, διότι είναι θαρέα ή εδθύνη δι' έμέ. Αν δέν πρόξης κατά τά λεγόμενά μου, φόνευσέ με, αν ήμπορώ νά σού ζητήσω μίαν χάριν». Αύτά ειπεν εκείνος και συνεπλήρωσε: «Τώρα θυ συγχωρήσ την άμαρτίαν των, συγχώρησέ την, είδεμη εξαλείψέ με από τό διβλίον εις τό όποιον με έχεις γραμμένον». 3 Εις τιαύτην κατάστασιν τόν οδηγήσεν ή λύπη, πράγμα τό όποιον παθαίνουν και οι γονείς όταν δυσανασχετούν από την συμφοράν των παιδιών. Άλλά και μετά όσα ειπεν ανωτέρω δέν άποστήρησεν ό Μωυσής την συμφοράν του προς τόν λαόν, όπως άργότερα τό έκαμε φανερόν εις ήμάς. C. Μετά την άποστολήν των κα-

1. 'Αριθ. 12', 1-2.
2. 'Αριθ. 12', 11-16.
3. 'Κε. 14', 32.

τακόπων, ἐπεχείρησαν νὰ τὸν δολοφονήσουν καὶ τὸν ἐλιθοβόλησαν. Ὁ Μωϋσῆς, διαφυγὼν τῶν χειρῶν των, καὶ πάλιν ἀφωσιώθη εἰς τὴν προσευχὴν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ παρεκάλει τὸν Θεὸν νὰ τοὺς λυπηθῇ, αὐτοὺς ποὺ ἠθέλησαν νὰ τὸν δολοφονήσουν. Καὶ ἀπὸ τὴν φυσικὴν φιλοστοργίαν, ἡ ἀγάπη ἦτο πλέον δυνατὴ μέσῳ του. Ὅταν οἱ κατάσκοποι ἀπέθανον καὶ ἐνῶ τὸ πένθος ἦτο ἐν ἀκμῇ, ἀφοῦ δὲν εἶχε περῶσει χρόνος, πάλιν νέας ἀφορμὰς λύτης ἐπέλεον εἰς τὸν Μωϋσῆν, πρῶτον μὲν μὴ ἀνεχόμενοι τὸ γεγονός ὅτι ἠμποδίζε τὸ νὰ πολεμοῦν καὶ δεύτερον ὅταν ἀπεδεκατίσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀμαληκίτας. Καὶ πρὸ τοῦ πολέμου εἶχον ἐξουτωθῆ ἀκετὰ ἀπὸ τὴν χολέραν καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐντερικὰς νόσου. Δ. Καὶ ἐξόντωσε λέγει ἡ Γραφή τοὺς περισσότερούς ἐξ αὐτῶν ἐνῶ εἶχον ἀκόμη τὸ φαγητὸν εἰς τὸ στόμα των. Ἐντοκρῶσαν δὲ τὸν ὁμοδικὸν ἐκείνον θάνατον καὶ ἐνῶ ἡ λύπη δι' αὐτὸ τὸ γεγονός δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐξαλειφθῆ νέον πένθος προσετέθη καὶ ἦλθεν εἰς τὸσον φοβερὸν θέσιν, ὥστε νὰ εὐχεται οἱ ἀγαπητοὶ του καὶ φιλτατοὶ ἐκείνοι νὰ πεθάνουν μὲ κάποιον παράξενον καὶ ἀσυνήθιστον θάνατον. Ἔτσι οἱ μὲν ἐκάησαν εἰς πυρᾶν ποὺ ἦναε φυσικὰ, ἐνῶ οἱ δὲ κατεποντίσθησαν σὲ χάσμα ποὺ ἠνοήθη ὑπὸ τοὺς πόδας των. Καὶ δὲν ἦσαν ὀλίγοι, ἀλλὰ περισσότεροι ἀπὸ δεκαπέντε χιλιάδας οἱ παθόντες. Κατόπιν τούτου τοῦ γεγονότος ποῖα θὰ ἦτο ἡ συμπεριφορὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων ἐκείνων πρὸς τὸν Μωϋσῆα; Εἰ Πῶς ὁ Θεὸς ὁ Μωϋσῆς βλέπει, ὄρανα παιδιὰ καὶ χήρας γυναῖκας, ποὺ ἦσαν τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συμφορᾶς, ἐνῶ ἡ ἀδελφὴ καὶ ὁ ἀδελφὸς εἶχον ἀποθάνει; καὶ οἱ υἱοὶ ἄλλων εἶχον καυθῆ διὰ κάποιον παρανομίαν; Τὸ καθένα δὲ ἀπὸ αὐτὰ τὰ συμβάντα θὰ ἦτο ἱκανὸν νὰ θλίψῃ καὶ ψυχῆν, ἡ ὅποια οὐδὲν ἔπαυε, μίτη ἐπλήγη ἀπὸ τὴν σὰ κακὰ.

Ὅταν δὲ ἔφθασαν εἰς Χανανά καὶ ἐβάδιζον μακρὰν ὁδὸν πάλιν οἱ Ἰουδαῖοι ἐγόγγυζον καὶ πάλιν ἐχάνοντο, ὅχι ἐθέλεια ἀπὸ νόσους ὅπως πρῶτα, οὔτε ἀπὸ πῦρ ἢ κρημνῶν, ὅπως ἀργότερον, ἀλλὰ λόγῳ ἰσθδῶν βεργμάτων φιδῶν. Καὶ θὰ ἐχάνοντο ὅλοι, ἂν ὁ Μωϋσῆς δὲν προσήρχετο καὶ πάλιν νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεόν.

219 A. Τέλος πάντων ἀπηλλάγησαν καὶ ἀπὸ αὐτῆν τὴν ἐξόντωσιν καὶ ἐξέφυγον ἀπὸ τὰς κατάρτας τοῦ μάντευς καὶ πάλιν ἔρριψαν ἐαυτοὺς κατὰ τῶν πλέον φοβερῶν κρημνῶν καὶ μετὰ τὰς εὐλογίας τοῦ Βαλαάμ ἡ καλύτερον τοῦ

1. Ψαλμ. σ', 30.

Θεοῦ (διότι δὲν ἦσαν τὰ λεχθέντα ἱσθικὴ του ἀκλογίη, ἀλλὰ τῆς θείας δυνάμεως ποὺ τὸν ἐκίνει). Ἐπάρνευσαν μὲ τὰς θυγατέρας τῶν ἀλλοφύλων καὶ ἐβουσίασαν εἰς τὸν Βεελεφεγῶρ. Ὁ Μωϋσῆς θλέπων τὴν τόσην αἰσχύνην καὶ τὸν γέλωτα ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ κατακόψουν ἀλλήλους, λέγων: Ἐ «Σκοτώσατε ὁ καθένας τὸν πλησίον του ποὺ ἔχει βουσίασει εἰς τὸν Βεελεφεγῶρ». Ὅπως σὲ ἕνα τραῦμα ποὺ ἔχει πολλές τομὰς καὶ ἐγκαύματα καὶ δὲν ἔχει γιατρίαν, διατάσσει ὁ ἐνδιαφερόμενος νὰ κόπτεται καὶ νὰ καυτηριάζε-ται καὶ πάλιν τὸ ὑπόλοιπον.

Σὺ ποὺ ἀκούεις αὐτὰς τὰς δυσκολίας, μὴ νομίσης ὅτι αὐταὶ καὶ μόναι ὑπῆρξαν, παρ' ὅλον ὅτι ἀπὸ τὰς ἐπισυμβάσας δὲν παρέλειψα ὀλίγας, ὅπως τοὺς πολέμους, τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν, τὰς μακρὰς ὁδοπορίας, τὴν προσβολὴν τῆς ἀδελφῆς, τὴν τιμωρίαν ἡ ὅποια ὑπῆρξε ἀφορμὴ νὰ πονέῃ περισσότερο ὁ πρῶτος ἐκείνος Μωϋσῆς. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὅλα τὰ συναγάγῃ κανεὶς μὲ ἀκριβείαν, δὲν εἶναι τὰ γεγορημένα οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἀπὸ ὅσα ἐγίναν. Ἄν κάποιος προστάτο εἰς ἕνα σπίτι C ὀλίγων ὑπηρετῶν καὶ εἶχε ἀφορμὰς μυρίας φιλονεικίων καὶ λύπης, αὐτὸς ὁ ὅποιος ἠναγκάσθη ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη νὰ ἐκπροσωπήσῃ τὸσας μυριάδας καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐρημίαν, ὅπου δὲν ὑπάρχει οὔτε ἀήρ, οὔτε νερὸ, πόσα προβλήματα θὰ εἶχε καθημερινῶς, πόσας φροντίδας, πόσα λύπας διὰ ζωντανούς καὶ νεκρούς; Διότι εἶδε καὶ ἄλλους νὰ ἀποθηρῶσκον ἐξ αὐτῶν ποὺ ᾠδήγησεν εἰς τὴν ἔξοδον, ἐκτός δύο μόνων ἀνδρῶν καὶ ὄσους ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἠξιώθη νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας. Τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας τὴν εἶδεν ἀπὸ τὴν καρυφὴν τοῦ δρους Ναθαὺ καὶ ἐμελέτησεν καλῶς τὴν φύσιν τῆς. δὲν τοῦ ἐπετράπη ὅμως νὰ τὴν ἴδῃ ἀπολαύσῃ ὁμοῦ μὲ τοὺς λοιποὺς Ἰσραηλίτας, ἀλλ' ἐμεινε ἔξω καὶ ἀπέθανεν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐθρήνησεν ἐνώπιον τῶν Ἰσραηλιτῶν λέγων: «Ὁ Θεὸς ἐβόμωσε δι' ὅσα λέγετε καὶ ὠκίσθη νὰ μὴ διαβῶ τοῦτον τὸν παταμόν Ἰσραὴλ καὶ νὰ μὴ εἰσελθῶ εἰς τὴν γῆν τὴν ὅποιαν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς οὐκ εἶδε μὲ κληρῶν. Ἐγὼ ἀποθνήσκω εἰς αὐτὴν τὴν γῆν καὶ δὲν θὰ διαβῶ τὸν Ἰσραὴλ. Σεῖς θὰ τὸν διαθῆτε καὶ θὰ κληρονομήσατε τὴν καλὴν αὐτὴν γῆν.»

1. Ἀρ. κε', 5.

2. Ἡ μακρὴ κατηγήρας τὸν Μωϋσῆν ἐπειθὲ ἔλαθε γυναῖκα ἐξ Ἀιθιοπίας. Ἐπιμνησθῆ ἔτις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ λέπρας, ἐκ τῆς ὁποίας ἔθερα-πείθη κατόπιν προσευχῆς τοῦ Μωϋσῆος.

3. Δευτ. β', 31—32.

Και τὸ πλέον λυπηρὸν ἀπὸ ὅλα εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἔστειλε μὲ λύπην εἰς τὸν Ἄβην.

Ἐ Τὰ μέλλοντα κακὰ νὰ συμβοῦν εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὰ ἐπιφοιτεῦσε, ὅπως τὴν εἰδωλολατρειάν, τὴν αἰχμαλωσίαν, τὸς ἀφάτους συμφορὰς, διότι ἡ ψυχὴ του ἐδοκίμασθη ὄχι μόνον ἀπὸ ὅσα συνέβησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα δὲν εἶχον ἀκόμη συντελεσθῆ. Ἦρχισεν νὰ ποῦν ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια του καὶ νὰ δοκιμάζεται καὶ μέσα εἰς τόσας λύπας ἐτελείωσε τὴν ζωὴν του.

Ὁ δὲ διάδοχός του Ἰησοῦς συναπῆλαυσε μαζί μὲ τὸν Μωϋσῆν ὅλα τὰ λυπηρά, μὲ μίαν λέξιν. Καὶ ἂν ἐξέφυγε κατὰ τι διὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του, αὐτὸ τὸ ἀνεπλήρωσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωϋσέως. Ὅχι μόνον ὅταν ἐξῆ ὁ Μωϋσῆς διέβη τὰ ἱμάτιά του¹ Ἄ καὶ ἐρραντίσθη μὲ στάκτην, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωϋσέως εἰς τὴν ἴδιαν ἢ μᾶλλον εἰς μεγαλύτεραν κατάστη ἀνάγκην. Ὅχι ἐπὶ ὀλίγον χρόνον, ἀλλὰ ἐπὶ ὀλόκληρον ἡμέραν ἐκεῖτο πρηγνὴς ἐπὶ τοῦ ἔδαφους. Ἄκουσε δὲ καὶ τὰ λόγια του καὶ τοὺς ὀδυρμούς του: «Διέβης, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Ἰησοῦς τὰ ἱμάτιά του καὶ ἔπεσε μὲ τὸ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἕως τὸ θρόνον, τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ οἱ δημογέροντες τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἀφου ἔρριψαν χῶμα εἰς τὴν κεφαλὴν των, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς: Σὲ παρακαλῶ, Κύριε, διὰ τὸ δοῦλος σου ἔπερας τὸν λαόν σου ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην διὰ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὸν Ἀμορραῖον καὶ νὰ μᾶς ἐξουώσῃ, παρεμείναμεν καὶ ἐποικίσαμεν τὴν περιοχὴν τοῦ Ἰορδάνου. Ἐ Τί νὰ εἰπῶ ἀφου ὁ Ἰσραὴλ ἔκλυε τὸν ἀσχένα ἐνώπιον τοῦ ἔχθρου; Καὶ μόλις ὁ Χαναανίαις τὸ ἀκούσῃ καὶ ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν τὴν περιοχὴν θὰ μᾶς περικυκλώσῃν καὶ θὰ μᾶς ἐξαφανίσῃν ἀπὸ τὴν γῆν». Μόλις ἤκουσε αὐτὰ ὁ Θεὸς ἐπανεῖρμεν εἰς αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς ἥττης καὶ τοὺς ἐβόωντων ὄλους ὁμαδικῶς, ὄχι μόνον ὅποιον ἠμάρτησε ἀλλὰ καὶ συγγενεῖς καὶ ἀδελφούς καὶ τὰ πλήθη τῶν κοπαδιῶν, πᾶσιμα τὸ ὅποιον τοῦ διετάραξε σοβαρὰς τὴν ψυχὴν. Ἄν συμβῆ νὰ ἴδωμεν ξένους τιμωρημένους, δὲν ἀνεχόμεθα ὅτε νὰ τοὺς κοιτάξωμεν. Τί θὰ ἔπαθε λοιπὸν ἐκεῖνος βλέπων τοὺς ὁμοφίλους του καὶ συστρατιώτας του νὰ περιβάλλωνται μὲ τόσα κακά; Ἐ Τί δὲ νὰ εἶπῃ κανεὶς διὰ τὴν ἀπάτην τῶν Γαδωνιτῶν² καὶ τὴν ὀψίαν των πέραν τοῦ Ἰορδάνου κατοικουσῶν φυλῶν; Τί διὰ τὸ νὰ ζῆς συνεχῶς εἰς πολέμους καὶ μάχας; Καὶ ποῖα ψυχὴ

1. Ἡεφ θ' Ἰησοῦ τοῦ Ναοῦ.

ἔμεινεν ἀπρόσβλητος; Ἄν καὶ ἕνικα, ἐν ταῦταις τὴν ἡβονὴν τῶν τροπαίων τὴν ἐξουβιτέρωνεν ἢ φροντίς δι' ὅσα δὲν εἶχον γίνεαι καὶ ἡ διανομὴ τῶν κληρῶν παρεῖχε πολλὸν κόπον καὶ πολλὰς δυσκολίας. Γνωρίζουν ὅσοι ἐτάχθησαν νὰ μοιράσῃν μίαν συνηθισμένην περιουσίαν σὲ ἀδελφία ἢ σὲ κληρονόμους κάποιου. Τὰς ἐπομένως συμφορὰς τοῦ λαοῦ αὐτὴ νὰ τὸς εἰπῶ δὲν τοῦμῶ. Ἐ Διότι δὲν εἶναι ὁ λόγος δι' ὅποιον ἔπερας θίον ὀδυρῶν παρὰ μόνον δι' αὐτὸν ὁ ὁποῖος πύχαρίστηκε πολὺ τὸν Θεόν.

Διὰ τοῦτο, ἐν θέλεις ἄς παρέλθωμεν τὸν ἡλί. Αὐτὸς ἦτο ἀπὸ τοὺς ἐποδοκιμασμένους διὰ τὴν κακίαν τῶν παιδιῶν του, καὶ μᾶλλον διὰ τὴν ἰδικὴν του σαθυμίαν. Δὲν ἐτιμωρεῖτο διότι εἶχε παιδιὰ ἀμαρτωλά, ἀλλὰ διότι ἦτο δεῖλος πέραν τοῦ δέοντος καὶ ὅταν αἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ ὄφειζοντο δὲν τοὺς ὑπερήσκειν. Αὐτὰ τὰ εἶχε συναδελφικοποίησιν προσωπικῶς μετὰ τὴν σφοδρὰν ἀπειλήν καὶ εἶπεν: «Ὁ Κύριος ὁ Θεὸς θὰ πράξῃ ὅτι εἶναι εἰς αὐτὸς ἄριστος».

Ἄς τὸ παραμερίσωμεν λοιπὸν καὶ ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸν Σαμουὴλ, ὁ ὁποῖος ἐστράφη ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια εἰς τὸν ναόν καὶ ἦτο πάντοτε εὐπρόσδεκτος ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐ Τόσῳ πολλὴν ἀρετὴν ἐπέδειξεν ἐκ νεαρῆς ἡλικίας, ἀκόμη πρὶν ἔλθῃ εἰς τοὺς θαυμαστὸς ἀνδρας προφήτας. Καὶ ὅλα αὐτὰ ἦσαν κατώτερα τῆς πραγματικότητος τότε. «Δὲν ὕπηρε, λέγει ἡ Γραφή, προφητικὴ ὄρασις καὶ τίμιος λόγος»³. Ὁ Σαμουὴλ λοιπὸν αὐτὸς, ὁ γεννηθεὶς μὲ πολλὰ δάκρυα, βλέπωντας ἀρχικῶς τὸν διδασκαλὸν του νὰ ὕψισται τὸν φοβερὸν ἀέκρον θάνατον, ἔπαθε τέτοιον ἀύγχιον καὶ ταραχὴν, ὅπως ἔπρεπε ἄλλωστε νὰ αἰσθανθῆ ἕνας εὐγνώμων καὶ φιλόδοτος μαθητῆς. Κατόπι αὐτῶν ἦτο ἠναγκασιμὸς νὰ βρῆται συνεχῶς καὶ τὰς ἰουδαϊκῶς συμφορὰς.²¹² Ἄ Τὰ παιδιὰ του, ἄδικα καὶ μοιχηρά,⁴ ἔσθασαν εἰς τὰ ἔσχατα τῆς ἀμαρτίας, τὸν ἐλύτουν δὲ πολὺ, ἀφου δὲν ἦσαν ἄθεόν νὰ κληρονομήσῃν τὴν τιμὴν ἢ ὅποια εἰς αὐτὸν εἶχε παρασχεθῆ. Αὐτὴν τὴν λύπην τὴν διαδέχεται — ἢ καλύτερον δὲν ὕπηρε καμία διαδοχὴ, ἀφου οὐδέποτε ἔπαισαν ἢ λύπη — ἀλλὰ προστίθεται καὶ ἄλλη, ἡ παρνομία τοῦ αἰτήματος τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν ὅποιον εἶχε καταπέσει τόσον πολὺ ὅστε

1. Α' Βασιλ. γ', 18.

2. Α' Βασιλ. γ', 1.

3. Οἱ υἱοὶ τοῦ Σαμουὴλ. Ἰσραὴλ καὶ Ἄδὰμ. ὅταν ἐβόων ὁ πατὴρ των ἦσαν κριταὶ τοῦ Ἰσραὴλ. Ἰουδαϊκῶς καὶ ἔθικαι.

ἐχρειάζετο πολλή προσευχή. Ἄκουσε τί τοῦ εἶπε τότε ὁ Θεός: «Δὲν ἐξουθενώσαν ἐπὶ ἀλλ' ἐμέ.»¹

Ἄλλ' ὁμοίως καὶ μετὰ δὺα αὐτά, τόσον τοὺς ὑπελόγιζεν ὥστε νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτούς: «Εἰς ἐμὲ δὲν ὑπάρχει περιπτώσις ἢ ἁμαρτίῃσιν παραλείπων νὰ προσευχηθῶ ὑπὲρ ὑμῶν.»² Ἐ βλέπων λοιπὸν τοὺς πολυαγαπημένους του νὰ φερόνται τόσον ἀσχημα καὶ νὰ ἀδικοῦν εἰς τοὺς πολέμους καὶ νὰ παροργίζον τὸν Θεόν, ποίαν εὐχαρίστησιν ἠμποροῦσε νὰ εἰσθάνεται; Ποίον καιρὸν τὸν ἐπέρασε χωρὶς λύπην καὶ δάκρυα;

Ὅταν κατέστησε βασιλεῖα τὸν Σαμουὴλ, προσετίθεντο ἐπάνω του συνεχεῖς καὶ ἀλλεπάλληλοι λύπαι. Καὶ ὅταν ἐθυσίασε, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅταν ἐνίκησε τοὺς Ἀμαληκίτας καὶ ἐφείσθη τοῦ βασιλεύειν των, παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ, ἐπληγώθη τόσον κατὰ τὴν ψυχὴν του, ὥστε δὲν ἔβλεπε οὔτε νὰ ἴδῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκείνου καὶ ἐξ αἰτίας του, μέχρι τὴν τελευταίαν ἡμέραν του, ἐδάκρυζε καὶ πένθει. Ἐ, ὅταν καὶ ἐπειτιμήθη διὰ τὴν σφοδρότητα τῆς λύπης του. «Ἔως πότε, λέγει ἡ Γραφή, θὰ πενθήσῃς διὰ τὸν Σαούλ, ἐγὼ ἐγὼ τὸν Ἀημιμόνησα;». Καὶ ὅταν ἐπέμβει διὰ τὰ γεγονότα αὐτά, τί θὰ ἔκαμεν ὅταν αὐτὸς ἔσφαξε τόσους ἱερεῖς χωρὶς λόγον καὶ ἀφορμὴν; Ὅταν τὸν εὐεργέτην καὶ κατ' οὐδὲν ἀδικήσαντα ἔσπευσε διὰ δευτέρου φορὰν νὰ τὸν ἐξοντώσῃ; Ὅταν τὸν εἶδε γυμνὸν νὰ προφητεύῃ καὶ νὰ καταπίπτῃ; Ὅταν συνήνησε καὶ ἤκουσε τὸν Δαυὶδ νὰ ὀδύρεται διὰ μύριας αἰτίας;

Ἀφοῦ δὲ ἐννημόνευσα τὸν Δαυὶδ, δὲν γνωρίζω τί νὰ πῶμαι: Νὰ φέρω εἰς τὴν δημοσιότητα τοὺς θρήνους του τοὺς μακροὺς καὶ τοὺς συνεχεῖς, ποὺ ἀναγράφονται εἰς τοὺς ψαλμοὺς D ἢ νὰ τοὺς ἀφήσω διὰ νὰ ἀκαθάρτησω τὰς συμφορὰς τοῦ Δαυὶδ; Αὐτὸς πολλὰ δευὰ ὑπέμεινε καὶ ὡς ποιμὴν, μαχόμενος μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, καὶ τὴν ἀγριότητα τῶν θηρίων. Καὶ ἠμπορεῖς νὰ τὰ ἴδῃς εἰς δσα εἴπεν ὁ Ἰακώβ καὶ ἐξ ἑσων αὐτὸς ὁ Ἰσὶος ἔλεγε πρὸς τὸν Σαούλ περὶ λέοντος καὶ ἀρκτοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐγκατέλειπε προῦτως τὸν τοιαῦτον βίον καὶ προσηματολόγησε εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου, ἀφήνω τὴν βασκανίαν τῶν ἀδελφῶν του, ἃν καὶ τοῦ εἶναι πολὺ σημαντικόν. Καὶ ὅταν κατῶρθωσε τὴν λαμπρὰν ἐκείνην νίκην καὶ ἀνέλαβε

1. Γ' Βασίλ.
2. Γ' Βασίλ. σθ', 29.

τὴν βασιμαστὴν μονομαχίαν, εὐρήκε σφοδρότερον ἐχθρὸν ἀπὸ τὸν νικημένον Γολιάθ τὸν εὐεργετηθέντα Σαούλ. Ἐ, δὲν ἐντεμάχετο φανερὰ ἐναντίον του, ἀλλὰ ὑποβούμενος τὸν φίλον καὶ ὑπακρινόμενος φροντίδα καὶ ἐκτίμησιν, ἔδωκε τέτοια μορφήν εἰς τὴν ἐχθρότητά του. Τὸ πάσον δὲ εἶναι κακὸν τὸ νὰ δρῆτῃ κανεὶς συμφοράς ἀντὶ ἀγαθῶν, ἔκουσέ το ἀπὸ τὸν μακάριον προφήτην, ὁ ὁποῖος θρηνηθεῖ συνεχῶς, δυσανασχετῶν καὶ λέγων: «Ἴδοὺ ἀναταποδίδονται μοι κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν». Ἴδιως δὲ καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχει κανεὶς δεινόν, τοῦτο αὐτὸ καθ' αὐτοῦ εἶναι ἔξιον πολλῆς λύπης ὅταν ὁ βασιλεὺς βλέπει ὑπόπτως τὸν στρατηγόν, καὶ αἰσθάνεται δυσαρτέκειαν διὰ τὴν παρουσίαν του. 213
Α Τί λέγω ὁ βασιλεὺς διὰ τὸν στρατηγόν; Ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπέρτας μας ἂν τὸ πάθωμεν αὐτὸ δυσφοροῦμεν. Ὅταν δὲ συρράπτονται καὶ ἐπιθουλαὶ ἐναντίον τῆς ζωῆς τοῦ μισομένου, ποῖος βίος θὰ γίνῃ μικρότερος ἀπὸ αὐτόν;

Ἐν τούτοις δὺα τὰ ὑπέφερε καὶ τὰ ἠνέχετο καὶ συνῆχε μὲ τὸν συνωμότην ἐναντίον του καὶ διηύθυνε τοὺς πολέμους του. Ὅταν δὲ κάποτε ἔφυγε καὶ ἀπεμακρόνησε τοῦ μετώπου, τὸ νὰ εὐρίσκηται μακρὸν καὶ νὰ φανερώνηται ἡ ἐχθρα του εἶχεν ἀντίκτυπον, ἐπὶ τοῦ θάρρους του. Παρετάχθη μὲ τριακοσίους ἄνδρας ἐναντίον μιᾶς τοιαύτης στρατίας καὶ ἔτρεπε πολὺ περισσώτερον ἀπὸ πρότερον. Ἐ αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει οὔτε πάλιν, οὔτε φρούριον, οὔτε σιμμάχους, οὔτε προσόδους, κατέλαβε οὐ εἰς ποῖαν θέσιν εὐρίσκηται ὅταν εἶναι ἠναγκασμένος ἢ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐχθρὸν πάντα τὰυτα καὶ πλὴν τῆς ἐρήμου καὶ τῶν ἐκεῖ σπηλαίων, δὲν ἔχει πουθενὰ νὰ εὐρῆ καταφύγιον. Λοιπὸν, καταλαβὼν τὴν πόλιν τὴν λεγομένην Κεῖλά, ἀμέσως τὴν ἐγκατέλειπε, διότι ὁ ἱερεὺς εἶπεν ὅτι αὐτὸν, ποὺ ἔμενε ἐκεῖ ὁ Θεὸς δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν ἀσπαράσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Σαούλ. Ὁ ἱερεὺς ἦτο ἐκεῖνος ὁ ἴδιος ποὺ εἶχε θραπετεύσει ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Σαούλ καὶ εἶχε φέρει εἰς τὸν βασιλεῖα τὸ μήνυμα τῆς τραγωδίας τῆς Νομβά, ὅποτε καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξέβαλε τὴν πικρὰν ἐκείνην κραυγὴν: Ἐ-γὼ εἶμαι ὁ ὑπεύθυνος, εἶπε, τῶν ψυχῶν ὅλου τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου.² Ἔσπε συμβῶν μαζί του εἰς τὸ διηνεκές, τουλάχιστον τίποτε ἄλλο νὰ μὴ συνέβαινε, ἀλλὰ ὑπάρχεν ἡ διαρκὴς ὑπόμνησις τῆς λύπης. Ἀντικρίζοντάς τον ἐνεθυ-

1. Ἰερου. σθ', 90.
2. Α' Βασίλ. σθ', 29.

μείτο πάντοτε τὴν ἀπόλειον τῶν ἱερῶν, ὅταν δὲ ἐμνημονεύετο ἡ ἀπόλεια καὶ ἐβαρύνετο αὐτὸς μὲ τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς μεγάλης σφαγῆς, ἔζη θίον ἀθλιώτερον καὶ ἀπὸ τὸν χειρότερον κατὰ δίκην. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἦτο ἔλλα τὸ ἐνοχλητικόν, ἱκανὸν ἦτο νὰ τρώσῃ ψυχὴν καὶ θανατώσῃ αὐτὴν τὸ νὰ λογαριάσῃ τὸν ἑαυτὸν του σφαγέα τῶν ἱερῶν.

Πληγωμένος μὲ τὴν σκέψιν αὐτὴν ποῦ νύκτα καὶ ἡμέραν τοῦ ἔργου τὸν λογισμὸν ὡσαν σοφάκι, ἐδέχετο ἐν τοῦτοις καὶ ἄλλα τραύματα συνεχῆ καὶ ἀλλεπάλληλα. Ὄταν ὁ Νάβαλ D τὸν ὕβρισε μὲσω τῶν ὑπηρέτῶν καὶ τὸν ἀπεκάλεσε δραπέτην, φυγάδα καὶ δοῦλον ἀγνώμονα, δὲν ὑπέφερε χωρὶς πόνον τὰς φράσεις. Καὶ ὅταν κατέφυγεν εἰς τὸν Ἄγχιουὺς ὑπεκρίνετο τὸν τρελλὸν καὶ ἔπιπτε καταγῆς καὶ ἐγύριζε τὰ μάτια του καὶ ἐβγαζεν ἀφροῦς ἀπὸ τὸ στόμα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀληθινὰ δαιμονισμένους ἔλειπε περισσότερον ἐνθυμούμενος εἰς ποίαν θέσιν τὸν ἔερανε ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον εὐηργέτησεν. Ὄταν συνῆλθεν ὀλίγον, ἦλθε πλησίον τῶν πολεμίων διὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον των. E Οἱ σασράται, φθονώντες τον, καὶ θέλοντες νὰ τὸν διαβάλλου εἰς τὸν βασιλέα, τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τῆς στρατίου, ἐπειδὴ ἦτο χηρὸς καὶ ἐπίβουλος καὶ ἐπειδὴ θὰ τοὺς ἐπρόδιδεν. Ἐβύβωσαν, λέγεται, ἐναντίον του οἱ σασράται τῶν ἀλλοφύλων καὶ τοῦ εἶπον: «Διῶξε τὸν ἄνδρα καὶ ἄς διαχθῆ εἰς τὸν τόπον οἴου τὸν ἐγκατέστησες καὶ ἄς μὴ ἐρχεται μαζὶ μᾶς εἰς τὸν πόλεμον καὶ γίνῃ ἐπίβουλος διὰ τὸ στρατόπεδον». Καὶ μὲ τί θὰ συμφιλίωθῃ ἐκεῖνος πρὸς τὸν κύριόν του ἂν ὄχι μὲ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων;» Αὐτὸς, πληγωμένος ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ, ἔφυγε πολὺ προσβεβλημένος καὶ λυπημένος.

Ὄταν ἦλθεν εἰς τὸν οἶκον του, 214 A εὗρηκε τόσα κακὰ, ὥστε παρ' ὀλίγου νὰ ἐπνίγετο ἀπὸ τὴν λύπην. Τὰ ὅσα συνέβησαν τότε δεινὰ ἦσαν ἱκανὰ, ἀκόμη καὶ προβλεπόμενα, νὰ σκοτεινιάσουν τὴν ψυχὴν του. Τὸ ἀπροσδοκῆτως καὶ παρ' ἐλπίδα προστεθὲν ἔβασε τὴν εἰκόνα τοῦ διπλασιασμοῦ τῶν δεινῶν καὶ πλέον ἦσαν ἀδάστακτα. Ἐφυγε, λοιπόν, διὰ ν' ἀναπαυθῆ εἰς τὸ σπῆτι του καὶ διὰ νὰ εὐρη παρηγορίαν εἰς τὴν λύπην ἐκείνην τὰ παιδιὰ καὶ τὰς γυναῖκας του, ὅπότε μαθαίνει ἑσφαικὰ ὅτι οἱ ἱδικοί του ἔχουν ὑποδουλωθῆ εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἔβλεπε μπροστὰ του φωτιά καὶ κατὰν τοῦ αἵμα καὶ νεκροὺς καὶ πρὶν πούεση

1. A' Βασιλ. 28', 4.

δι' αὐτοὺς καὶ θρηνήσῃ διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν των, ἔπεσαν ἐπάνω του χειρότεροι καὶ ἀπὸ θηρία οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ζητοῦντες B νὰ εὕρουν εἰς τὸ πρόσωπόν του παραμυθίαν διὰ τὰ ἱδικά των κακὰ. Καὶ ὡσαν νὰ ἐπνευσαν εἰς τὴν θάλασσαν ἐναντίου ἀνεμοὶ μεγάλη καὶ ἀγρία καθίσταται ἡ καταγῆς ἐξ αἰτίας ἐκείνης τῆς μάχης. Ἔτσι καὶ τότε ἡ λύπη καὶ ὁ φόβος ἐσπάρασσαν τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου καὶ ἡ ζάλη καὶ ἡ ταροχὴ ἦσαν μεγάλαι λόγω τοῦ ὅτι τὰ πάθη αὐτὰ ἐπικράτουν καὶ κατενικάντο ἐναλλάξ. Τέλος ἠμπόρεσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ κακὰ καὶ νὰ λάβῃ ὅπῃ τὰς γυναῖκας καθὼς καὶ ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους.

Πρὶν ἀκόμη χαρῆ τὴν νίκην αὐτὴν πλήττεται ἀπὸ ἕνα μικρὸν μῆνυμα, τὴν σφαγὴν τοῦ Ἰωνάθαν, ἡ ὁποία τόσον τοῦ κατέδαλε τὴν ψυχὴν C, ὅπως ἀντιλαμβάνομεθα ἀπὸ τοὺς θρήνους του: «Ἡ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη σου, λέγει, ἦτο θερμὴ ὅπως ἡ ἀγάπη τῶν γυναικῶν!» Καὶ τί λέγω ἀπὸ τοὺς θρήνους; Διότι ἀφοῦ διὰ τὸν πατέρα ἐκεῖνου ἔφυγε τόσα δάκρυα, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπίβουλος καὶ ἐχθρὸς του καὶ τόσας φορές ἠθέλησε τὴν καταστροφὴν του, πῶσο δὲν ἐτόνευεν, ὅταν περὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰωνάθαν, μὲ τὸν ὁποῖον ἀντιμετώπισε τοὺς κινδύνους ἐκεῖνος καὶ πολλάκις τὸν ἔσωσεν ἀπὸ τὴν κακίαν τοῦ πατρὸς του καὶ ἐγύριζε τὰ μυστικά του καὶ διὰ πολλὰ πράγματα ἔκαμαν συμφωνίας, ἐπληροφορήθη ὅτι αὐτὸς (Ἰωνάθαν) ἔφυγε ἀπὸ τὴν ζωὴν, εἰς καιρὸν κατὰ τὸν ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἀνταποδώσῃ εἰς οὐτὸν τὰς ἀμοιβὰς τῶν εὐεργεσιῶν;

Καὶ ἐνὶ τὸ πάθος αὐτὸ ἤκμαζε, ὁ στρατηγὸς τὸν οἶπτε καὶ πάλιν D εἰς τὴν λύπην οὕτως ὥστε ἀνευ κόπου καὶ μὲ πᾶσαν εὐκολίαν νὰ ὑποσχεθῆ νὰ παραδώσῃ τὴν στρατίαν δολοκλήρον, ἀφοῦ τὸν συνέλαβε πρὸ τῆς ὑποσχέσεως μεταχειρισθεὶς δόλον. Τόσον πολὺ ἐπόνεσε δι' ἐκείνην τὴν σφαγὴν, ὥστε καὶ τότε νὰ καταρασθῆ τὸν Ἰωάβ καὶ κατὰ τὴν ὄσων τοῦ θανάτου του νὰ ἀφήσῃ παραγγελλίαν εἰς τὸ παιδί του νὰ πᾶρῃ ἀδικίαν διὰ τὴν στυγερὰν δολοφονίαν. Καὶ τὰ λόγια μὲ τὰ ὅποια ἐκάλεε τὸν υἱὸν καὶ ἐθαίνε: Ἦναι ἱκανὰ νὰ μᾶς παραστήσουν τὸ πάθος τῆς ψυχῆς του: «Ἦψωσε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ βασιλεὺς τὴν αὐτὴν του καὶ ἐθρήνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀδωνὴρ καὶ ἔλεγε: Ἄν κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Νάβαλ ἀποθάνῃ καὶ ὁ Ἀδωνὴρ οὕτε τὰ χέρια σου οὕτε τὰ πόδια E σου ἔχουν δεθῆ μὲ

1. A' Βασιλ. α', 26.

έλευσιδας, οὐδέ ἀρκίσθης ὡς ὁ Νάβαλ. Ἔπεισε ἀνώπιον υἱοῦ τῆς ἀδικίας¹.

Τὴ συνέδη κατόπιν; Δολοφονεῖται θεδαίως ὁ Μικρι-
θασδὲ καὶ διὰ τὴν λύπην τοῦ τοῦ ἐπροξένου ἢ δολοφονία
του (ἔπνευσε δι' αὐτὸ καὶ πάλιν ὥστε νὰ ἐξοντώσῃ
τοὺς φονεῖς) ἢ ἀντίστασις διμῶν τῶν χωλῶν καὶ τῶν κου-
λῶν ἢ ὅποια προαιετή τὸν διετάλασε πολύ. Ἄφου ἐνίκη-
σε καὶ αὐτοὺς καὶ ἄλλους ἀντιπάλους, φέρεται τὴν κιβωτὸν
μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν, καθ' ἣν στιγμὴν ἀκοιμῆτο ἢ κι-
θωτὸς καὶ ὄλοι ἐχαίροντο, συνέδη ἐν μέσῳ τῆς εὐθυμίας
κάτι ποῦ ἐσκίασεν ὅλην τὴν εὐχαρίστησιν 218 Α καὶ ἐσκόρ-
πισε εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ βασιλέως λύπην καὶ φόβον πολὺν.
Τὸν Ὄζαν, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ ἀνορθώσῃ τὴν κιβωτὸν
ποῦ κατέπιπτε, τὸν ἐκτύπησε καὶ τὸν ἐρριψε νεκρὸν ἢ ὀρ-
γῇ τοῦ Θεοῦ καὶ ἔτσι ἐπὶ πολὺ ἐταλανίσθη ἡ ψυχὴ τοῦ
Δαυιδ ἀπὸ τὸν φόβον αὐτόν, τῶσον ὥστε νὰ μὴ τολμήσῃ
νὰ φέρῃ πλησίον τοῦ τὴν κιβωτὸν πρὶν νὰ μάθῃ πῶς θὰ
τὴν χρησιμοποιοῦ ἀπὸ τὸν τότε φύλακα τῆς Ἄβεδδαρῶ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῶν Ἀμμωνιτῶν,
πράττων ὡς πιστὸς καὶ φιλόνθρωπος, ἔστειλε νὰ παρηγο-
ρήσῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν πείσῃ νὰ ὑποφέρει μὲ
πραῖτητα τὴν ἀπώλειαν τοῦ πατρὸς. Β Ὅμως αὐτὸς, ἀ-
γνοῶν τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ ἐγένετο, ὄρισεν ἀίσχρως τοὺς ἀ-
πεισταμένους καὶ τοὺς ἀπέτεμψε πρὸς τὸν βασιλεῖα. Σοῦ
φαίνεται μικρὸν πράγμα αὐτὸ καὶ οὐκ ἐκινε νὰ πλῆξῃ καὶ
νὰ καταβάλλῃ τὴν ψυχὴν; Δὲν τὸ ἀποδεικνύει τᾶχα ὁ πόλε-
μος αὐτοῦ. ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε καμμίαν ἄλλην ἀφορμὴν καὶ
ὁ ὁποῖος ἔλαβε τῶσον σφοδρότητα ὥστε νὰ τὸν περιβά-
λῃ μὲ μύρια δεινά; Αὐτὰ εἶναι ἀρετὰ καὶ ἂν ἀκόμη τὰ ἀνα-
μείψῃ κανεὶς μὲ μυρίας εὐχαριστήσεως διὰ νὰ κατατάξῃ
τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς ὀδυνηροὺς βίους. Τώρα τὰ κατα-
πνὰ ἦσαν τέτοια ὥστε νὰ ἠμπορῇ κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι δὲν
εἶχαν κἄν ἀργίαν τὰ ἀληθῶς λυπηρά. Κάθε μῦθον καὶ κάθε
τραγωδίαν τὴν ἔεπεράσαν τὰ παθήματα τοῦ βασιλέως
αὐτοῦ. Τῶσον ἀλλόκοτον καὶ ἀλλεπάλληλα ἔπεσαν τὰ δε-
νὰ εἰς τὸ σπιντικὸν τοῦ C λέε καὶ τὸ κακὸν πάντοτε ἐπεβί-
ωκε νὰ ἐπιφέρει θεραπείαν διὰ τοῦ κακοῦ.

Κοίταξε τί ἐγένεν. Τὴν ἀδελφὴν τοῦ τὴν ἠράσθη ὁ Ἄ-
μινῶν. Μὲ τὸν ἔσωτα τὴν προσέβαλε, μὲ τὴν προσβολὴν
τὴν ἤμισσε καὶ ἔκαμε φανεράν καὶ τὴν προσβολὴν καὶ τὸν

1. Β' Βασιλ. γ', 92—94.

ἐρωτικὸν σύνδεσμον, δίδοντας εὐδὸς εἰς κάποιον ὑπηρέτην
τὴν προσταγὴν νὰ τὴν πετάξῃν βίαιως ἔξω ἀπὸ τὸ σπιντικὸν
καὶ νὰ τὴν διαπομπέσῃ εἰς τὴν ἀγορὰν παρὰ τὰς κραι-
γὰς τῆς καὶ τοὺς ὀδυμῶν τῆς.

Ὅταν ὁ Ἄβεσσαλὼμ τὰ ἔμαθε αὐτὰ, ἐκάλεσεν δλους
τοὺς ἀδελφοὺς νὰ πάρουν μαζί τὸ πρῶτον τῶν, μεταξὺ
τῶν ὁποίων ἦτο καὶ αὐτοῦ ὁ ὕβριστῆς καὶ ἐνῶ αὐτὸς ἔ-
τρανε καὶ ἔπνευσε, τὸν κατασφάζει διὰ τῶν ὑπηρετῶν. Κα-
τόπιν ἀσηκώθη κάποιος ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἀφοῦ ἐπληροφορήθη
τὴν αἰτίαν τῆς παραγῆς D εἶπε πρὸς τὸν βασιλεῖα ὅτι ἀπέ-
θαναν ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ. Ὁ βασιλεῖς ἐκάθητο καὶ ἐβήθει
διὰ τὸν φθὸν ὄλων, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε θεδαίως πραγματο-
ποιήσῃ, ἀλλ' ὅταν ἔμαθε τὴν ἀλήθειαν ἠπείλει τὸν υἱὸν τοῦ
καὶ ἔλεγεν ὅτι θὰ τὸν φονεύσῃ. Ὅμως αὐτοῦ ἐβραπέτευ-
σεν εἰς ξένην γῆν ἐπὶ τρία ἔτη καὶ ὁ βασιλεῖς παρέμεινε
πλήρης ὀργῆς δλον αὐτὸν τὸν χρόνον. Ὅτε τότε ἐπρό-
κειτο νὰ τὸν καλέσῃ, ἂν ἡ σοφία τοῦ στρατηγοῦ δὲν τὸν
ἐνέβαλλε, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ, εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόσχε-
σιν. Παρὰ τὴν πρόσκλησιν, δὲν κατῴρθησε νὰ σῆσῃ τὸ
τραῦμα τῆς καρδίας καὶ ἐπὶ δύο ἀκόμη ἔτη ἐπιστενήθη
ἀπὸ τὸ νὰ τὸν ἴδῃ καὶ ἠξιώθη τοῦτο κατόπιν μακροῦ χρό-
νου πάλιν, λόγῳ παρεμβάσεως τοῦ στρατηγοῦ. Ε Αὐτὸς
ὄμως, μνησικακῶν δι' ὅλα αὐτὰ ἢ πιθανῶς διότι ἐπιφθαλ-
μιοῦσε τὴν μοναρχικὴν ἔξουσίαν, ἐπανεστάτησεν ἐναντί-
ον τοῦ πατρὸς τοῦ καὶ τὸν παρέδωκε καὶ πάλιν εἰς τὰς
περὶ πλανήσεις καὶ τὰς ἐξουσίας τὰς ὁποῖας ὑπέσθη καὶ ἐπὶ
Σαούλ καὶ πολὺ ἴσως περισσώτερον ἀπὸ τὸν Σαούλ ἐμάκου-
νε τὸν καιρὸν τοῦ δικυμοῦ τοῦ. Τότε ἔπασχε ὅλα αὐτὰ
ἐνῶ ἦτο στρατηγός, ἐνῶ τύρα, ὅποτε ἐπέρασε πολλοὺς
χρόνους εἰς τὴν βασιλείαν καὶ ἐπεκράτησε τρόπον τινὰ ἐ-
ναντίον δλων τῶν ἐχθρῶν, ἠναγκάσθη νὰ μεταναστεύῃ.
Ὁ ἀναγκάσειον αὐτὸν δὲν ἦτο οὐτε ἔξνος, οὐτε ἐχθρός, ἀλ-
λὰ ὁ πρῶτόγονος αὐτοῦ τῆς κοιλίας, ὡς ἔλεγεν εἰς τοὺς θρή-
νας τοῦ. 219 Α Καὶ τότε θεδαίως ἦτο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς
ἡλικίας τοῦ καὶ ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρει γενναίως τὰ πάν-
τα. Τώρα ποῦ ὁ καιρὸς εἶχε περάσει καὶ ἐπρετικὸς αὐτοῦ
σικαμερὸς μάλλον νὰ τὸν γηροκομήσῃ, καὶ ὑπεβλέπετο καὶ
ἐπολεμῆτο καὶ ἔφυγε μὲ μικρὸν συνοδείαν καὶ ἀνυπόδητος
ὁ βασιλεῖς, σκεπασμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν καὶ βακρυμέ-
νος. Ὁ πόλεμος δὲν ἦτο δι' αὐτὸν μόνον αἰτία συμφορᾶς,
ἀλλὰ καὶ ἐντροπῆς. Τῶσον πολὺ ὕβριστικώτερα ἀπὸ τὸν

1. Β' Βασιλ. ια', 11.

Σαούλ συμπεριφέρθη εἰς τὸν μακάριον ἀκείνου ὁ υἱός, ὥστε τὸν κατηγορήσῃ καὶ εἰς τὰς παλλακίδας· καὶ αὐτὸ δχι κρυφά, ἀλλ' εἰς τὸ δάμα, ἐνῶ ὅλοι ἐβλεπον καὶ ταυτοχρόνως ὄδριζε τοὺς θεσμούς τῆς φύσεως¹ καὶ τοὺς νόμους τῆς κοινωνίας ἀπὸ τῆν μανίαν πού εἶχε κατὰ τοῦ πατρὸς του. Καὶ ὡσὸν μεθυμένος ἀπὸ τῆν τρέλλαν του, ἐνῶ ὁ πόλεμος ἐξηκολοῦθε· ἀκόμη καὶ ἐτόλμα νὰ προκαλῆ τοὺς ἀντιπάλους ἐνῶ αὐτοὶ ἦσαν ἤδη νικηταὶ καὶ εἶχον συλλάβει αἰχμαλώτους. Ἔτσι λοιπὸν, γεμῆτον πόνον καὶ φόβον τὸν εὐρὸν ὁ Σιβά καὶ τὸν συνετάρταε περισσότερον ἀκόμη, λέγων περισσότερα ψευδῆ ἀπὸ τὸν ἡγέτην του καὶ ἰσχυρισθεὶς ὅτι τὰ φρονήματά του εἶναι τυραννικά.

Αὐτὸν τὸν διεδέχθη ὁ Σαρμεῖ, ἕνας ἄθλιος ἄνθρωπος καὶ ἀγάριστος, καὶ τοῦ ἐξεσφενδόνισε μυρίας ἐλευσιότητος καὶ λίθους μαζί με τὰ λόγια του: «Ἐξέλθε, λέγει ἡ Γραφή, ἄνθρωπε αἱματόβρεκτε καὶ ἄνθρωπε παράνομε. Ὁ Κύριος ἐστρέψεν ἐναντίον σου ὅλα τὰ αἵματα τοῦ οἴκου τοῦ Σαούλ, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐθεμελίωσας τὴν βασιλείαν σου ἐντ' αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν ὁ Κύριος τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Ἄδεσσαλῶν τὸν υἱὸν σου καὶ σοὺ ἀπέδειξε τὴν κακίαν σου, διότι σὺ εἶσαι ἄνθρωπος καθυμνημένος.² Καὶ αὐτὸς ἀκούων ὅλα αὐτὰ ἔλειψε καὶ ἔπαυεν, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς θρήνους του, καὶ δὲν ἐτόλμα νὰ κάμῃ τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸ νὰ λέγῃ: «Ἀφῆσέ τον νὰ καταράσται, διότι ὁ Κύριος τοῦ ἔδωκεν ἔντολὴν διὰ νὰ ἴδῃ τὴν ταπεινώσιν μου καὶ ὁ Κύριος θὰ μοῦ ἀποδώσῃ ἀναθὰ ἐντὶ τῆς κατάρτας τῆς σημερινῆς.³ Καὶ τὸν ἄφησε ζωντανὸν νὰ φύγῃ.

Δ Αὐτὸς δὲ ἐφρόντιζε τὰ περὶ τοῦ Χουσί, μεριμνῶν καὶ τρέμων ποῖον ἀρὰ γε θὰ ἦτο τὸ τέλος. Ὅταν ἔγιναν γνωστὰ καὶ αὐτά, τότε ἐξέσπασεν ὁ πόλεμος, ὁ τελευταῖος ἀπὸ δσους εἶχον γίνει, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ αἰνιγματικὸς. Τὸν αἴτιον τῶν τῶσαν κακῶν, αὐτὸν ποῦ ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν καὶ διὰ τὴν διαμάχην αὐτὴν καὶ ποῦ ἡ ἀνατροπὴ του θὰ ἀπηλλάσσει ἀπὸ ὅλα τὰ θεινά, τὸν εἶχεν εἰς πολλὴν εὐνοίαν καὶ ἐπίεικταν καὶ παρεκάλει τοὺς στρατηγούς του λέγων: «Ἀφῆσατέ μου τὸ παιδί μου τὸν Ἄδεσσαλῶν.⁴

Τὶ ἦτο χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀδυναμίαν του: Τὶ ἐλευσιότερον ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν του; Ἦναγκάσθη νὰ ἀνα-

1. H' Basil. 107', 1, 8.
2. B' Basil. 127', 10—12.
3. B' Basil. 127', 5.

λάθῃ τὸν πόλεμον εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἡ νίκη καὶ ἡ ἥττα ἦσαν ὁμοίως ἀνεπιθύμητοι. Ἐ Ὅστε νὰ νικηθῇ ἤθελε, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἔστελεν εἰς τὴν μάχην τόσον στρατόν, ἀλλ' ὅστε νὰ ἐπιδελθῇ ἤθελε, διότι τότε δὲν θὰ ἠμπούειε νὰ φονεύσουσιν ἀκείνον, ὁ ὁποῖος ἠτοίμασε καὶ διοικοῦσε τὴν μαχητικὴν παράταξιν.

Τέλος, δταν ὁ πόλεμος ἐκρίθη καὶ ἐπερατώθη ἔπως ὁ Θεὸς ἤθελε καὶ ἐνῶ ὁ πατροκτόνος ἐκείνος ἐπιπτεν, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦσαν χαρούμενοι καὶ εὐφρόσουσι καὶ μόνον αὐτὸς ἐπένθει καὶ ἐστυνοχωρεῖτο διατὶ δὲν ἐπέβαιεν ἀκείνον τὸν πεθαμένον καὶ ἐστυνοχωρεῖτο διατὶ δὲν ἐπέβαιεν ἀκείνος εἰς τὴν θέσιν του. «Ποῖος, ἔλεγε, θὰ μοῦ δώσῃ τὸν θάνατον ἐντὶ σοῦ, υἱέ μου Ἄδεσσαλῶν;»¹ 217 Α Ποῖα συμφερά πλεον περιπλοκὸς ἠκούσθη ἀπὸ αὐτὴν ἔδω; Ὅταν ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν, ἐβιάσθη νὰ τὸν ἐξοντώσῃ καὶ δταν ἐξεμάνει ἐναντίον του τότε ζητεῖ νὰ περιοσῇ τὸ παιδί. Καὶ δὲν θὰ ἔπαυε νὰ βρῆνῃ ἐπὶ πολὺ τὸν νεκρόν, ἀν δὲν ἐνεφανίζετο ὁ Ἰωσάβ, ὁπότε ἀπεδείχθη τὸ ἄσποιν τοῦ πράγματος καὶ μετὰ μίαν ἐμπεριστάτωμένην συζήτησιν ἐγκαρδίωσε καὶ αὐτὸν καὶ τὸν προετοίμασε νὰ δεχθῇ μετὰ τὸν πρόποντα τρόπον τὴν στρατίαν. Ἄλλ' οὐδὲ τότε ἔλαθον τέλος τὰ θεινά του. Πρῶτον οἱ στρατιῶται ἐστασίασαν μέσα εἰς τὰς τάξεις των καὶ διηρέθησαν. Ὅταν, μετὰ πολλὰς κατακλίαι, ἦλθαν εἰς τὸν βασιλεῖα, πάλιν ἀπεσκήρτησαν καὶ προσεχώρησαν εἰς τὸν Σαοεῖ, ὁπότε καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἦ ἐξέσπασε ἕνας ἄλλος πόλεμος, ἐνῶ τὰ ὑπολείμματα τοῦ προηγουμένου ὄφταντο ἤδη. Ὁ Δαυὶδ ἐθρομύθη δι' αὐτὸ καὶ ἀφοῦ οὐνεκέτρωσε τοὺς ἀσπασίωτας τοὺς ἐξαπέστειλε, μετὰ ἐπικεφαλῆς τοὺς στρατηγούς. Ὁ Ἰωσάβ ἀφοῦ διεῆγαγε νικηφόρος καὶ τοῖτον τὸν πόλεμον, δὲν ἄφηκε νὰ ὑπάσῃ καθαρὰ ἡ εὐχαρίστησις καὶ ἀνευ λύτης, τῆς νίκης. Τὸν συστράτηγόν του καὶ ὅλον τὸν λαὸν ποῦ ὑπετάγησαν εἰς τὸν Δαυὶδ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τίποτε νὰ τὸν κατηγορήσῃ, ἐξεμάνη ἀπὸ τὸ κακὸν μᾶτι, τὸν ἐφόνευσε καὶ ἐξηφάνισεν. Τὸ γεγονός συνετάρταε τόσον πολὺ τὸν βασιλεῖα καὶ τὸν ἐτραψεν εἰς σύγγουσιν, ὥστε δταν ἀπέθνησκεν ἐκάλεσε τὸ παιδί καὶ τὸ παρεκάλεσε νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸν Ἄμισσὸ ἀτιμώρητον.

Κ Καὶ τὸ χειρότερον, ἐνῶ ἠσθάνετο ἐπτι, δὲν ἐτόλμα ὅστε νὰ ἐκστομήσῃ τὴν αἰτίαν τῆς λύτης, διότι εἶχεν ἤδη ταλαιπωρηθῆ εἰς τὸ παρελθόν ἀπὸ μύρια κακά. Μετὰ τοὺς

1. H' Basil. 127', 38.

πολέμους τούτους ἔπασε μεγάλη πείνα εἰς ὅλην τὴν χώραν καὶ καθὼς ἐζητεῖ νὰ εὕρῃ λύσιν τῶν θεινῶν, ἠναγκάσθη νὰ παραδῶσῃ εἰς σφαγὴν τὰ παιδιὰ τοῦ Σαούλ. Αὐτὸ τὸ ἔλεγεν ὁ χορημὸς: «Ἡ ἀδικία νὰ πέσῃ εἰς τὸν Σαούλ καὶ εἰς τὸν οἶκον του διότι θανάτωσε τοὺς Γαδωνίτας.»¹ Καὶ ἂν κανεὶς ἀνθυμηθῇ πῶς ἐβρήκον τὸν Σαούλ, θὰ ἐμάνθανε τί καὶ τότε ἔπασχε παραδίδων αὐτοὺς εἰς τοὺς Γαδωνίτας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ὑπέφερε καὶ αἱ συμφοραὶ ἐπρωχώρησαν ἐπὶ περαιτέρω. Μετὰ τὴν πείναν ἔπασε ἀρώσθεια καὶ ἀποθνήσκον ἑβδομήντα χιλιάδες ἀνθρώπων μέσα σὲ μισὴν ἡμέραν, Ὡς ὅταν ὁ βασιλεὺς λέγει καὶ τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα λόγια. Βλέπων τὸν ἀγγελὸν μὲ γυμνὴν τὴν ρομφαίαν του λέγει: «Ἰδοὺ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἡμάρτησα καὶ ἐκακοποίησα, ἀλλὰ αὐτοί, τὸ ποίμνιον, τί ἔκαμαν; Τὸ χερί σου δὲς πέσῃ εἰς ἐμέ καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου.»² Ὅλας γενικῶς τὰς λύπας του δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὰς ἀπαριθμήσωμεν ἀκριβῶς, ἀλλὰ καὶ οὕτε εἶναι ὅλοι ἀναγεγραμμένοι. Ἀπὸ τὴν σφοδρότητα τῶν θρήνων καὶ τῶν ὀδυρμῶν του εἶναι δυνατόν νὰ στοχασθῇ κανεὶς καὶ τὸ μέγεθος τῶν παραληφθεισῶν λυπητῶν Ἐ καὶ ὅτι οὐδέποτε ὁ δίκαιος εὗρεν ἀνάπαυαν εἰς τοὺς γόους καὶ τὰς λύπας του. Τί λέγει ἡ Γραφή: «Αἱ ἡμέραι τῶν ὀδῶν μας ἰσοδυναμοῦν μὲ ἑβδομήκοντα ἔτη. Ἄν δὲ πρόκειται περὶ βασιλέων, ὀδυρμῶντα ἔτη. Καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος των μόχθος καὶ λύπη». Ἐὰς εἶπῃς ὅτι εἶναι γνώριμα τῆς καθημέρας ζωῆς ταῦτα, ὄχι μόνον τῆς ζωῆς ἐκείνου, νομίζω ὅτι λέγεις κάτι μεγαλύτερον ἀπὸ ὅ,τι ἐγὼ θέλω νὰ εἶπῃς καὶ μὲ ἀπαλλάσσεις ἀπὸ τὰ πολλὰ λόγια, ἀμολογῶν ὁ θεὸς ὅτι ὄχι μόνον ἐκεῖνου, ἀλλὰ οὐδὲ κανεὶς ἄλλου εἶναι δυνατόν νὰ εἰρῆσῃ βίαν ποῦ νὰ μὴ ἔχῃ περισσοτέρας δυσχεροίας, παρὰ ἀναθά. Διότι ὅπως καὶ ἐπὶ καλῶς τὸ εἶπες, ἐκεῖνος ζουλλογίσθη ὄχι μόνον τὰ ἱσθὰ του, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἄλλων καὶ ἔτσι κατέληξεν εἰς τὴν ἀπόφασιν³ Ἄ λέγων τὰ ἴδια μὲ τὸν πατριάρχην, ἀλλὰ μὲ περισσοτέραν σφοδρότητα. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὁ ἕνας μόνον υερικῶς ἀπεφάνθη, αὐτὸς τὸ ἀπεφάνθη γενικῶς. Ὁ ἕνας ἔλεγε: «Μικροὶ καὶ πονηροὶ αἱ ἡμέρας μου»,³ εὐὸ ὁ ἄλλος «Αἱ ἡμέρας τῶν ἔτων μας ἔχουν διασκεῖαν ἑβδομήντα ἔτων», δηλαδὴ ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ ἐπὶ πλεόν εἶναι κόπος καὶ ὀδύνη.

1. Β' Παρὰ, κε' 1.
2. Η' Παρὰ, κε' 17.
3. Γεν. κε', β.

Αὐτὰ ὅμως τὰ ὅποια εἶπον τὰ ἀφῆνιν νὰ τὰ σκεφθῆς ἰδιαίτερος μὲ πᾶσαν ἀνεσίαν. Καὶ θὰ ἔλθω εἰς τοὺς ὑπολοίτους προφήτας παρ' ὅλων ὅτι πούθενά δὲν μᾶς ἔχουν ἀφήσει γραπτῶν τὸν βίον των, Ἐ ἀλλὰ ἐν τούτοις εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶχον περιπέσει εἰς μεγάλην στενοχωρίαν, λόγω τῶν κατ' ὑπερβολὴν κακῶν ποῦ τοὺς εἶχον πλήξει. Πιστεύω πᾶς ἀπὸ μίαν ὄρσιν θὰ ἠμπορέσω νὰ ἀποδείξω ὅτι ὅλος ὁ βίος των ἦτο πλήρης ὀδυνῶν. Καὶ πρώτον, τὸ ὅποιον ὑπῆρξε κοινὸν δι' ὅλους, ἐβασανίσθησαν, ἐμαστιγώθησαν, ἐπριονίσθησαν, ἐλιθοβολήθησαν, ἐφυλακίσθησαν, εὗρον τὸ θάνατον ἀπὸ μάχαιραν, ἐπλανῶντο ἐβδ καὶ ἐκεῖ φοροῦντες προβιάς καὶ δέρματα αἰγῶν, ὑστερούμενοι, λυπούμενοι, κακουχοῦμενοι εἰς ὅλον τὸν βίον των.¹ Μετὰ ταῦτα ὑπῆρχε καὶ ἄλλη προσθήκη λύτης δι' αὐτοὺς χειροτέρα, νὰ βλέπων τὴν κακίαν τῶν βασανιστῶν τους νὰ ἐπικρατῇ, πρᾶγμα ποῦ τοὺς ἐβλῆδε περισσότερο. Ὁ ἕνας ἔλεγε: «Κατάρτα καὶ ψεδός, κλοπὴ καὶ μοιχεῖα καὶ φόνος εἶναι διεσκορπισμένα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ αἵματα ἐπὶ αἵματων ἀναμειγνύονται»² καὶ μᾶς φανερώνει τὴν ἀκάθεκτον καὶ πολυπλοκὸν καὶ ἀδιάντροπον ἀφθονίαν τῆς κακίας. Ἄλλος πάλιν διεκρίρυσεν: «Ἄλλοιμονοὶ Κατήντησα ὡσαν αὐτὸν ποῦ μαζεύει καλέμια εἰς τὸν θεριαμὸν καὶ φύλλα εἰς τὸν τρυγητὸν, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν σταυύλια.»³ Καὶ διὰ τοῦ τρόπου ταύτου ἐβρήκει τὸ ὅτι ἐσπάνιζον οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι. Ἄλλος πάλιν ἐβρήκει δι' ἄλλα παρόμοια. Ὁ δὲ βασκός δὲν ἐπένεθε μόνον διὰ τὰς κακίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς συμφορὰς τῶν ἱσθῶν του πειρασμῶν καὶ ἀτηνύθωντα πρὸς τὸν Θεὸν λέγων: «Λυτήσω με Ὁ Κύριε. Παιῖας θ' ἀνοστήσῃ τὸν Ἰακώβ, ὁ ὅποιος ὑπῆρξεν ὀλιγοστάς; Μετανόησε, Κύριε, δι' αὐτόν.» Ἄλλ' οὕτε ἔτσι ἐπιτυγχάνει ἡ ἰκεία του. Ἐἶπεν ὁ Κύριος: «Ἄν θὰ γίῃη!» Ὁ Ἰσραὴλ δὲ ἀκούων βῆ ὅλη ἡ γῆ ἦτο ἐρπύς, δὲν ἤθελεν οὕτε νὰ παραγοσθῇ, ἀλλὰ ἐπένεθε συνεχῶς καὶ ἔλεγεν: «Ἀφήστε με νὰ κλαύσω πικρὰ, μὴ προσπαθῆτε νὰ με παραγοσθῆτε.»⁴ Ὁ τρόπος τοῦ θανάτου ὑπερβαίνει κάθε συμφορὰν. Ὅσον θιά τοὺς θρήνους τοῦ Ἰσραῆλ καὶ τοὺς ἐπὶ ταῦτο συντεταγμένους καὶ τοὺς πανταχοῦ διεσκορπισμένους, τοὺς ὀ-

1. Ἰσθ. κε', 37.
2. Ἰσθ. δ', β.
3. Μιχ. γ', 1.
4. Ἰσθ. γ', 2, η.
5. Ἀλεθ.
6. Ἰσθ. κε', 4.

πὲρ τῆς πόλεως καὶ τοὺς ὄπρ τοῦ ἑαυτοῦ του, ποῖος ἡμπορεῖ νὰ τοὺς ἀντιπαρέλθῃ χωρὶς νὰ δακρύσῃ; Ἔλεγεν αὐτός: Εἰ «Ποῖος θὰ μοῦ δώσῃ νερὸ καὶ εἰς τὰ μάτια μου πηγὴν δακρῶν, διὰ νὰ κλαύσω νυχθημερόν τὸν λαόν τοῦτον»;¹ Καὶ ἄλλοῦ: «Ποῖος θὰ μοῦ δώσῃ μακρῶν καταφύγιον εἰς τὴν ἔρημον διὰ νὰ ἐγκαταλήψω τὸν λαόν τοῦτον καὶ νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ αὐτῶν; Ὅλοι εἶναι μοιχοί».² Καὶ πότε ἐβόα ἐπικριτικῶς: «Ἄλλοιμονον, μητέρα μου, γιατί μὲ ἐγέννησας θνητῶν ὁ ὅποιος δικάζεται καὶ διακρίνεται εἰς ἄλην τὴν γῆν»;³ Καὶ κάποτε καταρῶτο καὶ τὴν ἡμέραν τῆς γενήσεώς του λέγων: «Καταραμένη ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὅποιαν ἐγεννήθην».⁴ Ὁ θορδορῶδης Ἰάκκος, αἱ θλίψεις τοῦ δεσμητηρίου, τὰ μαστίγια, αἱ ἐπιβουλαὶ καὶ ἡ συνεχὴς²¹⁹ Ἄ γελοιοποιήσας τὸν διέθεσαν τὸσον δυσμενῶς ὥστε νὰ παραιτηθῇ διὰ τὰ ὑπόλοιπα. Ποῖος δὲ προνοίας καὶ τιμῆς ἔτυχεν ἀπὸ τοὺς θορδορῶδεις διὰν ἐκυριεύθῃ ἡ πόλις; Μήπως τὰ ἠσθάνθη αὐτὰ; Τότε ἦτο ποῦ καὶ τοὺς ἑπικροῦς θρήνους ποὺ ἐπέρασαν ἐγράφε πενθῶν δι' ἑσούς εἶχον ἀπέλθει, καὶ εἶθε δεῖν ὄχι ὀλιγώτερα τῶν ἑσῶν ἐπέρασαν, αὐτὰ ποῦ ἄφησε ὅπως ὁ πόλεμος καὶ ἐκίνησαν τὴν ὄργην τοῦ Θεοῦ. Τοῦ ὑπεσχέθησαν νὰ πεισθῶν δι' ἑσῶν καὶ νὰ μὴ φέρουν καμίαν ἀντίρρησην, ἀλλὰ τὸν ἔφεραν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐνῶ ὁ χρησμός ἦτο ἀντίθετος, καὶ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν τὸν προφήτην καὶ τὸν ἐξηνάκαζον χειρότερον νὰ προφητεύῃ ἀπὸ πρώτα λόγῳ τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν.

Β Μήπως ὁ Ἰεζεκιήλ; Μήπως ὁ Δαυνὴλ; Δὲν ἐπέρασαν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἄλην τὴν ζωὴν των; Καὶ ὁ μὲν πρώτος μετὰ τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν ἐτιμωροῦτο διὰ τὰ ἔνα κακὰ καὶ ὅταν ἔλασε τὴν γυναῖκα του ἔλαβε προσταγὴν τοῦ Θεοῦ νὰ ὑποσέρῃ τὸσον συμφορὰν χωρὶς δάκρυα. Τί θαρύτερον ἡμπορεῖ νὰ ὑπόσρῃ ἀπὸ τὸ νὰ μὴ σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ θρηγῆς τὰς συμφορὰς σου; Ὅταν ἀναγκάζεσαι εἰς τὴν τρώγην τὸ ψωμὶ σου ἐπὶ κόπρου καὶ νὰ κατακλίνεσαι εἰς τὸ ἕνα πλευρὸν ἐπὶ ἐνενηντὰ ἡμέρας καὶ ἑκατὸν καὶ ἑσῶν ἅσα παρομοία διετάσσετο νὰ ὑποσέρῃ, τὰ πασαερῶζω τώρα. Ἄν ἀκόμη δὲν τοῦ συνέβαινε τίποτε τὸ βασανιστικόν, ἀπὸ ἑσῶν παρελείφθησαν ὑπ' ἐμοῦ ἢ λήγθησαν τώρα καὶ μόνον τὸ γεγονός, ὅτι εὗρίσκετο μεταβῶ ἔχθρῶν,

1. Ἰσο. 8', 1.
2. Ἀσάβη 2.
3. Ἀσάβη 18', 13.
4. Ἀσάβη 1', 14.

Ἐ θορδορῶν καὶ δικαθάρτων ἀνθρώπων, αὐτὸς ὁ καθαρὸς καὶ δίκαιος, εἶναι χειρότερον πώσης τιμωρίας. Ὁ δὲ Δαυνὴλ ἐφαίνετο ὅτι ἀπολαμβάνει πολλῆς τιμῆς καὶ δὲν ἔζη ὡς αἰχμάλωτος καὶ περιεφέρετο εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ δυνάστου. Ὅμως ἂν ἤκουε κανεὶς τὴν προσευχὴν του καὶ ἐπληροφορεῖτο τὴν ἡστέϊαν του καὶ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ προσώπου του καὶ τὰς συνεχεῖς ἱκεσίας καὶ καταλάβῃ καλῶς ὅπρ ποῖον τὰ ἔπραττεν ἑσῶν αὐτὰ, θὰ παραδεχθῇ ὅτι αὐτός, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐβουλοῦρετο διὰ τὰ πάροντας καὶ τὰς λύπας. Ὅχι μόνον ἐστενοχωρεῖτο διὰ τὰ πάροντα κακὰ, ἀλλὰ τὸν συνετάρατταν καὶ τὰ μέλλοντα διὰ τὰ ὅποια ἂν καὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη συμβῆ, αὐτὸς εἶχεν ἀπαλήθειαν ἀπὸ τὴν παλαιὰν δουλείαν, ἠναγκάσθη νὰ προφητεύσῃ καὶ νῆαν ὑποδουλώσῃ των. Καὶ τὴν πόλιν, ποῦ δὲν εἶχε κἄν κτισθῇ ἀκόμη, τὴν ἔδλεπε νὰ κυριεύεται καὶ τὸν νεόν νὰ μολύνεται μετὰ θυσίας καὶ νὰ ἐρμησοῦται δολοκλήρος καὶ ν' ἀνατρέπεται τὸ θυσιαστήριον. Διὰ τοῦτο ἐπένοιε καὶ ἐδάκρυζε λέγων: «Ἡ ἐντραπὴ ἄς πέσῃ ἐπάνω μας καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς μας καὶ τοὺς ἀρχοντοὺς μας καὶ τοὺς πατέρας μας, οἱ ὅποιοι ὑπῆρξαν ἀμαρτωλοὶ ἐνώπιόν σου, Κύριε».

Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς, μεταξύ τῶν προφητῶν παρέλειψε τὴν Εἰ μεγάλην ὡς ὁ οὐρανὸς ἐκείνην ψυχὴν, αὐτὸν ποῦ κατώκησε τὴν γῆν ὡς ὁ οὐρανὸς νὰ ἦτο ὁ οὐρανός. Δὲν εἶχε τίποτε περισσότερο ἀπὸ μίαν προδίαν. Λοιπὸν τί ἔκαμεν ὁ μέγας καὶ θαυμαστός ἐκείνος ἀνθρωπος, ἂν ἡμπορῇ κανεὶς νὰ τὸν λέγῃ ἀνθρώπον; Μετὰ τὴν ἐλευθεροσταμίαν του ἐναντι τοῦ Ἀχαάβ, μετὰ τὸ πείσιμον τοῦ πυρός, μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν ἱερῶν, μετὰ τὸ θύσιγμα καὶ τὸ κλεισίμαν τοῦ οὐρανοῦ ὅποιαν στιγμήν ἤθελε, μετὰ τὰ τόσα καὶ τόσα κατορθώματα, συνεχῶς τόσον πολὺ ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης ὥστε νὰ εἴπῃ αὐτὰ τὰ λόγια: 220 Ἄ «Γίσε τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τὰ σῶμα μου διότι ἐγὼ δὲν εἶμαι καλύτερος τῶν πατέρων μου».¹ Αὐτὰ εἶπεν ἐκείνος ὁ ὅποιος οὐδέποτε ἀπέθανεν, οὔτε τότε οὔτε τώρα. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ καταφυγῶν εἰς τὴν ἔρημον ἐκοιμάτο, καμφοῖς ὑπὸ θαρυθυμίας, Ὁ δὲ μαθητὴς του δὲν ἔλαβε μόνον εἰς διπλοῦν τὸ πνεῦμα τοῦ διδασκάλου του μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς θλίψεις πολὺ περισσότερας. Αὐ-

1. Δαν. 8', 8. Βαροῦχ 1', 15, 16.
2. 1' Ησακ. 18', 4.

τοὺς πρὸ ὀλίγου μᾶς τοὺς ἔφερον ὡς παράδειγμα ὁ μακάριος Παῦλος καὶ ἀπειρηθῶν τὰς ταλαιπωρίας των ἔλεγε: «Ὁ κόσμος δὲν ἦτο ἄξιός δι' αὐτοῦ». Ἐγκαίρως δὲ ὁ μακάριος ἐπενέθη καὶ αὐτός. Διότι ἐν καὶ μόνος του ἐφανίσθη ἀρκεῖ εἰς παρηγορίαν, τώρα πού εἰσήλθε μετὰ τοὺς ἄλλους, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἐξοφάνισθῃ κάθε στενοχωρίαν καὶ λύπη; Ἐ Τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν καὶ τὴν γυμνότητα καὶ τὰ ναυάγια καὶ τὰς παρομοιάς εἰς τὴν ἔρημον καὶ τοὺς φόβους καὶ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ἐπιβουλὰς καὶ τὰ δεσμοκτήρια καὶ τὰς πληγὰς καὶ τὰς ἀγρυπνίας καὶ τοὺς μύριους θανάτους καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὅποια ὑπμεινὲν χάριν τοῦ κηρύγματος, νομίζω πῶς δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ τὰ ἀναφέρω. Ὅλα αὐτὰ, ἐνῶ παρέχον καὶ μερικάς θλίψεις, παρέχον ἐν τούτοις καὶ ἡδονάς. Ἄλλ' ὅταν τὸν ἐγκατέλειψαν οἱ πάντες εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅταν παρεξέκλιναν οἱ Γαλάται, ἕνα ὁλόκληρον εὐδοκμοῦν ἔθνος, Ἐ ὅταν οἱ Κορινθιοὶ κατεκερμάτισαν τὴν ἐκκλησίαν των καὶ ἀκολόκευσαν μέχρις ἀναίσθησίας τὸν πορνέυσαντα ὥστε νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς ἀναίσθησίαν, τί νομίζεις ὅτι ἔπαθεν αὐτός; Πόσον σκότος ἀκάλυψε τὴν ψυχὴν του; Ἄλλὰ τί τὰς θέλωμεν τὰς ὑποθέσεις, ἀφοῦ ἠμποροῦμεν νὰ ἀκούσωμεν τὰ λόγια του; Γράφωμ πρὸς Κορινθίους ἔλεγε: «Μὲ πολλὴν θλίψιν καὶ σφίξιμον τῆς καρδίας σὺς γράφω γεμῆτος δάκρυων». Καὶ ἀλλοῦ: «Μήπως, ἂν ἔλθω, μὲ ταπεινώσῃ ὁ Θεὸς καὶ θὰ πενθήσω πολλοὺς ἐξ ὧν εἶχον προσαμαρτήσαι καὶ δὲν μετενόησαν». Καὶ πρὸς Γαλάτας: «Παιδιά μου, πάλιν σὺς πονῶ ἕως ὅτου νὰ διαμορφωθῶ μὲσα σὺς ὁ Χριστός». Ἐπίσης ἀδύρεται πρὸς τὸν μαθητὴν του διὰ τοὺς Ἀσιανούς. Ἐ Δὲν τὸν στενοχωροῦσαν δὲ μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ὁ σκόλοψ πού τοῦ ἐδόθη, τόσοσ πολλὰ τὸν ἐθλίβε καὶ τὸν ἐστενογοῦρε ὥστε πολλάκις παρεκάλει τὸν Θεὸν νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ. Διότι τὸ «τρεῖς φορές» ἔδω σημαίνει «πολλάκις». Πότε ἠμπούρεσεν ἐπίσης νὰ ἀναπνεύσῃ ὁ κοπιόμενος διὰ τὴν ἀπουσίαν ἀδελφοῦ; «Τὸ νὰ μὴ εὐρω, λέγει ἡ Γραφή, τὸν Τίτον τὸν ἀδελφόν μου, ἔγινε ἀφορμὴ νὰ μὴ ἔχω ἀνεσίαν». Καὶ εἰς περίπτωσιν νόσου πάλιν τὸ ἴδιον ἔπασχε. Ὁ Θεὸς τὸν ἔλεησε (ὁ λόγος περὶ Ἐπαφρᾶ εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν) ὄχι μόνον αὐτόν,

1. Ἐβρ. 12', 28.

2. Β' Κορ. 6', 4.

3. Κορ. 16', 21.

4. Γαλ. 6', 19.

5. Β' Κορ. 13', 8.

6. Β' Κορ. 6', 13.

ἀλλὰ καὶ ἐμὲ διὰ νὰ μὴ ἐπιπέσῃ εἰς ἐμὲ λύπη ἐπὶ λύπης. Καὶ διὰ τοὺς ἀπατεώνας καὶ ἐντιλέγοντας εἰς αὐτὸν θαρυμῶν λίαν, ἔλεγε γράφων εἰς τὸν Τιμόθεον: Ἐ Ὁ Ἀλεξανδρὸς ὁ Χαλκεὺς πολλὰ κακὰ ἔπραξε· ὁ Κύριος τὸν κρινῆ κατὰ τὰ ἔργα του». Ἐποῦν ποίαν ἀνάπαυαν ἠμποροῦσε νὰ ἔχη ἔστω καὶ μικράν, τῆς λύπης καὶ τῶν πόνων του; Διότι δὲν εἶναι μόνον ὅσα εἶπαμεν πού ἐπολιόρκουν τὴν ψυχὴν του, ἀλλὰ κοντὰ εἰς αὐτὰ καὶ ἄλλα πού τοῦ παρέχον διαρκὴ λύπην. Καὶ αὐτὰ τὰ ἀπεκάλυψε πάλιν ὁ ἴδιος λέγων: «Ἐκτός τῶν ἄλλων ἡ καθημερινὴ μου ἀσχαλία, ἡ μέριμνα δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας. Ἐ Ἄ Ποίος ἀσθενεῖ καὶ δὲν ἀσθενῶ; Ποίος σκανδαλίζεται καὶ δὲν ἐρεθίζομαι ἐγώ;». Ἐ Ἐποῦν διὰ τὸν κάθε σκανδαλιζόμενον ἐβλήθετο αὐτός, δὲν ἐπρόκειτο ποτὲ νὰ ὀδηγῆ ἢ φλόγωσι τῆς θλίψεως ἀπὸ τὴν ψυχὴν του. Διότι δὲν ἔλειπον οἱ σκανδαλιζόμενοι, αὐτοὶ πού ἔδιδαν τροφήν εἰς τοὺς ἐρεθισμούς. Ἐποῦ πολλάκις πόλεις καὶ ἔθνη ὁλόκληρα πίπτουν· πόσον μάλλον ἕνας καὶ δύο ἦτο ἐπόμενον νὰ παθαίνου αὐτὸ συνεχῶς, ἀφοῦ τόσοι ἐκκλησία ὑπάρχουν εἰς τὴν Οἰκουμένην. Ἐ Ἐποῦ ὑποθέσωμεν, ὅτι οὐδεὶς ἐσκανδαλίσθη, οὐδεὶς ἐμαρτίσθη, ὅτε συνέθε τι ἀπὸ τὰ ἄλλα λιπρὰ. Ἐ Ὅτε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύναμαι νὰ τὸν εὐρω εὐλευτερον ἀπὸ κάθε λύπην, χωρὶς νὰ χρειάζομαι ἐπ' αὐτοῦ κανένα μάρτυρα ἐκτός τοῦ παύοντος. Τί λέγει; «Θὰ νυχόμην νὰ γίνω ἀνάθεμα ἀπὸ τὸν Χριστὸν διὰ τοὺς ἀδελφούς καὶ τοὺς συγγενεῖς μου τοὺς κατὰ σάρκα, πού εἶναι Ἰσραηλιταί». Αὐτὸ δὲ πού λέγει εἶναι πράγματι ἔτσι. Εἶναι πλέον ἐπιθυμητὸν εἰς ἐμὲ νὰ πέσω εἰς τὴν γένναν τοῦ πυρός παρὰ νὰ θλέπω τοὺς Ἰσραηλιτὰς ἀπίστους. Τὸ λεγόμενον: «Θὰ νυχόμην νὰ γίνω ἀνάθεμα», εἶναι πράγματι ἔτσι. Ὁ προτιμῶν τὴν κόλασιν τῆς γέννης προκειμένου νὰ ἠμπορέσῃ νὰ σώσῃ ὅλους τοὺς Ἰουδαίους, εἶναι φανερόν πῶς ἂν δὲν τὸ ἐπιτύχῃ Ἐ διὰ τὴν εἰς βασανιστικώτερον τῶν τιμωρουμένων εἰς τὴν γένναν, ἐπειθεῖ ταῦτα μάλλον ἐπιπροτιμοῦσε παρὰ ἐκεῖνο.

Ἐ Ἐποῦ, δι' ὅλα ὅσα ἐλέχθησαν, μὴ ἀναλογίζεσαι μόνον τὰ γεγονότα τὰ ὅποια ἐγεννοῦσαν τὴν λύπην εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρον τῆς λύπης καὶ θὰ τὰ ἴδῃς, πολὺ πλέον μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν ἰσικὴν σου οὐδυνήν. Αὐτὸ πού ἐξετάζομεν εἶναι, ἂν ἐκεῖνοι ἐπόνουν πλέον

1. Θίλιπ. 2', 27.

2. Β' Τιμ. 2', 14.

3. Β' Κορ. 12', 28, 29.

4. Κορ. 6', 8.

σκληρώς. Τό μέτρον τῆς λύτης δέν καθορίζεται μόνον ἀπό τήν ἀφορμήν πού τήν γεννᾷ, ἀλλά δοκιμάζεται καί ἀπό τὰ λεγόμενα καί ἀπό τὰ γεγονότα. Πολλοί πού ἔχασαν μόνον χρήματα ἐπόνεσαν πολύ περισσότερο ἀπό τήν ἀγάπην σου καί ἄλλοι ἐρρίψθησαν εἰς τὸ πέλαιος καί ἄλλοι ἔπισαν τήν θηλιάν, μὴ ὑποφέροντες τὸ πλῆγμα. Ἄλλοι ἔχασαν καί τὰ μάτια τους ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύτης. Ἄν καί εἶναι φανερόν πῶς ὅταν χάσης χρήματα εἶναι ὀλιγώτερον καί πλέον ὑποφέρτον ἀπὸ τὸ νὰ βασανισθῆς ὑπὸ δαίμονος, ὅμως πολλοὶ ὑπέφεραν τὸ τελευταῖον καί ἠτήθησαν εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν. Μὴ νομίζης ὅμως, ἐπειδὴ τὰ δοκιμάσεις αὐτὰ εἰς τὴν ἴδιαν τὴν ψυχὴν σου τώρα, εἴτε ἐπειδὴ καταγέλῃς τὴν ζημίαν λόγῳ χρημάτων ἀπωλείας, ὅτι καί οἱ ἄλλοι ἔτσι ἀντιμετωπίζουν τὰ πράγματα. Πολλοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς υἰείας καί εἰς τὴν ἐσχάτην ζημίαν ἢ ἀφαίρεσις τῶν χρημάτων. Μισαν γεννοῖαν ὁμῶς ψυχὴν κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο δέν ἠμπορεῖ νὰ τὴν καταβάλλῃ καί μόνον μία ἀσθενὴς ψυχὴ προσκειμένη εἰς θιοτικά περισσότερο δοκιμάζεται ἀπὸ ἐκεῖνον παρὰ ἄπ' αὐτό.

Λοιπὸν: Ἐ δέν εἶναι τὸ ἴδιον νὰ φοβῆται κανεὶς δλον τὸν χρόνον τὴν πείναν καὶ νὰ ἐνοχλῆται μόνον δι' ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τὸ πάθημα αὐτό. Διότι ἐδῶ μὲν ὀλίγον χρόνον διαρκεῖ ὁ ἀνείδισμός τῆς ἀσθενείας, ὅπως ὁ πυρετός, ἢ φρικκίσις ἢ κάποια ἄλλη περιοδικὴ προσβολή, ἀκόμη δὲ καὶ ὀλιγώτερον ἀπὸ αὐτὰ διαρκεῖ. Καί ἄν δαιμονικὴ ἀφοδρότης καταβάλλῃ τὸν ἄνθρωπον, ἔγω νὰ δεῖξω πολλοὺς ὑποφέροντας ἀπὸ πυρετόν, ὅτι παραλογίζονται περισσότερο ἀπὸ τοὺς δαιμονιζομένους, ὅταν καταληφθῶσι ἀπὸ ἐκείνην τὴν φλόγαν. ²²³ Α Καί ἐπειδὴ ὁ φόβος τῆς φτώχειας καί τῆς ἐλπίσεως τῶν ἀναγκαίων, ὡσαν ἕνα διηκεῖς σαρράκι, ἐνδραεῖς διαρκῶς καί κατατρώγει τὴν ψυχὴν τῶν πτωχῶν. Τί λέγω φτώχεια; Ἄν θέλωμεν ν' ἀπαριθμήσωμεν ὅλας τὰς συμφορὰς τῶν ἀνθρώπων, ἄχι μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καί σὺ θὰ γελάσης σίγουρα διὰ τοὺς θρήνους καί τὰς κραυγὰς σου. Βεβαίως δέν εἶναι δυνατόν νὰ τὰς μνημονεύσωμεν ὅλας, οὔτε κἄν ἕνα μικρότατον μέρος των. Οὔτε τὰς γνωρίζομεν, ἀλλὰ καί ἂν τὰς ἀγνωρίζωμεν ὅλας, ὁ χρόνος δέν θὰ μᾶς ἐξήρκει διὰ νὰ τὰς ἀφηγηθῶμεν.

Λοιπὸν, ἐκλέξας ὀλίγας ἐκ τῶν πολλῶν, θὰ σοῦ τὰς παράσω κατὰ δύναμιν καί ἐξὸ σκέψου ὅσας δέν θὰ εἰπωθοῦν. Β Ἐνθυμῶσιν τὸν φιλάτων ἐκείνον γέροντα, ἐνῶ τὸν Δημόφιλον, ἀπὸ τὸ μέγαλον καί λαμπρὸν σπίτι. Αὐτὸς λοιπὸν ἐπὶ δεκαπέντε τώρα ἔτη πού εἶναι ἕνας ζωντανός -

νεκρός ἐκτός τοῦ ὅτι τρέμει συνεχῶς καί ὀμιλεῖ καί ἔχει τρανήν τὴν αἰσθησὴν τῶν οἰκείων κακῶν. Ζῆ μέσα εἰς τὴν ἐσχάτην πεινᾷ καί ἔχει ἕνα νεανίσκον πού τὸν ὑπηρετεῖ, χρηστὸν καί ἀγαπῶντα τὸν κύριόν του, ἀλλὰ ἀνέκασεν νὰ τὸν παρηγορήσῃ διὰ τὴν συμφορὰν τοῦ ἐκείνου. Δέν ἔχει τρόπον ν' ἀντιμετώπισῃ οὔτε τὴν φτώχειαν, οὔτε νὰ σταματήσῃ τὸν τρόμον ἀπὸ τὴν ἀσθένειάν του. C Τὸ παιδί τοῦ βασεῖ τὴν τροφήν του εἰς τὸ στόμα (διότι δέν τὸν ἐξυπηρετοῦν τὸν γέροντα τὰ χέρια του) καί τοῦ φέρει τὸ ποτήρι καί νὰ τοῦ καθαρίσῃ τὴν μύτην ἠμπορεῖ μόνον καί τίποτε ἄλλο. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ γέρων ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη ταλαιπωρεῖται ἔτσι ὅπως περιέγραψα. Ἐγὼ σκέπτομαι αὐτόν πού ἐπὶ τριαντακτὸ ἔτη ὑπέφερε τοῦτο τὸ πάθος. Σὺ δὲ ἐπὶ πλέον ἐνθυμῶσιν καί τὸν Ἀριστόξενον τὸν Βιθυνόν. Τὸ σῶμα του βεβαίως δέν ἔχει ἀπονεκρωθῆ ὅπως τοῦ προηγουμένου γέροντος, ἀλλὰ πάσχει ἀπὸ νόσον πολὺ βαρυτέραν τῆς παραλύσεως. D Εἰς τὸ ὑπογάστριον του τὸν καταλαιδάνουν σπασμοὶ καί πόνοι πικρότεροι ἀπὸ κάθε ἄλλην ἀλγῶδον, καί πότε τὸν τρυποῦν χειρότερα ἀπὸ καρφιά καί πότε τὸν κατατρώγουσιν χειρότερα ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἡμέραν καί νύκτα ἐνοχλῶντας του καί ὅσοι δέν γνωρίζουν τὴν ἀσθένειάν του τὸν νομίζουν διὰ τρελλόν, ἔτσι πού ἀναποδογυρίζεῖ τὰ μάτια του, στρεβλῶναι τὰ χέρια του καί τὰ πόδια του καί μένει θρονός. Αἱ κραυγαὶ του καί οἱ ἀναστεναγμοὶ του (διότι μετὰ τὴν πρώτην ἀφονίαν θυάξει κραυγὰς) εἶναι πλέον ἰσχυραὶ ἀπὸ τὰς ὠδύνας τῶν ἐπιτόκων καί πολλὰς φορές ὅσοι κατοικοῦν μακρὰν καί ἔχουν ἀρρώστους, οἱ ὅποιοι ὑποφέρουν ἀπὸ ἀϋπνίαν, Ἐ ἔστειλαν καί τὸν παρεκάλεσαν ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὰς φωνὰς του ἔγιναν χειρότερα. Αὐτὸ γίνεται ἄχι κατὰ μακρὰ διαλείμματα, ἀλλὰ πολλὰς φορές τὴν ἡμέραν καί τὴν νύκτα. Εἶναι τώρα ὁ ἕκτος χρόνος πού τὸν βασανίζει ἡ φοβερὰ αὐτὴ μάλιστα καί δέν ὑπάρχει οὔτε ὑπέρτης νὰ τὸν βοηθήσῃ, οὔτε ἰατρός νὰ τὸν παρηγορήσῃ, λόγῳ ἀπ' ἐνὸς τῆς πείνης του καί ἀπ' ἑτέρου λόγῳ ἀδυναμίας τῆς ἐπιστήμης νὰ ἐπέμῃ εἰς τὴν νόσον. Πολλὰ ἔκαμαν πολλοὶ (ἔτιχε πρὶν ἀρρωστήσῃ νὰ ἔχῃ πολλὰ χρήματα ὁ συνωπός), ἀλλὰ δέν κατώρθωσαν τίποτε. Καί τὸ χειρότερον δλον οὔτε ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους του θέλει νὰ τὸν ἴδῃ καί εἶαι τὸν ἀγκατέλειψαν. ²²⁴ Α καί ἐκεῖνον πού εἶχεν πολὺ εὐεργετηθῆ ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸ παρελθόν. Καί ἂν κάποιος κάποτε εἰσελθῇ εἰς τὸ σπίτι του, ἀμέσως θὰ φύγῃ προτροπάδην, διότι τόση δυσωδία ἐπικρατεῖ εἰς τὸ δωμάτιόν του, ἀφοῦ κανεὶς δέν ὑπάρχει διὰ νὰ τὸν πε-

ριποιηθή. Μόνον μία παιδική εδρίσκεται κοντά του, υπη-
ρετώντας τον μόνον, ή οποια και ζή από χειρωνακτικήν
έργασίαν. Πόσον χειρότερα είναι τὰ δεινά εκείνου από τούς
δαίμονας; Καί ἄν ἀκόμη κανένα ἀπό αὐτά δέν τόν ἠνώ-
χλει καί τί δέν ὑπέστη μετ' ἑννοίαν τοῦ μακροῦ χρόνου
κατά τόν ὅποιον κατάκειται εἰς τὸ κρεβάτι, τῆς μεγάλης
δαπάνης πού τόν ἔφερον εἰς ἐσχάτην πέναν. Β καί ἐπὶ πλε-
ον ἡ καταφρόνησις τῶν φίλων, ἡ ἑλλημψς θεραπευτῶν, τὸ
ὅτι οὐδέποτε θά γνωρίσῃ τὰ δεινά αὐτά δια τὰ ὅποια ἐσὺ
πυνθεῖς, καί περισσότερο ἡ πεποιθήσις του ὅτι θά σηκω-
θῇ κάποτε ὅσο εἶναι ζωντανός καί ἀναπνεύ; Ἡ ἀσθήσις
τοῦ νοσήματος καί ἡ καθημερινή χειροτέρευσις κάμνει τὸ
κακὸν ἀνυπόφορον.

Διὰ τὸ μὴ ἀπαριθμῶ τὸν καθένα ἀπὸ ἄσους ἑπαθῶν
αὐτὰς τὰς δυστυχίας καί κουράσις ἄσους μετ' ἀκούσων, πῆ-
γαίνε εἰς αὐτὸν πού τοῦ ἔχει ἀνατεθῆ ἡ ἐπιστοασία τοῦ ζε-
νώως καί παρακάλεσέ τον νὰ σὲ εἰσαγάγῃ πλησίον ἄλλων
τῶν κατακειμένων ἐκεῖ δια τὰ ἰσθῆς τὴν ρίζαν C ὀλόκληρον
τῶν παθῶν καί παράξενες ἐκδηλώσεις νοσημάτων καί πολ-
λῶν εἰδῶν λύπας. Ἀπὸ ἐκεῖ πῆγαίνε εἰς τὴν φυλακὴν καί
ἀφοῦ πληροφορηθῆς τὰ πάντα πού συμβαίνουν εἰς αὐτὸ
τὸ οἶκμα, προχώρησε εἰς τούς προβαλλόμενους τῶν λουτρῶ-
νων, ὅπου κόπων ἀντὶ ρούχων καί φάβας ἀντὶ σπιτιῶν
χρησιμοποιῶν μερικὰ καί εἶναι ἐξαπλωμένοι γυμνοί, πο-
λιορκούμενοι ἀπὸ τὸν παγετὸν, τὴν νόσον καί τὴν πείναν
καί μετ' ἑνὴν τῶν καί μόνον, τὸν θάρσον τῶν συγκρου-
ομένων δοντιῶν τῶν καί τὸν τρέμον τῶν σώματός των ἰκε-
τεύουσι τούς περαστικούς καί δέν ἠμποροῦν οὔτε νὰ θγά-
λουν φωνήν, οὔτε ν' ἀπλάσωσι τὸ χεῖρ, λόγω τῶν σαρ-
δρῶν δεινῶν πού τούς ταλανίζουν. Ἀλλὰ μὴ σταθῆς καί
εἰς αὐτούς. Προχώρησε πρὸς τὴν συνοικίαν τῶν πτωχῶν
D ἔξω τῆς πόλεως. Τότε θά ἰσθῆς καθαρά ὅτι ἡ λύπη πού
νομίσεις ὅτι σὲ συνέχει δέν εἶναι παρὰ ἓνα ἥσυχον λιμᾶνι.
Τί νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τούς ἀνθρώπους πού λειώουσι ὀλί-
γον κατ' ὀλίγον ἀπὸ ἐλεφαντίνου, ἢ τὰς γυναῖκας πού
τὰς κατατρώγει ὁ καρκίνος; Αὐτὰ τὰ δύο νοσήματα εἶναι
μακροχρόνια καί ἀνίατα. Καί ἀκόμη ὅσοι τὰ ἔχουν διώ-
χονται ἀπὸ τὴν πόλιν καί δέν ἐπιτρέπεται νὰ λάθουν μέ-
ρας οὔτε εἰς λουτρῶν, οὔτε εἰς τὴν ἀγορὰν νὰ ὑπάγουν,
οὔτε κάπου ἄλλου εἰς κλειστοῦς χώρους. Καί E δέν εἶναι
μόνον αὐτὸ τὸ κακόν, ἀλλὰ δέν ἔχουν καί καμίαν εὐχέ-
ρειαν ὡς πρὸς τὰ ἀναγκαῖα τοῦ θίου.

Τί νὰ εἰπῆ κανεὶς δι' ἄσους ἔχουν καταδικασθῆ καί
πολλὰς φορές ἀδικως, νὰ διαμνοῦν εἰς τὰ μεταλλεῖα; Ὁ-

λοὶ αὐτοὶ ἔχουν μεγαλύτερους πόνους ἀπὸ τούς δαιμονι-
σμένους. Ἄν δέν τὸ πιστεύῃς, δέν εἶναι περιέργον, διότι
δέν ἐσυνήθισαμεν νὰ κρίνωμεν μετ' αὐτὰ κριτήρια τὰ ἰδι-
κά μας κακὰ καί τὰ ξένα κακὰ, ἀλλὰ τὰ μὲν ξένα τὰ ἐλέ-
πομεν καί τὰ ἀκούομεν, ἐνῶ τὰ ἰδικὰ μας καί μαθαίνομεν μετ'
τὴν πείραν μας καί τὰς αἰσθήσεις μας καί ἀποδύομεν
συμπαθητικῶς πρὸς αὐτά. Διὰ τοῦτο καί νομίζομεν ὅτι τὰ
ἰδικὰ μας εἶναι πλέον ἀφόρητα τῶν ξένων, ἀκόμη καί ἂν
εἶναι ἐλαφρὰ καί ὑποφερτά. 224 A Καί ἂν κανεὶς ἠμπορῆσῃ
ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ἄλλας αὐτὰς τὰς προκαταλήψεις καί κα-
τανοήσῃ τὴν φύσιν τῶν κακῶν, ὡς σκεφθῆ αὐτοὺς πού τὰ
ὑπέστησαν καί ὡς βύση ἀνεπηρέαστον τὴν ψῆφον του εἰς
ἡμᾶς.

Ἴσως ὁμοῦ εἰπῆς καί τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἄρα αὐτὰ τὰ
παθήματα ἀφοροῦν τὸ σῶμα, ἐνῶ ἡ ἰδικὴ σου νόσος ἀφορᾷ
τὴν ψυχὴν καί διὰ τοῦτο εἶναι σκληρότερα ἄλλων. Ἀλλ'
ἀκριβῶς δι' αὐτὸ θά τὴν εὐρωμεν πολὺ ἐλαφρότεραν τῶν
ἄλλων, διότι αὐτὴ οὔτε τὸ σῶμα καταστρέφει, ὅπως ἐκεῖ-
ναι, καί ἐνοχλεῖ διὰ βραχίον χρόνον τὴν ψυχὴν. B Ὅσα ἀ-
παριθμήσομεν ἐδῶ ἔχουν τὴν ἀρετήριαν των εἰς τὴν ἀσάκην
καί ἔν ἀπλάνουσι τὴν καταστροφήν μόνον εἰς αὐτήν, ἀλλὰ
καί ἔως τὴν ψυχὴν καί τὴν καταπιέξουν συνεχῶς καί τὴν
καταστρέψουν μετ' ἡ πολλὴν λύπην καί τὴν ὀδύνην. Ὁ-
πως τὸ ἔβας, λέγει ἡ Γραφή, δέν εἶναι καλόν δια μίαν πλη-
γὴν, ἔτσι καί ἓνα πάθος ἂν ἐπιπέσῃ εἰς ἓνα σῶμα λυπεῖ
τὴν καρδίαν. Μὴ φαντάζεσθαι ὅτι μόνον τὸ σῶμα τὸ γεν-
νᾷ, ἀλλὰ πρόσθε εἰς ἐπέκτεινε γενικῶς τὴν μόλυνσιν καί
τὴν φθορὰν καί εἰς τὴν ψυχὴν. Καί ἡ ἀρρώστεια δέν νευ-
νᾷται ἀπὸ τὰ σώματα, ὁμοῦ τὰ σθεῖρει καί τὸ δηλητήριον
τῶν ἑρπετῶν προέρχεται μεν ἐξ ἐκείνων, ἀλλὰ ἡμᾶς μο-
λύνει. Ἔτσι καί ἐπὶ τῶν παθῶν τούτων. Γεννᾷται μεν τὸ
πάθος ἀπὸ τὸ σῶμα, C ἀλλὰ τὸν ἴον τῆς κακίας του τὸν
χύνει εἰς τὴν ψυχὴν μας. Ἀπὸ κάθε λοιπὸν δαιμονικὴν ἐ-
νέανειν ἐλαθερώτερον εἶναι ἡ ὑπερβολὴ τῆς λύπης. Καί
ὁ δαίμων προκειμένου νὰ ἐπικρατήσῃ, ἐπικρατεῖ διὰ τῆς
λύπης. Ἄν τὴν ἀραιώσῃς αὐτήν, δέν ἔχει νὰ πάθῃ κα-
νένα κακὸν ἀπὸ τὸν δαίμονα. Καί πῶς θά ἠμπούσῃ νὰ
μὴ λυποῦμαι, θά μοῦ εἰπῆς; Καί ἐνῶ θά σοῦ ἀπονηθῶ
πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ λυπηθῶ; Ἐάν ἐπισυμβῇ καινὴ
ἡ νόσος ἢ ἄλλο τι πποσοῦσι τὸ ὅποιον σὲ ἀποκλεῖει ἀπὸ
τὴν βασιλείαν τῶν πόσεων, λυπηθῶ καί πύθῃσ; κανεὶς
δέν σὲ ἠμποδίζει. D Ἄν ὁμοῦ, μετ' ἡ χάριν τοῦ Θεοῦ,

ίστασαι μακράν από όλα αυτά, διατί ταλαιπωρείς ματαίως τον εαυτόν σου; Την λύπην την έβουεν ο Θεός φυσιολογικώς, όχι δεδαίως διά να την χρησιμοποιούμεν άπλως και άνεπικαιρως και εις άντιξούς περιπτώσεις, ούτε διά να φεβραίωμεν τον εαυτόν μας, αλλά διά να κερδίζωμεν εξ αυτής τό μέγιστον. Και πώς θα κερδίσωμεν; Όταν την χρησιμοποιούμεν εν καιρώ. Και καιρός λύτης δεν είναι όταν πάσχωμεν κακώς, αλλά όταν πράττωμεν κακώς. Ήμεεις όμως, άνεστρέψαμεν την τάξιν και άντηλλάξαμεν τούς καιρούς και όταν πράττωμεν μύρια κακά δεν έντρεπόμεθα καθόλου, Έ ενώ όταν πάθωμεν τό παροικικόν, καταπίπτομεν, ζαλιζόμεθα και διαζόμεθα να άπαλλαγώμεν και νη φύγωμεν από αυτήν την ζωήν.

Λοιπόν, δι' όλα αυτά τό πράγμα μας φαίνεται τόσο φορτικόν και βαρύ, όπως και ο θυμός και ή έπιθυμία. Διότι και αυτά τό τελευταία άν δεν τά χρησιμοποιήσωμεν καλώς, δεν θα μάς οδηγήσουν εις τον σωστόν δρόμον. Συμβαίνει άκριβώς τό ίδιο σπως με τό φάρμακα που διατάσσουσιν οι Ιατροί. Έκείνοι, όταν δεν δοθούν εις αυτούς που τά έχουν ανάγκην και διά τούς οποίους κατασκευάσθησαν, αλλά σε άλλους και διά διαφορετικά άσθενείας, όχι μόνον δεν θα άπαλλάξουν τον άσθενή από τό δυχος του, αλλά και θα επιτείνουν την νόσησιν, 225 Α πράγμα που και ή λύπη τό κάμει εύλόγως.

Βαρύ και διαβρωτικόν φάρμακον είναι ή λύπη και τρών τινά καθαρτικόν της άμωρτωλότητός μας, όταν παρέχεται εις μίαν ψυχήν που τεμπελιάζει, ευθίζεται εις τρυφήν και είναι φορτισμένη με πολλά άμαρτήματα. Και τότε θα ώφελήσει τό μέγιστον όποιον τό δεχθή. Όταν ή ψυχή αγωνίζεται και κοπιάζη και μερίμνη και πάσχη κακώς, δεν θα ώφελήσει εις τίποτε, αντίθετως θα έλάψη πολύ, κάμνοντας την ψυχήν άσθενεστέραν και πλέον εύάλωτον. Διά τούτο δι' όσους άντέστησαν και ήγωνίσθησαν, γράφει ο Παύλος: «Χαίρετε εν Κυρίω πάντοτε. Και πάλιν ας λέγω: Χαίρετε.» Β Σε όσους δε είχαν διαβρωθή και είχαν μολυνθή πολύ: «Και οεις ειλεθε άναίσθητοι και δεν επενθήσατε πολύ.» Έκείνος που λιπαίνεται με τό λιπασμα της άμαρτίας, θα άδυνατίση και θα ξεροαυθή από τό φάρμακον τούτο; ενώ αυτός που εδρίσκειται εις ευεξίαν και διατρωεί τον εαυτόν του εις την προσήκουσαν κατάστασιν, διά τισιν αίτιαν θα φείβη την ευεξίαν του διά της λύτης; Ή λύπη είναι τόσον δραστική ώστε και αυτοί

1. Φιλιπ. δ', 4.

που την χρειάζονται άν την ύποστούν επί περισσότερον χρόνον, τούς δημιουργεί μεγάλα κακά.

Αυτό έφροθή και ο μακάριος Παύλος και συνεβούλευσε να άπαλλάσσεται κανεις ταχέως από την λύπην, αφού αισθανθή την έπίδρασιν της. Και προσέθεσε αυτό τό επιχείρημα, Ε τό όποιον επαναλαμβάνω και έχω: «Μήπως από την περίσσειαν της λύτης καταποθή ο ύψιστός μας αὐτήν;» Αν δε αυτοί που την έχουν ανάγκην άπωλέσθησαν λόγω της ύπερβολικής λύτης, τί θα γίνει δι' όσους δεν την χρειάζονται καθόλου, όταν έπιπέση πολλή λύπη επάνω των;

Ναι, λέγεις, τό γνωρίζω και έχω, αλλά πώς θα την άποκρούσω και πώς θα την εκδιώξω από την ψυχήν μου, δεν γνωρίζω. Ποια ή δυσκολία, φίλε; Αν ήτο μία μορφή έπιθυμίας ή άστοπος σαρκικός έρως, ή τυραννία κενοδοξίας, τό δυσμάχητον κακόν ή κάποιοι άλλο από τό παρόμοια πάθη, καλώς θα εσάστιζες διά τό πώς θα άπαλλαγής. Β Εις μερικους δεν είναι θέσια άδύνατον να εκμηδίσουν, είναι όμως δύσκολον να άπομακρυνθούν από τά δίκτυα. Διότι έχουν την ήσδονή σύμμαχον και βοηθόν και ή ήσδονή είναι που περιβάλλει από παντού τούς αιχμαλωτισθέντας παρ' αυτής με τό πυκνά δίκτυα. Και ή πρώτη και μεγαλυτέρα δυσκολία, τό να πείση δηλαδή την ψυχήν να βέλγη ολοκληρωτικώς και να έπιθυμήη την άλλαγην. Και ομιάζει ή περίπτωση με εκείνου ο όποιος θέλει να άπαλλαγη από την ψώραν και τον κνησμόν της και ευχαριστεται από τό νόσημα και σπρώχνει τον εαυτόν του θαυότερον εις τό πάθος.

Ε Διά την άποβολήν της λύτης πολύ συντελεί και τούτο, δι' μας κατέχει πάντοτε ήρδια προς αυτήν. Όταν κάποιος σιχαθή κάτι, θα διασθή να τό άπορρίψη ταχέως. Τι άξίαν έχει να σπευδή και να μην ήμπορη; Ας μη παύση τας προσπάθειας και θα τό καταρβώση ταχέως. Πρέπει να καταλάβης δι' ο Χριστιανός έχει μόνον δύο άφορμάς λύτης: ή όταν αυτός ή όταν ο πλησίον του έλθη εις άντιθεσιν με τον Θεόν. Ή παρούσα λύπη δεν έχει ως ρίζαν καμμίαν από τας προφάσεις αυτάς και άδίκως θλίβει τον εαυτόν σου. 226 Α Και από τού τεκμαίρεται αυτό λέγον, δι' δηλαδή δεν πληρώνομεν με την λύπην διά τας άντιθέσεις μας προς τον Θεόν; Είναι πολύ φανερόν, αλλά δεν τό ισχυρίζομαι πλέον τούτο. Άλλά δε είναι, άν θέλεις

1. Α' Κορ. α', 9.
2. Β' Κορ. δ', 7.

δχι μόνον δδηλον, ὅπως εἶπες, ἀλλὰ καὶ ὀλοφάνερρον, ὅτι εἶναι πληρωμὴ διὰ τὰ ἁμαρτήματα. Λοιπόν, εἰπέ μου, διὰ τοῦτο ποιεῖς; Εἶναι πρόξενον καλῆς διαθέσεως νὰ συγχωροῦνται τὰ ἁμαρτήματα καὶ νὰ μὴ κατακρίνωται εἰς τὸν κόσμον. Αὐτὸς ποῦ ποιεῖ δχι δι' ἐκεῖνα ἔνεκα τῶν ὁποίων τιμωρεῖται, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα, ἁμαρτάνων, ἐξοργίζει τὸν Θεόν, πρέπει νὰ ποῦν. Αἱ ἁμαρτίαι μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ τὸν διαβάτουν ἐχθρῶς, ἐνῶ β αἱ τιμωραὶ μᾶς τὸν προδιαθέτουν νὰ εἶναι ἐπιεικῆς καὶ κοντὰ μᾶς.

Τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνταπόδοσις ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ ὁλος αὐτὸς ὁ μῶθος καὶ ὁ πόνος εἶναι ὑπόθεσις στεφάνων καὶ θραβείων, εἶναι φανερὸν ἀπὸ αὐτὰ ὅλα. Ἐχων ἤρσει αἰσχροὶ καὶ ἄσωτα τὸν προηγούμενον θῖον σου, ἂν μεταθέσης τὸν αὐτὸν σου εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν, οὐδὲ ὑπόψιαν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχης περὶ τοῦ πράγματος. Ἐάν ὁ Θεὸς τιμωρῇ δι' αὐτὸν τὸν λόγον, διὰ νὰ τρέψῃ δηλαδὴ εἰς τὴν μετάνοιαν ὄσους ἐπίστευσαν θαυύτατα, ἀφοῦ ἐπέδειχθῇ ἡ μετάνοια, τότε εἶναι περιττὴ ἡ τιμωρὰ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ λόγου. Τόσον πολὺ ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ μᾶς τιμωρῇ ὥστε καὶ πολλὰς φορὰς μερικῶς ποῦ πράττουν δέξια τιμωρίας καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ μετανοήσουν, C μόνον δι' ἀπειλῆς καὶ λόγων αὐστηρῶν μᾶς σωφρονίζει. Καὶ τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ παρατηρήσῃς εἰς τὴν περιπτώσει τοῦ Ἰσραὴλ καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ ἐπεισόδιον τῆς πόλεως τῶν Νινευιτῶν. Ὅχι μόνον δὲν τοὺς ἐπέβαλε τιμωρίαν, ἀφοῦ ἐκεῖνοι ἐπέδειξαν μετάνοιαν, ἀλλὰ ἐσταμάτησεν αἰέτως καὶ πᾶσαν ἀπειλήν.

Πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἡμᾶς ἐπιθυμεῖ ὁ Θεὸς νὰ μὴ πάσῃ οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ οὐδεὶς θὰ συγχωρήσῃ ποτὲ οὔτε τὸν ἴδιον τὸν αὐτὸν του ὅπως ὄσους ἡμᾶς ὁ Θεός. Ἐπειτα ἀφοῦ φοβίζει μὲ λόγους μόνον ὄσους ἡμάρτησαν ἐπανελημμένως καὶ δὲν τοὺς τιμωρεῖ καὶ δταν συμῆ νὰ μετανοήσουν τοὺς ἀπαλλάσσει καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀγωνίαν, σὲ ὁ ὁποῖος τόσῃ πολλὴν ἐπέδειξες εὐλάβειαν καὶ ἀρετὴν πῶς δὲν θὰ σὲ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀπειλήν D καὶ θὰ σὲ παραδώσῃ μὲ ἔργα εἰς τὸν κολασμὸν; Πῶς θὰ τὸ πιστεύσῃ κανεὶς τοῦτο; Ἐκτὸς δέξιας ἂν ἦτο διεφθαρμένος καὶ πονηρός, ὅπως εἶπον, ὁ προηγούμενος θῖος του, θὰ ἦτο συνετὸν νὰ τὸ συλλάβῃ τοῦτο κανεὶς. Ἄπὸ τὸν ποσόντα θῖον ἐκεῖνος εἶναι θεδαίως κατώτερος, ἦτο δικῶς καὶ αὐτὸς κόσμος καὶ νεμᾶτος πολλὴν σεμνότητά. Ὅποτε τοῦτο εἶναι φανερὸν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ὅτι ὁ ἀγὼν εἶναι δέξις στεφάνων καὶ περισσοτέρας ἀκτιμήσε-

ως. Εἶναι ἀνάγκη, τὸ εἶπον ἄλλωστε, καὶ τούτους καὶ τοὺς ἄλλους συλλογισμοὺς νὰ τοὺς ἀνεκκῶναι—καυεῖς ἢ μῆλλον πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς, E μὲ προσευχὰς καὶ ἱκεσίας νὰ διασκορπίσῃται τὸ σκότος.

Ὁ μακάριος Δαυὶδ, ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος καὶ μεγάλος ἄνθρωπος, ἐχρησιμοποίησε συνεχῶς τὸ φάρμακα τοῦτο καὶ ἔτσι ἀπέκρουε τὰς πολλὰς θλίψεις καὶ ὀδύνας καὶ ῥύχεται λέγων: «Αἱ θλίψεις τῆς καρδίας μου ἐπληθύνθησαν καὶ ἀπάλλαξέ με ἀπὸ τὰς ἀνάγκας μου». Καὶ ἐδῶ ἀνακινῶν σκέψεις εὐσεβεῖς, λέγει: «Διατὶ ἡ ψυχὴ μου εἶσαι περίλυτος καὶ διατὶ μὲ συνταράσσεις; Ἐλπίζε εἰς τὸν Θεόν, διότι θὰ ἐξομολογηθῶ εἰς αὐτόν». Καὶ πάλιν ἀπὸ τὰς σκέψεις τρέπεται εἰς τὰς προσευχὰς: 227 A «Ἐπιτρέψέ μου νὰ ξεκουρασθῶ προτοῦ ἀπέλθω καὶ δὲν θὰ ὑπάρχω πλέον». Καὶ ἀπὸ τὰς προσευχὰς εἰς τὰς σκέψεις ἐρχόμενος ἔλεγεν: «Τι ὑπάρχει δι' ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τί ἠθέλησε ἀπὸ Σε ἐπὶ τῆς γῆς;» Ἔτσι καὶ ὁ Ἰωδ, τὴν μὲν γυναῖκα ποῦ τὸν παρεκίνησε πρὸς τὸν σατανᾶν, τὴν ἀπέκρουε μὲ τὴν λογικὴν καὶ τὴν ἐπετίμα λέγων: «Διατὶ ἀμύλησες ὡς μία γυναῖκα ἄφρων; Ἀφοῦ ἐδέχθηναι τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸ χερὶ τοῦ Κυρίου, θὰ ἀπορριψῶμαι τὰ κακὰ;». Καὶ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Θεὸν ἱκεσίας. Καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἐβόησε διὰ τῶν δύο τούτων ὄσους εἶχον περιπέσει εἰς θλίψεις καὶ πειρασμοὺς λέγων: «Ἄν εἰσθε μακρὰν τῆς παιδείας, εἰσθε τότε νόθοι καὶ δχι υἱοί. Ὑπάρχει υἱὸς τὸν ὁποῖον νὰ μὴ παιδαγωγῇ ὁ πατέρας του;». Τώρα δὲ προσευχόμενος λέγει: B «Πιστὸς ὁ Θεός, ὅστις δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ εἰς τὸν πειρασμὸν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις σας. Καὶ ἄλλου: «Ἐάν θεδαίως εἶναι δικαίον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ν' ἀνταποδῶσῃ τὴν θλίψιν εἰς αὐτοὺς ποῦ σὰς θλίβουν καὶ ἀνακούφισιν τὸν θλίψων εἰς τοὺς θλιδομένους». Ἄν θέλῃς νὰ χρησιμοποίησῃς καὶ ἐσὺ αὐτὰ τὰ ὅπλα καὶ νὰ περιχαρακώσῃς ἀπὸ παντοῦ τὸν ἑαυτὸν σου καλῶς ἀποτειχίζων μὲ τὸ λογικὸν τὴν ἐφοδον τῆς λύτης καὶ μὲ τὰς προσευχὰς σου καὶ τὸν ἄλλον νὰ κάμῃς ἰσχυρὸν αὐτὸ τὸ τείχος, ταχέως θὰ νοιώσῃς τοὺς καρπούς τῆς παιδείας. Δὲν θὰ κερδίσῃς μόνον τὸ νὰ ὑποφέρῃς νενηαίως τὸ παρὸν, ἀλλὰ ἀφοῦ γυμνασθῇς καλῶς καὶ εἰς ὅλα τὰ λυτρά τοῦ θῖου θὰ εἶσαι ἀπρόσβλητος.

1. Παλιμὸς κδ', 17.

2. Παλιμὸς κδ', 6.

3. Παλιμὸς λη', 14.

4. Παλιμὸς σδ', 26.